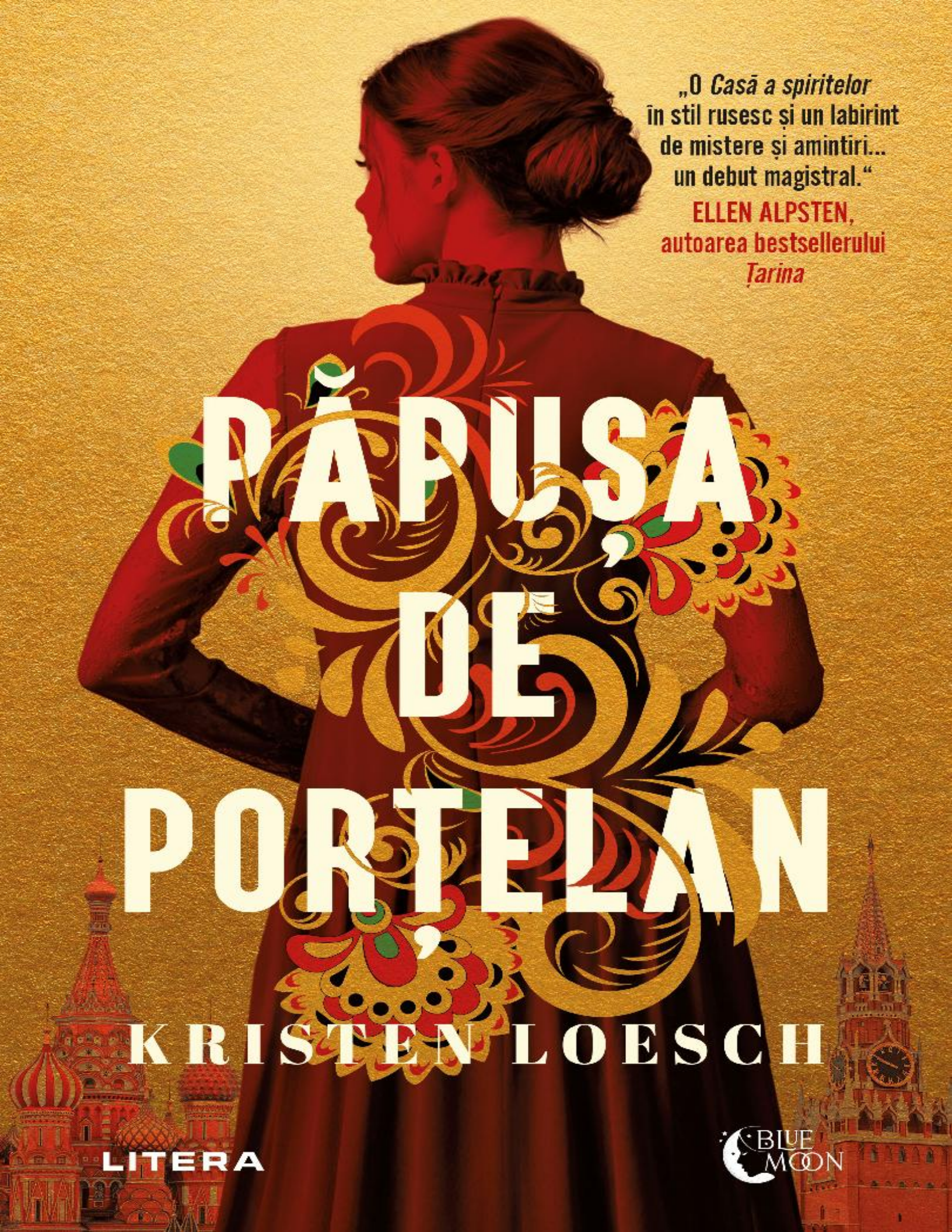
„O *Casă a spiritelor* în stil rusesc și un labirint de mistere și amintiri... un debut magistral."
ELLEN ALPSTEN, autoarea bestsellerului *Țarina*
PĂPUȘA DE PORȚELAN
KRISTEN LOESCH
LITERA
BLUE MOON

BLUE
MOON

BLUE
MOON

The Porcelain Doll
Kristen Loesch
Copyright © 2022 Kristen Loesch
Toate drepturile rezervate

Păpușa de porțelan
Kristen Loesch

Copyright © 2023 Grup Media Litera
pentru ediția în limba română
Toate drepturile rezervate

Editura Litera
tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19
e-mail: contact@litera.ro
www.litera.ro

Editor: Vidraşcu şi fiii
Redactor: Mona Apa
Corector: Dorina Lipan
Copertă: Flori Zahiu-Popescu
Tehnoredactare şi prepress: Ofelia Coşman

Seria de ficţiune a Editurii Litera este coordonată de Cristina Vidraşcu Sturza.

Conținutul acestei lucrări electronice este protejat prin copyright si este destinat exclusiv utilizării în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcat. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul, schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, vânzarea sub orice formă sau prin orice mijloc, fără consimțământul editorului, este strict interzisă. Dreptul de folosință al prezentei lucrări nu este transferabil. Drepturile de autor pentru versiunea electronică în formatele existente ale acestei lucrări aparțin companiei Grup Media Litera SRL.

ISBN 978-630-319-124-9
ISBN EPUB 978-630-319-398-4

Familiei mele

„Doar câteva căi au fost bătătorite
Și atât de multe greșeli înfăptuite“

Serghei Esenin

PROLOG

Odată, demult, într-un regat îndepărtat, trăia o fetiță care semăna izbitor cu păpușa ei de porțelan. Aveau același păr blond-ruginiu. Aceiași ochi de culoarea vinului purpuriu. Până și mamei fetiței îi venea greu să le deosebească. Și erau de nedespărțit, căci fetița o ținea mereu lângă ea, ca să o ferească de toți frații și surorile ei, care căutau mereu să i-o fure.

Familia trăia într-o casă de un roz-prăfuit, pe malul unui râu, iar seara, copiilor le plăcea să se adune în jurul sobei și să asculte poveștile mamei. Povești despre ținuturi și mai îndepărtate, din vremuri și mai de demult, când existau regi și regine care trăiau în castele; povești despre cum castelele acelea fuseseră înghițite de marea neagră ca întunericul nopții. Frații și surorile adormeau ascultând poveștile și apoi mama o lua în poala ei pe fetiță, împreună cu păpușa, și îi povestea despre tatăl ei. Și el avusese același păr blond-ruginiu, aceiași ochi ca vinul purpuriu, într-un alt ținut îndepărtat, într-o altă țară de demult.

Dar într-o seară, după cină, în timp ce focul ardea încet în sobă și samovarul fluiera, iar mama vorbea și copiii ascultau, se auzi zgomot de pași dincolo de ușă. *Bob-boc-boc.*

Și apoi lovituri în ușa de un roz-prăfuit. *Cioc-cioc-cioc*.

Urmate de o voce insipidă de bărbat.

Deschide, deschide, deschide!

Mama deschise ușa. În prag stăteau doi bărbați, fiecare cu câte o pușcă în mână.

– Trebuie să vii cu noi, îi spuseră bărbații mamei.

Mama întoarse capul într-o parte, ca să nu o vadă copiii plângând. Dar samovarul încetă să fluiere, soba se stinse și povestea rămase neterminată, iar în tăcerea asta, frații și surorile auziră lacrimile mamei cum cad pe podea. Alergară spre cei doi bărbați, ca să îi oprească.

Stop-stop-stop!

Bum-bum-bum.

Frații și surorile căzură la podea, precum lacrimile mamei. Trupurile lor zăceau la fel de liniștite și de inerte ca păpușa pe care o ținea în brațe fetița.

– Mai e încă unul? îl întrebă unul dintre bărbați pe celălalt, arătând spre fetiță, care rămăsese lângă sobă.

– Sunt doar păpuși, îi răspunse cel de-al doilea bărbat.

Bărbații o luară pe mamă cu ei. Sunetul pașilor lor începea să se piardă. *Boc-boc-bo*… Plânsul mamei părea îndepărtat și demult trecut. *Nu, nu, nu*… Fetița începu să respire din nou. *Inspiră, expiră, inspiră*. Se ridică, ținând păpușa sub braț, și străbătu camera însângerată, călcând peste surorile și frații ei însângerați, ieși pe ușa însângerată afară din casa însângerată până la râul însângerat. Uitase să își spele mâinile însângerate.

De teama acelor bărbați, fetița nu se opri la râu, nici nu rămase în ținutul acela. De teama acelor bărbați, purtă cu ea păpușa de-a lungul întregii sale vieți, în toate călătoriile ei. Dar o purtă prea mult timp, atât de mult, încât nici nu mai putea distinge între ea și păpușă. Atât de mult, încât nu mai era convinsă că ea e fata; nu își mai dădea seama dacă ea era cea reală.

PARTEA ÎNTÂI

CAPITOLUL 1

ROSIE

Londra, iunie 1991

Bărbatul pe care am venit să îl văd se apropie de o sută de ani. Are părul alb și e suplu, păstrând doar o vagă amintire din aspectul lui de star de cinema din tinerețe. Stă singur pe scenă, bătând ritmic cu degetele pe genunchi. Are capul dat ușor pe spate, în timp ce analizează atent mulțimea și întârziații care stau stânjeniți pe culoare, zâmbind sfioși. Se uită la cuplul de tineri veniți cu copiii lor, o fetiță de câțiva anișori care bălăngăne întruna din picioare, și un băiat mai mare, cu o mimică solemnă și nemișcat. Se uită și la mine.

De obicei, când privirile a doi străini se întâlnesc într-o încăpere aglomerată, unul sau amândoi se uită repede în altă parte, dar acum, nici unul din noi nu face asta.

Aleksei Ivanov va citi în seara asta din cartea lui de memorii, un volum subțire, cu copertă roșie, așezat pe măsuța de lângă scaunul lui. Am citit cartea de atâtea ori, că aș putea să rostesc odată cu el: *Panta unui deal se pierde în depărtare, iar glasurile se sting și ele… suntem ca niște naufragiați, în derivă pe rămășițele unei epave care plutește pe mare, lăsând în urmă tot ce ne-a legat de umanitate…*

Aleksei se ridică.

– Vă mulțumesc tuturor pentru că ați venit, spune el, cu un accent tăios. Să încep, deci.

Ultimul bolșevic este o relatare a perioadei petrecute de el la Canalul Marea Albă al lui Stalin, spusă sub formă de proză scurtă, în așa fel încât oamenii să nu uite să mai și respire în timp ce citesc. Pentru azi, Aleksei a ales să citească povestea despre expediția blestemată a unei echipe de lucru printr-o sălbăticie sumbră, hibernală, ca să construiască un drum pe care nu va merge nimeni vreodată. Gropile pe care le săpau prizonierii erau pentru ei înșiși. Aveau să fie singurul lor mormânt…

Îmi simt mâinile moi și grele, iar degetele de la picioare încep să mă furnice în cizme. Lângă mine, un bărbat între două vârste își strânge și mai bine haina pe corp, în timp ce, în fața mea, fetița a încetat să mai bălăngăne din picioare și stă cu spatele drept, întocmai ca fratele ei mai mare.

Într-un amfiteatru plin de oameni, Aleksei Ivanov a reușit să suprime orice zgomot.

Ajunge la sfârșitul lecturii și închide cartea.

– Sunt gata de întrebări, dacă aveți, spune el.

Se aude o mișcare înfundată de picioare. Undeva în spatele sălii, cineva tușește, și un bebeluș începe să scâncească. Aleksei se pregătește să se așeze la loc pe scaunul lui, când bărbatul de lângă mine ridică o mână.

Aleksei zâmbește larg și face un semn către bărbat.

– Spuneți.

– Întrebarea mea e cumva un pic cam personală, spune vecinul meu, cu un puternic accent scoțian. Se foiește în scaun. Sper că nu vă deranjează…

– Vă rog, vă ascult.

– Ați dedicat acest volum de memorii cuiva pe nume „Kukolka“. Se poate să împărtășiți cu noi cine a fost, de fapt, această persoană?

Zâmbetul dispare de pe fața lui Aleksei Ivanov. Fără acest zâmbet, nu mai seamănă cu celebrul scriitor, cu reputatul istoric disident. E doar un bătrânel, cocârjat sub povara celor peste nouă decenii de viață. Se uită de jur împrejurul sălii încă o dată, chiar când bebelușul începe iar să plângă speriat.

Privirea lui Aleksei se oprește asupra mea pentru o fracțiune de secundă, apoi trece mai departe.

– E un nume pe care nu-l rostesc niciodată cu voce tare, răspunde. Și dacă aș face-o, l-aș striga din toți rărunchii.

Plec de la locul meu și mă îndrept spre scenă. Mulțimea se împrăștie, dar Aleksei mai dă și acum mâna cu unii și cu alții și vorbește cu organizatorii. Am citit tot ce a scris, în general aplecându-mă asupra manuscriselor într-o sală de lectură a Bibliotecii Bodleiene, iar acesta e efectul acelor ore suspendate în timp, în liniștea aceea pură: oricât ar părea de uman omul ăsta, Aleksei Ivanov a devenit pentru mine o figură aproape mitică. O legendă.

– Salutare, zice întorcându-se către mine, iar zâmbetul lui e ca lumina unei torțe.

– Mi-a plăcut atât de mult lectura dumneavoastră, domnule Ivanov, rostesc în timp ce încerc să îmi găsesc vocea. Poate că „plăcut“ nu e cel mai potrivit cuvânt, dar el aprobă din cap. Povestea dumneavoastră este profund inspirațională.

Plănuisem de mult timp să o spun, dar numai după ce am spus-o, mi-am dat seama cât de mult credeam lucrul ăsta.

– Mulțumesc, răspunde.

– Numele meu este Rosemary White. Rosie. Am văzut anunțul dumneavoastră la Oxford. Sunt doctorandă acolo, zic și tușesc ușor. Sunteți în căutarea unui asistent de cercetare pe perioada verii?

– Da, sunt, răspunde, pe un ton agreabil. Caut pe cineva care să mă însoțească la Moscova.

Îmi descleștez mâna de pe geantă.

– Aș dori să îmi depun CV-ul dacă postul e încă disponibil.

– Sigur că e disponibil.

– Nu am multă experiență în domeniul dumneavoastră, dar vorbesc fluent rusa și engleza…

– Voi fi la Oxford joi, îmi spune el. Hai să ne întâlnim! Mi-ar plăcea să îți spun mai multe detalii despre proiect.

– Categoric, vă mulțumesc. Numai că mâine plec spre Yorkshire să o vizitez pe bunica logodnicului meu. Trăiește singură. O vizităm o dată pe lună, zic eu, fără să știu de ce turui toate informațiile astea. Ne întoarcem în weekend.

– Atunci ne vedem în weekend, răspunde, cu vocea lui blândă.

În jurul nostru nu sunt decât oameni care vorbesc și fac glume, un zumzet plăcut, dar e ceva în ochii lui Aleksei care mă face brusc să mă simt ca și când ar trebui să mă oțelesc împotriva unui vânt năprasnic. Poate că pasajul pe care tocmai l-a citit, cu toate detaliile despre Marea Albă, drumurile acelea pustii, iernile interminabile, e încă proaspăt în mintea mea. Poate că asta e tot ce văd oamenii când se uită în ochii lui.

Când mă întorc la ea acasă, e trecut de ora la care mama merge la culcare, dar din camera ei se aude un sunet, ca un geamăt surd.

Bat la ușa dormitorului ei.

– Mama? Ești trează?

Încă un zgomot pe jumătate înăbușit.

Împing ușa și o deschid. Dormitorul mamei e murdar și întunecat, iar ea se potrivește perfect cu locul. Nespălată, incapabilă să se miște, stă în pat, ghemuită între perne, emanând un miros înțepător de vodcă, ce mă izbește în valuri. Vin la Londra să o văd măcar o dată pe lună și stau cu ea una sau două nopți. În ultimul timp, am vizitat-o mai des, dar pare că îi vine din ce în ce mai greu să mă recunoască. Mama a continuat să bea chiar și după ce medicii i-au spus că ficatul ei e pe punctul de a ceda, că cedase deja. E beată și acum.

– Am fost la o conferință, îi spun. M-ai așteptat? Ochii ei acuzatori se învârt prin cameră și într-un final mă vede chiar în fața ei. Păi, noapte bună. Aranjez organizatoarele de medicamente pe noptieră și îmi șterg mâinile de pantaloni. Vrei să te trezesc mâine? Fac o pauză. Plec către York dis-de-dimineață, îți amintești?

Își suge obrajii osoși și încearcă să tragă de cearșaf ca să se sprijine. Vrea să vin mai aproape. Mă așez prudent la marginea patului.

– Raisa, îngână.

Raisa. Numele meu de botez. Acum simt numele ăsta ca pe ceva ce am lăsat fizic în Rusia, împreună cu hainele și cărțile mele și cu tot ce m-a făcut să fiu cea care sunt astăzi. Mama e singura care îmi spune așa.

Când va muri, va lua numele ăsta cu ea în mormânt.

– Știu ce ai de gând să faci, zice dintr-o suflare.

– Nu știu la ce te referi.

– Ba știi. Se uită fix în ochii mei, dar nu poate să-mi susțină privirea pentru mult timp. Ai tot încercat să ajungi la Moscova.

– Cum de…

– Te-am auzit când ai vorbit la telefon cu ambasada. De ce nu îți permit să te duci? E din cauza studiilor pe care le faci? Încearcă să râdă. Sper să nu îți aprobe niciodată plecarea.

– E din cauza dezastrului pe care l-ai făcut cu documentele când ne-am mutat aici, zic pe un ton tăios. Mereu mi-am dorit să mă întorc acolo măcar o dată, să văd locul. M-am gândit să mă duc acolo înainte să mă căsătoresc cu Richard. Să închid cercul.

– Minți, Raisocika. O să-l cauți pe bărbatul ăla.

Cred că e mai beată ca oricând dacă a ajuns să îl menționeze pe *bărbatul ăla*. Cu paisprezece ani în urmă, când avionul Aeroflot în care ne aflam decola către cerul de un roșu-aprins, cu destinația Londra, am îndrăznit să o întreb despre el. Mama a privit pur și simplu în gol. Răspunsul ei a fost că nu exista *bărbatul ăla*. Era doar în închipuirea mea. Posibil să fi visat ceva despre asta.

– Dacă pleci acum, nu o să mă mai găsești aici la întoarcere, îmi spune.

– Mamă, te rog nu vorbi așa. Și dacă ne-ai da voie să…

– Vrei să spui să îi dau *lui* voie. El cu banii lui. Se crede mai bun decât mine.

– Poftim? Vorbești despre Richard? Richard nu se crede mai…

– Păpușile, zice, iar pupilele i se măresc. Ce intenționezi să faci cu păpușile mele după ce o să mor?

Deschid gura, dar o închid rapid la loc. Vodca o face să spună chestiile astea, cu siguranță. Păpuși? Nu m-am gândit niciodată ce o să fac cu colecția ei de păpuși vechi de porțelan Bisque. Sunt ca o armată de strigoi, cu fețele lor împietrite și ochii orbi. Din fericire, sunt depozitate pe un raft din camera de zi, altfel ar fi martorele acestei conversații. Spre exasperarea mea.

După ce bea ceva, mama stă deseori de vorbă cu ele.

– Nu știu, răspund, dar ea a ațipit deja.

Dimineața, la opt și jumătate, mama încă doarme. Are fața plină de sudoare, dar pare atât de relaxată, atât de odihnită, încât ar fi putut la fel de bine să fi murit în timpul nopții. Îi ating încheietura mâinii, căutându-i pulsul, care se simte foarte slab, și apoi întind mâna către noptieră, ca să aranjez din nou organizatoarele de medicamente – le dărâmă întruna, orbecăind după ceva cu care să arunce –, dar nu mai e nimic acolo. Nici o cutie. Nici facturi mototolite și nici sticle. Numai un caiet cu coperți de piele.

E deschis la o pagină la fel de galbenă ca fața mamei.

Mă aplec și simt cum îmi tresare inima. Scrisul, în alfabet chirilic, e indescifrabil. Literele de mână nu seamănă deloc cu cele de tipar, din cărțile

ruseşti sau de pe indicatoarele stradale. Reuşesc să înţeleg primele rânduri:

Notă pentru cititor
Povestirile acestea nu trebuie citite una după alta.

– Raisa?

– Mamă, zic, cu o tresărire. Mă uitam pe… ce e asta? Ţi-ai scris poveştile?

Se întinde spre mine, iar eu o iau de mână.

– Eu…, începe ea, dar ceva, poate că fierea, îi ajunge până în gât şi îi curmă glasul. E… pentru tine, Raisocika. Ia-o cu tine. Te rog, citeşte. Promite-mi.

– Promit. Stai să îţi aduc nişte apă, mamă.

Dau să mă îndepărtez, dar mă ţine de mână. Îmi simt palma lipicioasă în mâna ei.

– Îmi… pare…

Vreau să spun că şi mie îmi pare rău. Îmi pare rău că eu am ajuns să fiu aici, alături de ea. Îmi pare rău că nu a fost în stare să mă lase *pe mine* în urmă, pentru că, dacă ar fi făcut-o, poate că l-ar fi lăsat în urmă şi pe *bărbatul ăla*. Dar experienţa mi-a arătat că nu trebuie să spun lucrurile astea cu voce tare. Am învăţat asta chiar de la mama. Nu pot să mă dezvăţ acum. Tot ce a rămas nespus vreodată stă suspendat între noi, la fel de greu ca mirosul de putreziciune emanat de micul caiet ciudat.

Sau poate de ceea ce a mai rămas din mama.

– Promite-mi, repetă ea.

– Promit.

– Te iubesc, micul meu soare. Ochii i se închid aproape cu totul. Somn…

– Mama…?

Îmi dă drumul la mână, încă îngăimând ceva de neînţeles.

*

Când trenul iese din gara King’s Cross, îmi sprijin fruntea de fereastră. Richard e deja în York. O să am ceva de condus până la bunica lui, care locuieşte într-o căsuţă aşezată, sau plutind, în neantul mlaştinilor din nord. E locul unde eu şi Richard ne vom căsători la toamnă. Mama nu a fost niciodată aici, dar i-ar plăcea ţinutul acesta, astăzi aspru şi furios, mâine fermecător şi bătut de vânturi. Asemenea unui peisaj desprins din poveştile ei.

Am caietul ei în geantă. O să îmi ţin promisiunea. Dar am urât mereu povestirile ei.

Sunt singurul lucru la ea care devine mai viu şi nu mai puţin viu după ce bea. Ilustraţii mici şi ciudate, basme în miniatură, deseori cu o tentă coşmarescă. Toate încep cu formula ei preferată: *Odată, demult, într-un regat îndepărtat*, sau variaţiuni pe aceeaşi temă. Nu e o coincidenţă. Şi mama pare să se fi pierdut odată demult, într-un regat îndepărtat.

În timp ce Charlotte ne arată unde vor fi așezați muzicanții și ne dă instrucțiuni să nu ne apropiem de grădina ei de trandafiri, simțim cum ne învăluie, cu un șuierat scurt, o adiere rece de vânt. Tresar, și bunica lui Richard se uită la mine cu un zâmbet la fel de rece ca pala de vânt.

– Nu-ți place? mă întreabă.

– Ba da, e… e frumos.

Richard își dă jos haina și mi-o pune pe umeri. Intrăm în casă prin spate. Câinele lui Charlotte, un soi de terier pitic, care îți ajunge până la glezne, scheaună lângă ușă, țopăind pe toate cele patru picioare, ca o jucărie mecanică. Charlotte strânge din buze. Pe câinele ei îl găsești de cele mai multe ori pe pernuțele lui din camera de zi, adulmecând pe la tăvița lui cu bunătățuri. Nu e genul de câine care se furișează afară intenționat. Nu este, de fapt, nici măcar ceea ce majoritatea oamenilor consideră a fi un câine.

– I-ai dat pe furiș cafea? glumesc cu Richard. Sau niște…

Usturoi.

Aerul e încărcat de un iz de usturoi, purtat de vântul rece mai departe decât ar fi, poate, normal. Pentru o secundă, mă tem să nu fie de la mine, pentru că tocmai am petrecut o săptămână în casa mamei, care pune usturoi în orice consumă. Poate chiar și în băutură. În adolescență, făceam mereu comentarii reprobatoare: *Ai dus cumva lipsă de usturoi în copilărie?* Iar ea râdea de parcă n-ar fi băgat de seamă că sunt iritată, și nu amuzată.

Căci nu eram deloc amuzată.

– Ro? Ești bine? întreabă Richard.

– E de la trandafiri? mă interoghează Charlotte. Acum au parfumul cel mai puternic.

– Cred că îmi e doar frig.

Câinele încă latră, iar acum pare tulburat.

– Nu știu ce-i cu el, remarcă Charlotte, ducând mâna la broșa pe care o are prinsă de rever. Richie, vrei, te rog, să intri tu prin față? Poate a venit cineva.

Mă zgribulesc în haina lui Richard. Cineva e deja acolo, chiar *acolo*, lângă intrarea din spate. Cineva care l-a smuls pe câinele-șobolan din somnul lui de dimineață. Cineva care probabil că ne-a urmărit când ne plimbam prin grădina lui Charlotte. Cineva care e mereu *acolo* și la Oxford.

Zoia.

Richard se îndepărtează. Câinele se liniștește, părând satisfăcut că tărăboiul pe care l-a făcut a transmis mesajul dorit.

– Simt că e ceva în neregulă cu tine azi, Rosie, spune Charlotte. Nu ești deloc în apele tale, observă ea, cu un țâțâit.

Sunetul acela cuprinde în sine tot ce crede ea despre mine. Nu știu dacă și-a imaginat că nepotul ei preferat va ajunge să fie cu cineva ca mine, dar în același timp își dă seama că putea fi și mai rău. *Nț, nț.*

Primesc încă un țâțâit pentru că nu îi răspund imediat. Încerc să îi zâmbesc, dar ea nu face nici un efort să-mi întoarcă zâmbetul. Ce vrea de la mine? Să îmi cer scuze că nu sunt în apele mele? Cum e Rosie când e în

apele ei? Rosie, al cărei nume nu a fost dintotdeauna Rosie? Uneori sesizez o licărire în ochii lui Charlotte care mă face să mă întreb dacă nu cumva suspectează că e ceva în neregulă cu povestea mea. Dar ea a fost cea care s-a retras într-o văduvie singuratică, să cultive trandafiri, departe de toți cunoscuții ei, departe de viața ei de femeie măritată. Poate că e ceva în neregulă și cu povestea ei.

– E vorba de mama, nu se simte… prea bine, spun într-un final.

Charlotte își revine.

– Desigur. Mi-a spus Richard ceva. Ce greu trebuie să fie pentru familia ta. Mama ta e o persoană religioasă?

– Are… propriile ei credințe, răspund. Crede în existența sufletului.

Mama a încercat la un moment dat să ne convingă și pe mine, și pe Zoia să credem în asta. Ne epuiza seară de seară, stând pe marginea patului, netezindu-și cămașa ei de noapte preferată, singurul lucru pe care îl mai poartă azi. Unele dintre afirmațiile ei despre sufletul uman veneau la pachet cu lecții morale solide. Altele erau frânturi de superstiții morbide, de genul celor pe care le strigă copiii în curtea școlii.

Nu credeam nimic din toate astea.

Câinele a amuțit.

– Nu e nimeni, raportează Richard, întorcându-se la noi. Intrăm?

Charlotte se apleacă cu o flexibilitate impresionantă și își ia cățelul în brațe. Acesta dă din coadă, ca un metronom lovindu-i ritmic brațul. Înainte să intru și eu, mirosul de usturoi mă izbește din nou, amestecat de data asta cu un iz de vodcă. O combinație fatală. Genul de combinație care emană din mama ca radioactivitatea.

Mâncarea de la micul-dejun mi-a picat greu și amenință să mi se ridice în gât. Potrivit folclorului mamei, nu există decât o sigură regulă obligatorie: după moarte, sufletul trebuie să se întoarcă în toate locurile în care omul a înfăptuit păcate când era în viață.

Oare Zoia nu a mai comis păcate nicăieri altundeva decât fix în spatele meu?

Seara târziu, mă sună, de la Londra, vecinul mamei. Mama a murit. I-a adus, ca de obicei, cumpărăturile și și-a dat imediat seama, zice el. Vreau să îl rog să mai verifice o dată pentru că mama pare moartă de ceva ani încoace, dar mă abțin. Mă strecor în pat și mă gândesc la casa asta mică, acoperită de iederă, și la mlaștina din jur, sălbatică și pustie, întinzându-se în toate direcțiile, venind de nicăieri, neaparținând nimănui.

Mlaștini. Mlăștinos. Mlăștiniș.

La întoarcerea în Londra, nu are loc nici o înmormântare și nici o ceremonie după incinerare. Mama nu avea prieteni. Nu știa pe nimeni altcineva în afară de oamenii care erau plătiți să o știe. Iau cu mine urna cu cenușa ei, pe care nu era nimic gravat, și refuz oferta lui Richard de a rămâne cu mine să mă ajute.

Nu o să dureze decât o zi în plus pentru că trebuie să fiu în Oxford la sfârșitul săptămânii.

Încerc să fac puțină curățenie în apartament. Încep cu bucătăria, unde zac borcanele ei oribile cu murături, pe care nu am văzut-o vreodată să le atingă. Urmează o tentativă de a curăța camera de zi, dar ochii de sticlă ai păpușilor ei mă urmăresc peste tot, ca și cum ar vrea să mă întorc cu spatele – așa că decid să mă ocup de ele data viitoare și, în schimb, deschid toate ferestrele ca să las să iasă aerul îmbâcsit, îmbibat de vodcă. Să las sufletul mamei să iasă.

Nu am nici cea mai vagă idee ce să fac în continuare. Să depozitez undeva urna? Sau să o expun?

Dacă ar fi să îi împrăștii cenușa, ar trebui să fie pe scena de la Bolșoi, peste capetele muzicienilor, în uralele spectatorilor din fiecare lojă. Mama a fost în trupa de balet înainte de a se căsători – înainte ca eu și sora mea să apărem pe lume, spulberându-i orice șansă de a mai ajunge vreodată prim-balerină –, iar ea probabil a visat întotdeauna să moară pe scenă, în plină execuție a unui demi-plié. Eu și Zoia o tachinam adesea, în dimineţile în care își repeta mișcările. Ne împiedicam și cădeam încercând să stăm în poante odată cu ea.

Katerina Balerina.

Mai târziu, îi fac o vizită avocatului ei. Are un birou elegant și un zâmbet înțelegător. Îmi spune că mi-a lăsat mie apartamentul. E al meu acum. Nu e posibil, spun, încercând să îl contrazic. Eu și Richard am plătit chirie pentru apartament. Îi trimiteam un cec o dată la trei luni.

Îmi vin în minte imagini cu cecurile puse la murat în borcane.

Avocatului i se face milă de mine. Simt asta în vocea lui. Are un accent rafinat, ca al lui Richard, genul acela care șlefuiește sticla. Poate să îmi arate actul de proprietate, pe numele Katherine White. Pentru o clipă mă gândesc, ah, asta e. A greșit persoana. Numele mamei nu era Katherine White. Era Ecaterina Simonova. *Katerina Balerina*.

Richard stă în ploaie fără umbrelă, cu fularul de la facultate în jurul gâtului, cu mâinile îndesate în buzunarele pantalonilor. Cobor din autocar și privesc sceptică spre cerul mohorât și întunecat al Oxfordului. O picătură de ploaie îmi cade pe gene. Pe vremuri, mă întrebam dacă mama alesese Anglia pentru că era atât de lipsită de culoare. Pentru că nu voia ca locul acesta să concureze în vreun fel cu vechea ei viață.

Richard mă sărută ușor pe buze.

– Ce repede te-ai întors!

– Nu mai suportam să stau acolo nici măcar o secundă în plus, spun. O să mă ocup de toate lucrurile altă dată.

– Vrei să mergem să mâncăm ceva?

Când ajungem la cantina dubioasă din colț, îmi scot hainele acre și ude și încep să tremur. Richard îmi împrumută fularul, care poartă mirosul lui amestecat, de lemn, scrum și sherry.

– Cum te simți? mă întreabă când ni se aduce mâncarea.

– Sunt bine. Sincer.

Înfig furculița în grămăjoara moale de mazăre. Mama lui Richard a murit grațios în timp ce își bea ceaiul la Fortnum & Mason, acum cinci ani, în urma unui anevrism cerebral. E foarte greu să nu mă simt geloasă când starea mamei mele s-a tot degradat de aproape zece ani încoace.

Uneori mi se părea că o să trăiască așa, în starea aia, pentru totdeauna.

– Pe aici ce mai e? întreb, cu gura plină.

– Nu mare lucru. Tata a sunat ieri și m-a întrebat dacă n-am terminat odată, spune Richard. Tatălui său i se pare amuzant că Richard face un doctorat în literatură clasică, așteptându-se ca Richard să își scoată chestia asta din minte și să se apuce să lucreze la Bursă în oraș, sau ce altceva or face bărbații din familia lor. E încă supărat că Henry și Olivia s-au despărțit, adaugă Richard, referindu-se la fratele lui și la iubita acestuia, cu care era împreună de-o viață. Nu i-am spus că Henry vrea să-și dea demisia și să călătorească prin Europa vara asta.

– Așa, în legătură cu vara asta, zic, înghițind în sec. Mă gândesc să candidez pentru un proiect pe termen scurt la Moscova.

Richard ridică din sprâncene.

– Știu că îți doreai să petreci un timp acolo, dar… ești sigură? Ai vorbit cu Windle?

– Îl cunoști prea bine. O să mă revanșez la întoarcere. Nu o să se supere.

– Mi-aș dori ca nici coordonatorul meu să nu se supere.

– E cel mai bun lucru.

Richard chicotește.

– Dar o să te întorci la timp pentru nuntă? mă întreabă, mai în glumă, mai în serios.

Încă nu pare dezamăgit, dar Richard e rareori dezamăgit. Seriozitatea, stăpânirea de sine și consecvența au fost calitățile lui care m-au atras de la bun început. În lumea lui Richard, oamenii mor simplu și curat din cauza unui anevrism cerebral invizibil. Nu se autodistrug. În lumea lui Richard, e șocant ca iubita din copilărie să nu fie și dragostea vieții tale.

– Nu fi ridicol! În gura mea, mazărea are gust de cauciuc. Poate că, atunci când am stabilit data nunții, am intuit cumva că mama nu avea să fie de față. Poate că am aranjat intenționat în așa fel încât să nu ajungă, gândindu-mă cum va veni cu întârziere, cu fața roșie ca focul, cum o să înceapă să sforăie în mijlocul ceremoniei, cu brațele și picioarele atârnându-i peste scaunele altor invitați, cu corpul aruncat pe scaun ca o cârpă de bucătărie. Cum va fi îmbrăcată tot în cămașa ei de noapte. O să am totuși nevoie de puțin mai mult timp la Moscova, adaug. Înțelegi. Ca să anunț prietenii și familia de moartea mamei.

Nu știu ce fac oamenii când moare cineva din familie. Dar au, de obicei, alți *oameni* în jurul lor.

Mai sap după niște mazăre.

– Unde se desfășoară proiectul? mă întreabă Richard. Este o universitate recunoscută la Moscova, nu-i așa, cum se numește…

– Lomonosov. E doar o idee, să știi.

Richard se uită în jos la farfuria lui, la ceea ce ar fi putut fi, într-o altă viață, o plăcintă ciobănească. Îl văd cum încearcă să mănânce de pe margine. Plimbă cu furculița un dumicat și își drege vocea.

– De ce nu aș merge și eu cu tine?

– De-abia ai început să scrii, zic, și simt că mazărea mi-a căzut greu la stomac, de parcă aș fi mâncat plumb. Ești atât de ocupat. Și poate că… nu știu. Am nevoie de o scurtă evadare.

– Doar despre asta e vorba?

– Da, doar despre asta.

Dacă Richard mai rezistă câteva luni, atunci nu vom mai trebui să vorbim niciodată nici de mama, nici de Rusia. Va fi o adăugire tacită la jurămintele mele de nuntă: *Să fim împreună la bine și la greu. Să fiu Rosie și să nu mai fiu niciodată Raisa.*

– Păi, o să-mi fie dor de tine. Apoi adaugă, probabil simțindu-se vinovat: Înțeleg. Ați fost doar voi două, tu și Kate, pentru atât de mult timp.

Doar noi două. Are dreptate. Atunci de ce am simțit mereu că mi-am pierdut întreaga familie în decursul unei singure nopți, la Moscova? Ca și cum sângele mamei ar fi curs și acolo, pe podeaua camerei de zi? Sau cel puțin seva vieții, pentru că nu a mai practicat niciodată baletul după ce am părăsit Rusia Sovietică. Am dezertat, ar spune unii, dar noi nu am dezertat. Am scăpat. Am *fugit*.

Dangătul clopotelor de la o capelă din vecinătate răsună fantomatic. Clopotele bat de secole în Oxford. Atât de lungi îmi par și mie, de multe ori, nopțile.

Lângă mine, Richard se foiește în somn, dar eu nu mă mișc. De ani de zile sunt insomniacă și, deseori, atunci mă simt mai trează ca oricând. Tatăl meu m-ar fi înțeles. De multe ori lucra până noaptea târziu, corectând lucrări, făcând exerciții. Mama dădea vina pe matematicianul din el. *Nu e bine ca numerele să alerge prin mintea cuiva,* spune ea, *pentru că sunt infinite.*

Dar dacă numerele sunt cele care mă țin și pe mine trează, nu ajung prea departe.

Unu, doi.

În seara asta mă gândesc la Aleksei Ivanov, pe care îl voi întâlni mâine, și la câte lucruri avem în comun. Lucrarea sa *Ultimul bolșevic* a fost publicată în Europa la sfârșitul anilor 1970 și a fost imediat interzisă în Rusia, autorul fiind astfel silit de împrejurări să plece în străinătate, pentru propria lui siguranță. Dar multe s-au schimbat în Rusia din 1985, sub conducerea lui Mihail Gorbaciov. Epoca represiunilor politice pare să fi apus. Cartea de memorii a lui Aleksei a fost publicată oficial în țara sa

natală anul trecut. E curtat de guvernul sovietic și chiar i-a fost oferită din nou cetățenia rusă.

Uite, vezi, ceva trebuie să se sfârșească pentru ca eu să mă pot întoarce, aș putea să îi spun.

În cazul meu, acel ceva era mama.

Richard ridică ușor capul de pe pernă, clipind adormit. E obișnuit să mă vadă așa, trează, ca o bufniță în întuneric. Înainte să apuc să spun ceva, mă sărută pe obraz, iar sărutul lui e ușor ca un fulg. Atingerea lui Richard e întotdeauna blândă, întotdeauna generoasă. *Ești în siguranță aici*, îmi spune în felul lui și, curând, toate gândurile despre mama și despre Rusia se risipesc și dispar printre umbre.

Ceva mai târziu, clopotele bat din nou ora exactă. Încerc să dorm cu fața afundată în pernă. Richard nu va fi cu mine acolo, la Moscova. Doar umbrele mă vor urma.

Cafeneaua aleasă de Aleksei e plăcută, slab luminată și frecventată mai cu seamă de studenți și de angajații de la universitate. Atmosfera relaxată i se potrivește. Face toate gesturile cu un aer nonșalant, stând rezemat pe scaun, jucându-se cu eticheta pliculețului de ceai și privind din când în când afară, pe fereastră. Lasă conversația să treneze.

Cu cât el e mai relaxat și mai liniștit, cu atât mai mult mă simt eu nevoită să compensez.

– Mi-ar plăcea să aflu mai multe despre proiectul dumneavoastră, domnule Ivanov, zic, cuprinzând cana de ceai cu ambele mâini. Știu că nu am pregătirea necesară, dar învăț foarte repede și sunt foarte dornică să fac asta. În ultima lună, am parcurs foarte multe lucrări introductive…

– De ce? mă întreabă.

– Poftim?

– M-am interesat de tine. Ești în primul an de doctorat la Institutul de Matematică, spune. Cu specializare în criptografie, din câte înțeleg. Tehnologii de spargere a codurilor. Asta mă duce cu gândul la Bletchley Park. Foarte interesant. Ce e cu virajul ăsta spre istoria Rusiei?

Aveam de gând să mint de-a dreptul, dar cred că și-ar da imediat seama. Trebuie să o scald.

– M-am născut la Moscova, îi răspund. Tocmai mi-a murit mama. Și sinceră să fiu, asta m-a făcut să regândesc multe lucruri. Vreau să îmi cunosc cultura și istoria. Moștenirea.

Îmi lasă câteva momente să elaborez, iar când termin, încuviințez din cap. Bănuiesc că a fost toată viața înconjurat de oameni care nu au vrut să își împărtășească istoria îndelungată. Aproape că îmi vine să îl întreb: Cum te simți când nu doar că îți împărtășești trecutul, dar îl și *difuzezi*? Să răspunzi la întrebările unei săli întregi despre acest trecut?

– Bun. Păi, ce-i drept, mi-ar prinde bine o perspectivă nouă, spune Aleksei. Pentru că sarcina în cauză e foarte diferită de munca mea obișnuită. Încerc să dau de urma unei femei pe care am cunoscut-o la un

moment dat. Asta e. Ăsta e proiectul. Va trebui să vedem dacă avem suficient timp. Și nu mă refer la timp liber, adaugă el, cu autoironie. Timp, pur și simplu.

Mă uit în jos la ceaiul din fața mea, lăsând aburul să îmi înțepe pleoapele. Mama tocmai a murit, la cincizeci și trei de ani. Tata a murit la patruzeci și patru.

Zoia a murit la cincisprezece ani.

Aleksei apucă pliculețul de ceai de eticheta umezită, îl ridică și apoi îl scufundă din nou în cană.

– A dispărut acum mulți ani, continuă. Îmi place să cred că e pe undeva, pe la țară. Îi plăcea pământul. Obișnuia să spună că ar putea să se întindă pe pământ, să se tăvălească în el, să se înece în el… Se lasă pe spate în scaun, ca și cum ar vrea să lase ecoul acestei ultime replici să se facă simțit. Dar hai să vorbim de logistică. S-ar putea să nu mai fii atât de dornică după ce afli cât e remunerația, deși eu sunt dispus să mă ocup de documentele de călătorie și de cazare. În privința asta, nu vei fi nevoită să faci nici un efort. Exact asta sugera și anunțul lui și e exact ce speram să aud de la el. Eu va trebui să călătoresc o vreme cât timp suntem acolo, așa că va trebui să fii capabilă să te descurci și să muncești pe cont propriu. Și va trebui să continui să citești cât poți de mult. Vei avea nevoie de…, zice, schițând un gest vag. O bază de cunoștințe esențiale. Dar e foarte bine ca tinerii să ia contact cu istoria. Trebuie doar să fie precauți.

– Precauți? repet eu.

Mă fixează cu ochii lui albaștri.

– Nu există nici o iluminare în trecut. Nici vindecare. Nici consolare. Indiferent ce cauți, nu vei găsi acolo.

Vorbele astea, spuse așa, răsună precum clopotele de la capelă.

Indiferent ce cauți, nu vei găsi acolo.

Cum poate un istoric să creadă așa ceva?

Mă gândesc la Zoia, la cum evoca ea mirosul de rugină și lumânări ieftine, silindu-mă astfel să îmi amintesc de prima mea iarnă în Anglia, în apartamentul acela mizer, închiriat pe termen scurt. Să îmi amintesc cum stătea mama la fereastră și se uita afară de după perdele, cu un picior arcuit, de parcă ar fi fost gata să danseze, cum aprindea lumânări peste tot, ca și cum ar fi vrut să pârjolească totul în jur. Eu stăteam la masă, muncind din greu, înconjurată de cărți și de manuale, gândindu-mă: *Dacă reușesc să rezolv problema asta, dacă pot să găsesc o soluție, atunci totul va căpăta sens*.

Dar oare Zoia încearcă doar să mă facă să îmi amintesc?

Sau se infiltrează printre amintirile mele vechi și ascunse pentru că e *în căutarea* unui anumit lucru?

– Despre ea vorbeam seara trecută, spune Aleksei, încrucișându-și brațele peste jacheta lui de tweed.

Vorbește despre femeia pe care speră să o găsească. Îmi masez ușor tâmplele. Zoia nu e aici în momentul acesta și nu vreau să mă gândesc prea

mult la ea, ca să nu cumva să apară.

– I se spunea Kukolka, îmi explică el.

Păpușica.

Iau o înghițitură de ceai. S-a răcit.

Kukolka. E o amintire nedorită a prizonierelor de porțelan ale mamei. M-aș bucura să nu le mai văd niciodată, dar nu pentru că sunt sinistre, ci pentru că mama a preferat mereu compania păpușilor ei decât pe cea a oamenilor. Întotdeauna. Dintre toate lucrurile pe care am fi putut să le luăm cu noi din Rusia – și nu am putut lua mare lucru –, ea a ales păpușile.

După ce pleacă Aleksei, mai rămân o vreme în cafenea, îmi termin ceaiul și îi privesc pe clienți. Văd pe geam cum ploaia răpăie pe trotuar, se tot întețește în timp ce copertina flutură nebunește în bătaia vântului. Oamenii se bulucesc înăuntru, cu câte un ziar ud în mână, scuturându-se ca niște câini.

Plouă des în Oxford. Nimic nu apucă să se usuce nici înăuntru, nici afară. Dar de obicei nu sunt furtuni ca asta de acum, atât de puternice încât să lase străzile pustii. Măcar de aș fi adus cu mine ceva de lucru, sau ceva de *făcut*…

Caietul cu povestiri al mamei.

Cotrobăi după el prin geantă și îl scot. Mă aplec și îmi trosnește spatele.

Cu cât cerul se întunecă afară, cu atât cafeneaua devine mai luminată. Dar asta nu înseamnă că scrisul de mână e mai ușor de descifrat. Nimic nu e câtuși de puțin mai clar.

Notă pentru cititor…

NOTĂ PENTRU CITITOR

Povestirile acestea nu trebuie citite una după alta.

După ce le-ai citit pe toate celelalte, în orice ordine dorești, te poți întoarce la prima. La urma urmelor, aceasta este o carte de povestiri pentru aceia care știu că începutul poate fi înțeles doar la sfârșit.

Acum închide ochii, ca să poți vedea ce am să îți arăt.

Dacă ai închis bine ochii, atunci să începem: Odată, demult, într-un regat îndepărtat…

CAPITOLUL 2

ANTONINA

Petrograd (Sankt Petersburg), toamna anului 1915

Ceaiul este servit în salonul albastru, zilnic, la ora patru după-amiaza. De cele mai multe ori sunt și prăjituri cu cremă, cremșnit și diverse foitaje, așezate frumos pe platouri, sau felii de pâine proaspătă cu unt, încă aburinde. Cu toate astea, Toniei nu îi este niciodată foame. Își spune că e din cauza prânzului recent, mult prea sățios. Sau din cauza odiosului tapet albastru care dă și numele salonului și care face ca totul să pară bolnăvicios. Sau din cauza faptului că nici Dmitri nu se atinge vreodată de serviciul de ceai sau de bunătăți. Azi numără pe nerăsuflate bancnote, la secreterul său: *Douăzeci, patruzeci, șaizeci. Unu. Doi. Trei*. Totul în casa asta are un număr.

Totul are un preț.

Ceaiul Caravana Rusă e negru și are gust de fum. Tonia soarbe din el, cât poate de silențios.

Dmitri lasă deoparte portofelul. Se întoarce să își ia un trabuc din cutia de cedru, cu iz dulceag, unde le ține. Te întrebi de ce oare se mai deranjează să vină la ceai, cu excepția faptului că, altfel, poate nu s-ar vedea toată ziua.

– Coșmarurile tale sunt tot mai rele, spune el.

Ea își simte limba grea, răsucită în spatele dinților.

– Nu mai rele decât de obicei.

Dmitri pufnește lung.

– Te-am auzit zbătându-te ieri, chiar și din biroul meu.

– Visez cum era acasă, spune ea repede. Visez la Otrada. Poate e un semn că ar trebui să merg într-o vizită.

– Nici nu se pune problema să călătorești singură.

– Dar aș putea să merg cu tine data viitoare când te duci spre sud…

– Nu am asta în plan pentru viitorul apropiat. Am aici o situație cu sindicatul. Scoate un oftat, atenuat de un alt pufnet. Am câțiva agitatori în serviciul meu.

Tonia își înăbușă o replică. Dmitri pleacă deseori din oraș, străbătând țara în lung și în lat în căutarea unor piese pe care să le adauge la colecția lui de rarități, bizarerii și alte comori. Câteodată e plecat săptămâni în șir.

Ea trebuie să fie acasă până la ora ceaiului.

– Te plictisești, Tonia? întreabă el. Asta e problema?

– Eu… îmi găsesc cu ce să-mi umplu timpul, șovăie ea.

– Poate ar fi bine să-ți cultivi interesul pentru filantropie, spune el. Mă gândeam deunăzi că ar fi trebuit deja de mult să te iau cu mine într-un tur al fabricii, poate chiar și la barăci. Ar trebui să fie și în folosul meu, să vadă toți că sunt bărbat însurat.

Dmitri trage din trabuc și pare mulțumit la gândul ăsta. Profilul i se conturează ascuțit, princiar, pe fundalul nuanțelor apoase ale tapetului. Chipeș, chiar. Tonia a trăit suficient de mult timp în casa asta pentru a surprinde chicotele tinerelor slujnice, reacțiile lor aproape de leșin: cât de diferit era stăpânul lor față de ceilalți! Își tratează inferiorii cu atâta respect, atâta bunăvoință! Nu e un despot cu inima de piatră, nici un tiran viclean, nici un manipulator crud! Au dreptate. Nu este nici unul din lucrurile astea.

Cel puțin, nu de față cu ele.

*

Tonia tocmai citește *Evgheni Oneghin* de Aleksandr Pușkin, când Dmitri anunță că e momentul pentru o plimbare cu mașina. Oare ieri s-a prefăcut din greșeală interesată de ideea unui tur al fabricii? Nu e nici măcar sigură ce anume *produce* fabrica. Magnetouri, i-a auzit pe unii spunând în treacăt. Lucruri care au de-a face cu războiul în curs împotriva Germaniei. În mașină, Tonia închide ochii și încearcă să recreeze în minte lumea uimitoare și romantică a lui Pușkin, dar vocea soțului ei o readuce brusc la realitate.

– Ți-ai lăsat părul desfăcut, observă el, de parcă nu el i-ar fi cerut mereu să îl poarte așa. Urăsc acele coafuri ridicate de matroană. Vei împlini șaptesprezece ani în curând, dar tot o fetiță ești. Dmitri se apleacă și îi atinge urechea, trăgând ușor de cercelul cu perlă. Îmi place de tine așa. Așa cum arătai în ziua în care ne-am cunoscut.

– Așa trebuie să arate femeile măritate? întreabă ea, încercând să nu pară ursuză.

– Nimeni nu arată ca tine, răspunde el.

Tonul lui sugerează că o să îi facă o vizită conjugală în seara aceasta. Ar fi prima oară de când s-a întors din cea mai recentă călătorie a lui. Știe din șușotelile șoferului către Cook că, atunci când e aici, în capitală, Dmitri face vizite regulate la docuri. Că îi plac fetele bine antrenate, precum caii.

Nu tot personalul e la fel de orbit precum slujnicele.

Tonia se uită pe geam. Fabrica se află pe partea cu Vîborg, peste râul Neva, dar pare că șoferul o ia pe un drum ocolit. Clipește, refuză să admire peisajul urban. A trecut aproape un an și jumătate de când s-a măritat cu Dmitri și aproape un an de când el a adus-o la Petrograd. Unicul lucru care îi place la capitală este Turnul Amiralității, în depărtare, și felul cum reflectă lumina soarelui. Râul Neva nu e nici el groaznic, deși miroase a cod și a pescăruși. Iar uneori îi plac rufele întinse pe sârme, în curțile galbene, și cum se aud fâlfâind în bătaia vântului. Ar vrea ca să le vadă desprinzându-se. Vrea ca totul să dispară.

Evgheni Oneghin, își spune. *Gândește-te la* Evgheni Oneghin.

Turul e teribil de plictisitor, condus de maistrul principal, un bărbat cu o barbă neîngrijită, pe nume Gocikin. Tonia își plimbă mâinile peste mese, unelte, utilaje cărora nu le știe denumirea. Muncitorii se holbează la ea, dar la fel fac și prietenii lui Dmitri. Deși Tonia provine dintr-o familie nobiliară din provincie, deși tatăl ei este prinț, pentru elita din Sankt Petersburg, ea nu e decât o fată modestă de la țară. Satul ei natal e undeva atât de departe, la țară, încât aproape că nici nu e considerat ca fiind parte din *aceeași* țară.

Tinere sau îmbătrânite, fețele muncitorilor sunt murdare și sobre. Dmitri nu pare să observe asta. E prietenos cu toată lumea, le strânge tuturor mâinile și îi bate pe umeri. Îi întreabă de copilași. Tonia știe că soțului ei îi place să se considere un liberal. Se simte rușinat că tatăl lui a avut cândva în stăpânire șerbi.

Cu toate acestea, nu se simte rușinat că o are pe ea în stăpânire.

După terminarea turului, Tonia li se alătură lui Dmitri și Gocikin pe platforma înaltă de unde se vede întreg parterul fabricii. Bărbații se retrag în biroul celui din urmă, iar Tonia se abate către balustradă. Se joacă cu vârfurile părului, culege peste mânecă cele mai mici fire. Rochia asta cu gâtul înțepenit e îngrozitor de sufocantă. Și bijuteriile se simt grele. Simțindu-se incomod, neliniștită, își îndreaptă atenția către un grup de muncitori de jos. Tineri care râd și vorbesc între ei.

Balustrada e deodată singurul lucru care o ține în picioare.

Tonia nu știe cine e *el*. Nu a fost prezent în timpul turului. Și-ar fi amintit dacă l-ar fi văzut. E brunet și suplu, dar așa sunt toți, supraviețuind fără îndoială cu supă de varză și cereale. Și e atrăgător. Atât de atrăgător, încât Tonia simte o mâncărime, de parcă ar avea purici în dresuri.

– Ai un spectator, Andreiev, spune cineva.

– Mereu are câte un spectator, remarcă un altul.

El este cel căruia i s-au adresat cu numele de Andreiev. De-abia dacă privește în sus și îi întâlnește privirea. Zâmbește cu subînțeles – nu batjocoritor –, iar inima ei începe să bată mai repede. Poate că unii bogătași făcători de bine au dat buzna aici de curând, sperând să îmbunătățească în vreun fel viața tristă a clasei muncitoare, căutând un sens pentru propriile lor vieți îmbelșugate, iar el o confundă cu unul dintre aceia. Un astfel de cuplu a venit în vizită acasă la ei chiar zilele trecute. Erau îngroziți de ceea ce văzuseră în barăcile muncitorilor, aproape spumegând la gură în timp ce descriau cum gândacii se urcau pe scândurile paturilor, cum familii întregi erau înghesuite în spații improprii chiar și pentru animale, iar mirosul, oh, *mirosul*!

Tonia poate doar să își imagineze cum miroase cineva ca *el*. Mirosul revoltător al țigărilor rulate de mână, care le plac atât de mult locuitorilor din Petrograd. Miros de smog și funingine de la stâlpii fabricii. Mirosul străzilor orașului. Miros de transpirație.

S-au privit prea mult unul pe celălalt. Ea roșește. El își șterge ceva la ochi, poate o mizerie sau poate doar imaginea ei, apoi se întoarce.

De la începutul verii, Tonia a făcut lungi plimbări matinale, de la casa de pe Fontanka până la Neva, de la un râu la altul. Dmitri doarme de obicei până mai târziu, și e șansa ei să fie singură, nepăzită, dezinhibată, pentru că nu e nimeni altcineva pe străzi dimineața între cinci și șase în afară de birjari în caleștile lor și de soldați. Și de câțiva scandalagii.

Oameni ca… *el*.

Tocmai când trece pe lângă sediile gazetelor de pe Nevski Prospekt, îl vede. E o pură întâmplare, având în vedere că în jurul lui Andreiev s-a strâns o mulțime considerabilă de oameni: un ciorchine de studenți cu șepci albastre, muncitori cu pălăriile lor pătate de smoală și părul nespălat, șoferi cu cape tradiționale, din blană de nurcă. Tonia se apropie de mulțime. El e singurul care cuvântă: *Vechea Rusie trebuie să facă loc noii Rusii! Și în această lume nouă, toți vor participa, toți vor avea un rol, chiar și voi, băieți, chiar și dumneavoastră, doamnelor, chiar și tu, tovarășe, chiar și…*

Tu.

Acum o vede. Zâmbește, cum a zâmbit și ieri la fabrică. Ea tremură, se emoționează. I se pare că el e mai aproape decât este de fapt, suficient de aproape ca să îi simtă mâinile, gura și trupul acoperindu-le pe ale ei.

Mama o prevenise odată că ar putea să simtă asta. Cum că e posibil să îți dorești ceva sau pe cineva în mod inexplicabil și cu o asemenea forță, încât să-ți simți sângele clocotindu-ți în vine. *Toți simt așa când sunt tineri*, spunea mama, *dar trece la fel de repede cum apare*, iar Tonia doar chicotea, căci, pentru ea, era ceva de neînțeles, chestia asta cu clocotitul sângelui și dorința aceea înnebunitoare.

El se adresează încă mulțimii: *Puteți să vedeți viitorul care vi se așterne în față? Puteți să-l atingeți? Puteți să vi-l însușiți?*

Dar încă nu și-a luat ochii de la ea.

Toți veți fi trăit două vieți, tovarăși! Una s-a terminat, iar alta începe acum!

Tonia își spune că e ușor să admiri un orator și să uiți că acela se adresează tuturor. Simte cum i se mișcă buzele când spune asta. Dar vocea pe care o aude e a lui.

Pe măsură ce toamna face loc iernii, Anastasia Sergheievna, mama văduvă a lui Dmitri, devine din ce în ce mai slăbită și nu mai poate continua să locuiască la reședința ei de vară de pe malul lacului Ladoga. Așa că e mutată în casa lor de lângă Fontanka și hotărăște să se instaleze în biroul gol de la parter, un spațiu aproape nefolosit, cu lambriuri de lemn, care duhnește a moarte chiar și cu ea acolo. În tinerețe, Anastasia fusese o gazdă renumită, o soție iubită, o femeie pioasă. Cel puțin așa spun cei câțiva prieteni care o vizitează și care pleacă de aici cu fețele căzute, ca ramurile arțarilor din grădină.

Acum ea stă întinsă, neclintită precum mobilierul masiv, închis la culoare, din camera pe care și-a ales-o.

La rugămintea lui Dmitri, Tonia stă la căpătâiul soacrei ei câte o oră pe zi. După primele vizite îngrozitor de incomode, acum ea își aduce volumul *Evgheni Oneghin* și citește cu voce tare până când femeia adoarme. Ceea ce nu e prea greu aici. Anastasia suferă de dureri de cap din pricina ochiului ei bolnav, așa că draperiile sunt întotdeauna trase. Singura lumină din cameră, singura formă de viață, vine de la focul din șemineu.

– Toată viața mi-am jurat că te voi întâlni…, începe astăzi Tonia.

– Ai mai citit Pușkin până acum? o întrerupe Anastasia.

– Îmi place poezia lui, răspunde Tonia, neliniștită. Cel mai mult apreciez…

– Olenka îmi spune că îți petreci ore întregi în bibliotecă în fiecare zi. Ai fost mereu pasionată de lectură?

– În casa părinților mei nu erau atât de multe cărți. Tonia încearcă să evite privirea Anastasiei. Nu ca aici…

– Îți e dor de casa părintească?

– Uneori, răspunde Tonia, încercând să nu se gândească la Otrada; și nici la satul din apropiere, Popovka; sau la pârâul scânteind argintiu, cu luna aruncată peste copaci. Sau la vremurile când alerga desculță; când trăgea cu nesaț aer în piept. Dar sunt fericită aici, continuă ea.

Își aranjează fusta, dă pagina mai departe și știe că aceste mici gesturi îi trădează minciuna. Soacra ei a amuțit din nou. Tonia citește în continuare, până când vede că ochiul cel bun al Anastasiei s-a închis. Ochiul bolnav nu pare să se închidă vreodată de tot. Pleoapa i s-a înțepenit la jumătate.

Tonia lasă cartea deoparte și se ridică de pe scaun, căscând la rândul ei.

Se trezește în fiecare dimineață la cinci ca să îl vadă pe *el* vorbind.

Când pune mâna pe mânerul ușii, aude în spate foșnet de pături. Îndrăznește să mai arunce o privire spre divan, la grămada de perne și piei de căprioară, la figura palidă a Anastasiei pierdută printre ele. Pe fundal, flăcările pâlpâie ușor.

– Am vrut să te întreb, copilă. Am auzit de visele tale neplăcute. De somnul tău tulburat. Vocea Anastasiei nu e lipsită de blândețe. Te neliniștește ceva?

– Visele astea au început în copilărie. Aici, nu e nevoie să mintă. Le am de când mă știu.

– Înțeleg. Ochiul bun s-a deschis din nou, palid, pătrunzător. Dar dacă te pot ajuta cumva, să-mi spui.

Vremea se strică repede aici. Frigul iernii se strecoară în Petrograd ca un șarpe, când te aștepți mai puțin. Tonia se trezește într-o dimineață cu buzele vinețiii și respirând greu. Nu mai poate să adoarmă la loc, așa că se ridică din pat. Trage draperiile cu ciucuri de catifea, deschide ușile către balcon. Dormitorul ei are vedere spre Fontanka, iar râul pare la fel de lipsit de viață ca și ea. Inspiră adânc și simte aerul rece în plămâni.

Ar putea să sune și să i se aducă micul-dejun la pat. Olenka i-ar face un foc numai bun. Nu are unde să se ducă, nu trebuie să ajungă undeva anume.

Să fie oare asta libertate? Sau o colivie spațioasă?

Ezită un moment, dar doar un moment. E obișnuită cu rutina asta: se îmbracă singură, nu îi pasă cum îi stă părul; iese pe vârfuri din budoarul ei, trece de camera lui Dmitri și o ia în jos pe scările principale; ignoră zgomotele care vin de la servitori, pălăvrăgelile înăbușite ce răsună din pereți, ca niște șoricei. Tot traseul ăsta, de-a lungul fiecărui coridor, Tonia ține capul plecat, acoperit cu un șal. Iese din salonul mare, închizând încet ușile de bronz în spatele ei.

Afară bate un vânt aspru, care îi șfichiuiește obrajii. Zăpada acoperă trotuarul de-a lungul bulevardului Nevski și continuă să cadă, moale și pufoasă. Deși străzile sunt aproape pustii, Tonia aude clopotele săniilor clinchetind tremurat și nechezatul cailor. Petrogradul se trezește. Cu mâinile adânc înfipte în haina ei din blană de samur, se grăbește acum să traverseze bulevardul Nevski pe la podul Anicikov și apoi mai departe pe Liteinîi. E un drum de aproape patruzeci de minute până la Neva, dar când ajunge acolo, deja s-a încălzit.

Vede o sanie răsturnată, înțepenită în nămolul moale al digului, și oameni strânși în jurul ei. *El* stă în picioare pe tălpigele saniei, cumva în echilibru. Gesticulează către pod, către râu, ca și cum ar putea vedea, peste acea întindere de gheață care continuă să se extindă, însuși viitorul pe care se străduiește într-atât să îl descrie.

Această Rusie fragilă nu va mai exista! O nouă Rusie se va naște!

E un bolșevic.

Tonia a luat parte la îndeajuns de multe dintre aceste adunări ca să afle că îl cheamă Valentin Mihailovici Andreiev. Că are douăzeci de ani, că e un discipol a lui Vladimir Lenin, un revoluționar. Despre partidul lor politic, mic dar vocal, a aflat mult mai multe decât ar fi trebuit, probabil; chiar ieri a găsit un pamflet publicat de Lenin intitulat *Ce-i de făcut*? Era într-una din bibliotecile lui Dmitri și l-a citit cu voce tare Anastasiei, în speranța că mama lui Dmitri ar putea să înțeleagă tot ceea ce-i scăpa Toniei. *Teorie revoluționară. Conștiință de clasă. Democrație socială*. O lume de cuvinte noi, bizare și fără înțeles.

Le preferă pe cele pe care le folosește Valentin Andreiev în discursurile lui.

Tonia se plimbă acum pe lângă balustrada podului. O să rămână până când Andreiev își termină discursul. Vor schimba o privire fără cuvinte. El va zâmbi cum face de obicei și apoi ea își va continua drumul și totul se va întâmpla la fel şi mâine și apoi și în ziua următoare. Nu are nimic al ei în Petrograd. Nici blănurile, nici dantelele ei. Nici părul, nici pielea, nici respirația ei. Nimic, în afară de asta.

A început să-i recunoască replicile de final, lucrurile pe care își dorește să și le amintească oamenii. Își scoate manșonul și șterge un strat de fulgi de nea de pe șal. Frigul îi pătrunde prin mănuși. Clopotele încep să bată

undeva în depărtare, în timp ce vântul şuierător le înăbuşă dangătul trufaş. Se sprijină de balustrada turnată în fontă și aruncă o privire spre închisoarea Krestî, de pe celălalt mal al Nevei. Infama reşedinţă a prizonierilor politici ai ţarului e clădită din cărămidă roșie, decolorată de vreme. Cu toate acestea, azi pare strălucitoare, de un alb orbitor, ca un ornament de Crăciun.

Acela e locul unde ajung oamenii ca Valentin Andreiev.

– Eşti loială cauzei, tovarăşă, spune o voce din spatele ei.

Tonia se întoarce, dar nu reușește să răspundă. Îi vâjâie urechile. *El* stă în fața ei. Ceilalți privitori au plecat care-ncotro și mulțimea s-a împrăștiat. Se uită la el amuţită, aproape cu gura căscată. Jacheta lui de lână e plină de găuri, prin care intră, probabil, vântul rece dinspre râu. Rafalele puternice îi văluresc părul, umerii largi, chiar și zâmbetul. Cu toate astea, ea e cea care tremură.

– Eram convins că nu o să mai vii, acum, că s-a schimbat vremea, spune el.

Știe, probabil, că e soția lui Dmitri. E duplicitar, dar și ea s-a comportat de parcă ar fi liberă să vină aici, să stea lângă el, să se uite la el.

– Cum te cheamă? o întreabă.

– Antonina Nikolaevna, răspunde ea rapid.

Prea multe silabe. Prea formal. El e deja prea aproape.

– Sâmbătă, voi fi pe partea cealaltă a podului, spune el. O să vii?

– Nu… nu știu.

– Vom vedea, deci. Antonina.

Spune asta ca pe o provocare, ca și cum nu s-ar aștepta să o mai vadă, acum că au vorbit. Acum că el a coborât la nivelul ei. Ea nu știe dacă vrea sau nu să îi demonstreze contrariul. Îl privește cum se îndepărtează, cu mâinile în buzunare. Cu modestie, de parcă nu s-ar fi suit niciodată pe sania aceea și nu li s-ar fi adresat oamenilor și nu le-ar fi făcut promisiuni. În liniște, ca și cum, poate, dincolo de ceea ce se știe despre el – Valentin Andreiev, bolșevicul –, ar fi ceva mai mult.

La ora la care se servește ceaiul, apare un musafir: contesa Natalia Fiodorovna Burzinova, moștenitoare a unei mari averi și doamnă din înalta societate, mamă și văduvă, prietenă și inamică deopotrivă. Dmitri și Natalia se cunosc din copilărie, iar intimitatea dintre ei e veche și evidentă. El îi spune Natașa; Tonia nu îndrăznește. Și-a imaginat despre contesă că va fi un mentor, o soră mai mare, că le va lua locul lui Nelly și Kiril, prietenii ei cei mai buni de acasă.

Dar acum își dă mai bine seama.

Dmitri nu e acasă la ora ceaiului, lucru ce se întâmplă des în ultima vreme. Multe probleme la fabrică, dacă e să le dai crezare servitorilor. De îndată ce contesa s-a instalat în Salonul Albastru, Tonia sună după ceai. Cele două femei se uită una la alta, până când Tonia privește în altă parte, la tapet, la micile sale falduri, acolo unde marginile nu se îmbină perfect.

Contesa e unul dintre musafirii obișnuiți ai casei, cu toate astea, mereu o ia pe Tonia prin surprindere.

Natalia e mai în vârstă, încrezătoare, vicleană. Are obiceiul să-și frece crucea ortodoxă care îi atârnă la gât. *Freacă, freacă, freacă*. Astăzi, crucea se potrivește cu cerceii de argint în formă de șarpe. Natalia poartă deseori bijuterii din argint, poate pentru a compensa – sau pentru a accentua – roșul aprins al părului. Unii zic despre contesă că și-ar vopsi părul, pentru că totul la ea pare intenționat, chiar și conturul feței. Dar oricine îi vede pe cei doi copii ai Nataliei își dă seama că părul acesta ca sfecla e o trăsătură de familie.

Freacă, freacă, freacă.

– Speram să vorbesc cu tine între patru ochi, spune contesa. E adevărat că pleci în fiecare dimineață și te plimbi prin oraș?

– Îmi place liniștea.

– Nu mai e așa liniște. Natalia bate darabana pe brațul scaunului, cu unghiile ei ca niște gheare de șoim. E anarhie. Și tu poate nu-ți dai seama, dat fiind că ești un șoricel de la țară, dar când o tânără se aventurează în oraș de una singură la ore stranii, apar și zvonurile.

Tonia a auzit și ea destule *zvonuri* până acum. A auzit, de pildă, că tânăra Natalia a fost îndrăgostită până peste cap de Dmitri; și că părinții manipulatori și oportuniști ai Nataliei au măritat-o cu ramolitul conte Burzinov. Ah, de-ar fi murit contele mai devreme. Căci, la momentul acela, Dmitri plecase deja într-un voiaj fatidic în provinciile de jos și urma să se întoarcă în curând, printre altele, și cu noua lui mireasă.

Câte bârfe au fost și pe tema asta, desigur; despre Tonia. Singurul copil al unei familii cunoscute, dar care trăia în izolare și nu mai fusese văzută la curtea imperială de zeci de ani…

Umblă atâtea zvonuri în orașul ăsta, cât să pună în mișcare o barjă plutitoare.

– Dmitri știe despre plimbările mele, spune Tonia. Nu se supără.

– Uită că o soție e diferită de un animal de companie, un servitor sau un angajat. *Freacă, freacă, freacă*. A avut prea mulți dintr-ăștia. În orice caz, drăguță, am venit să te previn că e mai bine să stai acasă, acum că străzile sunt pline de demagogi, de radicali și de demonstranți. Iar tu ești atât de naivă, de tânără, de provincială…

Contesa continuă să vorbească – *Tonia? Tonia?* –, dar Tonia nu o mai ascultă. Demagogii, radicalii. Acolo e *el*, în fiecare dimineață, în picioare, vorbind despre libertate. Afișând aerul libertății. Se gândește la felul în care i-a rostit numele, *Antonina*, la felul cum i s-a rostogolit pe limbă, la intonația lui.

Anastasia observă că Tonia arată diferit în ultima vreme. Poate că nu mai vede bine nici cu ochiul bun, își imaginează lucruri, dar Tonia nu-i spune asta. *Copilă, fața ta e atât de luminoasă*, spune Anastasia, *parcă nu mă mai privești ca pe-o povară*. Anastasia o bate ușor pe mână, îi spune că

se bucură că e cu ea, îi spune că și-a dorit întotdeauna o fiică. Asta o face pe Tonia să se gândească la mama ei, care nu ar ține niciodată o cameră atât de întunecată pentru că atunci nu ar mai putea să o vadă oamenii. *La ce bun frumusețea*, spunea mama, *dacă e lăsată să se ofilească?*

Uneori simte că nu e corect să petreacă atâta vreme cu Anastasia, când mama ei s-a dus și nu se mai întoarce.

– Te-ai gândit dacă pot să fac ceva pentru tine? o întreabă Anastasia. Orice care te-ar ajuta să te simți mai bine?

– Am tot ce mi-aș putea dori, spune Tonia, căci ce altceva putea să răspundă? Că visează cu ochii deschiși la cineva cu care a schimbat doar două vorbe – deși el îi vorbește *ei* mai mult decât își dă ea seama? Că a citit toate cărțile din casă, de mai multe ori; că uneori cochetează cu ideea nebunească de a-și crea propria poveste, poate una despre o dragoste neîmpărtășită, ca la Turgheniev, sau una cu nopți înstelate și agrișe, ca la Cehov?

Soacra râde. Un sunet ciudat, ușor metalic.

– O să te gândești tu la ceva, spune ea. Există mereu câte ceva.

Tonia nu a mai privit până acum Petrogradul de pe partea Vîborgului. E limpede că a nins toată noaptea pentru că nu se vede nici o urmă pe podul Liteinîi, în afară de cele lăsate de cizmele ei. Sub pod, râul e aproape înghețat. E greu de crezut că oamenii se vor ridica din paturile lor calde în săptămânile următoare ca să asculte pe cineva vorbind, fie el și cu o voce ca a lui Valentin Andreiev. Dar pesemne că a început să îi placă orașul, căci priveliștea i se pare interesantă, chiar plăcută.

Simte pe cineva lângă ea, aproape de balustradă, și înțepenește.

– Nu ești din Piter, spune el. Nimeni care e născut aici nu privește partea asta a orașului cum o faci tu acum.

Tonia se silește să îl privească. El stă cu fața la râu, mai departe de ea, dar ceva s-a petrecut între ei, se petrece încă.

Ea simte că i se strânge stomacul.

– Ce vrei să spui? Care parte?

– Partea ta, spune el. Centrul. Nevski.

– Ce e în neregulă cu Nevski? Tonia își ignoră bătăile inimii care îi răsună în urechi. Pare un loc în care-i plăcut să trăiești.

– E o pasarelă aurită pentru turiști. Și nu e un loc în care oamenii trăiesc. Acolo se duc pentru a scăpa de viețile lor. Îi aruncă un zâmbet. Dar pe toți ne atrage uneori.

Tonia își mușcă buza, ca să nu zâmbească la rândul ei.

– Nu ai zis că aici vei ține discursul?

– Așa am zis.

– Dar nu e nimeni aici.

– Ești tu. Vrei să strig sau vii mai aproape?

Cât de departe va merge? Cât de departe a mers deja? Sunt unul lângă celălalt. Ea se apropie oricum. Își aude propria răsuflare și pe a lui și apoi

înțelege că el nu își dorește să fie acolo, peste râul ăsta, singur cu ea, pierzându-și timpul, pierzându-și dimineața în felul ăsta. El își dorește să fie în mijlocul mulțimii, în zgomot, în fervoare. În foc.

Și cu toate astea, *este* aici.

– Nu crezi că a trecut destul timp? Vocea lui e joasă, amuzată. În ultimele luni, când te vedeam, îmi spuneam: Nu o să mai vină mâine. Nici o șansă. Azi e ultima zi când ai s-o mai vezi. Dar recent am început să mă întreb dacă azi nu e ultima zi. Ci dacă azi e prima zi.

În ultimele luni.

În ultimele luni, noaptea, înainte să adoarmă, Tonia a închis deseori ochii și a întors pe toate părțile gândurile ei prostești, înflăcărate despre Valentin. El întins lângă ea în pat, șoptind și trecându-și buzele peste pielea ei. Dar de cum deschide ochii, ideea i se pare ridicolă. Patul ei e plin de dantelării drapate și așternuturi de mătase și perne croșetate. Camera ei e dureros de aglomerată, cu tapetul acela cu motive florale, cu peisajele italiene de secol optsprezece, vazele aurite și măsuța de toaletă și lămpile cu ulei de trandafir arzând fără oprire, ca să miroasă ca și când s-ar îmbăia. Valentin Andreiev nu își are locul aici.

El e doar un vis, la fel ca și coșmarurile ei.

– Discursul acesta pare diferit de celelalte, spune ea șovăind.

– E mai puțin exersat.

– Trebuie să plec.

– Dacă vrei să pleci, pleacă.

– Mi-e cu neputință să rămân, se bâlbâie ea. Știi că sunt măritată, eu… m-am înșelat. Îmi pare rău. Nu o să mă mai vezi.

Valentin își apropie capul de al ei. Trage de șal, și acesta cade. Tonia e expusă acum frigului aspru. Își dă seama că întinde mâinile spre fața lui și îl cuprinde pe după gât. Se simte la fel ca atunci când visează cu ochii deschiși. Nimeni nu i-a spus niciodată asta. Aproape că vrea să o spună, dar numai ca să încetinească momentul ăsta, să se relaxeze, să se cufunde, să se înece în el. Valentin îi sărută sprânceana arcuită și o arde mai tare decât frigul.

CAPITOLUL 3

ROSIE

Moscova, iulie 1991

În adâncul unei păduri de mesteceni, șerpuiește o cărare ca o cicatrice. Pe acest drum se află o tânără călătoare, prinsă însă în spatele unui panou de sticlă. Nu poate să întindă mâna și să atingă trunchiurile albe ale copacilor, strălucind în soarele amiezii. Nu simte vântul care suflă ușor peste frunze, strecurându-se printre ramuri. În schimb, se lipește cu fața de geam și trasează cu degetul tot ceea ce vede.

Pare a fi începutul uneia dintre povestirile mamei.

Dar călătoarea sunt eu, iar panoul de sticlă e geamul închis al Mercedesului negru care ne-a așteptat, pe mine și pe Aleksei, la Aeroportul Șeremetievo.

– Nu mai avem mult, spune Aleksei.

Pădurea de mesteceni se rărește pe măsură ce ne apropiem de Moscova. Locuințe dărăpănate și arhitectura stalinistă ne înconjoară de peste tot, iar traficul se aglomerează și încetinește, până se sugrumă. Șoferul nostru, care e pus de guvern la dispoziția lui Aleksei Ivanov, înjură și schimbă întruna benzile.

– Cum ești acolo, în spate? întreabă Aleksei, aruncându-mi o privire peste umăr.

Zâmbesc stânjenită. E înăbușitor. Pantofii mă strâng. Nu am dormit de aproape o zi întreagă și sunt flămândă. Mai bine aș fi acceptat oferta lui din aeroport de a lua o gustare, chiar dacă aveau numai niște sendvișuri uscate, care îmi aminteau de cele pe care mi le făcea mama. Trântea maioneza pe pâine, între două înghițituri zdravene de vodcă: *Gâl-gâl*. Chiar și acum văd maioneza aceea zburând, și aud cum urlă feliile de murături, și simt gustul de vodcă în pâine.

– Sunt foarte bine, spun.

Șoferul pune o frână bruscă și geanta mi se rostogolește din poală.

Aleksei bate ușor în geamul lui.

– Am ajuns, Rosie.

Privesc în sus, cu capul dat pe spate. Clădirea din fața noastră e o „hrușciovka“, unul dintre acele blocuri sumbre construite în timpul lui Hrușciov. Din beton de un alb murdar, cu ferestrele pătrate, ar putea trece

drept un sanatoriu urban. Nu se poate să fie ăsta locul. Trebuia să stăm în fosta casă a lui Aleksei, un loc pe care mi l-am imaginat demn și impunător, asemenea lui. Un loc păstrând urme ale gloriei imperialiste, ca în universul de basm al mamei. Un loc asemenea lui.

Dar nu așa ceva. Eu am crescut într-un astfel de bloc.

Ies din mașină, clipind în lumina strălucitoare a soarelui. Testez trotuarul. Pământ solid. M-am întors la Moscova. În timpul călătoriei noastre până aici, am sperat, m-am temut că mă voi întoarce în orașul meu natal și mă voi simți *altfel*. Că îmi voi revendica instantaneu sentimentul de continuitate pe care îl simt în mod natural majoritatea oamenilor, pentru că își trăiesc viața urmând un singur fir. Șerpuit și răsucit poate, dar neted și neîntrerupt.

Dar tot nu simt așa ceva. Pentru mine, există un fir care pornește din ziua când m-am născut în orașul ăsta și se întinde până într-o noapte umedă din 1977. Apoi mai e un fir care pornește din momentul în care eu și mama am aterizat pe Aeroportul Heathrow și care se întinde până în prezent. Și nu am fost niciodată în stare să leg cele două fire unul de altul.

Eu și șoferul îl așteptăm pe Aleksei pe trotuar, sub panoul decojit al unui oficiu poștal. Șoferul are un chip sculptat, sobru. Nu spune nimic. Părul tuns scurt te trimite cu gândul fie la armată, fie la închisoare, locuri unde oamenii învață să nu spună nimic. Liniștea a devenit aproape de nesuportat. Broboane de sudoare îmi apar pe frunte, chiar unde începe părul, și se preling spre ceafă, sub coada de cal. Totul în jurul nostru mocnește în căldura vizibilă.

– Cheia merge și acum! se aude vocea lui Aleksei. Hai!

Mă întorc. Ocolim clădirea pe o parte și ne ajungem la o ușă albastră, pe jumătate ascunsă, sufocată de buruieni. Aleksei face un semn către noi să-l urmăm înăuntru și apoi închide ușa, aruncându-ne în întuneric.

– Sunteți gata? întreabă.

O lumină puternică invadează spațiul. Tubul lung, fluorescent, montat pe tavanul jos scoate totul în relief: scara îngustă și urâtă, graffitiul țipător, fața lipsită de orice expresie a șoferului. Un strat de praf se așterne la loc pe podea.

– Nu există lift, spune Aleksei. Dar avem de urcat doar câteva etaje.

Pufnesc într-un râset scurt, care sună mai degrabă ca un icnet. Șoferul urcă scările în spatele lui Aleksei, cu bagajele ridicate pe umeri. Mă uit la geanta mea și la degetele mele încleștate pe mâner, deja albe de la strânsoarea prea puternică. Îi urmez pe scări și mă gândesc că o să îmi trag răsuflarea în apartament, dar când ajung pe palier și Aleksei se chinuie un pic cu cheile până să deschidă ușa, îmi dau seama că aerul e irespirabil.

Nu e aer, nici curent, *nimic* nu pare să se fi clintit în apartamentul ăsta de ani de zile.

Aleksei deschide prima ușă pe care o vedem și care dă în bucătărie, unde vedem un frigider minuscul și niște farfurii și căni murdare pe o

măsuță. Pe pervaz sunt muște moarte. Mai în față, pe hol, se află un dormitor și două încăperi separate pentru baie și toaletă. Closetul nu are capac. În camera de zi, mobila e îngropată sub teancuri de cărți, scrisori, role de film, cutii de vopsea și ziare *Pravda*.

Toate becurile par să funcționeze, dar nu există abajururi sau lustre. Mă îndrept spre ușa de la balcon, simțind cum mă cuprinde o panică bruscă. Șoferul vine spre mine și îmi pune valiza pe ceea ce pare a fi o canapea. E lipită de perete, îngropată în dezordine. Mormăi un „mulțumesc“ și ies pe balcon, dar nici acolo nu pot respira prea bine. Aerul e murdar, cu miros de asfalt și gaz de eșapament. Ca în toate marile orașe.

Și atunci cum de simt o notă amețitoare de prospețime, precum mireasma bogată a unei cărți noi?

Zoia.

E prima oară când mă vizitează de la Yorkshire și știu imediat ce vrea să îmi amintesc: aveam doisprezece sau treisprezece ani. Mama m-a dus în pat și a aprins o lumânare ca să citească. I-am spus că lumânările miros prea tare și că sunt un pericol de incendiu. Totul aici în Anglia e pericol de incendiu, a bombănit mama. Dar s-a conformat. Mi-a arătat ce cumpărase în ziua aceea, un volum din *Război și pace* de Tolstoi, în rusă, și a căutat numaidecât pasajele ei preferate, inclusiv sfatul generalului Kutuzov către prințul Andrei:

Nimic nu e mai puternic decât acești doi luptători, răbdarea și timpul; ei vor face totul posibil…

La început nu am auzit-o. Eram în pat, cu pătura trasă până la nas și ochii ațintiți în tavan, numărând crăpăturile. *Una, două. Una, două*. Mama a repetat și, dintr-odată, am auzit ce spune.

– Rosie? se auzi vocea lui Aleksei, de undeva, dinăuntru.

Au trecut de atunci paisprezece ani. Răbdare și timp.

*

Pentru a sărbători prima lui noapte la Moscova, întoarcerea victorioasă în țara care l-a alungat, Aleksei ne invită pe mine și pe șoferul lui să luăm cina într-un restaurant de lux. În timp ce chelneriţa se agită stânjenitor de mult în jurul nostru, eu mijesc ochii și mă uit la tapiseria de pe peretele din spatele scaunului pe care stă șoferul. E una din multele tapiserii care împodobesc toți pereții. Cavaleri călare, fecioare care plâng, păsări mari de pradă. Scene înflăcărate. Culori îndrăznețe.

Gazda noastră se îndepărtează, atrăgând astfel atenția șoferului.

– Știe cine ești? îl întreb pe Aleksei.

– Oamenii presupun că avem bani, răspunde el. Părem străini.

Dacă restaurantul ăsta reprezintă Rusia, atunci eu am fost mereu o străină. Privirea îmi cade pe o coloană înaltă, pe care a fost montat bustul de marmură al unui bărbat. Majoritatea oamenilor de aici arată exact ca bustul acesta. Bărbați buhavi și palizi. Înstăriți. Nimeni altcineva nu mănâncă în astfel de localuri. Mă întorc către scena ridicată aproape de masa noastră,

unde, pe un taburet, stă așezat un tânăr pletos, zdrăngănind încet la o chitară acustică. Sună ca strigătul unei foci cu blană.

– E cumva fiul proprietarului? întreb.

Șoferul rânjește.

– Sunt mulți ani de atunci, dar am cântat și eu la chitară, reflectă Aleksei. Ar trebui să cer și eu o rundă.

Ne tachinează. O să fure lumina reflectoarelor chiar acum, în mijlocul cinei? O să cânte cu plămânii ăia de o sută de ani și o să ciupească corzile cu degetele alea care au fost cândva degerate până la os?

– Nu crezi că sunt în stare? Se întoarce către șofer. Tu ce părere ai?

Șoferul afișează, în sfârșit, un zâmbet.

Aleksei se ridică de pe scaunul lui. Își face loc printre mese, în lumina slabă, către scenă. Chitaristul se oprește pentru a auzi ce are de spus Aleksei, apoi se ridică de pe scaun, oferindu-și instrumentul ca pe o ofrandă, și se îndepărtează, dispărând instinctiv în întuneric. Aleksei se uită la mine și îmi face cu ochiul. Apoi încearcă câteva acorduri, zdrăngănind la chitară pentru câteva momente.

Deja începe să se așterne liniștea în restaurant.

„Voiam să vorbesc, dar ea avea cuvintele…“

Nu știu cum reușește. S-a lăsat tăcerea, la fel ca în amfiteatrul londonez, acum o lună. Se pare că tăcerea aceasta îl urmează oriunde s-ar duce.

„Iar dacă eu eram prea slab, atunci ea era pământ…“

Are o mimă relaxată, gânditoare, dar ochii îi sunt pierduți undeva în depărtare. Nu cântă pentru publicul acesta sau pentru vreun alt public. Cântă pentru altcineva, dincolo de timp și spațiu, dincolo de memorie însăși.

Dar pentru cine? Pentru Kukolka?

În spatele meu, îl aud pe șofer făcând un zgomot. Întorc capul către el. Pescuiește cuburi de gheață din paharul cu apă, pe care le depozitează apoi pe șervețel. E un tip atrăgător, fascinant chiar, dar genul dur, nefericit. Genul de om care a văzut și a făcut lucruri despre care nu vorbește.

Simte că mă uit la el și ridică privirea.

– De cât timp ești șofer? întreb.

– Nu sunt.

– Așa am înțeles de la Aleksei…

– A cerut pe cineva pentru tine, zice, apoi reformulează. Pe cineva care să te ajute.

– Nu înțeleg. Sunt…

– Ești angajata lui vara asta, nu?

– Ăăă…

– Aleksei Ivanov va fi plecat mult timp, spune el, formulând astfel cea mai lungă propoziție a lui de până acum. Își făcea griji pentru siguranța ta. O fată tânără. Singură la Moscova. Care nu vorbește bine rusește.

– Ba vorbesc bine rusește, trebuie doar să exersez un pic, răspund eu, defensiv. Sunt vorbitoare nativă. Și am douăzeci și patru de ani. Nu îmi trebuie o dădacă. Ridică din umeri. Vrei să spui că ești bodyguardul meu? Asta e profesia ta?

– Nu, răspunde el, impasibil. Nu e profesia mea.

Vrea să tac. Să nu-i mai pun întrebări. Îmi fixez din nou privirea asupra tapiseriei. Simt mici înțepături pe braț. Restaurantul ăsta are aer condiționat *și* apă cu gheață. Două lucruri pe care nu le-am mai întâlnit în Rusia până atunci.

Și eu *vreau* să nu mai pun întrebări. Și eu *vreau* să nu mai fiu nevoită să stau aici, cuprinsă de transpirații reci, dar dacă mă întorc acum în Anglia, totul va fi la fel ca întotdeauna. Aceasta este singura modalitate să nu mă mai gândesc la *acel bărbat* și la cum i-a omorât pe papa și pe Zoia în mai puțin timp decât mi-a luat mie să fug din dormitorul pe care îl împărțeam cu Zoia până în camera de zi. Să nu mă mai gândesc la cum m-a privit *bărbatul acela,* cu ochii lui cenușii, când am crezut că o să mă omoare și pe mine, dar nu a făcut-o. M-a lăsat pur și simplu acolo, într-o baltă de sânge care se tot mărea.

Aroma înțepătoare a sângelui umplea toată încăperea, pătrunzându-mi adânc în plămâni. Nu am reușit să expir niciodată acel miros.

De-abia când ne întoarcem la apartament, Aleksei ne pune la curent, pe mine și pe șofer, al cărui nume e Lev, cu aranjamentul pentru dormit. Am presupus că Lev va pleca la el acasă noaptea, dar se pare că o parte din fișa postului îl obligă să doarmă aici. Aleksei îmi alocă mie canapeaua extensibilă, sub pretextul că e mai confortabilă, în timp ce Lev primește patul de campanie de lângă ușa camerei de zi. Sunt atât de obosită, că mă pufnește râsul. Asta a vrut să spună prin aranjamentul de dormit?

Lev se uită la mine cu ochii mijiți și se oferă să doarmă afară, dar nu pot să alung pe nimeni în tristețea aia de coridor.

Așa că, după un ceai în miez de noapte, mă bag în pat, dacă pot să numesc așa canapeaua asta rigidă ca o scândură, cu un străin alături de mine, la doar câțiva metri distanță. E atât de tăcut, că aș putea cu ușurință să uit că e acolo, dar aud deja șoaptele insomniei în ureche.

Uneori, te simți de parcă nu vei mai dormi niciodată.

Mă aplec să aprind veioza.

– Ai nevoie de ceva? întreabă Lev.

Poate că nici el nu poate să doarmă. Lumina pâlpâie, în timp ce cotrobăi prin geantă.

– Nu, de nimic. Ah… ca să nu uit, știu că Aleksei a zis că va pleca din oraș sâmbătă, zic, în timp ce mă întreb unde naiba sunt somniferele alea. Așa, și eu trebuie să fac o mică excursie. În afara Moscovei. Nu e nevoie să vii și tu. Poți să îți iei o zi liberă.

– O să te duc cu mașina.

– Nu asta am vrut să spun. Pot să iau un taxi.

– De ce să dai atâția bani, spune.

Și nu e o întrebare.

Becul veiozei se stinge. Șoferul se ridică din patul lui și aprinde lumina din tavan. Douăsprezece și jumătate, după ceasul de la mâna mea. *Tic. Tac. Tic.* Am pastilele în palmă. Sunt pe cale să-i spun că poate să stingă lumina, când se simte ceva în aer.

Mirosul sărat al Mării Negre.

Singurul loc în care am fost cu părinții, unde ne-au dus în vacanță pe mine și pe Zoia, a fost Soci, la țărmul Mării Negre. Lui papa îi plăcea să ne povestească despre nivelul neobișnuit de scăzut al oxigenului din apa mării. Aproape nimic nu poate supraviețui în adâncuri. Dar, în același timp, aproape nimic nu se descompune. Comori îngropate. Nave scufundate. Trupuri.

Nimic nu supraviețuiește, în afară de ceea ce e deja mort.

Zoia.

De două ori în aceeași zi. Asta nu s-a mai întâmplat până acum.

La Soci, mama și Zoia se prăbușeau pe patul de hotel după o zi întreagă la plajă. Odată, în timp ce ele sforăiau, papa și-a scos agenda și mi-a spus: *Uite, Raisa, cum ai aborda tu problema asta? Dar pe asta?* Aveam doar cinci ani, poate șase, și i-am răspuns că nu vreau să fac *iarăși* matematică. Voiam și eu să sforăi. Pe Zoia de ce nu o punea să facă asta? Și nu eram oare în vacanță?

Papa, nu vreau să fiu ca tine când mă fac mare!

Sunt oameni care văd doar la suprafață, mi-a răspuns el. *Și apoi sunt oamenii care văd mai în adâncime. Știi ce frumos e acasă la noi când tocmai a nins?*

Ei, și ce? am răspuns, bosumflată.

Zăpada e doar o pătură, Raisocika. Acoperă murdăria, trotuarul, șobolanii, putregaiul. Ascunde trupurile, pietrele de mormânt, istoria, toate lucrurile a căror existență oamenii trebuie să o ignore, ca să poată trăi. De fiecare dată când vei privi zăpada de acum înainte, trebuie să-ți amintești: mai e ceva acolo. Ceva ce nu pot vedea.

Dar, papa…

Tu ai un talent pentru asta, a spus. *Doar că nu ai și disciplina necesară. Aici intervin eu. O să-ți mai arăt ceva. O enigmă. Un mister. Și tu o să-l descifrezi.*

Ca să mergi mai în adâncime.

– Ar trebui să dormi.

Amintirea dispare brusc. Lev mi-o spune încă o dată, răspicat. Am aruncat pastilele înapoi în geantă. Am și mai mare nevoie de ele acum, ca să șteargă imaginile astea, să o oprească pe Zoia. Golesc nerăbdătoare tot conținutul genții în poală. Pașaportul. Portofelul. Câteva monede rătăcite. Un elastic de păr.

Caietul mamei.

E întredeschis la acea primă pagină tulburătoare: *Notă pentru cititor*. Îl iau în mână cu gândul să îl pun undeva bine, dar lumina slabă din cameră scoate cumva la iveală scrisul din interior. Ezit. În cel mai rău caz, una din poveștile ei îmi va distrage atenția de la alte lucruri; în cel mai bun caz, m-ar putea chiar ajuta să adorm. Asta a fost și intenția mamei când le-a scris, să fie citite seara, înainte de culcare. Asta, cel puțin, înainte să se apuce de băut.

Și, în plus, i-am promis.

– Poți, te rog, să îmi faci o favoare mai puțin obișnuită? întreb.

– Ce anume? răspunde Lev, indiferent.

– Poți să îmi citești una din poveștile astea? Mama le-a scris. Sunt destul de scurte.

Își îndreaptă atenția asupra caietului.

– Nu știi *să citești* în rusește?

– Nu am mai scris de mână din copilărie. Mă ridic și mă îndrept spre el. Mi-a luat o oră să citesc prima pagină.

– Bine. De ce nu. Lev ia caietul și deschide coperta. „Povestirile acestea nu trebuie citite una după alta“, lecturează el, impasibil. Să încep cu prima?

– Nu con…, dau să spun, dar mă opresc brusc. Hai să facem cum zice acolo!

VOALUL DE MIREASĂ

Odată, demult, într-un regat îndepărtat, o tânără a purtat un voal de mireasă atât de gros, că nici nu putea să îl vadă pe bărbatul care avea să îi fie soț. Nunta a fost reușită. S-a mâncat și s-a cântat, iar cineva i-a ținut o cunună deasupra capului. Cuplul a fost sărbătorit cu pâine și sare, iar coada împletită a fetei a fost desfăcută. Totul se destrăma. Oameni pe care nu îi cunoștea se agitau și vociferau pe lângă ea, și a fost dusă peste tot: din baie în dormitor și apoi la biserică, dar ea tot nu putea să vadă pe cine lua de soț.

A văzut abia când era prea târziu.

CAPITOLUL 4

ANTONINA

Petrograd (Sankt Petersburg), vara anului 1916

Dmitri a venit azi la ceai. Ba chiar stă pe un scaun lângă ea, și nu la secreter, ca de obicei. Zâmbește, un zâmbet care se împletește cu albastrul argintiu al tapetului; Tonia nu își dă seama ce întorsătură vor lua lucrurile.

– Cred că te neglijez, Toniecika, spune. Am fost plecat atâta vreme. Iar acum, că sunt aici, consiliul mă ține ocupat ceva de speriat. E conflict în fabrică. S-ar putea să fie chiar și o grevă.

– Am auzit că facțiunile bolșevice și menșevice sunt în dezacord, spune Tonia, absentă.

Dmitri se uită mirat la ea.

– Nu mi-am dat seama că ești la curent cu lucrurile astea, draga mea.

– Știu de la soția lui Kirov, spune Tonia, cu referire la soția unei cunoștințe de-ale lui Dmitri, o femeie foarte implicată politic, ținându-și respirația în timp ce minte.

– Ei bine, are dreptate. Dmitri pare epuizat. O mare parte din problemă e cauzată de noul Comitet Bolșevic din Vîborg. Liderul lor e un muncitor dintr-ai mei. Are vorbele la el și e chipeș. Oamenii sunt atrași de el fără ca măcar să înțeleagă politica pe care o adoptă.

– Fascinant, spune Tonia, în timp ce ridică ceașca și încearcă să își ascundă fața în ea.

– Tu cum îți petreci vremea în perioada asta?

În ultimul timp, Toniei îi este teamă că Dmitri va începe să suspecteze ceva legat de Valentin. De parcă iubitul ei ar fi un săpun cu care și-a frecat pielea până-n profunzime. Dar se pare că nu ar fi trebuit să își facă griji. Soțul ei nu o cunoaște atât de bine, încât să își dea seama că s-a schimbat și într-adevăr nu bănuiește nimic. Șoferul încă îl duce în cartierele unde fetele au fețele pudrate și fard roșu în obraji, iar părul, mâinile și picioarele le sunt moi asemenea păpușilor de cârpă.

Sau cel puțin așa arată după ce termină Dmitri cu ele.

– Citesc, ca întotdeauna, răspunde.

– Arăți un pic obosită, ai cearcăne, spune el. Mă deranjează. Mâine ar trebui să te dai cu niște pudră de orez.

– Dacă asta îți place.

– E din cauza acelor coșmaruri, nu-i așa? Biata de tine!

Dmitri se apleacă și își trece mâna prin părul ei și îi spune încă o dată cât de mult îi place, așa desfăcut, neîmpletit, curgându-i liber pe umeri. *Frumos, în valuri*, spune el.

În momentul ăsta, se simte mai degrabă ca o frânghie. Ca lațul unei spânzurători.

La cinci dimineața, treptele care duc spre camera de la subsol a lui Valentin sunt inundate de o lumină dulce. Celebrele Nopți Albe au sosit. Deși cerul e minunat, Tonia se simte stânjenitor de expusă. Bate rapid la ușă, iar inima îi bubuie în piept. Nu au stabilit să se întâlnească azi și e posibil ca Valentin să nu fie acasă sau, de ce nu, să fie cu altcineva. Cu siguranță mai sunt și alte femei în viața lui, din moment ce a menționat atât în discursurile lui, cât și în treacăt că oamenii nu își aparțin unii altora. La fel ca în cazul pământului, animalelor sau al bunurilor materiale…

– Tonia? exclamă el surprins, când deschide ușa.

– Te-am trezit? întreabă ea.

– Lucram la un discurs.

Valentin nu are cămașa pe el și ține în mână o țigară. Îl vede prin spirala de fum, îi vede pielea goală și mușchii conturați ai pieptului, pe care nu i-a mai *contemplat* înainte, în clipele furate pe care le-au petrecut împreună. Doar i-a simțit cu mâinile. Are gura uscată, dar bineînțeles că, în încăperea asta de la subsol, e sufocant ca într-o peșteră, chiar și fără fumul de țigară.

– Mă plimbam, încearcă ea să explice. Și m-am gândit…

– Intră, spune el și îi zâmbește lejer. Pot să îmi exersez discursul cu tine.

Tonia îl urmează înăuntru. Camera e îngrozitor de mică și de întunecată, compartimentată la mijloc de un placaj, ceea ce o face să pară și mai îngustă. Prieteni de-ai lui au adesea nevoie de un loc unde să tragă.

Să se ascundă de Ohrana, poliția secretă a țarului.

Nici măcar Nopțile Albe nu pot să pătrundă în subteran. Dar lumina slabă e liniștitoare, și Toniei îi e mai ușor să se lase pradă momentului când Valentin o trage spre el și o sărută. Un sărut lent și tăcut. Mâinile lui o cuprind pe după talie și Tonia simte cum obrajii i se îmbujorează. Nu s-a dezbrăcat niciodată de tot în fața lui. De fapt, s-au văzut mai mult pe afară. Valentin o atinge ușor, pe față, pe obraji, pe buze, și pielea ei se înfioară.

O ia de mână, îi întoarce palma către el și o mângâie cu degetele pe încheietura mâinii. E un gest atât de fin și de delicat, că Tonia de-abia își dă seama când îi ridică și mai mult mâneca.

– De unde ai astea? întreabă.

– Ce anume?

– Cicatricile.

Ea se retrage brusc.

– Nu știu. M-am născut cu ele.

– Aceleași cicatrici le ai și pe picioare, comentează el, cu un aer dezinvolt. La început am crezut că poate sunt de la o arsură sau o boală din copilărie. Dar am văzut multe cicatrici. Astea sunt diferite.

– Ți-am spus, nu știu.

El ar vrea să continue cu întrebările, dar se oprește. Tonia își dă seama din privirea lui pătrunzătoare, la fel o privește și când se văd pe stradă, deasupra capetelor atâtor străini. Pot vorbi fără să vorbească. Nu a știut niciodată că așa ceva e posibil.

– Diseară are loc un cerc de lectură, în apartamentul unui prieten, spune Valentin, după un moment de tăcere. Nu vrei să vii cu mine?

– Dar e riscant. Dacă mă recunoaște cineva…

– Nu o să te recunoască nimeni.

Tonia schițează un zâmbet. E foarte posibil ca cineva să o recunoască. De vină e chiar înfățișarea ei neobișnuită. Toată lumea din Popovka, sătenii, prietenii, chiar și rudele, avea o poreclă pentru ea: Kukolka. Și nu era folosită cu afecțiune. Trebuie să fie ceva în neregulă cu o fată care arată așa, ceva *nemaivăzut*, spuneau oamenii pe la spatele ei, suficient de tare ca să fie auziți. Poate că și tatăl Toniei credea la fel, altfel de ce ar fi fost papa atât de nerăbdător ca ea să se mărite și să plece din Otrada.

Să fie vândută.

Dar oamenii nu aparțin unii altora.

– Garantez cu viața pentru prietenii mei, spune Valentin, de parcă i-ar fi citit gândurile.

– Bine. O să vin, spune ea, șocată de propriile cuvinte.

Pe noptiera de lângă patul soacrei stă întinsă o batistă pe care Tonia nu a mai văzut-o niciodată. Atât de delicată, că pare ireală, e cusută cu aur, ornată cu perle, iar pe margini are un model floral elaborat, într-un albastru-pal. Anastasia o surprinde uitându-se la ea și i-o întinde, cu o mână moale. Tonia o prinde de un colț cu respect și nostalgie.

– E a ta, dacă vrei, spune Anastasia.

Fascinată, Tonia își trece batista peste degete. E fină ca pielea de șarpe.

– Continuăm azi cu *Marxismul și problema națională*, copilă?

Tonia ridică privirea.

– Dacă ți se pare plictisitor, Anastasia Sergheievna, sunt fericită să…

– Nici vorbă. Citim, ce-i drept, multe materiale politice în ultima vreme, dar mă bucur că ai găsit ceva ce te interesează. Anastasia zâmbește cu jumătatea de gură care nu e amorțită. Cauza omului de rând merită atenție. Știi, pe vremea când încă eram în stare, am încercat mereu să îmbunătățesc viața oamenilor aflați mai prejos de mine. Dar trebuie să se acomodeze și Mitya cu lucrul ăsta. Fiul meu are intenții bune. E dificil pentru el, tensiunile cu muncitorii, întregul conflict…

Tonia încearcă să și-l imagineze pe Dmitri *acomodându-se* cu ceva. Nu funcționează. El face lucrurile grosolan, cu forța. Dar, bineînțeles, nu o arată. Sau, mai bine zis, nu se vede așa din afară.

– În seara asta, eu…, începe să vorbească. E un eveniment la care aș vrea să iau parte. O seară de lectură.

Anastasia cască ochii mari, chiar și pe cel bolnav.

– Cine e gazda?

Tonia își simte fața acoperită de broboane de sudoare.

– Soția lui Kirov.

– Kirov Peștele-Somn?

– Participă des la marșurile femeilor. Dar dacă întreabă Dmitri…

– Înțeleg. Anastasia se întinde, o bate ușor pe Tonia pe obraz. Atingerea bătrânei e moale, ca batista. Anastasia pare că se dezintegrează. Dispare. O să-i spun că faci ceva pentru mine, dacă întreabă. Orice, micuțo, numai să fii fericită aici.

Prietenul lui Valentin locuiește în Zagorodnîi, o zonă nu tocmai demodată. Clădirea arată ca nouă, elegantă ca o navă și acoperită de o cupolă. Valentin o așteaptă în interior, lângă scară, sprijinit de un perete. Ridică mâna să o salute, dar ea e uimită din nou de diferența dintre cele două locuri, pentru că acest coridor gol, pe jumătate văruit, e grandios în comparație cu camera de la subsol unde trăiește el. Ce ar zice dacă ar vedea foaierul casei de pe malul râului Fontanka? Scările din marmură, podelele acoperite de covoare groase, pereții plini de oglinzi? Vitrina cu geam unde sunt expuse obiecte de ceramică și porțelan? Candelabrul din cristal lucrat manual, felul în care unduiește, ca apa, când îl privești de jos?

Tonia găsește batista Anastasiei în săculețul ei de mână și își tamponează obrajii cu ea.

– Urcăm? sugerează el.

Nu au mult de urcat. Tonia și-ar fi dorit să fie mai departe și mai sus, dar Valentin deja bate la ușă.

– Vika? strigă prin ușa închisă. Eu sunt.

Persoana care deschide e o tânără zâmbitoare, cu o coafură sobră și ochi imenși, de căprioară, sau poate că doar par așa grație coafurii.

– Valia, bună, spune, sărutându-l pe Valentin o dată, de două, de trei ori pe obraji, înainte de a se întoarce spre Tonia. Zâmbetul îi pălește, e abia schițat acum. Și dumneaei cine e? Nu mi-ai spus că vii cu cineva.

– Ea este Tonia, răspunde. Tonia, dumneaei este Victoria Pavlovna.

– Vika e de-ajuns, spune străina, cu glas vioi. Îmi pare bine să te cunosc. Râde. Haideți, intrați. Am destui papuci pentru toată lumea. Vrei…? dă să întrebe, apoi privirea îi alunecă ceva mai jos și tace.

Tonia privește și ea în jos, căutând să vadă ce greșeală a comis deja și își dă seama că Victoria se uită fix la săculețul ei de mână, la poșeta ei din argint, gravată cu ramuri de mesteacăn. În aceeași mână, ține încă strâns batista elegantă și delicată a Anastasiei, iar auriul ei strălucește obscen pe fundalul monoton al tuturor lucrurilor din jur.

– Poate preferi să rămâi încălțată, spune Victoria.

– Vika, spune Valentin, aproape imperceptibil.

– O să iau papucii, spune Tonia. Eşti foarte amabilă. Am ceva pentru tine, în semn de mulţumire pentru ospitalitate, numai un mic…

– Păstrează-l, spune Victoria, şi de data asta tonul glacial e incontestabil. Nu e nevoie de aşa ceva aici.

O masă pliabilă din lemn e adusă în ceea ce pare a fi cea mai mare încăpere a apartamentului. O supă cu o grămăjoară gelatinoasă de slană în mijloc e trecută din mână în mână, iar lingurile se folosesc la comun. Tonia îşi face curaj şi duce la gură o lingură plină de supă. Are o textură granulată, care îi aminteşte de apa de baie. În jurul ei se poartă discuţii politice aprinse; nume şi date sunt pasate de colo-colo ca nişte insulte. În cercurile lui Dmitri, oamenii nu vorbesc niciodată despre politică pe acest ton, iar în Popovka, nimeni nu ştia cum să vorbească de politică.

Din conversaţii, Tonia află că Victoria e fiica cunoscutului scriitor Pavel Katenin şi că este pianistă. Nu doar muncitorii săraci cred în cauza bolşevică.

– Care sunt scriitorii tăi preferaţi, Tonia? o întreabă Victoria, aplecându-se către ea. Tonia e cât pe ce să răspundă sincer, dar apoi se gândeşte la exemplarul ei din *Evgheni Oneghin*, cu coperţi îmbrăcate în catifea şi file groase. Cu siguranţă, prietenii lui Valentin nu îl citesc pe Puşkin de plăcere, cum o face ea. Ştie exact ce citesc ei: a încercat din răsputeri să înţeleagă. Marx. Cernîşevski. Radişcev. Lenin. Probabil că, prin comparaţie, îl consideră pe Puşkin siropos, sentimental, romanţios. Mai subţire decât supa.

– Nu vrei să ne citeşti în seara asta? insistă Victoria, şi Tonia îşi dă seama că nu i se dă drept la replică.

– Mă tem că nu am mai citit în faţa altora niciodată, spune ea, îmbujorată. Acasă, nu aveam cercuri de lectură. Deşi oamenii *spuneau* poveşti în jurul mesei, ca acum. Mai mult basme şi fabule, adaugă Tonia, văzând cum mai multe capete se întorc spre ea. Sunt din provincie. Din Tula.

– Din provincie, remarcă cineva, cu dispreţul afişat şi de prietenii lui Dmitri.

Din provincie. Ca şi cum ar fi o boală infecţioasă.

Tonia are senzaţia fulgerătoare că s-ar putea să nu îşi găsească niciodată locul undeva.

– Trebuie să ne spui şi nouă o poveste, zice Victoria, poruncitor.

Pe sub masă, Tonia strânge în mâini batista cu mărgele de perle. Auzise nenumărate poveşti spuse în jurul vetrei. Iar în ultimele luni, începuse să îşi ţească propriile idei de poveşti, ca nişte fire argintii de pânză de păianjen. Dar nu aşternuse încă nici una pe hârtie. De ce nu *ar spune* o poveste? De ce să *nu* încerce, într-un asemenea cadru, să croiască o poveste special pentru acest eveniment? Chipuri în aşteptare, străini sceptici, o neclintire în aer?

– Odată, demult, începe ea, bazându-se pe această formulă foarte cunoscută, într-un regat îndepărtat… În timp ce vorbește, vede cum se schimbă cu toții la față, dar nu poate spune în ce fel. …Trăia o prințesă într-un castel la malul mării, departe de oraș, departe de…

Tăcerea lor e înăbușitoare și, în această tăcere, mintea Toniei se limpezește brusc. Ce a câștigat prin faptul că a venit aici? Ce a sperat să își demonstreze ei înseși, lui Valentin? Ea reprezintă ceea ce oamenii ăștia disprețuiesc mai presus de orice. Tot ceea ce speră să distrugă.

Le-a complicat seara cu intruziunea ei, cu ignoranța și cu caracterul ei provincial. Simțindu-se prea umilită, Tonia se ridică, iar scaunul ei scârțâie pe podea. Fentează întrebarea cuiva, îngrijorarea altcuiva, pe cineva care îi oferă ceva de băut și se împiedică de piciorul unui scaun când iese din cameră.

Se oprește puțin de partea cealaltă a ușii, respiră greu, încercând să își revină.

Las-o, aude pe cineva spunând, poate pe Victoria. *De ce ai adus pe cineva ca ea, Valia? Cine urmează, vreo ducesă?*

Pe cineva ca ea.

O dor cuvintele astea. Tonia se prinde de balustrada de lemn cu așchii în timp ce coboară scările, uimită de cât de rău se simte.

Valentin o ajunge din urmă la parter.

– E târziu, spune, cu mâna deja pe clanță. Sunt obosită.

– Prea obosită să spui noapte bună?

Afară, cerul nopții e luminos și strălucitor. Nu e nici un adăpost în orașul ăsta, nicăieri unde să te poți ascunde. Tonia se uită în toate direcțiile, la intersecție, la petrecăreții întârziați. Valentin păstrează distanța față de ea, iar ea îi poartă pică pentru că înainte totul era doar imaginar, iar acum *știe* ce înseamnă să fie cu el, știe cum e să fii cea pe care el o caută în mulțime.

Cum să se mai mulțumească acum doar cu fanteziile?

– Nu am știut că spui povești, îndrăznește el.

– Nu spun, răspunde ea scurt. După cum ai putut vedea.

– Prietenii mei au fost nepoliticoși. Ezită. Îmi cer scuze. Se feresc de străini.

– Nu ai mai dus pe nimeni altcineva să îi cunoască până acum? Regretă imediat întrebarea. Ce burghez din partea ei să întrebe așa ceva. Posesiv. Josnic. În fond, Tonia e măritată, și indiferent de cum vorbește Valentin despre viitor în discursurile lui, nu există nici un viitor pentru ei doi.

– Nu, răspunde el simplu. Hai, *milaia*[1], te conduc acasă.

Când a început legătura lor amoroasă, se întâlneau doar o dată pe săptămână și plecau împreună, clandestin, de la podul Liteinîi. Numai când ajungeau pe scările care coborau către camera lui, se întorcea spre ea și îi oferea zâmbetul acela desăvârșit. Dar curând după aceea, începuseră să se întâlnească de două ori pe săptămână, apoi o dată la două zile și deja, în momentul acesta, nu mai ajung la scările acelea alunecoase. A trecut

aproape jumătate de an. Acum Valentin o trage după el pe vreo alee dosită, pe vreo străduță singuratică, mâinile lui îi găsesc jartiera, îi șoptește în păr, iar ea își îngroapă strigătele în umărul lui. După aceea, trebuie să își netezească fustele și să își împletească șalul ca pe o panglică.

Uneori, în timp ce merge spre casă, simțindu-și picioarele moi, Tonia își amintește de povestirile cu tâlc ale mamei, despre băieți ca el și despre fete ca ea. Despre boli, sarcină, inimi frânte, lacrimi, amărăciune, dar mai ales…

Imaginează-ți că ești o pereche de mănuși albe, zicea mama, trăgându-i una din mănuși pe mână. *Orice pată care cade asupra ta devine parte din material. Indiferent de cât de mult ai spăla-o, nu va mai fi niciodată de un alb pur. Și dacă pata pare să se estompeze de la sine e pentru că s-a absorbit în țesătură, pentru că a pătruns încă și mai adânc*.

CAPITOLUL 5

ROSIE

Moscova, iulie 1991

Mă sprijin de balustrada balconului lui Aleksei. Noaptea e caldă, sufocantă, iar puzderia de stele îmi amintește cum m-a dus odată mama să văd spectacolul de Ziua Guy Fawkes, pe malul Tamisei. Avea în mână o sticlă cu ceva la fel de înțepător ca insecticidul; la momentul acela, nu știam ce e. Zâmbea mult. Prea mult. Mă durea să mă uit la ea, așa că mă uitam în sus. Focul de artificii a durat cam jumătate de oră, apoi s-a oprit, iar când s-a oprit, a fost ca și cum aș fi văzut pentru prima oară bezna.

Deci asta a fost aici dintotdeauna.

Acum mama s-a oprit.

Ce a fost aici dintotdeauna?

Contorul de gaz și boilerul sunt stricate. Mă duc la proprietară și îmi spune că s-a spart o conductă înghețată iarna trecută, dar că urmează să repare totul. Apoi se uită cu viclenie în altă parte și nu mă pot abține să nu mă gândesc că locul ăsta se dezintegrează la toate nivelurile: apartamentul, clădirea, țara.

Când mă întorc la apartament, îl găsesc pe Aleksei fredonând un cântec, în timp ce își pune o linguriță generoasă de dulceață în ceai. Paharul lui e așezat într-un suport placat cu nichel, un obiect pe care nu l-am mai văzut de când am părăsit Rusia. Amestecă lichidul în cercuri cu lingura.

– Ai văzut lista de lecturi pe care ți-am lăsat-o? întreabă. Majoritatea cărților trebuie să fie pe aici, pe undeva.

– Să încep imediat?

– Încă nu. Continuă să amestece în ceai. Întâi de toate, l-am rugat pe Lev să dezgroape vechea mea cutie cu hărți. Cauți un sat numit Popovka, în Tula, și îți spun de pe acum că nu e vorba de Popovka, din districtul Aleksinski. E altul, mult mai mic. S-ar putea chiar să nu apară pe nici una din hărțile mele – caz în care te voi trimite la arhivele statului.

– Nici o problemă, spun, curioasă. Și ce să fac odată ce…?

– Kukolka s-a născut la o moșie din apropiere, numită Otrada, continuă. Ar merita o călătorie până acolo să vezi dacă a mai rămas cineva care știe ceva.

Îmi torn și eu o ceașcă de ceai. Când o să îmi spună Aleksei cine e, de fapt, Kukolka? Pentru cineva a cărui întreagă viață a însemnat să descrie indescriptibilul și să dezvăluie inimaginabilul, e un pic cam *evaziv*, nu-i așa? Ah, și laptele s-a brânzit. Am turnat prea mult deja, iar acum ceaiul e înțesat de șuvițe albe.

– La naiba, spun printre dinți și îl arunc în chiuvetă.

E ceva ce merge bine în țara asta afurisită?

Aleksei îmi surprinde privirea și zâmbește.

– Faptul că te-ai întors acasă, spune, o să înceapă să doară. Pentru că te întâlnești cu sinele tău din trecut. Și unul trebuie să îl ucidă pe celălalt.

Un grup de tineri în haine de camuflaj gri-albăstrui sunt adunați în fața magazinului universal GUM din Piața Roșie, sprijinindu-se lejer, grațios, de una din arcade. Vorbesc cu voce joasă, oprindu-se din când în când să îi analizeze pe trecători. Au mici insigne de metal prinse de buzunarele de la piept și niște petice ovale, de culoare galbenă, pe mâneci. Șoferul lui Aleksei e singurul îmbrăcat în haine civile, dar nu iese în evidență. Indiferent cine e acum, cu siguranță a fost unul *de-ai lor.*

În armată, poate? Sau vreun fel de poliție?

Se desprinde de ceilalți.

– Ai spus ora zece, zice, în loc de salut.

– Îmi cer scuze. Am ratat stația de metrou.

– E ceva de mers până la mașină.

– Sunt foarte recunoscătoare pentru asta, îi spun.

Mergem fără să vorbim. Mă simt amețită după cât m-am uitat în sus, la cupolele colorate ale Catedralei Sfântul Vasile, și trebuie să mă grăbesc ca să pot ține pasul cu el. Ca să mă calmez, bag mâna în geantă și pipăi silueta dură, contururile picioarelor micuțe și textura nisipoasă a părului artificial. Singura păpușă care nu face parte din colecția mamei. Păpușa care a stat în întuneric la fel de mult ca mine.

Lev nu vorbește prea mult nici în mașină. Forțează tare Mercedesul, iar cauciucurile scârțâie în timp ce schimbă vitezele.

– Sunt născută aici, încerc eu să sparg gheața. Doar că nu am mai fost de ani de zile. Încuviințează din cap în semn că m-a auzit. Și am răspuns unui anunț pe care l-a postat Aleksei la universitate. Îmi las geanta să-mi cadă la picioare și aterizează cu toată greutatea pe o gleznă. Ai citit ceva din ce a scris?

– *Ultimul bolșevic*.

– Am fost la o lectură de-a lui. A fost teribil de impresionant.

– Mie nu mi-a plăcut, spune Lev.

– Ah. Dar se pune problema de plăcut sau nu? E o carte de memorii.

– E bine scrisă, recunoaște el. Dar prea precaută. Lipsește ceva. Cred că a omis niște chestii. Chestii care nu se potriveau.

– Poate că a fost nevoit. Ca să aibă sens.

– Bine, zice Lev, ridicând din umeri.

– Ei bine, nici mamei mele nu i-a plăcut, spun. Cineva i-a dat odată un exemplar. L-a ars pagină cu pagină. Cu flacăra de la o lumânare, culmea!

– Chiar așa? zice el, iar eu prind curaj.

– Cred că era de părere că punea Rusia într-o lumină proastă. Era chiar patriotă, se supăra mereu când oamenii criticau guvernul. E o ironie pentru că la final ne-am mutat la….

Mamulia.

Zoia.

Mamulia.

E, fără îndoială, vocea surorii mele – cu toate că nu mi-a mai vorbit până acum. Nici măcar o dată. Dar nu mă pot gândi decât la faptul că nu o mai consider pe mama noastră „Mamulia“. Mamulia era frumoasă, tandră, plină de viață, cu o voce tinerească și inflexiuni melodioase. Vocea mamei suna de parcă ceea ce îi distrugea ficatul îi urca pe trahee. Mamulia făcea în fiecare dimineață piruete în fața oglinzii, privindu-se din toate unghiurile. Mama nu mai avea unghiuri, mereu îmbrăcată în cămașa aia de noapte fără formă, care i-a devenit, într-un final, ca o a doua piele.

Mamulia a murit acum paisprezece ani. Mama a murit în iunie.

– V-ați mutat la…? întreabă Lev.

– Scuze. Am… auzit…, mă bâlbâi, și nu-mi vine altceva în minte decât adevărul. Sunt bântuită.

– Bântuită, repetă el.

– De fantoma surorii mele.

Lev se uită la mine pentru prima oară de când suntem în mașină, cu o privire pătrunzătoare, ca a unei vulpi.

– Cum a murit?

Mărturisirea pe care tocmai am făcut-o îmi răsună încă în cap: sunt bântuită. Nu am spus asta nimănui, nici măcar lui Richard. Cum să explic că am știut că era Zoia încă de prima dată când m-a pus să miros ceva? Mirosuri, acum voci. Richard ar crede că am un fel de criză psihotică.

Poate că așa și e.

– A fost împușcată. Țintită de aproape, răspund.

Conversația noastră neverosimilă nu poate susține această lovitură finală. El nu are nici o reacție, iar eu mă afund în scaunul mașinii. *Sunt bântuită*. Mă întreb dacă am recunoscut asta în sinea mea până acum. Îi dau câteva indicații de drum lui Lev. Pe aici. Pe acolo. *Sunt bântuită*.

Cuvintele nu dispar nici măcar când ajungem pe autostrada cu două benzi Rublevskoe, în zona unde unește niște întinderi mari de pădure. În preajmă se află reședințele celor mai puternici și influenți oameni de la Moscova – oameni cărora le place să trăiască în spatele unor ziduri înalte. Când ieșim de pe autostradă, începem să vedem înălțându-se unele din acele ziduri.

Lev îmi aruncă o privire, în timp ce își scoate o țigară. Știe că nu ar trebui să ne aflăm aici.

– E casa aceea, spun, arătând spre o poartă înaltă și spre soldatul care stă în fața porții, ținând în mână o pușcă de asalt.

Pe măsură ce mașina noastră se apropie, soldatul îi face semn lui Lev să oprească. Un mozaic de roșu și alb se întrezărește acum printre gratiile negre ale porții. Îmi amintesc de la prima mea vizită o casă de cărămidă cu trei etaje și ferestre cu detalii sofisticate. La momentul acela, m-am concentrat pe ornamentațiile ferestrelor și mi-am spus să nu mă uit la nimic altceva.

Lev lasă în jos geamul de pe partea șoferului.

– Ce faci, te-ai pierdut? întreabă soldatul.

Eu mă aplec spre geam și zic:

– Am venit să mă întâlnesc cu Ivan Vasiliev.

Soldatul se încruntă.

– Colonelul știe că veniți?

– Spune-i că îl caută Raisa Simonova.

Soldatul scoate o stație de emisie-recepție și latră ceva în ea. Stația huruie un răspuns, apoi poarta se deschide cu un scârțâit jalnic. Lev intră încet cu Mercedesul în curte și parchează lângă o flotă de BMW-uri negre. Bate cu degetele pe volan. Încă nu și-a aprins țigara.

– Credeam că te cheamă Rosie, spune. Și de ce suntem aici?

– Mă cheamă Rosie. Dar poți să-mi spui și Raisa, dacă preferi, zic eu, evitând să răspund la cealaltă întrebare.

– *Tu* preferi?

Nici la asta nu am un răspuns.

Îmi desfac centura de siguranță și văd o siluetă solitară croindu-și drum de-a lungul verandei albe care înconjoară casa. A coborât scările, acum se îndreaptă spre mașină, spre mine. E la fel de mărunt și de suplu cum mi-l aminteam din copilărie și încă emană o aură de putere terifiantă. Nici nu are nevoie de poartă sau de soldatul înarmat sau de mașinile blindate nemțești pentru a părea invincibil.

Asta e genul de putere pentru care unii ar fi în stare să ucidă și care trenează în urma lui în timp ce merge, ca o scurgere de benzină. Pe măsură ce se apropie, îi observ cearcănele negre, ca de raton.

Ivan Vasiliev. Omul care ne-a scos pe mine și pe mama din Rusia; care ne-a salvat. Sau cel puțin așa am simțit la momentul acela.

La el în birou, colonelul se așază în spatele unui birou mare și își pune ochelarii. Lui Lev i s-a cerut să aștepte în salon.

– Mă bucur că ai venit, începe colonelul Vasiliev, deși din vocea lui nu reiese asta. Avem o chestiune importantă pe care trebuie să o discutăm amândoi. Rămâi mai mult timp la Moscova? Unde stai?

– O să fiu aici vara asta. O să vă las toate detaliile. Am venit să vă cer o favoare, spun repede, înainte să îmi pierd curajul. Îl caut pe Eduard Daineko.

– Eduard… Colonelul se oprește brusc. Nu, nu, Raisa. Nu o să te ajut să-l găsești pe bărbatul acela.

Mă simt aproape ușurată să îl aud pe colonel spunând *bărbatul acela*, ca și cum ar fi *bărbatul acela* pentru el și pentru toată lumea. Ca și cum ar fi normal că mă gândesc la persoana asta în fiecare zi, ca și cum ar fi în regulă că nu pot să dorm niciodată o noapte întreagă, ca și cum ar fi firesc să fiu bântuită de sora mea moartă.

– A lăsat ceva în urmă, spun.

În 1977, Eduard Daineko era un bine-cunoscut asasin pentru o organizație criminală în plină dezvoltare. Fusese în pușcărie de mai multe ori de-a lungul anilor. Fusese văzut în acea dimineață în cartierul nostru, iar doamna care i-a dat drumul să intre în clădirea noastră l-a recunoscut ulterior dintr-o serie de fotografii. Cu siguranță, identificarea lui nu a constituit niciodată o problemă. Problema era că poliția părea să aibă un profund respect pentru acest om. Vorbeau despre el de parcă am fi fost onorați cu apariția rară a unui zeu, de parcă ar fi luat formă umană doar pentru noaptea aceea, ca să comită acele crime.

Nici acum nu cred că au vrut să îl prindă.

Ivan Vasiliev a fost cel care l-a creat pe acest zeu sau, cel puțin, care l-a învățat să ucidă. În tinerețea lui, Daineko fusese talentatul protejat al colonelului. Fusese antrenat ca lunetist în Forțele Speciale GRU Spețnaz. Vasiliev l-a pus peste tot pe hartă înainte să îl lase să alunece în ghearele unei *bratva*[2] criminale.

Colonelul, știu sigur, încă se simte responsabil pentru ce s-a întâmplat. Eu încerc să nu îl culpabilizez pentru asta. Încerc să mă gândesc că nu e vina lui mai mult decât a mea, doar pentru că nu am intrat mai devreme în cameră sau nu am făcut altceva.

Doar pentru că am supraviețuit.

Vasiliev nu pare convins, așa că încerc din nou.

– În noaptea aceea, Daineko m-a văzut și a uitat ceva în urma lui.

Oftează.

– De ce nu ai spus la poliție? Sau mie, când am venit să vorbesc cu mama ta și cu tine?

– Nu aveam încredere că poliția nu va distruge acea probă. Bag mâna în geantă. Dar, mai cu seamă, cred că nu am vrut să mi-o ia mama. Are, a avut, o chestie cu păpușile…

– Cu păpușile?

O așez pe biroul lui.

Colonelul se încruntă. Ridică jucăria de cincisprezece centimetri și trage de o șuviță de mohair auriu, înfășurând-o ușor pe deget. Analizează sprâncenele arcuite ca un curcubeu, luciul lăcuit al porțelanului, rochia albă din brocart, care ascunde picioare încălțate cu cizme. Mâinile păpușii sunt goale, întinse mult în față, ca și cum ar vrea să fie luată în brațe.

Nu a fost ținută niciodată în brațe. Timp de un deceniu și jumătate, am ținut-o într-o cutie.

– Deci doar din cauza asta vrei să urmăreşti un asasin profesionist prin Moscova, spune Vasiliev, desfăcându-şi degetul din strânsoarea grotescă a părului păpuşii.

– Dacă Daineko ar fi vrut să mă omoare, m-ar fi omorât în noaptea aceea, dar nu a făcut-o. A fost ceva diferit de toate celelalte misiuni ale lui. Ai spus chiar dumneata că motivul trebuie să fi fost personal, că ne urmărea, că nu se va opri niciodată să ne urmărească. Că nimeni nu ştia de ce. Ei bine, eu ştiu că avea de-a face cu mama. O cunoştea – i-a lăsat păpuşa asta. Vreau doar să înţeleg, atât. De ce a făcut ce a făcut.

– De unde ştii că a lăsat-o pentru Katia? De ce i-ar fi lăsat o *păpuşă*?

– Ea avea o colecţie de păpuşi ca aceasta!

– De ce nu ai întrebat-o, Raisa?

Ivan Vasiliev pune păpuşa cu faţa în jos pe birou. O fi el colonel în Forţele Armate Sovietice, s-o fi luptat el cu rebeli de gherilă în Afganistan, o ştie el cum să reziste o săptămână fără să doarmă şi să meargă cu ghetele puse cu vârful în spate ca să lase urme false. Dar nici chiar el nu rezistă unei jucării de copil care te ţintuieşte cu ochii săi morţi.

– Am încercat. Refuza să vorbească despre seara aceea. Se prefăcea că nu s-a întâmplat niciodată. Bag păpuşa la loc în geantă. Iar acum e moartă. A murit acum o lună, de ciroză.

– Ştiu asta, spune Vasiliev pe un ton cumpătat. Şi îmi pare rău, dar tot nu înţeleg…

– *Dumneata* ne-ai spus că trebuie să părăsim Moscova. Dumneata ne-ai spus că trebuie să fim alţi oameni. Ei bine, a funcţionat. Mama s-a schimbat atât de mult, că nu o mai recunoşteam.

Iar eu, aş vrea să adaug, dar nu o fac. Nu vezi ce mi s-a întâmplat mie? Am devenit ce am devenit.

Ivan Vasiliev îşi scoate ochelarii şi oftează din nou. În spatele lui, fereastra e întredeschisă, lăsând să intre în încăpere un susur de fundal. Zumzăitul tremurat al greierilor de vară; plânsetul unui animal; zgomotul static înăbuşit, de la staţiile de emisie-recepţie ale soldaţilor lui.

– Nu mai eşti un copil, spune. E alegerea ta. Pot să-ţi spun cum să-l găseşti.

Hărţile lui Aleksei sunt depozitate într-un cufăr din lemn de mesteacăn, cu o încuietoare de alamă. Sunt mari şi greoaie. La fel de dezorganizate ca şi restul apartamentului. Din câte îmi dau seama, nu mai există şi alte localităţi Popovka în afară de cea menţionată de Aleksei.

Cât de *mic* era satul ăsta?

În timp ce Aleksei ia cina cu nişte prieteni în oraş, Lev se aşază alături de mine pe podea. Desfăşor una dintre hărţile rămase, care include provinciile Moscova şi Tula, şi îl rog pe el să se uite, deoarece creierul meu nu funcţionează cum trebuie. Se apleacă pentru a citi denumirile stranii, tipic ruseşti ale oraşelor din zona respectivă şi mă surprind privindu-l cu atenţie.

Atrăgător, chiar foarte atrăgător, în felul acela deconcertant. O mică rază de soare pătrunde pe fereastră și cade pe fața lui, iar efectul e năucitor. Încerc să mă uit în altă parte și observ o cicatrice pe gât, la baza părului; subțire, albă și adâncă, iese mai mult în evidență acum, că nu e proaspăt bărbierit.

– Un cuțit de luptă, spune.

Simt o fierbințeală pe ceafă. Ne uităm unul la celălalt pentru o clipă.

– Ai fost vreodată la Tula? îl întreb, stânjenită.

– La Iasnaia Poliana.

Iasnaia Poliana. Fosta reședință a lui Lev Tolstoi, transformată acum în casă memorială. Mama și tata se contraziceau mereu dacă merită să facem o excursie până acolo. Mama îl adora pe Tolstoi, a citit tot ce a scris. Papa voia ca în concediul nostru anual să mergem mereu doar la Marea Neagră. Nu voia să își piardă timpul uitându-se la farfuriile de cină ale unui defunct. Asta îi spunea mamei înainte de a pleca spre liceul unde preda, punând astfel punct oricărei discuții.

Cred că mama ar fi preferat ca tata să spargă câteva din farfuriile proprii ca să își susțină argumentul, dar el nu era genul acela de persoană. Nu a țipat și nu și-a ieșit niciodată din fire. Mama avea de două ori mai multă încărcătură emoțională decât majoritatea oamenilor, iar tata nu avea deloc.

– Ce cauți? întreabă Lev.

– Localitatea Popovka, din Tula, dar nu cea din Aleksinski, răspund, arătând spre hartă. Ar fi fost prea ușor.

– În caietul mamei tale, e un petic de hartă cu Tula. Acolo apare o altă Popovka.

– Poftim?

– A alunecat dintre pagini aseară, când îți citeam, spune, întinzându-și picioarele.

– Mama nu a fost niciodată în Tula, spun, cu glas pierdut.

– Oamenii pot să aibă hărți cu locuri în care nu au fost niciodată.

Se voia cumva un soi de glumă? Mă uit la el, dar chipul lui e imposibil de citit. Mai ceva ca scrisul de mână al mamei.

– De ce nu mi-ai arătat?

– Tocmai adormiseși.

Mă ridic, mă foiesc un pic și întind mâna spre măsuța de cafea pe care am transformat-o în noptieră. Caietul e sub cele câteva hărți pe care m-am uitat deja. Șterg cu mâna coperta de piele și suflu praful de deasupra. Când îl întorc cu mâini tremurânde pe partea cealaltă, o pagină se desprinde. Lev are dreptate. E o hartă veche, cu îndoituri adânci și foarte îngălbenită, ce pare să fi făcut odată parte dintr-un atlas.

Simt o gheară în piept și împăturesc la loc harta.

– E ciudat. Aleksei caută o localitate numită Popovka, pe care nu o găsesc pe nici una din hărțile astea, și apoi apare ca din senin chestia asta?

– Coincidență, spune Lev.

– Nu cred în coincidenţe. Vrei să-mi spui că nu ţi se pare puţin probabil?

Se reazemă pe spate şi îşi masează gâtul.

– Cred că ţi-ai terminat treaba pe ziua de azi.

CAPITOLUL 6

ANTONINA

Petrograd (Sankt Petersburg), februarie 1917

În vestibulul casei de pe malul râului Fontanka, sub candelabrul opulent, strălucitor, Tonia se oprește să se uite la vitrina în care Dmitri își ține colecția de ceramică și porțelanuri Gzhel. Își pune o mână pe pântecul plat. Avertismentele mamei par să plutească în jurul ei, ca niște pete negre.

Nu a mai sângerat de la Crăciun.

Știe ce înseamnă asta. Își amintește cum a fost prima oară când a sângerat, cu doar câteva luni înainte de a-l cunoaște pe Dmitri, interesul arătat de mama ei subiectului. Și ea pălise. *Acum poți să ai copii*, i-a spus mama. Mama, care a pierdut atât de mulți bebeluși de-a lungul anilor, sau nu chiar bebeluși. Se oprește și începe. Mănunchiuri strâns legate, care trebuiau îndepărtate pe furiș la miezul nopții, în timp ce moașele răuvoitoare șușoteau între ele: *Jalnică gânganie, mai bine că n-a avut zile…*

Tonia însă a fost cea care a avut zile.

Vremea e caldă pentru luna februarie. Se simte ca o febră. Întregul oraș s-a revărsat cumva pe străzi, fără explicație și fără vreun elan, afară din case și birouri și cafenele și restaurante și școli și muzee. Bărbați, femei, copii, muncitori, comercianți, bancheri, șoferi de taxi. E poliție peste tot și, cel mai probabil, și poliția secretă, dar nu pot face nimic. Au fost multe demonstrații politice anul acesta, dar ceva e diferit azi. Ceva care cântă.

Își croiește drum până la podul Liteinîi, numai ca să constate că protestatarii roiesc de-a lungul râului. Pornesc dinspre partea cu Vîborg și se revarsă pe gheața Nevei, care crapă și scârțâie sub greutatea lor.

Cetățeni ai Rusiei, pielea orașului nostru arde și curând trupul va ști…

– Soldați! se aude un strigăt.

Tonia se întoarce și aproape că se împiedică. O brigadă călare de cazaci ai țarului e deja în formație de semicerc lângă pod. O bucată de gheață zboară prin aer, cu un șuierat ascuțit. Aterizează la picioarele ei. Cineva o împinge din spate și cade în genunchi, apoi se chinuie să se ridice. Pe deasupra capului ei, zboară bucăți de gheață, pietre și bețe. Caii cazacilor spumegă, au urechile înclinate în față și boturile umede.

O panglică roșie îi aterizează pe umeri și i se încurcă în păr. Trage de ea și simte o durere ascuțită când și-o smulge din păr. Mâini reci o ating,

haine aspre se zgârie de corpul ei, în timp ce înaintează anevoios pe pod, împotriva curentului. Pe partea cu Vîborg, se împiedică pe dig, dar continuă să meargă mai departe, până când protestele se pierd într-un murmur îndepărtat, dar chiar și aici, pe aceste străduțe liniștite, simte că Petrogradul e pe punctul de a sări în aer. Flămând și încrâncenat. Pulsând. Palpitând. *Viu*.

Înghite în sec, pentru a-și potoli senzația de greață, tot mai puternică.

Curtea lui Valentin pare pustie, dar apoi îl vede apărând, oprindu-se în capul scărilor ce duc spre subsol. O strigă, dar vocea lui e răgușită. Buzele îi sunt palide. Arată de parcă nu ar fi dormit de zile întregi.

– Vezi ce se întâmplă? spune dintr-o suflare. Trebuie să te alături cauzei. Să ni te alături nouă.

Să i se alăture lui.

– Ar trebui să dormi, spune ea, apropiindu-se. O să te îmbolnăvești.

– Nu pot să mă odihnesc. Oamenii au nevoie de mine. Și vor avea nevoie și de tine.

– Nu cred că vrei pe cineva ca mine în rezistență. Aș ceda imediat în fața celor din Ohrana, răspunde ea, râzând.

– E posibil să reziști mai mult decât crezi, o contrazice Valentin. Toți avem o putere lăuntrică, Tonia, de care nu suntem conștienți, până la momentul potrivit. Până la momentul și locul potrivit.

– Ai mai ținut discursul ăsta până acum? îl întreabă ea, încercând să-l tachineze.

– Pe ăsta, nu. Se apropie de ea, o sărută pe frunte. Îi vorbește cu buzele aproape lipite de piele. E prima oară.

Chiar și în mijlocul haosului care a cuprins orașul, ora ceaiului este respectată, iar contesa Burzinova a venit din nou în vizită.

Tonia se întreține cu Natalia și cu fiica ei, Aculina, în Salonul Albastru. Aculina are unsprezece ani, e slabă, posomorâtă, rozându-și aproape tot timpul o unghie și ascunzându-se în spatele clăii de păr roșcat. Doar părul ăsta roșu trădează faptul că e înrudită cu Natalia.

Dmitri nu e acasă. Tonia stă încordată pe marginea scaunului, încercând din răsputeri să fie atentă la contesă. Deasupra orașului plutește un strat de praf de pușcă atât de gros, încât îi simte gustul pe limbă, chiar și aici, în casă. Ciugulește dintr-o felie de chec cu semințe de in, singurul desert care le-a mai rămas. Nu poate să scape de gustul ăla. Unde o fi Valentin acum? La ce se gândește, ce simte când oamenii se lipesc de zidurile clădirilor, trec în fugă prin intersecții? E oare în siguranță? E în viață? E…

– Mă asculți?

Contesa Burzinova o privește cu o sprânceană ridicată, ca un cârlig.

Tonia lasă farfuria jos.

– Vorbeam despre dezastrul de afară, remarcă Natalia. Soldați în toate intersecțiile și mitraliere în toate piețele. Nu ți-a fost teamă, Lina? Fiica ei

încuviințează vag din cap. Dar ție? se aruncă Natalia asupra Toniei. Nu a fost o piedică în plimbările tale matinale?

Tonia trebuie să păşească cu prudenţă aici, ca pe gheaţa primăvăratică de pe Fontanka. Natalia e o străină în care nu poate avea încredere şi totuşi o cunoştinţă prea apropiată pentru a fi respinsă.

– Uneori, răspunde. Dar nu mă simt niciodată ameninţată.

– Fii serioasă, drăguţă. Tonia îşi trece limba peste buze, dar nu răspunde. Aculina a lăsat capul în jos, ca într-o rugăciune. Două copile în faţa contesei. Natalia îşi scutură firimiturile de pe degete. Ai fost văzută cu Valentin Andreiev.

– Valentin e prietenul meu, zice Tonia, păstrând un ton neutru. Îl admir.

– Îl admiri, spune Natalia. Ce cuvânt ai ales!

Natalia știe.

Tonia se pregătește să nege faptele insinuate, dar nici un cuvânt nu se înalță de pe buzele ei. Adevărul poartă cu sine o promisiune încântătoare, tentantă. E cu Valentin de mai bine de un an. A fost cu el și ieri, și alaltăieri, și răsalaltăieri. Sunt în continuare precauți, bineînțeles. Ea ajunge mereu acasă la ora ceaiului. Dar acum se întreabă dacă nu cumva *a așteptat* să fie dată în vileag, pentru că în situația asta ar trebui să facă o alegere.

Viața asta. Sau pe el.

Castelul ăsta. Sau camera din pivniță.

Regalitate sau revoluție.

Simte cum i se strânge stomacul.

– Înțeleg pasiunea, într-o oarecare măsură. Băiatul întoarce capete. Natalia scoate un sunet ca un soi de râs resemnat. Multe persoane din trecutul lui – să le numim tot admiratoare – au făcut donații generoase pentru cauza lui.

– Eu nu i-am dat nici o copeică, zice Tonia, cu hotărâre.

– Of, drăguță, nu te iubește. Bărbații ca el sunt îndrăgostiți de ceva mai măreț, mai desăvârșit decât ar putea fi un singur om, indiferent cine e acela.

– Dar dacă eu îl iubesc pe el?

Zâmbetul Nataliei se lățește pe toată fața.

– Deci așa stau lucrurile.

Se așterne o liniște înțepătoare.

Toniei îi tremură mâna pe farfurie. În gură, checul se simte ca rumegușul. Totuși, se silește să nu își ascundă privirea de a contesei; să nu cedeze.

– Nu am să-ți permit să-l rănești pe Dmitri. Nu ai să te mai vezi cu Valentin Andreiev, spune încet contesa. Niciodată. Iar, în schimb, eu nu am să-ți port dușmănie. Ce-i corect e corect.

Tonia așteaptă lângă scările dinspre subsol, lovind zăpada murdară cu vârfurile cizmelor, până când se murdăresc. Cerul e luminos. S-ar putea ca Valentin să nu apară deloc azi, având în vedere tot ce se petrece. Își

îndreaptă spatele, se pregătește să plece spre casă, dar e incapabilă să facă primul pas.

Să-l părăsească pe Dmitri, ca să fie cu Valentin?

Nu. Nu se poate. Da, ea și Valentin se doresc unul pe celălalt acum, dar ce se va întâmpla când pasiunea se va stinge? Când strigătele de pe stradă se vor transforma în conversații normale, când nu o să mai aibă o cauză care să-l entuziasmeze? O să trăiască în mizerie, o să îmbătrânească prea repede, amândoi epuizați și bolnavi. Deziluzionați și ostili. O să se întoarcă unul împotriva celuilalt. O să regrete că a renunțat la atât de multe ca să fie cu el. Iar el o va disprețui pentru regretul ăsta.

– Tonia! Ea ridică privirea, tresare când vede fericirea de pe chipul lui. El nici nu-i bănuiește frământările. Știam eu că așa ceva se va întâmpla în timpul vieții noastre. Știam asta.

Așa îi vorbește Valentin adeseori. *Viața noastră*, la plural. De parcă ar fi deja ei doi împotriva tuturor.

– Trebuie să ajung acasă, spune ea. N-ar fi trebuit să vin.

– Stai cu mine în noaptea asta, Tonia.

Tonia simte că i se face stomacul ghem. O invită să rămână la el, dar pentru cât timp? Valentin e mereu în acțiune, mereu pe cale să facă ceva interesant și important. Ea pretinde că îi înțelege dorința de a răsturna monarhia, de a reconstrui lumea de la zero, sau cum i-o mai spune el în discursuri. *Vrea* să creadă în ce crede el, și câteodată, când el se adresează mulțimilor, și fiecare cuvânt al lui o subjugă și o acaparează, câteodată *chiar* crede.

Dar când e singură, știe că nu e o socialistă. Nu e o revoluționară. Nu are o cauză. E doar Kukolka, păpușica din casa și din satul ei. Nu a luat niciodată atitudine pentru ceva anume. Nici măcar nu s-a întreținut vreodată prin propriile forțe.

– Nu pot, șoptește.

– Atunci mâine, *milaia*.

Se gândește să mai spună ceva, poate în glumă, ca să mai detensioneze atmosfera dintre ei, dar nimic din toate astea nu mai e amuzant.

– Pot să te conduc acasă? întreabă el.

– Poți să vii cu mine până la râu, răspunde ea.

Neva e granița dintre lumile lor, a ei și a lui. *Lumea lor*, ar spune Valentin, dar el e un bolșevic. Un visător.

În cadă, Tonia își strânge picioarele la piept și oftează. Să se îmbăieze în cadă e unul din cele mai mari luxuri din căsnicia ei. Copil fiind, la Otrada, Tonia stătea într-o cadă nu cu mult mai mare decât o găleată, strănutând, în timp ce o slujnică îi turna apă de râu pe cap, iar mama se uita cu un ochi critic, în tăcere. Acum cada e spațioasă, făcută din argint, iar apa e plăcută, cu săpun și parfumată.

Acum, singura persoană care îi ține companie nu se uită deloc la ea.

Olenka vine dintr-un sat de lângă Petrograd și își trimite aproape toți banii acasă. Uneori, Tonia simte nevoia stringentă să spună că și *ea*, Tonia, vine dintr-un sat. Că nici *ea* nu are prieteni în orașul ăsta. Dar menajera își întoarce mereu privirea la timp.

Cu siguranță e mai bine așa. Servitorilor le plac nespus bârfele. Așa a aflat Tonia, de exemplu, că Olenka lucrase la fabrica de textile și că avea suficient puf în plămâni ca să facă din el o lenjerie completă de pat. Se zice că într-o zi, acum mulți ani, mama lui Dmitri a vizitat din întâmplare locul de muncă al Olenkăi, într-o misiune caritabilă. La ora aceea, era îndeajuns de liniște pentru ca tusea plângăcioasă a fetei să se distingă prin zgomotul mașinilor de măcinat. Inimoasa Anastasia *a salvat-o* pe Olenka și a adus-o ca servitoare în casa ei.

Asta fac cei din familia Lulikov. Salvează oameni.

Tonia ar trebui să prețuiască batista cu mărgele, ultimul lucru care îi va rămâne în curând de la soacra ei. Dar acum își dă seama că nu a mai văzut-o de luni de zile. Nu are nici cea mai vagă idee unde s-ar fi putut pierde batista Anastasiei.

Pierderea batistei e un lucru neînsemnat, dar cumva prevestitor, și în ciuda faptului că stă în cada plăcută și liniștitoare, în care Olenka toarnă mereu apă mai caldă, Tonia simte că i-e frig.

În zori, zgomotul salvelor și al mitralierelor e asurzitor. Îi vibrează în oase: *Rat-a-tat-tat! Rat-a-tat-tat!* Valentin se oprește să se uite în jos la dig. E suficient de aproape ca Tonia să ajungă la el, să îl atingă, dar de multe ori i se pare ceva prea plin de speranță ca ea să îl ia de mână. Ca și cum ar privi amândoi în aceeași direcție.

Odată, a spus mulțimii că vor trăi cu toții două vieți, dar ea deja trăiește două vieți.

– Au căzut toate secțiile de poliție, spune Valentin, întorcându-se către ea. Judecătoriile sunt în flăcări. Tot ce a rămas e ca Nicolae să abdice de la tron. E momentul să alegi o tabără. Tonia strânge în mână șalul, ca să nu i-l rupă vântul. Ai putea să mergi acasă și să împachetezi o valiză. Și să ne întâlnim mai târziu, spune el. Și să nu te mai întorci niciodată.

Nu avea să se mulțumească niciodată cu aleile dosite și capetele plecate. Îl cunoaște deja bine și nu e genul care să facă nimic pe jumătate. Valentin Andreiev crede în chestiuni absolute, în bine și rău. E ceea ce separă Partidul Bolșevic de alți revoluționari ca menșevicii, revoluționarii sociali, anarhiștii. Nu va face nici un compromis.

Bolșevicii lui vor avea totul sau nimic.

– Sunt îndrăgostit de tine, spune. O să vii? O să fii de partea *mea*?

Pe chipul lui nu se citește nici o urmă de îndoială. Mișcarea aceea care pune acum stăpânire pe oraș a ajuns și la ei. Stă între ei, ca o a treia persoană. E inevitabil.

– Eu nu sunt ca tine, spune ea, cu jumătate de gură. Nu am puterea și voința ta…

– Nu ai aceleași sentimente pentru mine?

– Nu aș putea niciodată să lupt pentru ceva, nu ca tine…

– Nu ai aceleași sentimente pentru mine? repetă el.

Valentin spunea deseori că oamenii se înșală, că adevăratul război nu e cu Germania sau cu Kaizerul; adevăratul război e la interior. Rusia împotriva Rusiei. Dar și el se înșală. E *ea* împotriva ei, Tonia. Poate că așa a fost mereu.

– Ba da, spune ea, încet.

El oftează ușor.

– O să fiu acolo diseară. Lângă podul nostru, începând cu ora opt. Nu plec până nu vii.

În depărtare, mitralierele încă trag. *Rat-a-tat-tat! Rat-a-tat- tat!* E muzica revoluției. Petrogradul se prăbușește în jurul lor. O sărută și șoptește: *Pe diseară, Antonina*. O face să se simtă matură, chiar o femeie de lume, dar nu e decât o iluzie, pentru că e tânără. *Un suflet prea tânăr ca să se cunoască pe el însuși*, spunea mama. Cu atât mai puțin să poată cunoaște vreun alt suflet. Tonia își trage șalul peste față. Valentin se îndepărtează. Se întoarce să îi facă cu mâna și ea îi răspunde cu același gest, tremurând pe dinăuntru, cu inima bubuindu-i în piept. Pe strada din spate, observă un șir de cazaci călare. Lăncile lor sclipesc în soare, iar cozile cailor flutură în vânt.

Când Tonia se duce să vadă cum se simte Anastasia, o găsește acolo, inexplicabil, și pe Olenka, stând nemișcată în picioare, lângă șemineu. Draperiile sunt trase, ca întotdeauna. Au transformat locul ăsta într-un mormânt timpuriu. Matriarha familiei Lulikov stă sprijinită de perne, cu privirea în gol. Pare bolnavă de oftică, precum Olenka, și fiecare respirație îi e chinuită.

– Vrei să-ți citesc azi, Anastasia Sergheievna? o întreabă Tonia, cu glas șovăielnic.

– Să știi că i-am scris fiului meu, spune Anastasia printre dinți. I-am spus să nu se însoare cu tine. Mai ales fără ca mama lui să fie martoră la nuntă.

– Eu…

– Dar când te-a adus aici, am văzut ce împătimit era. Mitia al meu e exact ca tatăl lui. Ochiul cel bun al Anastasiei clipește puternic. Am încercat să te fac să te simți bine-venită. Am încercat din răsputeri, și *asta* mi-e răsplata.

Tonia nu îndrăznește să dea vreo replică. Olenka e tot acolo, planând ca o musculiță.

– Ți-a spus contesa Burzinova? întreabă Tonia, cu glas stins.

– M-a sfătuit să o trimit pe Olenka să te urmărească în dimineața asta. Ai fost chiar indiscretă, copilă. Dar evident că s-a terminat acum. Cuvintele ei spintecă aerul ca o spadă. Să-i trimitem lui… acestui ins detestabil…

niște bani, ca să ne asigurăm că pleacă singur? Poate ar trebui să-i scrii o scrisoare prin care să-l informezi de noua evoluție a lucrurilor?

– Nu o să accepte banii voștri, spune Tonia și adaugă, înainte să se poată controla: Mă duc la el. Plec. Nu îi vine să creadă că a spus asta, dar a făcut-o și acum nu mai poate să-și retragă cuvintele. Nu poate să le șteargă. Simte că-i vine greață, o senzație destul de stranie, dar în ultimul timp s-a simțit din ce în mai rău. Și-a pierdut pofta de mâncare, dar și oferta a fost slabă. Lipsuri, cum se spune. Camera se învârte, cu sclipiri scurte. A uitat cât de liniște poate fi când nimeni nu vorbește, când nu auzi împușcăturile de afară. Îl părăsesc pe Dmitri, reia ea.

– O, draga mea, zice Anastasia, strângând din buza de sus.

Din pricina stării de greață, Toniei îi tresar spasmodic pomeții.

– Nu mă mai întorc.

– Cum îndrăznești să îmi vorbești în felul ăsta? Ieși imediat! tună bătrâna, cuprinsă de un nou acces de furie. Ochii par să i se despartă, cel bun o privește pe Tonia, cel bolnav se micșorează. Olenka, ia-o pe fata asta, să n-o mai… Tonia, ce e cu tine? Tonia?

Câmpul vizual al Toniei începe să se curbeze spre interior. Totul se întunecă. O să leșine. A văzut-o pe mama ei leșinând de multe ori în primele luni.

E însărcinată.

Tonia urmărește din pat cum doctorul își strânge lucrurile în geanta căptușită cu vinil. Tuburi goale. Un stetoscop. Niște obiecte care par a fi dispozitive de tortură. Tâmplele îi pulsează, dar nu are nici o senzație în corp. Când își privește mâinile, nu și le recunoaște. Se gândește să întrebe dacă se poate confirma sarcina ei sau dacă trebuie să facă ceva, sau să nu facă, dar prezența lui Dmitri la marginea patului o reduce la tăcere.

– Cât e ceasul? întreabă, îngrozită.

– Puțin trecut de șase, răspunde Dmitri.

– Femeile sunt predispuse la astfel de stări, spune doctorul. Trebuie să ai grijă de ea, îl instruiește doctorul pe Dmitri, cu glas autoritar.

Dmitri îi sărută mâna Toniei. Îi simte buzele reci pe piele.

Doctorul îi spune lui Dmitri că o consultă pe Anastasia înainte să plece. Se mișcă la fel de încet ca smoala. Tonia așteaptă ca ușile să se închidă în urma celor doi bărbați. În sfârșit, e singură. Se dă jos din pat. Papucii lipăie pe podea. Nu e timp de făcut bagajul, nici de alte pregătiri. Va trebui să plece așa cum e.

A ales.

Știe ce fel de tată va fi Dmitri. O să cumpere cel mai scump cărucior din oraș, o să comande căciulițe și panglici de la Paris, jucării de lemn făcute manual în Germania, săpun de bebeluși din Anglia. Știe pentru că o răsfață și pe *ea* în felul ăsta, ca și cum ar fi o statuetă, una pe care trebuie să o dai jos de pe etajeră și să o ștergi de praf, zilnic. La ora ceaiului.

Dar ar putea la fel de bine și să o scape, în orice moment. Să o spargă.

Își strânge părul la spate cu o panglică și se înfășoară cu cel mai gros șal. Se oprește, ascultă, apoi răsucește mânerul ușii. O dată și încă o dată. Șalul pare că se strânge în jurul ei și începe să transpire. Își proptește corpul de cadrul ușii și trage, apoi împinge. Dacă ar fi mai familiarizată cu înjurăturile, cele clasice pe care le folosește Dmitri când citește ziarul sau cele mai colorate pe care le rostește Valentin chiar în prezența ei, le-ar folosi și ea acum.

În schimb, se prăbușește la podea și își pune capul între genunchi.

Ușa e încuiată.

Tonia doarme doar o oră sau două pe noapte, dar e suficient pentru coșmarurile ei. Când se trezește, simte că se înecă cu propria salivă. Aprinde o lumânare, vede o pată pe cearșaf și se gândește disperată că, gata, asta va fi grămăjoara tristă a bebelușului *ei* în devenire, dar pata nu vine dintre coapsele ei. Vine de la brațe. În somn, și-a sfâșiat pielea cu unghiile. Se întoarce pe o parte și plânge, iar când e din nou pe deplin conștientă, s-a făcut deja dimineață.

Olenka intră cu o tavă și un ziar. Tonia citește, tulburată, titlurile. Țarul Nicolae al II-lea tocmai a abdicat de la tron. Dinastia Romanovilor, veche de trei sute de ani, a luat sfârșit. Oamenii din Rusia au fost eliberați. Olenka face o plecăciune, tușește și iese din nou, încuind-o pe Tonia în cameră.

CAPITOLUL 7

VALENTIN

Petrograd (Sankt Petersburg), martie 1917

Când lumina se revarsă peste râu, dimineața nu e la fel ca celelalte. Vulturii de piatră ai Romanovilor zac sfărâmați pe pământ, iar steagurile roșii ale revoluției se disting printre norii de fum care înecă aerul. E tot ce și-a dorit Valentin, tot ce a visat și încununarea tuturor eforturilor lui de până acum. Și totuși, nu e suficient.

Ochii îl ustură de parcă și-ar fi petrecut noaptea îngropat în nisip. Se mai uită încă o dată peste pod, dar vede dublu, probabil din pricina nopții nedormite.

Vede dublu și lucrurile, și oamenii. Dar pe Tonia nu o vede deloc.

În timp ce o aștepta cu o seară în urmă, încerca să își compună discursul în minte. *Tovarăși, pe măsură ce regimul imperial alunecă în uitare, rămânem cu un gol. Un gol care se întinde de aici, de unde stau, până la Palatul de Iarnă – și cineva se va ridica pentru a umple acel vid. Vom fi noi? Vei fi tu?*

Dar nimic nu poate umple această singurătate.

Nu e sigur cum, dar începe să se îndepărteze de podul Liteinîi. Ar vrea să fumeze, dar de-abia poate să respire.

*

Valentin știe unde locuiește Tonia, într-una din multele enclave înstărite de pe malul râului Fontanka, unde sunt șiruri întregi de conace, cu cornișe a căror reflexie lucește pe suprafața lacului, ca un miraj. Poate că și ea a fost doar un miraj pentru că nu își imaginează cum a putut să bată atâta cale, în fiecare zi, pentru atâta vreme, doar ca să îl vadă pe *el*.

Măturătorii sunt singurii oameni aflați pe stradă la ora asta atât de matinală și îl privesc de parcă ar fi un gunoi, de parcă ar trebui să-l mănânce și pe el. Valentin nu a fost niciodată în interiorul casei, dar a văzut-o de pe malul celălalt, înălțându-se semeață, vopsită într-un roz pastelat. A fost construită de curând pe locul unei structuri originale, după spusele Toniei. A zis că e ca un muzeu. Are mai multe biblioteci. Are dormitoare în care nu stă nimeni, pline de mobilă. Are galerii unde sunt expuse tot felul de curiozități, flecuștețe, artefacte inedite, din călătoriile soțului ei.

Burghezilor le place să dețină lucruri.

Există un singur balcon care se curbează în jurul ferestrelor principale de la etajul al doilea. În spatele acelei ferestre, Valentin vede mișcare și se întoarce repede, ridicându-și gulerul. O să se ducă prin spate. Orice casă de genul ăsta are o ușă principală, o intrare pentru familie și musafiri, oameni cu cărți de vizită, și o altă intrare separată, sordidă, pentru restul.

O servitoare deschide ușa din spate. Are o încruntătură care pare permanentă și riduri adânci, săpate în frunte, care dispar sub boneta albă.

– Livrare? întreabă.

– Am un mesaj pentru stăpâna ta, spune Valentin. *Barinia*[3]. Snobismele astea ar trebui scoase în afara legii. Antonina Lulikova. Sau e posibil să mă primească?

– Mă îndoiesc. Cine ești?

– Numele meu e Valentin Andreiev.

– Așteaptă aici.

Curtea mică din spatele casei e foarte liniștită. Se duce un pic după colț, își aprinde o țigară și încearcă să tragă din ea ca de obicei. Când a văzut-o prima oară pe Tonia, a avut sentimentul acela rușinos, secret, *dezolant* pe care îl are când se uită printre gratiile porților Palatului de Iarnă; sentimentul că nu își dorește decât să se uite în continuare. Sentimentul că, oricât de zgomotos ar decreta contrariul, nu va fi niciodată la același nivel cu ceea ce se întinde în fața ochilor lui.

Oare când nu o să se mai simtă așa?

– E cineva aici?

Valentin se retrage în grădină. O altă menajeră iese în prag, îmbrăcată în negru și fără bonetă. Nu își arată vârsta, într-un mod straniu, și își ține mâinile la spate. Trebuie să fie Olenka, doamna de serviciu, cea responsabilă cu îngrijirea soacrei invalide a Toniei. E genul de persoană care va fi cel mai dificil de eliberat, când va veni adevărata revoluție; care a fost în sclavie atâta amar de vreme, încât nu va ști să se uite în sus chiar dacă nu o va mai ține nimeni jos.

– Domnule, spune cu o voce ciudată, ca de broască, Antonina Nikolaevna nu dorește să vă mai vadă niciodată.

– Transmiteți-i numai un mesaj din partea mea, spune el. Vă rog.

– Mi s-a spus să vă informez, domnule…

– De către cine?

Fără să vorbească, femeia îi întinde ceea ce tot frământa la spate. Nu doar mâinile, ci și o bucată de hârtie ruptă din agenda personală a Toniei, cu inițialele ei în colț. Doar câteva rânduri sunt scrise pe bucata de hârtie:

Eu te-am iubit şi poate că iubirea
În suflet încă nu s-a stins de tot;
Dar nici nelinişte şi nici tristeţe
Ea nu îţi va mai da, aşa socot.[4]

E un fragment dintr-un celebru poem al lui Aleksandr Pușkin. Preferatul Toniei. Valentin își plimbă privirea de la versuri la bătrâna menajeră și înapoi la versuri. Indiferent ce simte el acum, orice ar fi agonia asta, e ceva nou. Nu are un cuvânt pentru ea, iar Valentin are mereu un cuvânt pentru orice.

Adeseori, cuvintele au fost cel mai de preț lucru pentru Valentin. Iar acum nu mai are nimic.

– O fată ca ea își dorește numai ce nu poate avea, declară Victoria. E întoarsă cu spatele la el, privindu-se în oglindă, legându-și părul castaniu într-un coc. Ar fi trebuit să-ți dai seama de asta. Doar nu ai crezut sincer că o să trăiască într-un subsol!

Dar el crezuse. Valentin se convinsese singur de ceva imposibil, pentru că imposibilul deja se întâmpla în jurul lui. Promisiunea și gloria revoluției îl orbiseră; își îngăduise să creadă că ar putea să aibă tot ce își dorea.

– A căutat o diversiune, spune Victoria, întorcându-se către el. Și tu poți să produci o diversiune bună.

– Trebuie să ajung acasă, Vika.

– Ia-o ca pe un compliment, spune ea. Înțeleg de ce te-a dorit. Ești… ești idealul către care aspirăm noi, ceilalți. Eu am nevoie de un pian și de toți anii de repetiții ca să pot să-i impresionez pe oameni în felul în care o faci tu.

Valentin se oprește și o privește cu luare-aminte. Victoria îi zâmbește într-un fel pentru care altădată ar fi dat orice. Avea doar zece ani când a văzut-o prima oară, iar ea avea mistica vârstă de cincisprezece ani. Trei ani mai târziu, când a văzut-o cântând și a fost fascinat la vederea degetelor ei plutind peste claviatura pianului, a decis că într-o bună zi o va curta și poate chiar o va cuceri. Când el avea șaisprezece ani, iar Victoria douăzeci și unu și tocmai se întorsese dintr-un turneu în Europa, Valentin și-a divulgat sentimentele. Ea l-a refuzat cu atâta blândețe, încât, dacă se străduiește suficient, poate invoca și acum sentimentul de jenă trăit.

Acum el are douăzeci și unu de ani și nu s-a mai gândit la ea în felul acesta de atunci.

– De ce nu rămâi peste noapte? spune ea, cu nonșalanță.

– Nu, spune el. Cred că ar trebui să fiu singur.

Într-o dimineață, Pavel, tatăl Victoriei, așteaptă în fața ușii lui Valentin, cu bastonul pregătit să bată la ușă. Pavel are părul cărunt, afișează o siluetă elegantă, respectabilă, și când își dă jos pălăria și îl privește pe Valentin drept în ochi, tonul vocii lui e și el elegant și calm.

– Trebuie să vorbesc cu tine, băiete, spune Pavel.

– Tocmai plecam, spune Valentin, dar cu jumătate de gură.

Valentin îi datorează totul lui Pavel și nu poate să îl refuze cu nimic. Pe când avea zece ani, Valentin tocmai fugise de la unchiul lui, un bețiv notoriu, și dormea într-o cutie lângă debarcader, furând din buzunare ca să supraviețuiască. Pavel se afla acolo împărțind pamflete și poezii pe teme

politice marinarilor și vânzătorilor stradali. L-a luat pe Valentin la el acasă, l-a hrănit, i-a dat haine, l-a instruit, i-a găsit o slujbă la fabrică. Și l-a introdus în mișcarea de rezistență.

– Vika mi-a spus ce s-a întâmplat cu fata asta, spune Pavel. Dar ne-ai lăsat în ceață. Încă ai obligații, Valia, ai o responsabilitate față de cauză și față de camarazii tăi. Și față de mine.

Viața ta începe aici, spusese atunci Pavel. *Ni te-ai alăturat. Și odată ce ni te-ai alăturat, vei rămâne cu noi pentru totdeauna. Vei face orice pentru noi, iar noi vom face orice pentru tine*.

– E bine că s-a întâmplat așa, spune Pavel. La vârsta asta fragedă. Acum știi mai bine.

– A fost o greșeală, spune Valentin, categoric.

– O tovarășă de viață, genul de viață pe care ai s-o duci tu, băiete, ar trebui să vină din rândurile noastre.

– Înțeleg.

– Bine. Pavel face un gest cu bastonul către Valentin să vină mai aproape. Îmbrățișarea bătrânului e fermă. Cu sau fără greșeli, ești fiul meu, spune el. Sunt mândru de tine.

– Mulțumesc, spune Valentin, cu voce tremurândă.

El a renăscut de-a dreptul, după ce i-a cunoscut pe Katenini, după ce s-a alăturat Partidului. Dar își amintește că a mai avut o altă familie înainte, o mamă cu ochi calzi și o bunică cu mâini zbârcite; își amintește că a crescut cu ele într-un apartament cu atâția gândaci, că deseori confunda gândacii cu tavanul. Știe că a fost altcineva, și nu un bolșevic, cineva care avea de spus lucruri ce nu fuseseră exersate.

Cu Tonia, era din nou acel cineva.

Nu știe *de ce* se simțea așa cu ea. Nu știe cum și în ce fel. Dar un lucru îl știe sigur: poate că nu o să scape niciodată de trecut, dar nici ea, nici nimeni altcineva, nu ar putea să îl aducă înapoi. La urma urmelor, Tonia nu e cu nimic diferită de oricare alt mic burghez. Va trebui să plătească. Cu toții vor trebui să plătească.

CAPITOLUL 8

ROSIE

Moscova, iulie 1991

Îi scriu lui Richard o scrisoare plină de mici tușe subtile. Îi explic cum gândacii noștri rezidenți zburdă în pulberea asemănătoare cocainei, care ar trebui să îi omoare. Cum penele de curent sunt mai dese decât perioadele în care avem electricitate. Cum carnea de la supermarket e plină de sânge, de parcă animalul abia a fost tranșat; cum casierul folosește un abac pentru a calcula totalul de plată. Mi-l imaginez pe Richard, pe minunatul Richard, citind asta și zâmbind, delectându-se cu felia de viață moscovită întrezărită în scrisoare. Dar e o opinie superficială și turistică. Aș putea să trimit o ilustrată goală, cu Piața Roșie. Ar avea același efect.

Dar ce altceva aș putea să scriu?

Sunt bântuită.

Am recitit cuvintele pe care le-am scris. Îmi rod pixul până când îi cade capacul.

– Ești gata să ieșim? zice Aleksei, băgând capul pe ușa de la bucătărie.

Întorc hârtia cu fața în jos.

– Da, să mergem.

*

Mă trezesc și simt vântul umed pe față și un amestec uluitor de arome intrând pe geamul deschis al mașinii: pini și flori sălbatice, gudron de lemn și benzină. Cred că am adormit pe autostradă pentru că pare că trecem deja exact prin punctul unde se întâlnesc orașul și satul. Pe măsură ce înaintăm, vegetația e tot mai bogată, umple tot peisajul. Copacii sunt mai înalți, grupați în pâlcuri dese.

Lev manevrează Mercedesul fără să se sinchisească de șoselele pline de gropi, cu un braț atârnându-i pe geam în afară mașinii, în timp ce fumează. Drumul se continuă cu o cărare neasfaltată. Aleksei indică un viraj, iar mașina protestează cu un scârțâit când Lev frânează brusc.

Primul semn de așezare umană e o cabană mică din lemn, dar pare abandonată de mult timp. Ușa atârnă din balamale. Lipsesc scânduri de lemn din cadru și din podeaua terasei. O familie gălăgioasă de vrăbii ocupă acoperișul și o siluetă micuță, maronie, trece în fugă pe lângă ele. În față apar mai multe cabane, toate aflate în aceeași stare, un tablou al degradării.

– Satele astea dispar de obicei pentru că tinerii se mută la oraș, spune Aleksei.

Chiar dacă nu are ochi, așa-zisul sat are o privire iscoditoare. Mă îndepărtez de la geam. Mama avea și ea povești care se petreceau la țară, dar ideea ei de Rusie rurală consta în troici și ceainării, clopote de argint și pervazuri pictate. Ca o uriașă scenă din turtă dulce, de la un târg de Crăciun. Aceste detalii aveau mereu ceva maniacal, ca și cum ar fi știut și ea că era prea mult, dar nu se putea abține.

– E cineva acolo, observă Aleksei.

Un bătrân e așezat într-un balansoar pe una din verande. Balansoarul se mișcă înainte și înapoi. Ține ceva în brațe, cu un aer neîndemânatic, așa cum ai ține bebelușul altcuiva. Se întoarce și îi văd fața palidă și căzută. S-ar putea să fie mai tânăr decât Aleksei, dar a îmbătrânit mai urât.

– Să ne oprim o clipă, spune Aleksei.

Lev se supune. Motorul mașinii tremură și se oprește. Când cobor din Mercedes, îmi netezesc rochia de vară, care mi se lipește de gambe. Nu sunt îmbrăcată corespunzător pentru drumeții printre mărăcini. Pe măsură ce mă apropii, ciupercile trosnesc sub tălpile mele. Acum, obiectul pe care îl ține bărbatul în brațe începe să capete contur: nu e nimic altceva decât un fel de prosop sau cârpă de bucătărie, înfășurată sub forma unei mingi.

Natura își revendică drepturile peste tot, pământul, satul, săteanul, dar nu va putea niciodată să revendice cârpa aia.

– Ziua bună, prietene, spune Aleksei. Căutăm Otrada. Ai putea să ne ajuți? Să ne arăți drumul de aici?

Ochii bătrânului sunt acoperiți de cataractă. Ne face un semn să îl urmăm înăuntru, ținând la subraț cârpa-minge.

Interiorul căsuței de lemn e înghesuit și sumbru. Într-un colț sunt înghesuite o mulțime de icoane ortodoxe și resturi de lumânări. În alt colț e împins un sac mare, acoperit cu paie, care presupun că e pe post de pat. Lângă soba lungă și singuratică, e o masă înclinată, și în spatele ei, o piramidă de borcane, nu foarte diferite de cele din colecția mamei. Conținutul lor de murături arată monstruos, cepele albe par a fi niște globi oculari omenești, iar castraveciorii sunt ca niște fetuși.

– Nu mai e nimeni în Otrada, spune gazda noastră.

– Dar ne poți ajuta să găsim drumul până acolo? întreabă Aleksei.

– Nu e nici un drum. Vocea bătrânului se ascute. Nici să intri, nici să ieși.

Aleksei oftează încet.

Mă uit în jos pe masă, la ceea ce pare a fi un teanc de scrisori vechi. *Dragă Kiril Vladimirovici,* așa începe scrisoarea de deasupra. Mirosul de pământ ud începe să mă irite. Mă uit pe fereastră, nerăbdătoare, spre mașină.

Apoi simt alt miros.

Cărbune.

Zoia e aici. Dar oricât aș scormoni prin memorie, nu mă pot gândi la nimic care să se potrivească cu mirosul. În minte îmi vine ceva cu totul străin, tremurător și neclar pe măsură ce prinde contur: nu e o amintire, ci imaginea unei case. Nu o casă, ci mai degrabă o cochilie goală, cu pereții sufocați de strânsoarea lacomă a viței-de-vie. Dincolo de ruinele asta, se întind câmpii înnegrite, câteva buruieni se ivesc ici și colo și mai departe o pădure de mesteceni albi, cu copacii jupuiți de scoarță, ca niște oameni jupuiți de…

Până acum, Zoia nu a putut să mă facă *să văd* altceva în afară de propriile amintiri; nimic de dincolo de granițele vieții mele. De data asta, e diferit. Nu am fost niciodată în locul ăsta. Nu am stat niciodată în mijlocul acestor resturi carbonizate.

Mă întorc. Simt un gust ciudat în gură.

– Cumva Otrada a ars din temelii?

– Ce ai spus, Rosie? întreabă Aleksei.

– Cumva… casa a ars?

Pupilele bătrânului se măresc când se uită în direcția mea. Nu îl ajută însă să mă vadă.

– Ia asta, ordonă bătrânul și lasă mingea să-i atârne în mână. Cârpa e atât de mizerabilă și dezgustătoare, încât nici nu i se desprinde de mână. Zice și mai tare de data asta: Ia-o! *Ia-o!*

Nu știu ce să fac altceva decât să o iau.

Deschide gura și mă gândesc că o va cere înapoi, în schimb, el începe *să cânte*. Cântă un vers dintr-un celebru cântec de război, „Basmaua albastră“, care i-a plăcut dintotdeauna mamei, și apoi încă un vers și încă unul. Undeva acolo, între pielea bătătorită și cataractă și demență, e cineva care își dorește cu disperare să facă mai mult decât să cânte. Aproape că-l aud urlând dinăuntru.

Pe măsură ce el continuă să fredoneze, singurul lucru la care mă pot gândi cu certitudine în momentul ăsta e că acea cârpă pe care tocmai mi-a dat-o mie nu e albastră. E în acea zonă a non-culorilor. S-a decolorat demult.

– Bine, spune Aleksei, mulțumim pentru ospitalitate…

Bătrânul se învârte în jurul lui.

– Știu cine ești! Să nu crezi că nu știu!

Fața lui Aleksei se face cenușie precum cârpa.

Bătrânul scuipă și își face cruce. Ochii i se duc în fundul capului. Apoi se oprește. Pe buzele-i crăpate se înfiripă un zâmbet, atât de gol, că e aproape sinistru. Orice șansă ar fi existat, s-a dus. S-a retras în refugiul pe care și l-a găsit în mintea lui.

Cerul e de un violet impresionant, strălucitor, anunțând lăsarea romantică a serii, înainte ca lumina să pălească cu totul, transformând satul ăsta într-un cimitir. Într-un final, Aleksei se dă bătut. Am mers cu mașina, am mers pe jos, ne-am și rătăcit pentru puțin timp. Nu reușim să găsim Otrada. E undeva în pădure și nu figurează pe nici o hartă, spune el obosit și

împăturește harta pe care i-am dat-o eu, cea din caietul mamei, băgând-o într-un buzunar. Mercedesul huruie în timp ce Lev se străduiește să avanseze pe un drum plin de cratere, roțile se împotmolesc, schimbătorul de viteze scrâșnește. Aleksei nu scoate nici un cuvânt.

După vreo patruzeci de minute de mers cu mașina, îmi dau seama că a adormit. Suntem încă departe de Moscova.

– Ești în regulă? mă întreabă Lev de pe locul din față.

– Sunt bine, răspund, dar regret imediat.

Nu sunt bine. Vorbește englezoaica din mine; latura mea de suprafață. Una e ca Zoia să mă silească să îmi amintesc lucruri, dar ce s-a întâmplat în cabana aia a fost o încălcare mai gravă. A pus stăpânire pe mintea mea și m-a forțat nu să scot ceva vechi de acolo, ci să îndes ceva nou.

– Weekendul următor, facem un nou drum ca să-l vizităm pe colonelul tău GRU? întreabă Lev.

– Poți să-ți dai seama că e GRU?

– Am fost în trupele speciale OMON, din Moscova. Până acum câteva luni.

Îi arunc o privire, dar el se uită la șosea. OMON? Se ocupă cu demonstranții. Poliția antirevoltă. Parte din mașinăria represivă a statului sovietic, creată să țină oamenii jos, la o distanță de un braț – sau, mai bine zis, la o distanță de un lunetist. Îi știu doar după reputație: „Beretele Negre“. Nici nu-i nevoie să știi mai mult.

– Și prietenii tăi sunt în OMON, spun. Când ne-am întâlnit în Piața Roșie.

– Foștii colegi.

– Ți-ai dat demisia?

– Am fost relocat temporar, spune, un pic iritat. Pentru asta.

Pentru *mine* vrea, de fapt, să spună.

– De ce?

– Tu de ce l-ai vizitat pe colonel?

Corect, ce să zic.

Acum suntem pe autostradă. Zgomotul, traficul aproape că pot să țină loc de conversație. Nu trebuie să mai spun altceva. Putem să lăsăm discuția în acel punct mort, la aceeași linie pe care o trasez mereu când vine vorba de subiectul ăsta. Lev umblă la radio și reușește să prindă o înregistrare din *Lacul lebedelor*. Orchestra se apropie de un apogeu.

Și când îl atinge, când notele se revarsă ca un râu peste un baraj care se prăbușește, se revarsă și din mine totul.

– Sora și tatăl meu au fost uciși în 1977, spun. De un bărbat pe nume Eduard Daineko. Era lunetist și lucra pentru o *bratva* mafiotă. Toate victimele lui de până atunci fuseseră criminali. Îmi privesc mâinile. Sunt strânse în pumni. Mi-a executat familia în stil mafiot.

– Tatăl tău nu era un criminal?

– Tata era profesor. Îmi cer scuze că îți spun toate astea, eu…

– Nu trebuie să îți tot ceri scuze.

Aproape am ajuns la Moscova și se lasă noaptea. Cu cât văd mai puțin, cu atât mai mult aud; zdrăngănitul clopotelor de tramvai, claxoanele camioanelor, pietonii care strigă, câinii care latră. Dar sunt calmă, mă simt în echilibru cu zgomotul și agitația orașului. Am eliberat o supapă când am vorbit cu voce tare despre familia mea. O parte din presiune s-a dus.

– Eram încurcat cu cineva, o ziaristă, spune. Mă folosea ca să obțină informații despre superiorii mei de la Afaceri Interne. A fost descoperită. Relația noastră s-a terminat. Acum sunt aici. Scos din OMON până când ministerul va decide dacă sunt sau nu de încredere.

– Sper că nu e prea grav.

– A fost o pedeapsă ușoară.

Ochii ni se întâlnesc în oglinda retrovizoare. Reușesc să schițez un zâmbet. Când mă gândesc la OMON, mă gândesc la ei ca la o singură ființă, o singură entitate. Sunt mereu fără chip și fără trăsături, în spatele scuturilor și al cagulelor. E ciudat să mi-i imaginez ca pe mai mulți indivizi. Să mi-i imaginez ca pe niște oameni.

Ce o să-mi arate oare Zoia, acum că poate să-mi arate orice? Unde o să se termine totul?

Ar fi trebuit să o cunosc mai bine când trăia. Poate așa aș fi știut acum ce vrea de la mine. Dar în copilărie nu eram apropiate.

În cartierul nostru, era un loc de joacă unde fiecare instalație era făcută din metal, toboganele, coșurile de baschet, barele de cățărat. De multe ori, eu voiam să ne oprim, să ne jucăm. Zoia nu voia niciodată. Ea voia mereu să se întâlnească cu prietenii sau cu vreun băiat nou. Îmi spunea să mă joc singură. Fugea și eu credeam că văd și în ea același lucru: o structură metalică. Sora mea, dincolo de zâmbetul cuceritor, pielea strălucitoare și părul mătăsos, era făcută din metal.

Tic-tac, tic-tac, îmi spune ceasul de la mână. Am stins toate luminile, dar nu pot să fac întuneric peste toate: scheletul unei case, iedera cățărătoare, mesteacănul jupuit. Trag pătura și mai sus și îmi doresc să o pot trage peste cap.

– Iar nu poți să dormi? întreabă Lev, spărgând liniștea ca pe sticlă.

Nu știam că nici el nu doarme. E capabil să stea nemișcat atât de mult timp. Ca un animal care se preface mort.

– Să fii bântuit e mereu nasol, dar în special noaptea. Fac o pauză. Pe sora mea o chema Zoia.

– Un nume nu foarte comun, remarcă el. Ca și Raisa de altfel.

– Mama ne-a ales numele. Îi plăcea să iasă în evidență.

– Ție nu îți place?

– Numele sunt doar niște etichete.

– Dar pot avea multă putere.

Tic-tac, tic-tac.

– Cred că Zoia vrea să descopăr adevărul, spun cu voce slabă. Să înțeleg ce s-a întâmplat în noaptea în care au fost uciși.

– Sau poate vrea să te împiedice să afli.

Nu îmi dau seama dacă vorbește serios sau nu.

– Cred că știe că, dacă cineva poate afla adevărul, acea persoană sunt eu.

– În Anglia, ești detectivă?

– Sunt doctorandă. Studiez coduri, criptări, zic, cu ochii-n tavan. Tatăl meu era criptograf amator. El m-a învățat să disting tipare neobișnuite, intervale, piese de puzzle și cum să le aranjez în cap, să le țin minte, să le reconfigurez.

– Pare util în rezolvarea misterelor.

– Da, dar în același timp, mă încurcă deseori niște mărunțișuri. Structuri care nu contează. Sau care nici nu există. Cred că am devenit hipersensibilă. Schițez o grimasă, deși știu că nu mă poate vedea. Poate *de aceea* m-a ales Zoia, a ales să comunice cu mine pentru că eu sunt cea care o simte. Dar de asemenea știe că…, zic, dar fac o pauză, apoi reiau, un pic cam direct: Nu o să renunț niciodată! Există o explicație pentru ce s-a întâmplat cu familia mea și nu o să mă opresc până nu aflu care este. Oricât ar dura asta!

– Aha, spune el, înțeleg acum de ce nu crezi în coincidențe.

Întorc capul. Nu ar trebui să îl mai împovărez pe Lev. Sunt aici ca să mă curăț de trecut, nu să îi otrăvesc și pe alții cu el. Probabil că are și el demonii lui. Nimeni nu ajunge în OMON din greșeală.

În afară de asta, nu e numai interferența Zoiei care mă ține trează. Nici măcar harta sau oricare altă „coincidență“.

Poate că nu am citit istorie și știu că ăsta nu e un proiect de cercetare obișnuit, dar e ceva bizar în rolul meu de asistentă a lui Aleksei. Aleksei tot nu îmi spune mare lucru și, cu excepția zilei de azi, nu prea a fost prezent. Luare de notițe din manualele generice a devenit între timp, evident, o pierdere de timp. Aleksei *a trăit* toate lucrurile alea din cărți. Nu are nevoie de ajutorul meu ca să le înțeleagă.

Dar de ce are, de fapt, nevoie de mine?

– Hei, zice Lev, vrei să-ți citesc o poveste din caietul mamei tale?

MONSTRUL CEL MARE ȘI ÎNFRICOȘĂTOR

Odată, demult, într-un regat îndepărtat, oamenii din oraș se temeau de un monstru despre care credeau că trăiește sub pământ, în canale. Vorbeau între ei în șoaptă despre foamea lui, despre cruzimea lui, despre colții ascuțiți ca niște ace și ochii galbeni ca gălbenușul, despre degetele ca niște cârnați și cârligele în loc de gheare.

Într-o zi, monstrul a scăpat din canal și și-a început carnagiul frenetic. A prins tot ce i-a ieșit în cale și a făcut măcel. Era mai rău decât se temuseră oamenii, pentru că nu arăta cum își imaginaseră ei. Avea înfățișarea lor. Nu avea cârlige în loc de gheare și nici colți ca acele. Când gărzile regale au venit să apere orașul, nu au știut pe cine să omoare. Așa că monstrul era liber să facă ce voia și tot ce preziseseră orășenii s-a adeverit.

Atunci s-a întâmplat că o femeie care trăia în orașul acela și-a omorât soțul.

L-a înjunghiat cu un cuțit și l-a aruncat de pe un pod într-un râu. Trupul soțului s-a făcut nevăzut în apă, iar ea s-a gândit cum, în alte condiții, nu ar fi putut să scape nepedepsită. Dar acum, chiar dacă trupul ar fi apărut undeva în josul râului, ar fi fost unul dintre sutele de alte cadavre vinețiii. Duci și ducese, directoare de școală și negustori de corăbii, producători de brânză și antreprenori de pompe funebre.

Ar fi fost doar un cadavru în plus, pe care nimeni nu l-ar fi băgat de seamă.

CAPITOLUL 9

ANTONINA

Petrograd (Sankt Petersburg), primăvara anului 1917

Servitorii au golit dormitorul Toniei. Mobila a fost îndepărtată, rafturile și vazele la fel, până și lămpile cu ulei de trandafir. Singurele lucruri rămase sunt o oală de noapte și câteva cărți, pentru divertisment. Nu i-a plăcut mereu *Evgheni Oneghin*? Ușile de la balcon sunt și ele încuiate acum. Olenka îi aduce ziare și mâncare pe o tavă, dar Tonia mănâncă atât de puțin și vomită atât de des, încât, și dacă ar reuși să iasă pe balcon, ar lua-o vântul pe sus.

Seara, citește *Evgheni Oneghin*, citește cu voce puternică până i se usucă buzele atât de tare, că îi crapă.

Toată viața mea a fost o călătorie care m-a dus la întâlnirea cu tine…

Trebuie să-i trimită o scrisoare lui Valentin. Știe că nu poate apela la Olenka. Dar dacă ar arunca o scrisoare pe stradă și ar găsi-o un străin poate că lui i s-ar face milă de ea. Dacă ar avea un stilou, ar putea să scrie pe marginea paginilor din *Evgheni Oneghin*. Cu propriul sânge, dacă nu ar avea altceva la îndemână.

Dmitri bea încă ceaiul cu ea, în fiecare zi la ora patru, numai că acum acesta e servit la ea în budoar. În fiecare zi, Tonia cade la picioarele lui.

– Doar balconul, imploră ea. Am nevoie de lumină.

– E aproape vară, răspunde el. Nu va mai fi aproape deloc întuneric.

– Nu, te rog! Te rog, te implor!

Dar el continuă să soarbă din ceai și să zâmbească. Apoi pleacă, iar ea se agață de ușă, în urma lui. Își zgârie mâinile, vomită, adoarme în propriul lichid biliar, dar nu contează. Nu a mai făcut o baie de săptămâni întregi, darămite una parfumată. E lipicioasă și acră, părul îi e vâscos ca lâna.

La un moment dat, primește o vizită din partea doctorului familiei, care îi pune diagnosticul de isterie. Dmitri aduce vorba de coșmarurile Toniei, iar doctorul recomandă să se renunțe la cărți și la ziare. Nu fac decât să îi provoace alte tulburări mintale.

Tonia urlă în fiecare zi până rămâne fără voce. Nu prea mai are oricum nimic de pierdut. Poate ăsta e motivul pentru care Dmitri ține balconul încuiat. Poate se gândește că o să se arunce de acolo.

Singura care are voie să o viziteze e contesa Burzinova. Natalia ignoră recomandarea doctorului și îi aduce vești din lumea de afară: au acum un Guvern Provizoriu care conduce Rusia, unul format în mare parte din miniștri și oficiali ai regimului imperial. Contesa nu pare tulburată, ci doar intrigată, de faptul că Nicolae și restul familiei Romanov au fost alungați la Palatul Alexandru din Țarskoe Selo.

Tonia se ridică în pat și își freacă ochii umflați.

– Drăguță, singurul motiv pentru care îți deplângi situația actuală, spune Natalia, e pentru că nu ai văzut destule. Mai bine să ai confort, chiar și controlat, decât să fii liberă, să te chinui, să mori de foame, să te vinzi pentru o bucată de pâine. Ești un cățel hrănit din mână, care visează să vâneze elani în sălbăticie, Tonia, și care nu înțelege ce presupune să supraviețuiești.

Tonia suflă o șuviță de păr și apoi o inspiră la loc.

Natalia oftează.

– Ei bine, mama lui Dmitri e de partea ta.

– Ea a fost… Tonia se chinuie să vorbească. Anastasia a fost cea care i-a spus de aventura mea. Nu-i pasă de ce mi se întâmplă.

Natalia își trece mâna peste colierul de argint.

– Poate-i pare rău că i-a spus.

– Sau tu i-ai spus? întreabă Tonia, cu glas răgușit.

– Nici vorbă, dragă. Eu procedez într-o manieră mult mai discretă de atât. Poate a fost menajera ta, cea care vorbește de zici că a înghițit un pantof? Nu ea a fost trimisă să te urmărească?

– Te rog, spune Tonia, cu limba împleticindu-i-se în gură, mă ajuți?

Un râs gutural.

– Cu ce?

– Să-l găsești pe Valentin Andreiev și să-i spui ce mi s-a întâmplat?

– N-am să fac așa ceva, spune contesa, care nu mai râde acum.

Deși evenimentele din ultimele luni, înființarea noului guvern, alungarea țarului din oraș, revolta maselor, sunt amuzante pentru oameni ca Natalia, e clar că amuzamentul dispare atunci când lucrurile se întâmplă în gospodăria lor. O revoluție pe străzi e una. Dar o revoluție în interior, *aici*, asta e cu totul altceva.

Dmitri e în pragul ușii. Amețită de somn, Tonia observă cumva că soțul ei e îmbrăcat în frac, de parcă abia s-ar fi întors de la un spectacol la Mariinski. Are părul îngrijit și dat cu briantină, cravata strânsă bine până sus, la gât. Mirosul dezgustător de alcool formează ca un nor în jurul lui.

– Te-am auzit de jos, Toniecika, spune, apropiindu-se de pat. Ai avut un coșmar?

Când l-a cunoscut pe Dmitri, Tonia avea cincisprezece ani. Era primăvară, și pomii din livada de la Otrada începeau să înflorească. Tonia se întorcea de la pârâu cu Nelly, amândouă cu fustele ridicate și cu pantofii în mână, chicotind zgomotos. În mâna liberă, ținea un buchețel de flori

sălbatice. Apoi, ea și Nelly au ajuns în punctul de unde se vede moșia, și un străin stătea acolo.

În momentul ăsta, el e singurul ei coșmar.

– Nu mă simt bine. Putem să vorbim mâine-dimineață, spune Tonia, atât de slăbită, că nu reușește să formuleze ultimul enunț sub formă de întrebare.

El dă deja la o parte pătura. Nu a mai venit la ea așa de luni de zile. Mai mult de atât. Poate că fusese dezgustat de părul ei ca un cuib de rozătoare, de buzele ei vineții, de disperarea neechivocă din ochii ei. Devenise pentru el ca mizeria pe care ți-o cureți de pe pantof.

Dar în seara asta, pare că a băut suficient de mult.

Își dă jos cravata. Gâfâie puternic.

– Din tot ce am adus în casa asta, dintre toate colecțiile mele, tu ești piesa cea mai de preț.

Cu trei ani în urmă, după ce Nelly a fugit, chicotind încă, străinul s-a prezentat. Era din capitală. Vizita zona și venise să îi salute pe mama și pe papa. Îl chema Dmitri Lulikov și cineva din sat îi spusese despre Kukolka, fata care arăta ca o păpușă, numai că lui nu îi venise să creadă. Acum credea. I-a oferit brațul Toniei.

Când l-a prins de braț, își amintește acum pentru prima dată, a scăpat buchetul de flori sălbatice.

Își imaginează cum trebuie să fi arătat mai târziu florile acelea, abandonate pe pământul moale, cu tulpinile rupte, decolorate, cu petalele strivite, dezintegrate.

Biroul e mai întunecat ca oricând. Focul s-a stins de mult, deși grătarul tremură încă. Anastasia e întinsă pe spate, sub pături. Nici pernele nu îi mai pot susține capul. Începe să fredoneze ceva, în falset. I s-a administrat prea multă morfină. Trupul ei se zgâlțâie, de la prea multă morfină. Tonia văzuse asta la papa, după ce a murit mama, felul în care ochii trec peste toate, dar nu văd nimic.

Privirea Anastasiei se îndreaptă către ea.

– Fiul meu te-a lăsat să vii.

– Mi-a zis că m-ai chemat.

– Ultima mea dorință. Ah, copilă, uită-te la tine.

– Nu m-am simțit bine, Anastasia Sergheievna.

– Nu ar fi trebuit să-i spun. Natalia a avut dreptate. A zis să mă gândesc în primul rând la sentimentele lui Mitia. Eu am crezut că e mai bine… ca el să știe…, zice bătrâna, cu glas tremurând. Olenka îmi spune că nu ai mai sângerat de câteva luni. Să îndrăznesc să mă gândesc că ești grea?

– Cred că da, spune Tonia, uitându-se în altă parte.

– De ce nu i-ai spus fiului meu? Un copil înseamnă atât de mult într-o căsnicie…

– Nu e al lui.

– Cum poți fi sigură?

– A plecat în decembrie, Anastasia Sergheievna, și a lipsit aproape o lună. Ultima oară, am sângerat în preajma Crăciunului.

De atunci, nu a mai plecat.

Se așterne o tăcere lungă, timp în care Tonia se gândește că, poate, Anastasia a murit deja, dar apoi bătrâna își înalță capul de pe pernă.

– Trebuie să te prefaci că e al lui, Tonia. Nu susține contrariul.

– De ce aș face asta?

– Pentru binele tuturor. Pentru binele copilașului. Capul Anastasiei cade greu înapoi pe pernă. Mitia al meu e ca tatăl lui. Tu nu l-ai cunoscut pe soțul meu, dar îi lipsea… îndrăznesc să spun că îi lipsea abilitatea de a-i păsa de ceilalți sau chiar de a se gândi la ceilalți. Când ne-am căsătorit, am crezut că așa fusese educat, că se considera privilegiat; dacă aș fi știut că temperamentul și trăsăturile de caracter vor fi moștenite și de fiul lui, cu totul altfel aș fi făcut lucrurile! Dar acum e prea târziu, și când vei fi și tu mamă la rândul tău, vei înțelege. Vei vedea ce neajutorați ne simțim toți în fața copiilor noștri. Oricum ar fi copilul tău, o să îi ierți orice.

– Nu, zice Tonia, cu voce tremurândă. Nu o să-i iert orice.

– Îți garantez că o vei face, zice bătrâna, iar din ochiul cel bun i se prelinge o lacrimă. Hai, copilă, citește-mi ceva înainte să pleci, așa cum o făceai înainte.

Tonia acceptă să-i citească, dar numai pentru că nu își dorește să se întoarcă în camera ei. Acolo nu sunt cărți, iar lumina nu e oricum bună de citit, așa că închide ochii și recită Pușkin din memorie: *Mi-ai apărut în vis… în suflet, vocea ta răsuna*…

Se uită să vadă dacă Anastasia e încă trează. Ochii îi sunt deschiși.

Ochiul bolnav e mai limpede decât cel bun.

Nu e chiar atât de rău să mori ascultând Pușkin, și Tonia continuă să recite, în caz că spiritul soacrei ei e încă acolo și își dorește să asculte.

Dmitri îi face semn să-l lase lângă ea în pat. În ultimul timp, bea din ce în ce mai mult. Poate ca un înlocuitor al călătoriilor. Tonia se mută puțin mai încolo, simțindu-se deja amorțită. El îi spune că vrea să îi povestească despre înmormântarea Anastasiei, despre cum au ținut o mică slujbă în biserica de lângă casa ei de la țară. Au participat câțiva oameni. Majoritatea prietenilor și rudelor Anastasiei au murit înaintea ei. Ceilalți au fugit din Rusia, la începutul revoluției.

Dmitri o ciupește ușor de bărbie și îi întoarce fața într-o parte.

– Ultima dorință a mamei, spune, a fost un nepot.

Nu e o întrebare, așa că Tonia nu răspunde.

– Nu îți dorești un copil? Copilul meu? Copilul *meu*. Ar fi copilul lui, nu al ei. Nici nu poate gândi altfel din moment ce tot restul *este* al lui. Chiar dacă Nicolae al II-lea nu mai e la putere, sunt mulți în orașul ăsta care nu au renunțat la tronurile lor, care continuă să își conducă regatele. Poate că mai e nevoie de încă o revoluție pentru ca oamenii să poată să aibă cu adevărat ceva doar al lor. Chiar și propriii copii. Nu pot să spun că îmi plac mult

copiii, dar îmi place ideea ca cineva să moștenească agoniseala mea de-o viață. Dmitri șterge ceva de pe obrazul ei. După ce te mai întremezi și îți vii în fire, putem să mai vorbim despre asta. Să îi spunem Olenkăi să îți pregătească o baie? Sau vrei să te pieptăn? Orice vrei tu, Toniecika. Ești singura doamnă a casei acum. Tonia își dă seama că Anastasia a fost bastionul care a ținut la distanță partea cea mai sălbatică a lui Dmitri. Dar Anastasia nu mai e, și odată cu ea au dispărut și toate prefăcătoriile. Tonia nu a fost niciodată o soție. A fost întotdeauna o prizonieră. Dmitri a fost mereu temnicerul ei și își va da seama și el de asta într-un fel sau altul. Te las să dormi, spune el.

– Sunt deja însărcinată.

Dmitri se uită la ea ca și cum nu ar fi înțeles ce a spus.

– E copilul lui Valentin Andreiev, se trezește Tonia spunând, delectându-se cu fiecare cuvânt. Știi cine e Valentin? Este liderul Comitetului Vîborg. E purtătorul lor de cuvânt în sindicat. Este șeful miliției muncitorilor…, zice, dar nu apucă să termine, căci Dmitri o lovește tare peste față și apoi încă o dată, până când îi țâșnește sângele din nas. Îl iubesc, țipă ea, și oricât o să mă ții închisă aici, nu o să poți niciodată să mă oprești! Nu o să fiu niciodată a ta! Nu o să-ți aparțin niciodată!

Aburii alcoolului s-au mai risipit. Își dă seama din felul în care se urcă deasupra ei, ca și cum ar muta o piesă de șah. Cu o grijă minuțioasă. O încalecă, iar ea desface picioarele, dorindu-și să se termine cât mai repede, dar Dmitri o țintuiește în loc. Tonia dă să strige, dar nu iese nici un sunet, vocea ei e prea slăbită, așa că își mușcă limba până începe să îi curgă sânge și durerea îi țâșnește din ochi – dar tot nu scoate nici un sunet, chiar dacă loviturile sunt diferite, mai adânci, menite să distrugă.

Începe să se simtă pângărită, înnămolită, iar acum nu ar mai putea să spună nimic nici dacă ar vrea, pentru că nu își mai simte gura, nu mai simte nimic, și se întreabă dacă nu cumva s-a fărâmat în atâtea cioburi încât nu va mai putea fi nicicând reparată.

– Te rog, bea, Antonina Nikolaevna, zice Olenka. Nu ai băut nimic o zi întreagă. Tonia se întoarce în pat, cu un geamăt. Acceptă cana și varsă apă pe cămașa de noapte, dar așternuturile sunt deja ude. Își scufundă mâinile în lichidul călduț și apoi ridică degetele. Sunt pătate de sânge. E mai puțin acum, spune Olenka, cu tristețe.

– De ce sunt…?

Olenka lasă capul în jos.

– Doctorul crede că ai pierdut sarcina.

Tonia își privește mâinile. Dmitri i-a omorât bebelușul. Oricum nu ar fi putut să reziste acolo, înăuntru, având în vedere istoria mamei ei, dar el l-a făcut să se desprindă. A rupt-o în două și ceva a căzut din ea. Da, Dmitri i-a ucis pruncul – dar ea a fost cea care a așteptat prea mult. Ar fi trebuit să fugă de el înainte să se întâmple așa ceva. În schimb, ea și-a îngăduit, ei și

bebelușului ei nenăscut, să se coacă, să mucegăiască și apoi să se despice ca un fruct de vară stricat.

E și vina ei.

Se uită la Olenka. Femeia pare îngrozită și a început să tușească.

– Olenka, spune Tonia, trebuie să mă ajuți. Menajera tușește și mai tare. Olenka, spune Tonia, o să mor dacă mai stau aici. Trebuie să mă ajuți. Trebuie să-mi lași ușa descuiată la noapte.

– Ah. Ochii Olenkăi sunt mari și plini de durere. Nu pot…

– Nu a existat niciodată în viața ta, spune Tonia mai mult șuierând, un moment în care ai avut nevoie de cineva, o singură persoană căreia să i se facă milă de tine, atunci când nimănui altcuiva nu-i păsa? Ai fost vreodată smulsă de pe marginea prăpastiei de bunătatea unui singur suflet?

– Nu pot, Antonina Nikolaevna, vine răspunsul șoptit al Olenkăi.

– Ba *poți*, insistă Tonia. Anastasia e moartă. Nu mai e nimic care să te țină aici. Ar trebui să iei cu tine tot ce poți căra și care are cât de cât valoare și să pleci din casa asta. Du-te acasă la familia ta.

Olenka începe să lăcrimeze, deși continuă să tușească. Plânsul cu tusea formează împreună o cacofonie nefericită. Tonia se gândește pentru o fracțiune de secundă că poate să o sperie pe menajeră cu amenințări, că trebuie să arate ca o nebună, ca o criminală, în așternuturile astea pătate, cu mâinile astea pătate de sânge, și chiar se poate întâmpla ca femeile să înnebunească după ce pierd un copil. I se întâmpla și mamei, puțin, de fiecare dată. *Lasă ușa descuiată, Olenka, sau prima viață pe care o voi lua în schimbul celei pe care tocmai am pierdut-o va fi a ta!* Simte, chiar și fără a rosti cuvintele, apropierea nebuniei.

– Tu și cu mine, spune încet, nu ar fi trebuit să plecăm niciodată de la țară, asta e problema. Acolo e viața noastră adevărată, Olenka, și toate astea nu sunt decât un vis urât. Hai să ne trezim odată din visul ăsta!

Trebuie să fie deja aproape miezul nopții, dar cerul e încă de un cafeniu intens, împânzit de ceață. În curând vine vara, cum a spus și Dmitri. De cât timp e aici? Săptămâni? Luni? Ar fi trebuit să țină șirul zilelor; ar fi trebuit să scrijelească pe pereți cu unghiile, în loc să și le rupă încercând să zgârie ușa.

Tonia încearcă mânerul, fără să îndrăznească să spere.

Ușa e descuiată. Olenka a lăsat-o așa, și se pare că Dmitri nu a luat în calcul posibilitatea unei tentative de evadare. Nu sunt trape în podea și nici baricade pe coridoare. Toniei îi tremură picioarele și, când coboară scările, una din glezne i se îndoaie rău. Se dezechilibrează. Reușește să ajungă în foaierul mare, se uită în urma ei și vede o dâră de sânge care se oprește la călcâiele ei.

Înaintează ca un animal rănit. Afară, luna strălucește prin ceață și îi luminează calea. E răcoare, dar nu e frig. O să meargă de-a lungul râului Fontanka, până ajunge la Neva, o să meargă pe mal, până la Vîborg. Odată, camera de la subsol a lui Valentin i-a amintit de vizuina unei cârtițe sau de o

temniță, dar acum nu mai e cazul. O să fie mai luminoasă și mai primitoare decât oricare alt loc din lume.

Străzile sunt liniștite, nu se aud decât strigătele păsărilor și clipocitul apei.

– Tonia, strigă cineva din spate.

Simte că amețește și i se înmoaie picioarele. Continuă să meargă.

– Tonia, oprește-te.

Dmitri. Cum e posibil? Cum de a știut? Cum de a auzit? Sau nu doarme deloc zilele astea și stă tot timpul de pază? Panica îi curge prin vene, dar se retrage la fel de repede. Vrea să alerge, să lupte, dar nu mai are putere. A sângerat tot drumul de când a ieșit din casă. Sângele l-a condus direct la ea.

– Tonia.

Dmitri o apucă puternic de umăr, iar strânsoarea lui e de fier. Încearcă să se înmoaie în speranța că el îi va da drumul. Dar nu o face.

– Hai, Toniecika, spune el. Ești slăbită. Cineva trebuie să aibă grijă de tine.

Ea dă să-i răspundă, să-i ceară să o ucidă, pentru că preferă să moară decât să se întoarcă acasă, dar înainte să apuce să vorbească, vede ceva mișcându-se prin ceață. O străfulgerare roșie. Strălucitoare, aprinsă, ca un foc de tabără. Cineva se apropie.

Acum aude o voce nouă. E a ei.

– Ajutor, strigă. Ajutați-mă!

– Taci, spune Dmitri. Hai, să mergem acasă…

– Ajutați-mă! Vă rog, ajutați-mă!

Nu știe dacă o vor ajuta. Nu știe cine sunt cei care vin. Dar îi vede cum se apropie. Cutreierând de parcă ar fi în căutare de pradă. Bărbați tineri, subțiri și deșirați, cu ochii ascunși de părul ciufulit. Vede din nou culoarea roșie: banderolele bolșevicilor, prinse în jurul brațului. Unul din ei ține în mână un cuțit de vânătoare, cu mâner din lemn de mesteacăn, genul de cuțit pe care îl folosesc țăranii pentru a tăia caprele. El e, fără doar și poate, liderul.

– Ce se întâmplă aici? întreabă.

– O chestiune personală, răspunde dur Dmitri. E soția mea.

Tonia îi vede pe tineri cum se îmbărbătează. Nu cred în chestiuni *personale* și poate nici în soții. Dmitri s-ar putea să nu îi înțeleagă, dar ea, da. L-a cunoscut îndeaproape pe unul de-ai lor, până într-atât încât uneori nu știa unde se sfârșea trupul ei și unde începea al lui.

Nu știam că spui povești…

– E patronul soțului meu, strigă ea, și mi-a omorât soțul ca să mă aibă doar pentru el! Soțul meu e unul de-ai voștri! Vă rog, tovarăși! *Toată puterea să fie a sovieticilor!*

E de ajuns. Poate că exact asta și căutau.

Tinerii îi încercuiesc pe ea și pe Dmitri, și doi dintre ei îl apucă pe Dmitri, eliberând-o astfel imediat pe Tonia. Se uită cum bărbatul care are

cuțitul îl înfige în Dmitri. O dată, cu putere. Adânc.

Simte gust de cupru în gură. Dmitri se leagănă ca un ceas de buzunar pe un lănțișor și apoi cade. Se face liniște pentru o clipă, apoi ceilalți îl târăsc pe soțul ei până la marginea șinei, lăsându-l acolo grămadă. Tonia îi întreabă dacă pot să îi scoată haina de pe el. Și-o pune peste cămașa de noapte pătată și îi întoarce spatele lui Dmitri. Tânărul cu cuțit îl șterge de mâneca unde are banderola, roșu pe roșu. *Când va veni adevărata revoluție socialistă, râuri de sânge vor curge prin oraș*, i-a spus odată Valentin. Un avertisment. Sau poate o doar promisiune.

O să doarmă când o să ajungă. Trebuie să reziste până acolo. Își spune asta la fiecare colț, să mai meargă încă o stradă. Una câte una. Nu are habar ce oră e, știe doar că e mai întuneric acum și că luna s-a ascuns după niște fâșii de nori gri. Când Tonia ajunge în curtea lui Valentin, începe să plouă. Răsuflă greu, printre dinți. Scările care duc la subsol sunt cele mai grele. Trotuarele i-au săpat găuri în papuci.

Ciocăne la ușă. Nici un răspuns.

– Valentin? strigă, cu voce stinsă.

Ploaia nu dă semn că se oprește. Va veni un val care va scoate la iveală totul din adâncuri, obișnuia să spună Valentin. Și va trage în jos tot ce a trăit vreodată la suprafață. Simte cum i se prelinge din nou sângele pe interiorul coapsei.

Ușa se deschide pe jumătate.

– Ce cauți aici? întreabă Valentin.

Nu pare deloc încântat. Ea are picături de ploaie pe ochi, pe buze.

– Am venit să vorbesc cu tine, se bâlbâie ea.

– De ce?

Tonia nu știe cum să înceapă să-i explice tot ce s-a întâmplat de când s-au văzut ultima oară, tot ce s-a întâmplat în seara asta, și totuși trebuie să o facă. El va înțelege, firește. Face un pas către el, dar bărbatul se dă un pas înapoi.

– În seara aceea, în februarie, spune ea, am vrut să…

– Oprește-te, îi spune el. Nu mai contează.

Ploaia lovește totul în jurul lor, accentuându-i cuvintele. Tonia simte că i se pune un nod în gât. Nu mai vrea să vorbească, vrea doar să fie cu el, să-l sărute, să nu-i mai dea niciodată drumul.

El nu a invitat-o să intre. E udă leoarcă. Aproape cocoșată.

– Ba contează, insistă ea. Trebuie să-ți spun… trebuie să-ți explic…

Ușa se deschide mai mult. În picioare, înfășurată într-un cearșaf, cu părul transpirat, cu brațele și umerii goi, stă Victoria Katenina. Victoria nu vine lângă Valentin, poate ca să nu o atingă ploaia, și are un zâmbet siropos, care i se scurge pe față.

– Ah, zice Tonia, încurcată. Ah…

– Cum poți să o lași să stea acolo, Valia? îl ceartă Victoria. Tonia, arăți ca un șobolan înecat! Trebuie să intri să te încălzești. Mă duc să mă îmbrac.

– Nu, spune Tonia, mulţumesc.

Și asta e tot ce reușește să spună. Scutură din cap când Victoria o invită din nou și continuă să scuture din cap până când părul ud i se lipește de față și nu mai vede suficient de clar dacă Valentin mai e acolo sau dacă a intrat în cameră. Se întoarce și urcă scările, apoi se silește să meargă mai departe. La fel cum a venit, un pas în fața celuilalt. Acum picăturile de ploaie lovesc ca niște gloanțe. Dacă o s-o strige, dacă o să-i rostească numele, dacă o să spună ceva, *orice*, se va întoarce. Dar el nu o face.

Valentin Andreiev, marele orator bolșevic, redus în sfârșit la tăcere.

Tot ce voia să îi spună lui, Tonia își spune ei înseși, pe drumul singuratic de întoarcere către casa de pe Fontanka. Că îi e dor de el. Că se gândește la el în fiecare zi. Că e posibil să fi avut un copilaș în timpul *vieții lor*. Dar nu o să mai aibă niciodată *viața lor*. Sau e posibil să fi trecut deja.

În zilele care urmează, Tonia se pregătește să plece la Otrada. Vinde cât poate de mult din prețioasele colecții ale lui Dmitri. Folosește banii pentru a le plăti în avans salariile servitorilor și apoi le cere să își adune lucrurile și să plece. Nu le dă nici o explicație pentru absența stăpânului. Nu e nevoie. A citit ziarele. Întreg Petrogradul e într-un asemenea haos, că oamenii își fac bagajele și pleacă deseori chiar în toiul nopții. Cei bogați au plecat în masă.

Contesa Burzinova și fiica ei Aculina vin în vizită cu puțin înainte de plecarea Toniei. Tonia nu are nimic de oferit celor din urmă musafire. De dimineață, a mâncat ultimele felii de secară, înmuiate în ulei de floarea-soarelui, îngroșat cu apă. S-ar putea să nu mai mănânce nimic până ajunge la ea în sat.

– Unde e soțul tău? o întreabă fără ocolișuri Natalia, aruncând o privire prin Salonul Albastru, de parcă ar fi putut să se ascundă acolo.

– A plecat, zice Tonia, Dmitri a plecat într-o noapte, acum o săptămână.

– A plecat? repetă cealaltă femeie.

Tonia încuviințează din cap. Prezența Nataliei este deopotrivă bruscă, dar și previzibilă, de vreme ce contesa reușește să apară întotdeauna când Tonia e cel mai puțin pregătită să o primească. Se concentrează, cu fermitate, asupra valurilor pictate pe tapet. Sunt menite să arate ca marea. Oamenii ar trebui să poată să se scufunde în ele. Și ea se simte un pic de parcă ar fi sub apă.

– Și nu a spus *unde*? întreabă Natalia.

– M-am trezit, și ușa mea era descuiată. Am aflat de la servitori că plecase. Nu știau mai mult de atât.

– E de neconceput, spune Natalia, cu glas șfichiuitor. Dmitri nu ar pleca fără să-mi spună. Discutăm mereu planurile lui de călătorie. Lasă-mă atunci să vorbesc cu servitorii, să văd dacă nu pot să-i sperii să-mi spună tot ce știu. Unde sunt? Sau au fugit și ei?

– Am fost nevoită să-i concediez.

– *Să-i concediezi!*

Conversația asta îi scapă din mână Toniei. Bâjbâie după cuvinte, încurcându-se în ceea ce spune. Se uită la Aculina, care stă cu brațele încrucișate la piept și îi aruncă o căutătură urâtă. Tonia trage aer în piept, își revine, pentru că lucrurile care stăteau la baza lumii ei, care păreau niște legi ale naturii – țarul, Rusia Imperială, mama, căsnicia ei –, s-au dovedit a fi create de om și destructibile. Unul câte unul, i s-au prăbușit la picioare. Tot ce a fost odată temeinic poate să se dărâme în vara asta.

Chiar și contesa Burzinova.

– Ai fost bolnavă, drăguță, spune Natalia, dar ți-a împărtășit Dmitri ceva din necazul de la fabrică? Grevele, violența?

– Știu câte ceva.

– Maistrul a fost alungat din oraș. Sindicatul s-a înarmat. Mulți s-au alăturat Gărzilor Roșii. Degetele Nataliei frământă colierul de argint, ca pe aluat. Se întâmplă peste tot, dar e mai rău în Vîborg. Tonia, eu simt că i s-a întâmplat ceva lui Dmitri. Pentru că nu ar pleca așa. Nu ar face-o. El procedează mereu cu multă meticulozitate.

– Nu înțeleg…

– Muncitorii lui, vine răspunsul, ca o lovitură. S-ar putea să-l fi răpit.

– Crezi că i-ar putea… face vreun rău?

Natalia mijește ochii.

– Sau poate doar un muncitor, cu propriile lui motive.

Tonia își ascunde tremurul mâinii în poală.

– Dacă *a fost* Valentin Andreiev, dacă a îndrăznit să-l atingă fie și cu un deget pe soțul tău, spune Natalia, cu un calm brusc, o să-i pară rău pentru asta. Dacă cineva l-a rănit pe Dmitri, îl voi face să plătească.

– Valentin nu ar ucide pentru mine, zice Tonia în șoaptă, dacă asta încerci să spui. Ar putea ucide pentru principiile lui, dar nu pentru mine.

– Lasă asta în seama mea, drăguță. Am metodele mele să aflu adevărul. Între timp, tu ce o să faci? Vino la mine acasă. Uită-te la tine. Ești deja slabă ca o coală de hârtie.

– Plec la Otrada, spune Tonia.

– Unde naiba mai e și asta? întreabă Natalia, dezgustată.

– E casa familiei mele. În Tula.

– Și cum dau de tine acolo, dacă e nevoie?

Nu există telegraf în Otrada. Poșta e, în cel mai bun caz, inconsecventă. Oamenii aduc ziare din satul învecinat sau din Kalasi, care e un oraș mult mai mare. Tonia scoate unul din atlasuri, rupe harta cu provincia Tula și îi arată satul Popovka. Natalia o ia, dar Tonia nu crede că Natalia se va mai gândi vreodată la ea după ziua de azi. Contesa îi oferă niște bani, iar Tonia acceptă, deși banii sunt aproape inutili acum, din cauza inflației. Apoi își conduce musafirele afară din foaier. O observă pe Natalia cum se uită insistent la vitrinele unde erau înainte ceramica și porțelanurile.

Totul e gol acum, vrea Tonia să spună. Ca și pântecul ei.

Petrogradul s-a schimbat față de cum și-l amintește Tonia. Pancarte și panglici stacojii atârnă la fiecare fereastră și sunt înșirate pe toate acoperișurile. Cozile la pâine șerpuiesc pe cartiere întregi din oraș. Mulți din cei care așteaptă și-au adus cu ei scăunele pe care să se odihnească. Străzile sunt acoperite de apă revărsată din canale, și la fiecare colț, prostituatele își fac deschis reclamă. Poate că sunt mai tinere decât ea, dar merg ca niște bătrâne.

Tonia își continuă drumul până la gară pe jos.

Lumea din afară, spunea mama cu ani în urmă, *e mică, dar suferă*. Când îmi spunea vorbele astea, mama stătea așezată la măsuța ei de toaletă, cu spătarul în formă de șevalet. Măsuța și oglinda aveau marginile argintate, exact ca părul mamei. Tonia își amintește că a observat atunci pentru prima oară argintiul, semn al vârstei, amestecat prin buclele blonde ca de copil. Și mama l-a observat.

Poate de aceea se gândea în momentul acela la suferința umană.

Mama și-a tras obrajii în sus, a oftat și i-a lăsat apoi să cadă la loc.

Durerea și suferința se vor lipi de hainele tale când vei merge prin lume, precum grăunțele de polen, zicea mama. *Vei crede că ai să poți să le scuturi mai târziu. Dar nu va fi așa.*

De aceea, orice ar zice tatăl tău, îți e mai bine aici. La Otrada. Cu mine.

CAPITOLUL 10

ROSIE

Moscova, iulie 1991

Într-o dimineață însorită de duminică, piața deschisă Vernissage din Izmailovo e suprapopulată de turiști. La gât le atârnă aparatele de fotografiat, iar hărțile le flutură în vânt. Cercetează îndelung jucăriile din pluș Ceburașka, coșurile din scoarță de mesteacăn și sticlele de lapte umplute cu Stolicinaia, în timp ce cumpărătorii mai experimentați, moscoviții nativi, se tocmesc cu vânzătorii. Aroma de cafea și de castane coapte plutește în aer și umple orice gol de pe aleile înguste.

Mama ne-a adus deseori aici când eram mici, pe mine și pe Zoia.

Părea că știe pe toată lumea: un cuplu care vindea samovare și care nutrea o mare pasiune pentru balet. Ne ducea la taraba lor și stăteau de vorbă, râdeau împreună, de parcă *ea* ar fi fost cea care avea ceva de vândut, și nu invers. Dar așa era mama. Făcea mereu o reverență adâncă, iar fanii ei o copleșeau cu laude. Își ținea mereu respirația; încerca să vadă dacă aplauzele lor durau mai mult decât îți ținea ea respirația.

Lev și cu mine trecem pe lângă o tarabă unde se vindeau șaluri largi, apoi mai departe, către o colecție strălucitoare de ceasuri, urmată de tăvi întregi pline de cercei cu diamante false; brățări și coliere din email rubiniu-verzui-albăstrui; obiecte artizanale din lemn Khokhloma.

– S-ar putea să fie asta, spune, arătând spre următoarea masă.

O femeie plinuță, voinică, cu câteva fire de păr negru ițite pe bărbie, își deschide larg brațele ca să-și prezinte marfa, o selecție de păpuși matrioșka lăcuite. Ridică o păpușă și o așază atent în palmă. Păpușa are înfățișarea tradițională, cu ochi de un albastru intens, două puncte în loc de nas și buze de un roșu-rubiniu. Dar modelul redat de la gât în jos, pe corpul păpușii, e pictat în detalii copleșitoare: Pasărea de Foc, al cărei penaj explodează în vișiniu și portocaliu, pe punctul de a-și lua zborul.

– Pot să mă uit? întreb.

Îmi pune păpușa în palmă. O întorc și citesc: *E.N. Daineko,* cu litere mari. Criminal și ucigaș plătit de mafia – și lucrător în lemn și pictor. Nu-i de mirare că aripile roșii, somptuoase ale Păsării de Foc arată ca sângele. O întorc pe toate părțile. Ce fel de om are atâta talent și pentru creație, și pentru moarte? Cine poate să picteze fețe false cu atâta migală și să le

elimine pe cele reale fără să stea pe gânduri? Oare fiecare obiect reprezintă o persoană pe care a ucis-o, o viață pe care a curmat-o? Încearcă oare cumva să-și aducă înapoi la viață victimele într-un mod atât de macabru?

– Sunt din Fedoskino, deci sunt autentice, spune femeia. Ei au asta în sânge, să știți. Priviți aici, la felul în care e pictat!

Într-adevăr, Fedoskino. Ar spune orice numai să vândă.

– Mi-ar plăcea să-l cunosc pe artist, spun eu, cu o încredere forțată. Cred că am ceva pictat de el.

– Ce anume? răspunde ea, cam nemulțumită.

Un picior dolofan de păpușă se iețește deja din geanta mea. O scot și o întind vânzătoarei, ca să o inspecteze.

– Nu cred. Femeia se încruntă, și petele întunecate de la ficat îi tremură în jurul gurii. Dar pot să întreb. Revino la sfârșitul săptămânii. Cum te numești?

– Raisa, spun. Raisa Simonova.

– Și azi cumperi ceva? Femeia alege altă matrioșkă. Aceasta ține în mână un coș cu căpșune. Am deschis destule ca să știu că fiecare păpușă dinăuntru ține în brațe ceva diferit: un buchet, un ceainic, un bebeluș. E posibil ca ultima păpușă să aibă ceva ce numai artistul poate vedea.

Dar femeia din fața mea nu știe că tocmai am moștenit suficiente păpuși să îmi deschid propria tarabă. Îi întind un teanc de ruble, pe care le vâră nerăbdătoare în buzunar, iar buzele-i arse de soare se desfac într-un zâmbet.

– Ești sigură că e o idee bună? întreabă Lev, în timp ce ne avântăm iar în mulțimea de oameni care se perindă pe acolo.

– Am așteptat paisprezece ani. Cred că mai pot să aștept o săptămână.

– Lucrurile s-au schimbat acum față de cum erau atunci când ai plecat, spune el, criptic. S-ar putea să nu se întâmple cum te aștepți tu.

Am observat și eu în ultimele săptămâni cât de mult s-au schimbat lucrurile. Când eram mică, nu erau dezbateri parlamentare la televizor. Nu erau politicieni liberali, ca președintele Boris Elțîn, care să îndrăznească să-i înfrunte pe comuniștii radicali; iar la chioșcuri nu se găseau de vânzare ziare independente. Numai *Pravda* și *Izvestia*, ambele deținute și controlate de stat. Dar sunt convinsă că există și alte aspecte. Nu am crescut într-o lume dominată de *lipsuri* sau penurie de alimente și bunuri de bază. Cozile nu erau niciodată atât de lungi.

Am ajuns la marginea pieței. Un grup de turiști europeni blochează podul de lemn care duce la micul palat. Lev nu mai zice nimic, dar știu ce gândește: că ar fi mai bine și pentru mine dacă aș fi turistă. Dar nu pot să fiu turistă aici, în Moscova. Dacă n-aș face asta, aș fi deja într-un avion Aeroflot înapoi spre casă, folosindu-mi geanta pe post de pernă și privind luminile încețoșate ale pistei, în timp ce aeronava își începe coborârea spre Heathrow. Richard m-ar aștepta la poartă.

Bine ai revenit la viața ta reală, Ro.

Mă apucă dorul de casă numai gândindu-mă la asta. Dar fac toate astea și pentru Richard. Pentru viitorul nostru împreună.

– Dacă e ceea ce trebuie să faci…, zice Lev sumbru.

– Ei sunt cei care au murit, spun. Eu ar trebui să fiu cea care trăiește.

Aleksei stă în fața mea, la masa de bucătărie. Poartă smoching și, cel mai probabil, se duce la vreo recepție oficială sau vreo altă sindrofie care-i omagiază viața. De când am ajuns, am avut parte de un flux constant de invitații, angajamente și apeluri telefonice. Datorită lui Aleksei Ivanov, poți vorbi despre gulag în Rusia, iar acum, oamenii se așteaptă ca el să nu se oprească niciodată din vorbit.

– Ai citit? mă întreabă.

– Am citit patru din titlurile de pe listă până acum, zic, făcând semn către hârtiile și cărțile mele împrăștiate. Vrei să-ți dau notițele mele?

– Îmi pare rău să te distrag, dar mă gândesc la altceva. Las pixul jos. Simt că va fi ceva misterios și obositor. Mai multe hărți, poate. Am găsit din întâmplare asta ieri. Aleksei scoate o altă carte. Coperta închisă la culoare e nouă-nouță, sclipitoare în comparație cu cele ale cărților din fața mea. Sunt niște memorii despre Războiul Civil, scrise de o aristocrată pe nume Natalia Burzinova, îmi zice Aleksei. A fost celebră și perfidă, la vremea ei. Știi anii Războiului Civil?

Acum îi știu.

– Din 1918 până în 1922?

– Am citit doar introducerea. A fost arestată în 1920, pentru contrabandă și speculă de către CEKA din Petrograd. Și-a scris memoriile în închisoare. Pentru o clipă, Aleksei pare pierdut, în derivă. Citesc cât de multă memorialistică pot, să știi. Sunt atâția oameni uitați de istorie. Dar *el* s-a ridicat deasupra luptelor politice, nu? Aleksei Ivanov nu va fi niciodată uitat. Textul ăsta – manuscrisul original – a fost descoperit, pare-se, în pivnița cuiva acum câțiva ani. Aleksei își îndreaptă atenția către mine. Află a cui era pivnița.

– Ah, spun, incapabilă să îmi ascund mirarea. Păi să contactez editura care a publicat cartea, nu?

– I-am contactat deja. Textul le-a fost înmânat de fiica Nataliei. Numele ei e Aculina Burzinova. Trăiește aici, la Moscova. Vreau să te duci să vorbești cu ea.

Aș vrea să întreb de ce, dar vocea lui e prea relaxată, ochii îi lucesc precum coperta cărții. Nu o să-mi spună.

– Plec. Aleksei îmi zâmbește. Trebuie să plec din oraș weekendul ăsta, cred că ți-am spus.

Lev citește din nou cu voce tare din caietul mamei, de data asta fără să întrebe. Povestea din seara asta, „Regina de Argint“, e despre o regină care purta un colier magic din argint, ce o făcea nemuritoare. Fără colier, ar fi pierit. Povestea e scurtă și, deși și ăsta e un lucru de la sine înțeles, nici unul din noi nu e pregătit apoi să adoarmă. Noaptea pare prea catifelată, prea

văratică, de parcă ar trebui să fim pe malul râului, să bem și să fumăm, deși eu nu fumez. Și să râdem, deși nici asta nu prea fac.

– Ai auzit de Koșcei cel Fără-de-Moarte? întreabă Lev. Povestea asta cu colierul mi-a dus aminte de el.

Orice elev de școală din Rusia a auzit de Koșcei cel Fără- de-Moarte, nemuritorul care își ascunde sufletul în obiecte, care săvârșește tot soiul de fapte rele, răpește femei, își omoară rivalii.

– Mama avea propria poveste despre Koșcei, spun. Cum că se îndrăgostește sau ceva de genul ăsta.

– Nu-ți plac poveștile astea, spune el, îmi dau seama. De ce le citești?

– I-am promis că o voi face. Și, nu e vorba că nu îmi plac, dar… știi, care e rostul?

– Rostul cui?

– Al poveștilor. Ficțiune. Fantezie. Mama citea mereu romane, visa cu ochii deschiși, inventa tot felul de chestii. A preferat să-și petreacă tot timpul în lumea asta falsă. E probabil alt motiv pentru care nu i-a plăcut *Ultimul bolșevic*. Mă întind pe spate și mă joc cu elasticul de păr. Pentru că era o poveste adevărată.

– Poate că interpretezi totul într-un mod prea literal, spune Lev. Uneori, poveștile sunt alegorice. Poate că și mama ta scria, de fapt, despre lucruri adevărate sau chiar oameni adevărați, și nu despre monștri și regine.

– Poate. Dar mama nu era o persoană subtilă. Cred că poveștile ei erau mai mult pentru amuzament. Un mod de a evada.

– Și-a ales cu grijă cuvintele, subliniază Lev. Sunt multe locuri unde se vede că a șters un cuvânt și l-a înlocuit cu altul.

– Asta *chiar* nu-i stătea-n fire mamei. Îmi înfășor elasticul de păr în jurul încheieturii. Șters? Dar e scris cu pixul.

– Numai pe prima pagină, spune el. Nota către cititor.

Rămân tăcută în timp ce el stinge lumina. Creion. Mama nu folosea des creionul; radierele de cauciuc îi iritau ochii. Un soi de alergie.

Ochii mi s-au obișnuit suficient cu întunericul cât să-l pot întrezări în partea cealaltă a camerei, cum stă pe pat, cu spatele sprijinit de perete, uitându-se în altă parte. Știu acum că are douăzeci și șapte de ani; că și-a petrecut ultimii nouă ani în armată, ultimii cinci în cadrul OMON Moscova. Mă întreb ce făcea oare în majoritatea zilelor? Se cățăra pe clădiri în flăcări și intra pe ferestre? Dărâma baricade cu mâinile goale?

Știu deja răspunsul. Făcea ceea ce i se spunea.

Cu mulți ani în urmă, familia mea avea aici, la Moscova, un vecin în vârstă care colecționa samizdaturi, materiale ilegale ale disidenților, care erau distribuite clandestin de rezistența antisovietică. Uneori, când veneam de la școală cu Zoia, le împărțea cu noi. Poezii, romane, chiar și jurnale. Și deși eram prea mică să înțeleg mare parte din ce citeam, am prins mesajul care emana din fiecare por al bătrânului: *ei* erau *ei* și *noi* eram *noi.*

Lev e unul dintre *ei*.

În 1895, Natalia, viitoare contesă, era o copilă de șase ani, ciudățică și pipernicită cu – spune chiar ea – păr roșcat ca morcovul și cam peltică. Singurul ei prieten e un băiețel ai cărui părinți sunt invitați la o petrecere la ei acasă într-o zi și care i se alătură în ascunzătoarea de sub scări. În același an, mama Nataliei, care era deja slăbită, moare de tuberculoză, iar tatăl ei se grăbește să se recăsătorească. Noua ei mamă vitregă e o femeie amețită de opium, care găzduiește petreceri zgomotoase în salon și care își dorește cu disperare să intre în grațiile Familiei Imperiale. Natalia își dezvoltă propria personalitate de-a lungul anilor. Nu mai e o copilă ciudățică și descoperă, în adolescența târzie, că e îndrăgostită de singurul ei prieten, care nu mai e nici el un băiețel. Mama ei vitregă își dă seama de asta și aranjează o căsătorie cu contele Burzinov, mult mai în vârstă decât Natalia și deja cu două căsătorii în spate.

Nu din slăbiciune am cedat dorințelor mamei mele vitrege. Ci din teamă.

Nu puteam să-i împărtășesc sentimentele mele bărbatului pe care îl iubeam.

Cel mai de preț obiect pe care îl are Natalia este o cruce ortodoxă din argint, de la mama ei, pe care o poartă la gât, pe un lănțișor. Având în vedere relația pe care o are cu mama vitregă, e de înțeles de ce se agață atât de puternic de această părticică din mama ei. Se agață de conceptul părintelui pe care l-a pierdut și al unei vieți care i-a fost furate.

Eu nu sunt contesă, dar simt o bruscă solidaritate față de ea.

Următoarele capitole din jurnal sunt despre viața ei de familie. Contele e un bărbat mohorât. Au, foarte repede, doi copii. Deși își iubește copiii, Natalia e plictisită și nu își găsește împlinirea în viața ei de mamă. Se aruncă în vârtejul înaltei societăți din Sankt Petersburg și se trezește empatizând, surprinzător, cu mama ei vitregă.

Atunci când atenția tuturor e îndreptată asupra noastră, uităm de singura persoană al cărei cap nu reușim să-l facem să se întoarcă.

Se simte groaznic de singură. Natalia se străduiește să creeze o legătură cu copiii ei, în special cu fiica Aculina – mama și fiica sunt foarte diferite una de alta – în timp ce starea de sănătate a contelui e tot mai proastă. Are amanți, dar tânjește încă după prietenul ei. El nu e atras de ea, romantic vorbind, și încep să bănuiesc că această inaccesibilitate e tocmai aspectul care o face pe Natalia să își concentreze toate sentimentele intense asupra lui.

Nu știe cum e să fii iubită.

Lev intră în cameră în timp ce eu citesc. Tocmai l-a condus pe Aleksei la gară.

– Vrei ceva de băut? mă întreabă. Eu dau din cap că da.

În vara anului 1914, are loc o întorsătură nedorită, chiar dacă previzibilă: bărbatul pe care îl iubește Natalia se căsătorește într-un final cu altcineva.

Noua lui mireasă era cea mai ornamentală creatură pe care o veți fi văzut vreodată.

Dar ceva în ochii ei mă făcea să fiu neîncrezătoare. Mi-am amintit că diamantele rare sunt păstrate în spatele sticlei nu doar pentru a fi conservate și protejate împotriva furtului.

Ci și pentru că sunt blestemate.

Citesc mai departe până ajung la 1918, începutul Războiului Civil, când Natalia e forțată să se trezească la realitatea cu care se confrunta Rusia. Tot timpul fusese ferm convinsă că țarul sau fratele lui va fi reinstaurat ca monarh constituțional; acum, pare speriată. Sprijină Armata Albă, ceea ce, până la urmă, o va trimite la închisoare, iar aici jurnalul ei ajunge la prezentul narațiunii: anul 1920. Contesa scrie într-o celulă din Petrogradul controlat de bolșevici. A negociat cu gardienii diferite favoruri, printre care și hârtia de scris. Nu se poartă urât cu ea, dar tocmai i-au spus că o așteaptă pedeapsa cu moartea.

Mi-au luat proprietățile, copiii, casa, libertatea.

Nu mai am nimic, decât crucea de argint de la gât.

Când îmi vor lua și asta, mă vor fi ucis.

Un colier de argint pe care îl va purta până la moarte.

Ca și în „Regina de Argint“, povestea mamei, pe care am citit-o cu Lev aseară.

Altă coincidență?

Îmi ridic privirea și văd că Lev s-a întors. Îi explic cât de bine pot: prima oară a fost harta cu Popovka și acum chestia asta. Într-un fel, prefer când lucrurile sunt în mod evident greșite, sânge peste tot și mama plângând și poliția strigând tare și urmele pantofilor unui ucigaș mafiot peste tot prin apartament.

Dar asta nu pot să înțeleg. Când nu știi ce e greșit, dar știi totuși că ceva nu e cum trebuie.

– Eu cred în coincidențe, spune Lev.

– Cum așa?

– Uneori se întâmplă lucruri care par puțin probabile, chiar imposibile. Mă privește în ochi. E amuzant. Tu ești cea care crede că este bântuită, dar totodată, dintre noi doi, tu ești aia mai sceptică.

– Chiar crezi că e o întâmplare? Că n-are nici o însemnătate? îl întreb.

– Nu am spus că n-ar avea nici o însemnătate. Poate că mama ta a auzit de această femeie, de contesa asta, dacă era așa cunoscută. Sau poate chiar i-a citit jurnalul.

– Ți-am spus, mama nu era interesată de ficțiune. Altceva se întâmplă aici.

Lev schițează un zâmbet.

– Văd cum încerci mereu să pui lucrurile cap la cap, spune. Nu doar cu cele întâmplate familiei tale, ci cu totul din jurul tău. Nu știu ce să spun, așa că îmi privesc mâinile, le împreunez. Nu am spus că ar fi ceva rău, Raisa.

Mă uit din nou la el și de data asta îmi oferă un zâmbet adevărat. Spre surprinderea mea, simt o mică înfiorare pe șira spinării, revelația unui nod în stomac de care nici măcar nu eram conștientă.

Ah, *nu*, nu, nu.

– O să ies un pic să dau niște telefoane, spun repede.

– Nici o problemă. Eu trebuie să merg până la supermarket, spune el.

Telefonul lui Aleksei e așezat pe un taburet cu trei picioare, pe holul de la intrare. Mă joc cu receptorul cât timp Lev se încalță. Fiorul se destramă, pe măsură ce pașii lui se îndepărtează. Trebuie să fiu mai atentă la ce pași fac. Sap atât de adânc în trecut; nu vreau să tulbur și alte lucruri. Îmi repet, ca să mă încredințez că-i adevărat, că nu din cauza lui Lev am simțit senzația ăia misterioasă. A fost doar felul în care mi-a rostit vechiul nume. De parcă nici nu fusesem vreodată Rosie.

Operatorul îmi face legătura. Din fericire, e weekend, și Richard e acasă, așa că mă așez confortabil în spațiul dintre taburet și perete și îi spun toate lucrurile pe care voiam să i le spun în scrisori. Râde la ideea gândacilor veseli și îmi spune că a descoperit un șoarece în apartamentul nostru. A făcut o gaură într-unul din dulapuri și vrea să-i cheme pe cei de la deratizare, dar se simte și prost în același timp. Poate ar fi mai bine să amâne operațiunea până mă întorc eu acasă.

Acasă: acea existență din Anglia, care stă acolo, înghețată. Așteptându-mă.

Fără Rosie, nu pot să plec nicăieri de aici.

CAPITOLUL 11

ANTONINA

Provincia Tula, 1917

Călătoria cu trenul durează mai mult de o zi. Pe măsură ce trec orele, Tonia începe, în sfârșit, să se bucure de mirosul înțepător de cărbune, de ritmul neîntrerupt al roților. Se întinde pe banca de lemn ca să doarmă și, când face asta, simte o zvâcnire în stomac. O senzație ciudată, aproape ireală. Se întoarce și simte încă o zvâcnire. Își trece mâna cu prudență peste rochie, către șold. Dar orice ar fi fost a dispărut deja.

Ultima parte a călătoriei o face cu o diligență care o lasă în Popovka, la casa lui Kiril Vladimirovici. Kiril a lucrat odată la Otrada, ca ajutor la grajduri, pe vremea când papa îșI permitea să țină atâția cai. E unul din prietenii ei apropiați, în afară de Nelly.

Dar spre marea ei surpriză, Kiril și Nelly sunt acum *căsătoriți*.

Firava, naiva Nelly s-a transformat într-o femeie matură, la casa ei. Îi oferă Toniei supă și ceai cu miere și un loc lângă *pech'*, cuptorul zidit, și o anunță repede că soțul ei e afară, la morile de vânt.

– L-am iubit dintotdeauna, spune Nelly, desfăcându-și eșarfa. Știi asta.

– Am crezut că în același fel ca și mine, spune Tonia, cu emfază. Ca pe un frate.

– Am deja un frate, spune Nelly, hotărâtă. Și nu seamănă cu Kiril.

Tonia nu se simte-n largul ei.

– Am de gând să merg la Otrada mâine, schimbă ea subiectul. Papa nu știe că vin. Cum se descurcă, Nelly?

Nelly nu răspunde. Tonia observă că Nelly poartă o *paniova*[5] țărănească, lungă, în carouri. Materialul este aspru, greoi, deloc flatant. Vestimentația femeilor adulte. Întreaga scenă e suprarealistă și totuși familiară, casa simplă de lemn, cu acoperiș de paie, animalele care fac gălăgie în curte, felul în care Nelly se așază la roata de tors. Toarce întruna cânepă, în timp ce lampa cu ulei emană o strălucire selenară.

Astea sunt imaginile și mirosurile de acasă; Tonia aparține acestui loc. Stau în tăcere, fără să-și mai vorbească, și Tonia începe să se simtă somnoroasă.

– Tonia, tu ești?

Tonia sare în sus, aproape își varsă ceaiul. Kiril vine la ea și o sărută pe cap. E încă lat în umeri și vesel, același băiat care a învățat-o pe Tonia să călărească, să pescuiască și chiar să socotească, atunci când mama și papa au refuzat să o trimită la școala din sat. Care a fost odată, demult, îndrăgostit de mama, și întregul sat a știut.

– Ce barbă mare ai acum, spune Tonia, cu afecțiune, dar Kiril nu-i răspunde, doar trage un scaun de la masa de lângă ea.

În aer plutește un iz nou, ceva gătit lăsat prea mult timp pe foc. Nelly s-a oprit din tors.

Ceva nu e în regulă.

– Trebuie să îți spun despre tatăl tău, spune Kiril.

Tonia se uită când la unul, când la celălalt. Nu a mai avut nici o veste de la papa de ani de zile, dar asta nu era ceva surprinzător. Papa nu a mai vorbit deloc după ce mama ei a murit în chinurile facerii, cu doar câteva luni înainte ca Tonia să se mărite cu Dmitri, iar la plecarea Toniei, nu și-au luat rămas-bun cum se cuvine, doar i-a făcut scurt cu mâna când și-a ridicat privirea de la trandafirii lui de seră. Sau poate că s-a întins după cleștii de altoit.

Kiril explică, cu glas calm, cum câteva cete din sat s-au adunat imediat după revoluția din februarie. Înarmați doar cu furci și topoare, au început să mărșăluiască pe moșiile micii nobilimi de provincie, spânzurându-i pe toți ai casei, dând foc la colecții de cărți mai vechi decât Rusia însăși. Săvârșind o mie de ani de răzbunare într-o singură noapte.

– Au jefuit Otrada, spune Kiril. Dar măcar au lăsat-o în picioare. L-au ucis pe prinț. Își pierde vocea. L-au înjunghiat. În seră. Am găsit urmele mâinilor lui peste tot pe sticlă.

Tonia vrea să întrebe ce s-a întâmplat cu trupul lui papa, unde e înmormântat. Chiar dacă papa nu a mai vrut să aibă de-a face cu ea, ea tot vrea să știe. Dar nu își găsește cuvintele potrivite, și chiar dacă Kiril și Nelly o privesc cu empatie, în mintea Toniei prinde contur un alt gând. Familia din Otrada e veche și nobilă, da, așa spuneau mereu oamenii din sat; neamul lor datează din zilele străvechiului Cnezat al Moscovei. Dar sângele lor s-a stricat. Ceva e putred. De aceea, prințul și prințesa nu au mai avut alți copii după Kukolka. De aceea toți bebelușii au murit. *Familia e blestemată*.

Genul ăsta de bârfe nu au afectat-o niciodată pe mama așa cum au afectat-o pe Tonia. *Sunt oameni simpli, superstițioși, mujici*, spunea mama, în timp ce își privea în oglindă ochii negri cu irizații ca opalul.

Sunt invidioși pe orice e frumos. Le e teamă, și tot ce au sunt furcile.

Mama avea dreptate, dar tot sunt momente când Tonia se întreabă dacă nu cumva satul îi cunoștea mai bine familia. Se gândea că poate a existat un blestem pe care mama l-ar fi văzut, dacă și-ar fi întors fața, să privească.

Săptămânile trec una după alta. Tonia doarme prost, petrece ore întregi ghemuită în spațiul de deasupra vetrei. Pentru prima dată în viața ei, începe

să se trezească *înăuntrul* coșmarurilor ei. Deseori, în aceste vise, se găsește aproape de veranda din spatele moșiei Otrada; în livadă. Aude lătratul barzoilor lui papa. Ușile din sticlă sunt deschise. O făptură pufoasă se strecoară printre picioarele ei. E pisica familiei, Seri. În pragul ușii, se vede o siluetă.

Mama.

Ochii Toniei se deschid brusc.

Simte din nou acea înțepătură în josul pântecului. Își pipăie pântecul, dar cu cât face asta mai mult, cu atât se simte mai amețită. Visul ciudat e imediat dat uitării. A mai simțit o astfel de împunsătură înainte, dar din exterior. Fusese stadiul cel mai avansat la care ajunsese mama.

Bebelușul?

Să se fi înșelat doctorul familiei Lulikov? Dar dacă ar fi așa, atunci ce a pierdut odată cu tot sângele ăla, plin de cheaguri, ca un terci?

Nelly, care mărturisește că speră, la rândul ei, să rămână grea, propune să o întrebe pe moașa satului. Tonia își amintește clar cum mama i-a zis odată că, în sarcină, lucrurile au un miros mai puternic decât de obicei, iar acum, izul ca de frunze arse, de la lumânările lui Nelly, îi provoacă greață. Uneori, simte mirosul fructelor nerecoltate din livezile de la Otrada, pârguite și murdare, duhoarea de la moșie plutind peste sat. Îi amintește de apa de colonie a lui Dmitri. Ca și cum ar fi urmărit-o până acolo.

*

Moașa îi pipăie burta Toniei și spune: *Ah, uite, cred că bebelușul e treaz*, iar Tonia se silește să surprindă mișcarea dinlăuntrul ei. *Nu ai mai simțit un copilaș în pântec până acum și nu știi că așa înoată ei*, spune moașa, dar bebelușii mamei nu se mișcaseră niciodată în felul ăsta. Moașa nu știe sigur care a fost cauza sângerării cu o lună în urmă, dar spune că a mai văzut cazuri la fel. A zis ceva de ruperea unui sac în săptămânile de început până la cele de la mijlocul sarcinii, dar că bebelușul e bine.

– O veste minunată! exclamă Nelly. Imaginează-ți dacă am avea copilași de vârste apropiate, Tonia!

Tonia își răsfiră degetele, ca niște aripioare, pe secțiunea mediană a pântecului ei.

– Înainte să pleci, Șura, îi zice Nelly moașei, spune-ne. *Tu* trebuie să știi… tu vorbești cu toată lumea. A fost cineva de curând la Otrada sau a văzut cineva în ce stare mai e?

Moașa dă din cap că da.

– Niște copii au zis că au văzut fum ieșind pe horn.

– Un vagabond? Un cerșetor?

Tonia ascultă doar vag, gândurile îi freamătă în minte precum bebelușul în pântec, inima îi bate cu putere în piept. Dacă e încă însărcinată, ar trebui oare să-i scrie lui Valentin? Ar trebui să-i spună? Dar cum ar putea să-i spună? Cum ar putea să nu-i spună?

– Copii care vorbesc vrute și nevrute, nimic mai mult. Au zis că au văzut pe cineva în fața casei, lângă sălcii. O femeie care ținea în mână o

pereche de mănuși de copil, pe jumătate croșetate. Dar nici un copil la vedere, zice moașa, pe un ton indignat. E ghinion să pregătești cadouri pentru un bebeluș înainte să se nască și nimeni nu știe asta mai bine decât o moașă. Femeia avea părul cârlionțat și flori prinse în păr, au zis copiii. Purta o rochie de in, cu broderii. Le spun oamenilor că e o fantomă.

Moașa spune asta ca și cum nu ar crede în fantome, dar pe aici, toți cresc crezând în fantome. În vrăjitoare, spiriduși de pădure, animale care vorbesc, spirite ale apelor, spirite ale casei. În magie.

Tonia își plimbă din nou mâna peste pântec, care i se pare acum mai tensionat, mai întins decât înainte, și simte loviturile în rafală ale bebelușului, ca și cum i-ar răspunde. Și ea a crescut aici, dar nu a crezut niciodată în nici un fel de magie. Nu până acum, cel puțin. Nu până azi.

Vara e fierbinte și trece greu. Valentin nu îi răspunde la nici o scrisoare, dar sarcina o face pe Tonia să se simtă ca într-un fel de transă. Sub vraja ei, Tonia nu mai e conștientă de alte senzații în afară de loviturile bebelușului, foame, zvâcnirile din mâini și din picioare în timp ce muncește la câmp, pentru prima oară în viață. O să se gândească la Valentin mai târziu, după ce se va rupe vraja.

Asta se întâmplă brusc, într-o seară obișnuită de septembrie.

Când se ridică din balansoar, Tonia simte o durere ascuțită, puternică, în tot corpul. Nelly întoarce privirea de la roata de tors. Camera se învârte. Bebelușul a fost neobișnuit de liniștit toată ziua, și Tonia simte cum frica îi strânge pieptul ca într-o gheară. Poate că a muncit prea mult azi. Dar țărăncile muncesc, toate, până le vine sorocul; unele încearcă să muncească și în chinurile facerii. Mama nu a muncit niciodată când era grea, de-abia dacă ieșea din dormitorul ei, iar uneori nici nu se dădea jos din pat.

E încă ceva, în afară de Valentin, la care Tonia nu și-a permis să se gândească, în toate lunile astea.

Bebelușii mamei.

Durerea revine, și mai ascuțită, ca unghiile care zgârie o rană, și Tonia geme. Kiril nu e acasă. Moașa ar putea fi oriunde, de aici până în Kalasi.

Nelly face ochii mari.

– Vine?

– Nu știu, răspunde Tonia, gâfâind.

– Mă duc s-o caut pe moașă, spune Nelly. Întinde-te, draga mea. Mă întorc repede.

Rămasă fără suflare, Tonia face ce i se spune. Nu poate să fie bebelușul, dar bineînțeles că asta e, chiar dacă Valentin nu i-a răspuns la nici o scrisoare, chiar dacă nu a ales încă un nume, chiar dacă și ea e încă o copilă, nici nu a împlinit nouăsprezece ani. Dar toate îndoielile astea sunt în curând spulberate de un alt val de agonie, și Tonia geme iar. Un moment de ușurare și apoi iar durere, din nou și din nou.

Nu, încă nu, încă nu…

E din ce în ce mai rău. Durerea și teroarea. Tonia habar nu are cum să nască un copil, cel puțin nu unul viu. Firește, i-a văzut pe toți bebelușii aceia morți ieșind din trupul mamei, prea mulți, și numai asta vede cum, felul în care arătau, vineții, păroși, cu cordoanele groase și cenușii în jurul gâtului. Moașa lega aceste cordoane flasce cu fir de in și sufla peste fețișoarele lor, peste mâini și peste tălpi, în timp ce mama se zbătea ca un pește, de parcă ea ar fi fost cea care nu putea să tragă aer în piept.

Nu, nu, nu…

– Lasă-mă să te ajut, se aude o voce. O voce de bărbat. Tonia întredeschide un ochi. Treceam pe afară și am auzit strigătele, spune străinul. E mai ușor dacă te ridici și te sprijini de mine. Tonia nu are nici un fel de prezență de spirit și nici timp să se întrebe cine e. Scoate un geamăt și își șterge transpirația de pe față. Respiră, continuă vocea. *Tișe edeș, dal'șe budeș*. Nu?

Tonia se uită la el orbită de durere și încearcă să înțeleagă sensul acestui vechi proverb țărănesc, *Cu cât mergi mai încet, cu atât ajungi mai departe*, și face un efort să exprime că toți bebelușii pe care i-a văzut vreodată au fost morți, în schimb scoate un răget, un sunet primordial. El pare că înțelege. Ea simte vag că îl știe de undeva, dar înainte să se gândească de unde, se întâmplă iar și simte cum se rupe în două.

Tonia țipă atât de tare, că se cutremură ferestrele.

– Văd capul. Nu mai e mult.

Ceva se rupe, explodează. Tonia cade pe spate în pat, simțindu-și limba cum îi iese afară din gură și apoi intră din nou înăuntru. *Trăiește?* încearcă să întrebe, dar străinul zâmbește.

– E fetiță, spune el. Mai e și placenta.

– Placenta?

El înfașă deja copilul în cârpe, iar acesta începe să plângă. Tonia se întinde după fetița ei, și în clipa aceea apare Nelly, cu moașa după ea, iar Tonia nu mai știe cine plânge și cine nu. Se simte neîndemânatică și ametită, când se uită în jos către copilașul ei, pentru prima oară. Nu a știut niciodată că nou-născuții pot arăta așa, cu fața roșie și mânioasă, dar totodată lăptoși și calzi, cu respirație de colibri.

– Ah, Tonia, zice Nelly, mângâind cu un deget căpșorul alunecos al copilului. Trebuie să fac și eu unul, neapărat.

– Cine m-a ajutat? întreabă Tonia, răgușită. Vreau să-i mulțumesc.

Nelly se uită în altă parte.

– Nu e nimeni cunoscut, spune. Cred că a fost un bun samaritean care se afla în trecere.

Tonia hotărăște s-o numească pe fetiță Lena. În somn, Lena pare diafană, ca o zână, dar când e trează, nu se mai oprește din plâns. Nelly știe cum să o liniștească mult mai bine decât Tonia, plescăind din limbă și gângurind, șoptindu-i Lenei că o să aibă și ea un bebeluș în curând, că-i va dărui o prietenă cu care să se joace.

Iarna, pământul e măturat în alb. Copacii își poartă zăpada ca niște regi în straie scumpe. Ziare noi ajung în sfârșit în Popovka, și Kiril citește cu voce tare, pe un ton sumbru: Nu mai există guvern provizoriu, nici miniștri imperiali, nici o legătură cu domnia țarului. A mai avut loc o revoluție. Altă lovitură de stat.

Palatul de Iarnă fusese capturat.

Petrogradul aparține bolșevicilor.

La scurt timp după dezghețul de primăvară, în sat sosește o brigadă de cekiști. CEKA este, din câte se aude, noua poliție secretă a bolșevicilor, dar nimeni nu știe ce înseamnă asta. Brigada își instalează tabăra în sat, și Tonia îi vede câteodată pe drum, îmbrăcați în haine de piele identice, palizi la față, ca niște rufe spălate de prea multe ori.

În fiecare noapte, Tonia rămâne pe vatră, în timp ce bebelușul se agită furios pe burta ei, în căutarea unui sfârc. Își simte măruntaiele arzându-i, sânii curgând, poate inima frângându-i-se, ce a mai rămas din ea. Dacă Valentin a primit într-adevăr scrisorile ei, nu a catadicsit încă să îi răspundă. Valentin Andreiev și-a atins viitorul, viitorul *lui*, iar ea aparține trecutului, iar spațiul dintre ei e nemărginit.

De afară, se aud strigăte, dar nu bate nimeni la ușă. Lena e în patru labe la ea în culcuș, plângând, iar Tonia trebuie să o scoată din coșuleț și să o ridice pe un șold. Nelly se foiește pe o saltea, lângă ele. Nelly a fost mai nervoasă în ultimul timp. Kiril și Nelly încearcă să aibă și ei un copil, și Tonia pleacă în fiecare zi în plimbări lungi cu Lena, ca să nu fie acolo când fac dragoste.

Trebuie să își găsească un loc al ei.

– Deschideți, tovarăși, se aude ordinul, dar cekiștii dau deja buzna înăuntru. Hainele de piele îi fac să arate ca niște animale jupuite.

Ofițerul declară că au venit după cereale, după surplusul de cereale care e ascuns în satul ăsta, în fiecare casă. Soldații din subordinea lui încep să răstoarne uneltele de la fermă, hamurile cailor. Rup și aruncă tot ce le iese în cale: ibricele, cratițele, putineiul. Fură o sticlă de lichior de orz. În afară de ofițer, toți ceilalți sunt clar beți, atât de beți, că nu ar vedea surplusul de cereale nici dacă le-ar cădea pe față, ca zăpada.

Lena plânge încă. Obosită, Tonia o ia cu ea în balansoar, își lasă bluza în jos și încearcă să pună copilul la sân, dar Lena, agitată până la furie, nu face decât să se zvârcolească la sânul ei.

Nelly se ridică și se uită prin cameră. Are fața albă ca varul.

– Ieșiți din casa mea, mârâie la ei.

Pentru o secundă, Tonia crede că Nelly se uită drept la *ea*.

– Astea nu sunt vremuri obișnuite, suntem în război, spune ofițerul CEKA, lipsit de orice emoție.

– Vreți să spuneți că suntem încă în război cu Germania, cu Kaizerul? întreabă Tonia, peste urletul Lenei.

– Nu. Ofiţerul scuipă. Tocmai am semnat un tratat de pace cu Germania. Suntem în război cu Armata Albă, tovarășă, cu forţele care luptă pentru ţar. Vladimir Lenin a făcut un apel către popor să ajute la îndepărtarea tuturor dușmanilor revoluției.

Tonia ia bebelușul de la sân. După ce a supt ore întregi, Lena a fonfăit și a pufăit până când a adormit, într-un final. În cameră e liniște. Nelly e la roată, torcând firele de cânepă, cu ochii larg deschiși, privind în gol. Kiril e în picioare, cu capul plecat, în fața unui mic altar închinat Sfântului Nicolae. Recită aceeași rugăciune din nou și din nou, unul dintre Psalmi: *De profundis clamavi ad te, Domine*.

Dintru adâncuri, am strigat către tine, Doamne!

Lui Nelly i-a început sângerarea lunară. A întârziat o săptămână, ceea ce dăduse naștere unor speranțe atât de mari. Tonia ar vrea să-i spună prietenei ei să mănânce mai bine. Să zâmbească mai mult. Să nu mai meargă la adunările săptămânale cu doamnele din sat, care se întrec în sugestii pentru Nelly, ca să rămână grea: mănâncă ierburile alea, și nu pe celelalte. Nu te mai așeza pe suprafețe reci. Învârte roata de fix atâtea ori, înainte să te oprești.

Spune-i Kukolkăi să plece din casa ta pentru totdeauna.

– Lasă-ne puțin singuri, Tonia, spune Kiril, fără să se uite la ea.

Lena pare liniștită în păturica ei, așa că Tonia își aruncă un șal pe umeri și se strecoară afară. Cerul nopții e foarte jos, iar luna aruncă peste sat o lumină de gheață. Aerul e însă proaspăt, înțepător. Un semn de primăvară. Momentul trebuie să-i pară nemilos lui Nelly, pentru că primăvara e simbolizată de ouă. O nouă viață. Noi începuturi.

Poate luna următoare.

În spatele caselor din Popovka, dincolo de copaci, se întinde drumul către Otrada. Odinioară era lat și suficient de bun cât să treacă pe acolo căruțele și săniile. La vremea recoltei, se țineau petreceri cu alte familii de nobili de prin partea locului, era muzică și veselie. Schimbarea a avut loc treptat, în timpul copilăriei Toniei. Câmpurile au devenit nămoloase. Pădurea s-a întunecat. Mama s-a închis în ea.

Una sau două persoane ar putea trăi cu ușurință de pe urma pământului de la Otrada. Parcelele de legume, livada, cămările încăpătoare; Tonia cunoaște locul mai bine ca oricine. Și nimeni nu ar veni s-o deranjeze.

Oamenii o să uite în curând până și că acolo a fost cândva o moșie.

Noi începuturi.

Se aude ceva. Un bărbat îmbrăcat într-un cojoc din piele de capră merge pe drumul satului, trăgând un cal de căpăstru. E străinul apărut în ziua când s-a născut Lena. Își ridică pălăria, lăsând la vedere un păr scurt, alb-blonziu. Are ochi luminoși, uluitori. E mai tânăr decât își amintea ea, poate că nu are nici treizeci de ani.

– Dumneata ești, spune ea, direct. Nu am știut cum să te găsesc.

– M-ai căutat? întreabă el.

– Voiam să-ți mulțumesc. Fiica mea are șase luni acum. Nu știu cum m-aș fi descurcat dacă nu erai dumneata. Mă cheamă Tonia, adaugă.

– Sașa, spune și el. Sașa Ojereliev.

Îi urează o seară bună, și Tonia îi răspunde la rândul ei, în timp ce numele îi stăruie în minte. Sașa Ojereliev. Un proscris al satului, despre care se zvonește că și-ar fi ucis soția și pe amantul ei. Asta trebuie să se fi întâmplat cu mulți ani în urmă. Fusese alungat în sălbăticie și venea rar în oraș, iar atunci era din nou batjocorit de ceilalți.

Dar poate că prezența celor din CEKA i-a dat curaj. Sătenii nu mai sunt singura autoritate în zonă.

– Sașa Ojereliev a tot venit pe aici, de dinainte de cekiști, spune Nelly pe un ton tăios. De când a abdicat țarul, anul trecut. Cred că e implicat și în atacurile asupra moșiilor, Tonia. Nu m-ar mira dacă el ar fi ucigașul tatălui tău!

– Există vreun motiv pentru care crezi că el l-a ucis pe papa? întreabă Tonia.

– E un ucigaș! Ce alt motiv îți mai trebuie?

Dacă Nelly ar fi ea însăși, și nu copia asta a ei, Tonia i-ar mărturisi pe loc că și ea e un fel de ucigașă. Că Dmitri a murit din cauza ei. Dar și așa umblă destule bârfe despre ea în Popovka, mai multe deja decât despre Sașa Ojereliev. *Nelly și Kiril n-o să aibă nici un copil până nu pleacă Tonia*, asta spun sătenii; *poate Kukolka îl vrea pe Kiril pentru ea! E greșit că el îi îngăduie să trăiască cu ei, dar e drept că a avut mereu o slăbiciune pentru familia aia, nu-i așa! Biata Nelly!*

– S-ar putea să fie și alte aspecte ale poveștii lui, spune Tonia.

– Nu sunt, răspunde Nelly, nervoasă. Unii oameni pur și simplu n-au ce căuta aici.

Primăvara se preschimbă în vară, și Tonia muncește la câmp alături de ceilalți. Pământul e teribil de moale, ca argila proaspătă. Leagă grâul în snopi, treieră, plivește, până când i se jupoaie mâinile. Lena a început să meargă repede în picioare și vine să stea mereu lipită de Tonia, ca un câine credincios. Refuză să stea cu altcineva. Țăranii sunt din ce în ce mai supărați, simțindu-se nedreptățiți de cerințele cekiștilor. Și aici pe câmp, în timp ce muncește, Tonia simte furia emanată de ceilalți, iar acum că ziua e lungă, câmpurile întinse și oamenii obosiți, șoaptele devin voci răstite: *Tot ghinionul e din pricina Kukolkăi! Și unde e Nelly, de ce nu vine să muncească? Unde e Nelly?*

Tonia își pune și ea întrebarea asta când o vede pe Nelly acasă, țesând o năframă ce pare să nu se mai isprăvească. Nelly se uită la Tonia, apoi la Lena, și înapoi la Tonia, iar privirea ei spune: *Unii oameni pur și simplu n-au ce căuta aici*.

Tonia primește, în sfârșit, o scrisoare. *Valentin a plecat pe front*, se spune în epistolă. *O să-i transmit toate mesajele tale când se va întoarce.*

Cu sinceritate, Victoria Andreieva. Tonia se holbează la scrisoare, la literele buclate. Și-o amintește pe Victoria Katenina, cu ochii ei imenși.

Nu și-o amintește pe Victoria Andreieva.

Valentin s-a însurat.

Sașa Ojereliev se așază la masă, dar nu dorește nici pâine, nici ceai. Lena mănâncă un cartof copt, și-l îndeasă în gură cu ambii pumnișori, iar Sașa scoate din buzunarul hainei o sanie de lemn în miniatură. Copilașul se aruncă după jucărioară. El o prinde pe fetiță și o așază încet pe podea. Lena se leagănă fericită, cu prețiosul trofeu în mână, iar Tonia își ascunde un zâmbet.

Kiril e la magazia de cereale, și Tonia știe, pur și simplu știe că Sașa a ales momentul *ăsta* să vină în vizită, pentru că a vrut să o găsească singură.

Relativ singură, bineînțeles, pentru că Nelly e acolo, tot țesând la năframa aia de care nu are nimeni nevoie.

– Oamenii vorbesc despre tine, spune Sașa. Îi aruncă o privire Toniei, și ea se surprinde gândindu-se că ochii lui sunt luminoși. E ceva impenetrabil în expresia feței lui, dar nu pare a fi un criminal. Nu pare a fi cineva care și-a prins nevasta și vecinul în spatele grajdului, cu vacile mugind în apropiere, acoperindu-le gâfâielile. Nu pare a fi cineva care să fi avut o coasă și o furie atât de năvalnică, încât cuplul nu a mai avut timp să scoată un sunet, nici de plăcere, nici de durere.

Tonia șterge fărâmițe de cartofi de pe masă.

– Nu prea ai despre ce să vorbești în Popovka.

Nelly pufnește într-un chicot scurt, iar Tonia se miră, căci nu a mai auzit-o pe Nelly râzând de săptămâni întregi.

– Mă gândesc deseori să plec, spune Sașa.

– Unde ai pleca? întreabă Tonia.

– Mi-ar plăcea să trăiesc într-o casă lângă o apă mare. Am niște veri în Saratov.

Saratov. Saratov e pe malul Volgăi, mărețul fluviu care desparte țara asta între est și vest. Valentin vorbea des despre orașul ăsta, locul unde se născuseră mulți scriitori și revoluționari radicali. *Acolo, pământul e negru și bogat, unic în partea locului*, așa spunea el, *cel mai bogat pământ cunoscut de om. Din pământul ăla atât de mănos poate să crească orice, chiar și o cauză așa puțin probabilă ca a noastră. E nevoie doar de o sămânță*.

Dar ăsta era felul în care explica Valentin lucrurile. Transforma lucrurile simple în poezie. Le reinventa.

– Vom trăi și vom vedea, răspunde Sașa, evaziv. Se întinde după pălărie, ca și cum asta ar fi fost tot ce intenționase să spună. Cekiștii sunt interesați de Otrada, adaugă el. Sunt în căutarea unui loc pe care să-l rechiziționeze pentru propriile… scopuri. Vrei să-i îndrept în altă parte?

– De ce te-ar asculta pe tine? spune ea, pe un ton aspru.

– I-am ajutat cu câteva lucruri.

– Atunci spune-le să nu se atingă de Otrada.

Sașa zâmbește în colțul gurii.

– Așa voi face.

După ce pleacă, Nelly începe să deșire năframa. Sparge în sfârșit liniștea-i călugărească:

– Ar trebui să te ferești de el.

– De ce? întreabă Tonia, pe un ton ridicat. Pentru că îl urăsc sătenii?

– Pentru că e ceva în neregulă cu el. Poți să-ți dai seama doar uitându-te la el. Are sânge rece. Nu e om.

– M-a ajutat să-i dau naștere Lenei. Nu poate fi diabolic.

– Și-a ucis soția!

– Oare? izbucnește Tonia. Cadavrul ei a fost târât cumva prin sat? Nelly, au dispărut amândoi, și ea și iubitul ei. Ar fi putut la fel de bine să fi fugit undeva împreună.

– Și și-a abandonat copilul? A fost *primul* copil pe care l-a adus el pe lume, să știi! Și unde e copilul acum? Nimeni nu știe. Nimeni nu l-a mai văzut pe băiat de ani de zile. S-au întâmplat multe în Popovka, Tonia, de când ai fugit în capitală! strigă Nelly. Ferestrele vibrează. Dar tu crezi că poți să te întorci pur și simplu, în pași de dans, și să îi vrăjești pe toți…

– De unde și până unde așa ceva! Toți mă detestă!

– Nu te detestă, prostuțo. Te invidiază. Te doresc. Ești încă o prințesă și vei rămâne mereu o prințesă. Și cum crezi că m-am simțit eu, toată viața, să stau pe lângă tine? Poți să înțelegi lucrul ăsta? Am fost *fericită* când ai plecat! Îmi doresc să fi rămas plecată pentru totdeauna! Lacrimile curg pe obrajii lui Nelly. Toți știu că Kiril a fost îndrăgostit de mama ta. Dacă nu poate să o aibă pe ea, de ce nu te-ar avea pe tine? Pe mica noastră Kukolka?

Tăcere.

Lena scapă din mână noua ei jucărie și începe să plângă.

Nelly se întoarce la năframa ei. Tonia tremură din toate încheieturile. Afecțiunea lui Kiril pentru ea e fraternă, nici nu se pune problema de mai mult de atât, dar Tonia se simte istovită, rănită. Va avea un somn încordat și scurt în seara asta, iar mâine va fi din nou pe câmp, simțind, pironită în ceafă, privirea sfredelitoare a sătenilor, mai fierbinte decât soarele dogorâtor.

Nelly a adormit, iar Tonia îi peticește o gaură în *paniova*. Trage de ață și apoi împunge iar cu acul. Din când în când, ața se rupe. Tonia își amintește că, imediat după logodna lor, Dmitri a dus-o la câmp să-i vadă pe săteni cum muncesc. În loc de semințe de floarea-soarelui pe post de gustare, ea o să aibă parte de mere Antonovka și prune. În loc de duhoarea propriei sudori, o să aibă parte de parfumuri de la Paris. În loc de straie țărănești, o să aibă parte de rochii de seară care să rivalizeze cu ale țarinei Alexandra.

Și totuși, iat-o, peticind o gaură într-o *paniova*, pentru că e singurul lucru pe care îl poate repara.

Kiril intră în casă și se așază lângă altar. Tonia își dă seama că a devenit foarte tulburat. Acum, nu numai barba îi e încărunțită. La fel și părul și chiar și privirea. Nu spune nimic, doar aprinde o lumânare pentru sfinți.

De profundis clamavi ad te, Domine.

– Am stat prea mult la voi, spune Tonia, încet.

– Nu ai unde să te duci în altă parte, spune Kiril, cu ochii închiși.

– Ba da. Mă duc acasă.

În coșmarurile ei, Tonia simte că e pândită, dar silueta mamei blochează întotdeauna drumul.

Visez, e doar un vis, își reamintește ea, în timp ce se apropie de Otrada prin spate, prin livadă, cum face de fiecare dată. Se apleacă să se ferească de crengi. Veranda e în față. Seri, cea din vis, se lipește de gleznele ei și toarce atât de încet, încât nu se simte decât o vibrație ușoară. Tonia știe deja că, dacă se mai apropie un pic, o s-o vadă pe mama ei.

În seara asta, o să încerce altceva. Ocolește rotonda și o ia spre seră.

Ușa serei e deschisă. Seri din vis o urmează înăuntru, deși, în realitate, Seri nu a intrat niciodată în casa de sticlă. Înțesată de florile exotice ale lui papa, acolo era abur și un aer dulce lipicios în tot timpul anului. Acum nu sunt flori înăuntru. Pământul e acoperit de iederă. Papa nu cultiva iederă. Iedera s-a cățărat pe pereți și sugrumă toate grinzile. Crește și acum, în timp ce Tonia o privește.

Cineva intră în seră, pe cealaltă ușă, cea dinspre casă.

E o fată, o fetiță cu panglici albe împletite în păr.

Tonia urmărește cu o groază împietrită cum iedera o acoperă și pe fetiță, dar dinăuntru, ca niște vene întunecate, care se văd prin piele.

Fata se uită la ea.

Ajută-mă, îi spune Toniei, dar când deschide gura, iedera țâșnește afară.

Tonia începe să țipe.

CAPITOLUL 12

VALENTIN

Sudul Rusiei, 1919

Lasă în urma lor câmpia, pajiștile uscate ale stepei. Nu se mai văd țărani târându-se și trăgând după ei vitele slăbite; nu mai trec căruțe care se zdruncină, încărcate de prea multe lucruri. Aici pământul încă nu a fost devastat de ocupație și conflicte și are forme: dealuri și brazde și văi puțin adânci, care îl deosebesc de cerul plat, nesfârșit.

După-amiaza târziu își stabilesc tabăra în vârful unei coline, iar Valentin se oprește să observe o Rusie pe care nu a cunoscut-o niciodată.

– Ce sunt chestiile alea albe, de colo? îl întreabă pe bărbatul de lângă el.

– Biserici, îi răspunde tovarășul lui de drum, prizonier și el, uitându-se ciudat la el. Vrei să știi și ce e linia albastră?

Linia e o apă curgătoare, care șerpuiește printre niște case de lemn, răsfirate la poalele altui deal. Valentin stă nemișcat și lasă vântul să îi bată în față. Tălpile și picioarele lui revin la viață. Se simte greoi și roșu la față. Un tăun îi bâzâie pe la ureche și se uită spre locul unde stau ceilalți prizonieri de război, cu fețele pline de praf, în afara razei de căldură a focului. Un ulcior cu apă e trecut din mână în mână. Valentin simte în gât același praf care e și pe fețele lor. Îi e sete întruna acum. Ar putea să soarbă tot râul ăla și tot nu și-ar potoli setea.

– Încerci să vezi ceva acolo, frate? întreabă unul din bărbați ironic, accentuând cuvântul *frate*, ca pentru a batjocuri felul în care se adresează unii altora cazacii de pe Don.

Valentin scutură din cap. Un sunet începe să se înalțe în văzduh, acoperind copitele cailor, care tropăie neliniștiți pe loc, și freamătul roiurilor de insecte. Sunt ofițerii din Armata Albă, *cântă* din nou. De câte ori pot să cânte aceleași balade folclorice despre Maria și dragostea ei adevărată? Cât o să mai rabde să le asculte, înainte să-nceapă să-i sângereze urechile? Dar în seara asta, cântatul se termină repede și încep să facă niște urări elaborate, pasionale: Măreție țarului! Glorie imperiului! Acea prim-balerină de pe scenă, de acum trei ani, cu gâtul ei palid și subțire!

Mirosul de miere dinspre mălini; vederea casei, cu coada ochiului, din colțul străzii…

Valentin își șterge ceva umed de pe buzele crăpate. *Plânge*. Își irosește pe ei, pe dușmani, puțina hidratare pe care o mai are în corp, dar nu se poate abține. Își imaginează și el lumea aceea, în toată decadența ei, o mască obscenă a frumuseții, care ascunde masele urâte, clocotind, fierbând dedesubt și, în mijlocul acelei scene, pe el și pe…

Tonia.

Toasturile se transformă în înjurături, uralele beţive în mânie plină de indignare. Acasă nu mai e acolo, așa cum era înainte, pentru că țăranii au jefuit moșia; mălinii sunt niște ruine fumegânde. Țarul a căzut.

– Să intrăm în sat, vine strigătul furios.

Starea de spirit a prizonierilor se schimbă. Ei știu ce înseamnă asta; știu ce o să se întâmple. O să fie strânși toți, înghesuiți. Marfă umană. Odată ajunși în sat, îi vor închide în hambare și îi vor lăsa să se sufoce în duhoarea bălegarului de cal, în timp ce Albii o să ia cu asalt casa cuiva. Își vor însuși orice găsesc, pe oricine le iese în cale.

Glasul unui copil care țipă va fi mai puternic decât toate armatele Rusiei la un loc.

Valentin închide ochii. Bâjbâie după un gând, un vers, o filosofie care să-l aline, dar tot ce îi vine în minte în seara asta e locul ăsta de la țară și vântul ușor care adie, mângâietor, apărut de nicăieri și care aduce cu sine atingerea ei.

Simte o mâncărime în gât, mai ales noaptea. Nu mai ia parte la conversațiile cu ceilalți prizonieri. Printre ei sunt localnici, hoinari, dezertori; toți s-au săturat de război. Mulți povestesc că și-au văzut satele natale pârjolite de Albi, nevestele și fiicele, violate, cunoscuții evrei sau tătari, bătuți crunt. Alții susțin că Armata Roșie face aceleași lucruri.

Valentin vrea să ia apărarea taberei lui. Roșii acționează din principiu. Violența, dacă există, e necesară. În analele istoriei, peste secole, dreptatea cauzei comuniste va fi evidentă pentru toți. *Trecutul nu poate fi lăsat să înfrângă viitorul!*

Dar îi e prea sete ca să poată vorbi.

Valentin e prizonier de iarna trecută. Înainte să fie capturat, a fost comisar în Armata Roșie, însărcinat să ridice moralul în rândul recruților țărani din regimentul lui, care nu se identificau cu Roșii sau nici chiar cu Rusia. A eșuat în misiunea lui.

Nu i se mai întâmplase până atunci.

În majoritatea nopților, prizonierii dorm acum sub cerul liber, din cauza unui focar de *gripă*, cum o numește comandantul bivuacului. Cu cât petrece mai mult timp aici, trăind ca hoardele nomade ale stepei, privind bolta cerească, cu atât mai greu atârnă eșecul pe umerii lui. Cu atât mai mult își pierde busola. Cu atât mai mult se întreabă cum a ajuns, de fapt, aici.

Cu atât mai tare îl doare gâtul.

Gripa locală e tifos, li se spune. Valentin e transferat rapid la barăcile speciale și nu poate merge să încarce marfă în trenuri, cu toți ceilalți.

Nimeni nu pare să știe câți scapă cu viață după ce se îmbolnăvesc de tifos. Poate că cei care știu sunt toți morți.

Săptămâni întregi se luptă cu o febră mare și mistuitoare, sub îngrijirea unei asistente cu accent străin. Te afli în Samara, îi explică ea. La est de Volga. Nici măcar nu își amintește să fi traversat Volga. Delirează, are halucinații, convulsii. Vocea asistentei se aude ca cineva precum coardele unei balalaici. Uneori crede că îi aude pe bărbații din stânga și din dreapta lui complotând peste capul lui cum să scape din barăcile astea și chiar din Rusia*: treci de pod, ajungi în sat, furi un cal…*

Este prins în spațiul dintre noapte și zi. *Între* cele două. Înainte, Valentin nici măcar nu credea că există ceva *între*. Puteai fi doar de o parte sau de cealaltă. Pe poziții opuse. În opoziție.

Valentin.

Deodată simte o mână rece pe fruntea fierbinte. O vede pe Tonia în fața lui, cu șalul ei alb, îmbrobodit pe cap ca o aură. Luna se ridică deasupra capului ei și, când zâmbește, Valentin nu își dă seama dacă stă în lumină sau ea e cea care emană lumina. Dacă ea emană lumina, atunci e singura lumină pe care a cunoscut-o vreodată.

– Ia o înghițitură. E chefir, zice asistenta, fluturându-i o lingură pe la gură. Pot să-i scriu iubitei tale, băiete, dacă îmi spui ce și cum. Numele ei…

Valentin tușește, se îneacă în silabe. Imaginea începe să dispară. Vrea să fugă după ea, dar picioarele îi sunt de plumb. Oricum, nu poți fugi după lumină. Nu poți să o prinzi.

E prea târziu.

– Tonia, își amintește asistenta. Ai tot întrebat de ea.

Nu, încearcă să răspundă, *pe soția mea o cheamă Victoria. Eu și soția mea avem aceeași chemare. Soția mea e femeia pe care o iubesc* – dar chiar dacă gândește asta, chiar dacă se silește s-o spună, știe că nu e adevărat. Înainte, poate nu conta că nu o iubea. Nu a contat în ziua în care s-au căsătorit, când au mers la Biroul Registrului, și Victoria era la brațul lui și spunea că sunt perfecți unul pentru celălalt, nu conta dacă avea sens sau nu; și cu asta era de acord și la fel și cu fericirea ei în drumul către casă. Ține la Victoria. Vrea să fie fericită.

Dar dacă atunci nu a contat, acum contează, acum, când știe că o să moară.

Am făcut o mare greșeală, îi spune asistentei, dar în loc de răspuns, aude doar un murmur de compasiune, o promisiune șoptită, poate în rusă, poate în limba ei maternă: *O să se termine în curând, băiete drag*.

CAPITOLUL 13

ROSIE

Moscova, iulie 1991

Îmi fac încă un ceai și trag un scaun de bucătărie în hol, lângă taburet. Nu pot să cred că fiica unei contese trăiește chiar undeva aici, în orașul ăsta, dar când sun la Informații în Moscova, operatorul îmi dă un număr de telefon pentru Aculina Burzinova. Nu e surprinzător că e una singură cu numele acesta. Învârt cu grijă discul telefonului. Ceaiul e neatins, lăsat prea mult la infuzat, și sunt pe punctul de a închide, când cineva răspunde. Un glas spart, ca un buștean în foc. Îi spun că sunt asistenta unui istoric, că fac cercetări cu privire la epoca în care a trăit mama ei și o întreb dacă ar fi dispusă să îmi răspundă la câteva întrebări despre cartea de memorii a mamei.

– Dacă poți veni la mine, spune Aculina, tușind aspru. Eu nu călătoresc.

Atunci aud.

O interpretare laborioasă a unui concert clasic de pian. Concertul nr. 1 de Ceaikovski. Nu se aude din nici o cameră din apartament, nici prin pereți sau de pe scară, nici prin telefon. E chiar acolo, ca și cum aș sta în loja orchestrei de la Filarmonica din Moscova.

Zoia.

Poate să mă facă să miros lucruri, să văd lucruri *și* să aud lucruri, acum. Nici un simț al meu nu mai e în siguranță.

Eu nu mai sunt în siguranță.

– Domnișoară Simonova?

Era partitura preferată a tatei. O cânta adeseori la pianina noastră, cu clapele pătate de vin, în timp ce Zoia își acoperea urechile cu mâinile, plângându-se că muzica era prea depresivă, prea veche, prea fără cuvinte. Mama era în bucătărie, fredonând, zâmbind în timp ce aștepta să se facă *ukka*, supa de pește gras, preferata lui papa, asta pentru că muzica clasică era singurul punct în care interesele părinților mei se întâlneau, ca atingerea a două fire electrice. Papa strica apoi atmosfera în timpul cinei, lansându-se într-un monolog despre cum muzica era doar matematică, iar mama se supăra: *Cum poți să spui asta, Antoșa? Muzica e artă, e frumusețe, e*

natură, e viață! Și papa spunea că toate acele lucruri erau matematică, iar apoi se opreau din ceartă, dar tăcerea era mereu mai rea.

Zoia a încercat odată să intervină spunând: *Dacă e adevărat, papa, atunci de ce nu scrii muzică?*

Într-o bună zi, am să încerc, a spus. *Îmi place să încerc lucruri noi. Medii noi*.

Poți chiar să introduci un cod în partitură, a spus Zoia, sesizând o oportunitate de a-i face pe plac.

Da, a răspuns el, uitându-se fix în ochii mei. *Aș putea.*

Un cod.

– Alo? Alo?

Avântul unui crescendo, punctul culminant, și apoi, la fel de discret pe cum au început, acordurile se estompează și se sting. Simt din nou greutatea prezentului așezându-se pe umerii mei, la fel ca atunci când termin de vizionat un film lung.

– E cineva acolo? strigă Aculina Burzinova.

– Îmi cer scuze, spun. Da, pot să vin eu la dumneavoastră.

Mă întind să iau un pix, ca să notez adresa.

Ceașca mea de ceai se răstoarnă spontan, sub nasul meu, chiar pe marginea taburetului, stropindu-mi picioarele goale. Lichidul călduț mi se scurge printre degete. Aculina îmi spune că locuiește într-o suburbie de la periferia Moscovei. Chiar la periferie. Trebuie să fi atins în treacăt ceașca de ceai.

Asta dacă nu cumva Zoia poate acum să miște obiecte…

Nu. Nu. Nu poate. E imposibil. Apăs pe pix, să-l deschid, și îmi mușc buza. Notez adresa. Apăs iar pe pix, să-l închid. Nu.

Zoia era sora mea, singura mea soră. Indiferent cum a fost, o iubeam și cred că și ea mă iubea pe mine. Îmi doresc să nu fi murit.

Dar, în același timp, îmi doresc și să fi murit.

Printre alei, observ câteva locuri de joacă și spații deschise, dar nimic nu mă ajută să îmi dau seama încotro trebuie să merg. Dacă Lev e la fel de pierdut ca și mine, nu o arată. Rămâne în fundal, potrivindu-se perfect cu clădirile înalte și tăcute, cu turnurile întunecate care domină cartierul. Calc într-o băltoacă, de nici cinci centimetri adâncime. Dar pare mult mai adâncă. Poate n-o să găsesc niciodată calea de ieșire din ghetoul ăsta monolitic.

– Trebuie să fie cineva pe care să-l putem întreba de adresă, spun inutil, uitându-mă pe stradă, dar sunt numai copii care lovesc cu piciorul în niște cauciucuri abandonate. Prea tineri ca să știe. Prea mici ca să se joace singuri. Vântul e mai rece acum și trece prin haina mea subțire. Mă simt mică, strânsă ca într-o cămașă de forță în pasajele astea dintre clădirile atât de înalte.

Oare așa se simte Zoia în viața de dincolo? Asta face ea? Se-nvârte într-un cerc infinit? Fără indicatoare stradale, fără puncte de reper? Fără

oameni?

Mă închei la jachetă până sus.

Ajungem cu o oră întârziere în fața ușii Aculinei Burzinova, o ușă de oțel, pe care au fost desenate obscenități cu sprayuri colorate. Sunt mai multe sonerii, și nici una nu e marcată cu un nume. Ușa se deschide, și în prag apare o femeie cu părul cărunt și fața ca o hartă cu șanțuri și creste. Mestecă ceva, e un mestecat repetitiv, aproape maniacal, ca o vită care rumegă.

– V-am văzut venind de la… Se oprește. Mă privește cu niște ochi verzi, adânciți în orbite. Tu, *tu* ești fata care mi-a telefonat?

– Sunt Raisa. Vă mulțumesc tare mult că ați acceptat să ne întâlnim. Îmi cer scuze pentru întârziere.

– Nu ai întârziat prea mult. Intră. Holul clădirii e neaerisit și murdar. Aculina scutură din cap când trecem pe lângă rândurile de cutii poștale, ca și cum întreaga privelițte i s-ar părea dizgrațioasă. Urcăm scările, iar Aculina tușește la fiecare câteva secunde, mișcându-se de parcă ar durea-o fiecare încheietură. O pisică tărcată stă de pază la ușă, și coada i se înfășoară în jurul gleznelor mele când trec pe lângă ea. Lângă fereastră e cel mai bine, spune, invitându-ne în sufragerie. Acolo respir mai bine.

Pisica ne urmărește, atentă. Mă uit pe fereastră să văd străzile, cauciucurile acelea dezumflate, mormanele de gunoi, se vede altfel de sus, toate strălucesc în soare. Când eram jos, nu percepeam nici o lumină. Lev e chiar în spatele meu, se uită și el pe geam, iar eu mă aplec pe sub brațul lui, amintindu-mi prea bine de momentul ameţitor dintre noi, de zilele trecute. Felul în care a zâmbit. Felul în care mi s-a strâns stomacul.

Îi ofer Aculinei o cutie cu bomboane de ciocolată, legată cu o panglică, iar ea îmi mulțumește din cap, dar maxilarele încă i se mișcă. Ar fi trebuit să-i aduc gumă de mestecat.

Aculina ne invită să luăm loc pe canapea. A pregătit mai mult decât ceea ce impune spoiala de ospitalitate rusească: chifle, rulouri și biscuiți cu gem. Dispare din nou ca să aducă ceva de băut. Pisica se întinde lângă picioarele mele, își înfășoară coada de gambă, strângându-mă ca într-o cătușă. Stau cu spatele foarte drept și încordat.

Ea e. Fata contesei. Urmează să luăm ceaiul cu cineva din nobilimea imperială.

Aculina dispare pentru o perioadă destul de lungă. Când se întoarce, mă simt agitată. Se așază în fotoliu. Are o tuse puternică, precum un huruit zgomotos.

– Ai spus că vrei să vorbim despre mama. Ar fi trebuit să-mi spui adevărul.

Îl simt pe Lev tensionat lângă mine.

Aculina tușește iar. Simt că mi-a rămas și mie ceva în gât. Aștept o explicație, dar ea începe iar să mestece în gol. Chipul pare că stă să i se dezmembreze.

Trag adânc aer în piept.

– Nu sunt sigură că… eu sunt asistenta unui istoric. Dumnealui este interesat de cartea de memorii a mamei dumneavoastră. În particular, unde a fost găsit originalul. În subsolul cuiva?

– Mi-a fost trimisă prin poștă, spune ea, rece. Acum câțiva ani.

– Expediată? Vreți să spuneți prin…

– Prin poștă.

– Cine a trimis-o?

– Cine a găsit-o, presupun. Aculina scuipă ceva în palmă. O bucată de caramel. Am crezut că poate, după publicarea cărții, o să mai am vreo veste de la acest donator anonim, dar nu a mai dat nici un semn de viață.

– Iertați-mă că întreb, spun, încercând să nu par cinică, dar dacă ați primit manuscrisul prin poștă, anonim, cum puteți ști că e autentic? Și nu o înșelătorie, un fals? Mai ales că mama dumneavoastră a fost o figură destul de cunoscută în perioada Războiului Civil…

– Pentru că, răspunde ea, schimbându-și tonalitatea ca să cadreze cu a mea, au trimis și pandantivul mamei odată cu manuscrisul.

– Vă referiți la cel din argint? Crucea?

– Crucea era un medalion. Înăuntru era o inscripție. Mama mi-a arătat, odată. Un jurnal ar putea fi falsificat, deși nu văd de ce ar face cineva una ca asta. Dar nu poți falsifica medalionul acela. Iar partea cu subsolul a fost ideea editorului, înțelegi? În zilele noastre, se găsesc tot timpul cărți în subsoluri. E o strategie de vânzare. Face să pară că materialul a fost ascuns intenționat. Poate chiar ilegal sau interzis. Aculina își drege vocea. Ai citit toată cartea?

Încă încerc să procesez tot ce mi-a spus.

– Da. A fost o scriitoare talentată…

– A fost o mamă îngrozitoare. Aculina face o pauză și apoi continuă calm: După revoluție, când eu și fratele meu eram încă doar niște copii, a început să activeze, să conspire împotriva bolșevicilor. Am implorat-o să se oprească, de dragul nostru. Era periculos. Am crezut-o atât de egoistă. Am jurat că n-am s-o iert niciodată.

Chiar atunci, pisica îmi sare în poală, țintuindu-mă în loc.

– Dar acum ai iertat-o? întreb.

– Jurnalul m-a ajutat să o înțeleg. Mama a avut o mare și imposibilă iubire. Și eu am trăit o astfel de iubire. Iar unele femei pur și simplu nu sunt menite să fie mame. Din nou, și eu sunt una dintre acele femei. Așa că, într-un final, noi două am avut unele lucruri în comun. Am mai înțeles, pentru prima oară, cum trebuie să fi fost pentru ea să aparțină unei lumi care s-a sfârșit într-o clipă, odată cu Revoluția din Octombrie. Aculina vorbește fără rezerve. Prin urmare, sunt recunoscătoare persoanei care mi-a trimis scrierile și colierul ei.

– Cum a murit mama dumneavoastră? întreb și apoi tresar.

Știu deja; scrie în nota introductivă a editorului. Conversația m-a tulburat și nu judec limpede în momentul ăsta.

– A fost executată, spune Aculina, sfidător. De către CEKA, în 1920. Istoricul dumitale nu știe asta?

– Ba da, bineînțeles.

– Nu există nici un istoric, nu-i așa?

– Poftim? spun, neliniștită.

– Minți cu privire la motivul pentru care te afli aici. Vrei să vorbești despre Tonia?

– Mă scuzați, nu înțeleg.

Aculina bagă mâna în buzunarul vestei ei terne.

– Am găsit asta pentru tine. Sper să apreciezi.

Mă întind peste pisică, încă așezată în poala mea, și mă simt de parcă aș fi intrat într-o expoziție de muzeu. Aculina îmi pune un obiect în mână. O ramă de lemn, nu mai mare decât o iconiță, fragilă și pătată. Fotografia din ramă e în alb-negru și pare nouă, protejată de sticlă, și înfățișează patru persoane: doi copii, un adolescent cu părul vâlvoi, care aduce oarecum cu Aculina, și o tânără îmbrăcată într-o rochie albicioasă, strânsă la mijloc.

Tânăra aceea sunt eu.

– Ce…, încep să mă bâlbâi.

Fotografia emană niște vibrații, o electricitate. Nu se poate să fiu eu. Nu am nici o rochie până la glezne. Nu am purtat niciodată părul tăiat până sub bărbie, buclele strânse cu o panglică de mătase. Și nu i-am văzut pe copiii ăștia în viața mea.

Oricine ar fi, zâmbește forțat către aparatul de fotografiat. Nici mie nu mi-ar ieși în mod natural zâmbetul ăla.

Lev îmi ia fotografia din mână. Scoate un fluierat, grav, nu admirativ.

– E a ta acum, spune Aculina rapid. O să-ți spun ce știu. Tonia și mama se știau bine înainte de revoluții. Mai târziu, după moartea mamei, Tonia ne-a adoptat pe mine și pe fratele meu, și a avut grijă de noi câțiva ani. Vezi, e băiatul din poză.

– Cine e Tonia? mă bâlbâi eu.

Aculina izbucnește într-un acces sfâșietor de tuse. Când mă privește din nou, ochii îi sunt roșii.

– Evident, cineva din familia ta. Uită-te la voi două! Lena a fost mama ta?

– Lena?

Nările îi tremură.

– Fiica Toniei. E și ea acolo, în fotografie.

– Pe mama mea o chema Katia. Te înșeli. E o greșeală la mijloc. Încep să ridic vocea. Nu am venit aici să fiu pusă față în față cu fotografia asta. Să fiu luată pe neașteptate în felul ăsta. Blana catifelată a pisicii se simte brusc ca și cum ar fi făcută din ace. Și nu știu nici o Tonia. Nu știu de ce ea… nu știu ce e chestia asta… eu sunt…

– Pot să vă servesc cu niște ceai? întreabă Lev, mai politicos decât l-am auzit vreodată, și Aculina răspunde cu un zâmbet larg, afișând un rând de

dinți de culoarea cafelei – dar eu o văd ca pe o bucurie, ca pe ceva care îi luminează trăsăturile, ca sclipirea foiței de aur de sub stratul de lac.

Aleksei ne-a spus să nu luăm Mercedesul pentru vizita asta, ca să nu atragem prea mult atenția asupra noastră în această parte a orașului, dar acum îmi doresc să o fi făcut. Am nevoie să închid ochii și să îmi limpezesc mintea. În schimb, eu și Lev trebuie să ne urcăm într-un microbuz și să suportăm călătoria înapoi prin jungla de complexuri rezidențiale. Fotografia înrămată a Aculinei e la mine în geantă, cureaua îmi lasă urme pe umăr. Mă aflu la Moscova pentru a-l găsi pe Eduard Daineko. Și nimic altceva nu contează – nici harta, nici colierul de argint sau fotografia Toniei. Nu contează că nu am habar de ce m-a trimis, de fapt, Aleksei la Aculina.

Nimic nu contează în afara faptului că trebuie să găsesc răspunsurile, *pentru mine,* și să plec pentru totdeauna…

– Gândești prea mult, spune Lev. Aproape că văd cum îți iese abur pe urechi. Am niște prieteni în apropiere. Hai să ne dăm jos aici și să trecem să-i salutăm.

– Mai fac oamenii așa ceva? întreb, înghițind în sec.

– Dacă mai au prieteni? Da, spune el, serios. Și întâlniri sociale. Și chiar și mâncare.

E deja seară. Ziua s-a scurs și sunt recunoscătoare pentru că am fost distrasă. Apartamentul prietenului a aparținut unui dansator renumit, îmi spune Lev pe drum. Pare genul de loc care i-ar fi plăcut mamei – tavan înalt, multe ferestre, spațios. Suficient cât să ții un spectacol acolo. Prietenii lui Lev, un cuplu vorbăreț, ne arată fiecare cameră, fără falsă modestie, apoi scot la iveală mai multe băuturi alcoolice decât ar fi putut mama să consume.

Soția îmi pune întrebări despre viața în Anglia, în timp ce ne oferă gustări care-ți ard limba: castraveciori murați și pește sărat. Sorb niște cvas de zmeură, cât ea vorbește, iar alcoolul începe să-mi încălzească venele. Aș fi putut să fiu exact ca femeia din fața mea, dacă nu ar fi existat *bărbatul acela*, în noaptea aceea. Aș fi vorbăreață și veselă. Nu m-ar deranja să trăiesc într-un apartament care i-a aparținut odată unui dansator.

În metrou, la întoarcere, văd ca prin ceață oamenii și scaunele pe care stau, iar când ieșim la suprafață, aerul nopții e neobișnuit de proaspăt. Apartamentul confortabil al prietenilor e deja o amintire îndepărtată. Ajungem la blocul în care locuiește Aleksei. Simt că mi se înfioară pielea.

În fața ușii, Lev se întoarce și mă privește. Între noi e o tăcere arzătoare, ca și cum s-ar pregăti să spună ceva important. Lasă capul în jos, până când fruntea lui aproape c-o atinge pe a mea, și brusc îmi dau seama ce vrea să zică. Nu știu cum să îl opresc. Nu știu cum să mă opresc nici pe mine.

– Cred că tatăl meu a fost cel care a scris povestirile, nu mama, izbucnesc.

E primul lucru care îmi vine în minte.

El zâmbește.

– Spune-mi.

– Cred că el le-a scris într-un fel de text cifrat. Poate suspecta că cineva voia să îl omoare. Poate chiar știa și motivul, dar îi era teamă să-mi spună direct, ca să nu mă pună în pericol, așa că a criptat aceste povestiri pentru orice eventualitate, le-a scris într-un caiet, știind că într-o bună zi, eu voi putea sparge codul…

– Dar nu el a fost cel care ți le-a dat, spune Lev.

– Poate că mama le-a găsit. Poate că le-a ascuns. Poate că a avut un motiv pentru care nu a vrut ca eu să știu adevărul, doar că, spre final, au apucat-o remușcările. A trebuit să mi le dea înainte să moară, zic eu și, cu toate că știu cât de fantezist, cât de imposibil sună, continui. Oricum, ce voiam să spun e că trebuie să mă uit din nou în caiet. Trebuie să… trebuie să…

– Înțeleg, spune Lev. Îmi dă laoparte o șuviță de păr de pe față, iar mâna lui rămâne acolo. Ai multe de făcut.

Din nou, liniște.

Acum nu mai trebuie s-o spună.

Poate că sunt un pic amețită, dar nu sunt suficient de beată ca să pot da vina pe alcool. Vreau să ridic bărbia, să-l sărut, să-i cedez total. Nu cred că am avut cu adevărat parte de dorință pasională la viața mea, sau oricum nu s-a simțit deloc așa. Pare ceva ce-mi respiră pe sub piele. Ca și cum m-ar putea înghiți cu totul.

E opusul a ceea ce simt cu Richard…

Richard.

Simt că mă pufnește râsul. E din cauza băuturii, clar. Nu-i de mirare că mama râdea întruna din nimic. Totul pare amuzant, cu susul în jos.

– Sunt logodită, spun.

– Ești…, zice Lev, apoi se oprește.

– Mă căsătoresc în septembrie. Îi arăt mâna stângă. E valoros, știu. E un inel de familie. Cred că ar trebui să fiu mai atentă cu el.

– Îl porți pe mâna greșită, observă el.

– În Anglia se poartă pe mâna stângă, nu pe dreapta.

– Hm, n-am știut asta.

– De ce ai ști?

Lev nu răspunde. Scoate cheia și deschide ușa, ca să intrăm, și acum trebuie să urcăm toate scările până sus. Senzația aia ciudată, înfiorarea pielii, nu dispare nici după ce mă prăbușesc pe canapea, nici când se sting luminile. Sunt tentată să mă strecor în pat, lângă Lev, să mă las în voia acelei senzații, dar bineînțeles că nu o fac. Mă întorc cu fața la perete, amețită și dezgustată de mine însămi. Lev nu mai vorbește cu mine.

Când închid ochii, îmi dau seama că în seara asta nu m-am mai simțit bântuită nici de trecut, și nici chiar de Zoia. Mama a găsit soluția în Anglia: alcoolul chiar poate să anihileze anumite lucruri, măcar pentru scurt timp. Doar că ea a uitat să se oprească la scurt timp și apoi a fost prea târziu.

Întredeschid ochii și îl văd pe Aleksei în camera de zi, așezat pe fotoliul tapițat. Clipesc de mai multe ori și reușesc să văd mai clar. Am un gust neplăcut, picant, în gură. Am uitat să mă spăl pe dinți aseară. Aleksei răsfoiește niște reviste și nu pare să observe că m-am trezit. Oftează, pune revistele pe o măsuță și se întinde să ia o pernă decorativă pe care am trântit-o pe podea.

Sub pernă, e fotografia înrămată a tinerei pe nume Tonia și a copiilor.

Nu-mi amintesc să o fi pus ieri pe podea. Dau să spun ceva, dar Aleksei are rama în mână, se uită cu atenție la ea, iar fața pare să i se prelingă cu totul, ca atunci când cineva scoate dopul de la cadă și apa se scurge. Pune repede rama la loc sub pernă. Se șterge pe mâini de praf și se ridică, dar e prea târziu.

Acum sunt sigură.

E ceva *sub* calmul acela al lui, în spatele persoanei publice. Ceva aspru, zimțat. Se mișcă precum Nessi în adâncurile din Loch Ness, fără să facă vreo undă la suprafață.

– Nu e vânzătoarea de data trecută. Lev duce o mână streașină la frunte, pentru a bloca soarele care strălucește peste Vernissage. Dar cineva așteaptă acolo. Ne-am oprit destul de departe pentru a putea să ne întoarcem fără să fim văzuți. Putem să plecăm, pur și simplu, continuă. Am putea să mergem la o înghețată.

– Am plecat din Moscova când aveam zece ani. Nu mai am zece ani.

Bărbatul care stă lângă taraba cu păpuși matrioșka e cu spatele la soare, așa că nu pot să îi disting clar chipul, dar ăsta e un semn bun. Eduard Daineko a trimis, probabil, un lacheu de-ai lui să investigheze, vreun membru al unei bande, tânăr și irascibil, care o să mă întrebe cine sunt și de ce vreau să mă întâlnesc cu *artistul*. Colonelul m-a avertizat că va fi nevoie de convingere, răbdare și bani de buzunar pentru a-mi asigura întâlniri la nivel mai înalt, dar o să ajung și acolo.

– Bună dimineața, spune bărbatul, când ne apropiem de el.

Toate presupunerile mele au fost eronate.

Lev pășește în fața mea, ca și cum ar simți și el asta, dar mintea mea deja gonește înapoi. Am zece ani. Am și acum zece ani, după atâta timp; sunt încă în sufrageria aia. Încă îl văd pe bărbatul îmbrăcat în haine închise la culoare, cu un pistol în mâinile înmănușate, el însuși o insulă în mijlocul băltoacei de sânge, fixându-mă cu privirea ca și cum ar fi vrut să îl văd. Ca și cum ar fi vrut să fie prins.

Cred că încă vrea să fie prins.

– S-ar putea să nu mă mai ții minte, spune bărbatul. Numele meu este Eduard Daineko.

PARTEA A DOUA

NOUL REGE

Odată, demult, într-un regat îndepărtat, începuse să plouă. La adăpost în castelul lui, noul rege le-a dăruit soldaților săi haine speciale, ca să se apere de ploaie. Dar locuitorilor orașului nu li s-au dat haine. Și ei au învățat să nu se privească în ochi, ca să nu le intre stropi de ploaie.

Într-o zi, un soldat s-a oprit să stea de vorbă cu o localnică.

– Ploaia se va opri, fără îndoială, în curând, a liniștit-o soldatul.

– Am auzit, a spus femeia, că nici soldații nu mai sunt în siguranță acum. Că noul rege are să vă ia înapoi hainele când îl va cuprinde mânia.

– E adevărat, a spus soldatul.

– Am auzit, a spus femeia, că singura cale pentru cineva ca mine să câștige o haină e să vândă pe altcineva regelui.

– Și asta e adevărat, a spus soldatul.

– De ce e ploaia noastră atât de roșie? a întrebat femeia. Ploaia e așa roșie în toate țările?

Soldatul i-a zâmbit. Deja îi spusese prea multe lucruri și nu ar fi ajutat-o cu nimic dacă ar fi știut adevărul. Ploaia era roșie pentru că așa o înfăptuise noul rege. O înfăptuise din oameni.

CAPITOLUL 14

ANTONINA

Provincia Tula, primăvara anului 1924

Pădurea de mesteceni e mai plină ca oricând de stăncuțe. Ochii lor sunt atât de negri, încât Tonia nu le distinge pupilele. Seamănă un pic cu ai ei. Stau cocoțate pe toate muchiile casei de la Otrada și câteodată, când deschide o fereastră, se produce o explozie de pene negre. Dar asta se întâmplă doar în timpul zilei. În fiecare seară, înainte de culcare, iese pe terasă și vede luna de marmură deasupra. Noaptea, stăncuțele nu se mișcă.

– Tonia?

Sașa are pașii moi ca ai unei pisici, deodată apare în spatele ei, o îmbrățișează și își sprijină bărbia de capul ei.

– Vrei să rămân? întreabă.

– Sunt doar puțin neliniștită. Se întoarce către el. Du-te acasă.

– Urăsc păsările astea, spune el. Le-aș împușca dacă nu aș crede că sunt deja moarte.

Cumva, asta o face să zâmbească. Sașa își ia la revedere cu un sărut și se întoarce înăuntru, își strânge lucrurile, cămașa, haina, pantofii, ștergând astfel orice urmă a trecerii vreunui musafir prin dormitorul cu pricina. Deși nu ar mai trebui să îl considere un musafir, nu? Sunt împreună de când ea și Lena s-au mutat la Otrada, cu ani în urmă.

Casa a fost părăsită atâta vreme, că lemnul începuse să putrezească și fusese scobit din interior de carii. Ca un pepene. Sașa a fost cel care a ajutat-o să facă reședința locuibilă din nou.

Și atunci de ce nu stă și el aici?

Tonia se întoarce pentru ultima oară să vadă priveliștea, dar nu vede decât stăncuțele, nemișcate, uitându-se la ea cu propriii ei ochi, ca și cum ar fi fost toți frații și surorile pe care aproape că i-a avut.

– Mama! Lena a apărut pe verandă. La șase ani, ochii i se luminează când vorbește, strălucesc, exact ca ai lui Valentin. Mama, a venit cineva să te vadă.

Tonia se ridică de unde lucra în grădină și își șterge mâinile. Ar putea fi Nelly, dar Nelly nu vine niciodată în vizită. Oricât și-ar cere iertare Tonia, Nelly nici nu se apropie de ea. *O prietenie atât de lungă nu poate fi distrusă atât de rapid*, i-a spus Tonia lui Kiril, *nu e posibil*, și Kiril e de acord, ceea

ce o face pe Tonia să creadă că fusese distrusă cu ani în urmă. Distrusă atunci când Tonia nici nu a băgat de seamă.

– Cineva din sat? întreabă Tonia, disprețuindu-și propria speranță.

– Zice că e din capitală, spune Lena, veselă. Mama, tu cunoști oameni din capitală?

Tonia merge unde o duce Lena. Lena a poftit oaspetele în salon, ca o adevărată gazdă. Bineînțeles, salonul de la Otrada nu seamănă deloc cu Salonul Albastru din casa de pe malul Fontankăi, cu tablourile, candelabrele și covoarele sale scumpe. Aici, mobilierul original a fost furat și Tonia a mobilat camera simplu, cu scaune cu spătar de lemn, care să se potrivească cu lambriurile de alun de pe pereți, și o masă pe care Sașa a sculptat-o cu mâna lui.

Poate acesta e motivul pentru care oaspetele iese în evidență ca o boală de piele.

E o femeie înaltă, voluptoasă, împodobită cu dantele care îi atârnă pe brațe și talie. Femeia se întoarce, și coama de păr roșu, cu fire perlate la rădăcină, se întoarce odată cu ea. Între degete ține o țigaretă cu mușțiuc. Arată de parcă tocmai ar fi plecat de la o petrecere de acum zece ani.

– Serios, drăguță, spune Natalia, ce e cu expresia asta pe fața ta? Sunt eu. Știi ce mi-au zis sătenii? Că locul ăsta e bântuit. Ți-ai făcut reputație, nu glumă.

– E bântuit *acum*, răspunde Tonia, deși nu se poate abține să nu se simtă cuprinsă de neliniște. Cum e posibil? Nu o să scape *niciodată* de femeia asta? Credeam că ai murit.

– Ah, da, așa se zice despre mine.

– Așa au zis copiii despre tine.

Zâmbetul Nataliei devine precaut.

– Copiii mei?

Neliniștea Toniei începe să se domolească. Contesa Burzinova pe care o știa în Petrograd nu mirosea bizar și nu avea pielea ca marginile desprinse ale frunzelor de varză. Țigara cu mușțiuc nici măcar nu e aprinsă. E doar de dragul aparenței. La fel și râsul sardonic, gulerele înalte și felul în care spune *drăguță*.

Vechea Natalia și-ar fi smuls fiecare fir alb de păr. Ar fi purtat o perucă.

Tonia o roagă pe Lena să aducă niște ceai și o invită pe contesă să ia loc. Are o poveste pe care nu crezuse că va fi nevoită s-o spună vreodată: Aculina și micul Fedea au fost trimiși într-o instituție de stat pentru orfani, după arestarea Nataliei, la Petrograd, în 1920. Au îndurat un an acolo și apoi au fugit. În inocența lor, s-au întors acasă și au descoperit că fostul conac al Burzinovilor de pe Zaharevskaia fusese transformat în locuință pentru vreo douăzeci de familii, și nici una dintre ele nu s-a arătat dispusă să adopte doi fugari.

Aculina a fost cea care a găsit, ascunsă în fundul unui sertar, într-unul din dormitoare, harta cu Tula, pe care era încercuit satul natal al Toniei.

– Au crezut că ai fost împușcată de CEKA, spune Tonia. Oamenii cântau cântece despre tine pe străzile din Petro… Leningrad. Erai un simbol al vechiului imperiu.

Mâna liberă a Nataliei găsește colierul de argint și strânge tare crucea.

– Cei din CEKA mi-au dat drumul, spune ea. Am făcut o înțelegere. Ei voiau bani. Am crezut că va fi mai ușor dacă oamenii credeau că am murit, iar ei au fost încântați de idee. Scoate un sunet firav, gutural. I-am căutat pe micul Fedea și pe Aculina. I-am căutat peste tot.

– Aculina călătorește acum prin est, spune Tonia. Dar ne trimite scrisori câteodată. O să-ți dau ultima adresă pe care o avem de la ea.

– Și micul meu Fedea?

Tonia ezită.

– Fedea nu și-a revenit niciodată complet după experiența de la orfelinat. Condițiile de acolo, așa cum mi le-a descris Aculina…

– Nu și-a revenit? Ce vrei să spui?

– A murit acum doi ani.

Mâinile Nataliei cad în poală.

– Înțeleg.

Nu înțelegi, vrea să spună Tonia. Nu înțelegi că nu mai suntem în 1916, iar eu nu mai sunt soția Fabergé a lui Dmitri. Nu înțelegi că poți să vii la ceai oricând vrei, poți să te întorci din morți dacă vrei, dar nu poți să dai timpul înapoi.

– Nu a suferit, spune Tonia. E o minciună. Nici măcar nu e sigură de ce a spus asta; poate întrucât, cu ani în urmă, a exersat prea mult minciuna cu Natalia. S-a stins în pace.

– Ai fost amabilă să ai grijă de copiii mei, spune Natalia. O să mă revanșez față de tine. Îți promit. Așa e corect.

– Nu e nevoie.

Ușa salonului se deschide și intră Lena, mișcându-se de colo-colo cum face ea de obicei, ca o rafală de vânt. Așază tava pe masă și bate din palme, iar părul lung și negru îi flutură pe spate, prins cu o fundă mare.

– Eu sunt Lena, spune ea, entuziasmată. Vrei ceai? Ești o prințesă?

Natalia ridică o ceașcă și Lena îi toarnă ceai.

– Nu sunt o prințesă, răspunde Natalia. Ce păr frumos și negru ai! Cu totul diferit de al mamei tale.

– L-am moștenit pe tata, ciripește Lena.

– Și unde e tatăl tău, Lena?

– Departe, răspunde simplu Lena. Dar nu l-am cunoscut nici eu, așa că nu te întrista.

– N-o să mă întristez, spune Natalia. Ești fermecătoare. Mai vino o dată în salon înainte să plec, bine? Lena radiază de bucurie și o zbughește din cameră, dispărând pe hol. I se aud pașii grăbiți, apoi se sting. Are și ochii lui Andreiev, spune Natalia. Ce norocoasă! Presupun că el nu știe.

Tonia își toarnă niște ceai.

– Nu e un secret. A plecat la război; nu am primit nici o veste de la el.

– Asta e ocazia mea să-ți răsplătesc bunătatea, spune contesa. M-am întâlnit recent cu Valentin Andreiev, într-un mod total surprinzător. La Leningrad. Nu face bine, Tonia. A avut un episod grav de tifos în timpul războiului, care, din câte se pare, l-a lăsat foarte slăbit. Iar acum… știi doar cum sunt iernile în nord.

– E bolnav? întreabă Tonia, pe un ton impasibil.

– Ar trebui să pleci la el imediat, drăguță, dacă ai să-i spui ceva, zice Natalia, fluturând țigara înspre Tonia. Poate despre fiica pe care o are? Nu o să mai ai altă șansă.

Urmează un moment de tăcere. E prea multă liniște, ca în ochiul furtunii. Atunci când ea și micul Fedea au apărut pentru prima oară la ușa Toniei, Aculina a zis că membrii CEKA ar fi executat-o pe Natalia Burzinova la marginea unei prăpastii. Că au ciuruit-o și au aruncat-o într-o groapă comună. Numai că, din câte se pare, nu au îngrămădit suficiente cadavre peste ea cât s-o împiedice să iasă la suprafață.

– Îți mulțumesc că mi-ai spus, Natalia Fiodorovna, răspunde Tonia, păstrând adresarea formală, cu numele de familie.

– Te rog să-mi spui Natașa, vine răspunsul nonșalant. Acum suntem egale, nu?

Abia mai târziu, după ce contesa a plecat de mult, iar Lena o ajută să aranjeze masa pentru cină și stăncuțele aterizează pe pervazuri, Tonia își dă seama că a uitat s-o întrebe pe Natalia de ce venise tocmai până la Otrada.

Noaptea, lacul dintre pădurea de mesteceni și cea de pini e acoperit de ceață, o ceață groasă ca praful. Apa mângâie picioarele goale ale Toniei și se simte ca limba unei pisici.

Dragostea nu trebuie să fie patimă, a zis mama odată. A fost una dintre puținele ocazii când mama a privit-o pe Tonia drept în ochi în timp ce vorbea. O să știi când e dragoste adevărată după cât va fi de tăcută. Cum crește în timp, câte puțin în fiecare zi, devenind din ce în ce mai puternică, fără să-ți dai seama, până când ajunge să fie tot ceea ce vezi, ca Nopțile Albe din Sankt Petersburg. Până când devine o certitudine a vieții.

De ce nu s-a îndrăgostit Tonia de Sașa?

Sașa a fost acolo în ziua în care a murit micul Fedea. Lena, care nu împlinise încă cinci ani, a plâns ore întregi în brațele lui Sașa, jurând că nu o să mai lase pe nimeni din lume să moară, niciodată. O să crească și o să găsească o cale de a pune capăt morții. *Nimeni, niciodată, mă credeți cu toții? Mă credeți, nu-i așa?* Și Tonia a zis că da, dar oamenii debitează tot felul de prostii la moartea cuiva, ca atunci când a murit mama, iar oamenii au zis că în sfârșit o să fie alături de toți copilașii ei pierduți.

Chiar înainte să moară băiatul, Sașa se afla la căpătâiul lui, și micul Fedea a zis: *Mi-e atât de frică, te rog nu mă lăsa să mor,* iar Sașa i-a spus: *Fedea, ai visat vreodată să fii marinar și să-ți cârmuiești nava în sus pe Neva, până la Marea Baltică, și apoi să vezi lumea cea mare? Asta e moartea. Exact așa e când mori.*

Erau niște cuvinte frumoase și, din felul în care le-a spus, Tonia a știut că nu îi aparțineau.

Erau ale altcuiva. Poate le citise pe undeva. Sau le auzise. Poate le furase, le confiscase, așa cum fac brigăzile CEKA, cele cu care e încă în relații amiabile, chiar și acum. Sașa folosește des tot felul de sintagme, expresii, citate. Tonia consideră că e un obicei inofensiv, chiar plăcut. Are o inteligență provincială, simplă și la obiect. Dar în ziua aceea, când micul Fedea se stingea sub ochii lor, nu i-a plăcut că nu a spus ceva de la el, cu propriile-i cuvinte. Nu i-a plăcut că, de fapt, el nu *spunea* nimic.

Și rușinea o ardea adânc în pântec, pentru că îl compara cu Valentin.

Tonia e în apă de atâta timp, că i-au amorțit picioarele, dar nu se mișcă din loc. Contesa s-ar putea să încerce să o găsească pe Aculina în imensitatea estului. Dar Tonia își amintește că în noaptea în care l-au pierdut pe micul Fedea, ceva a pierit și în Aculina, ceva ce fusese mereu acolo. Ceva ce avea să fie îngropat a doua zi împreună cu fratele ei, într-un coșciug și așa mult prea mic.

Aculina nu e de găsit. Nici de Tonia, nici de Natalia. De nimeni.

Tonia pleacă în sfârșit de la malul apei. S-a hotărât; de fapt, s-a hotărât încă din momentul când a fost rostit numele *lui.* A trebuit numai să stea aici suficient de mult timp cât să poată să recunoască în sinea ei. Mamei nu i-a plăcut niciodată locul ăsta, odată a încercat să îi interzică Toniei să mai vină la lac. Mama spunea că nu sunt valuri, nici curenți în lacurile astea. *Numai curenții pe care și-i produc oamenii singuri.*

Luna luminează cerul, ca o lampă cu gaz. Tonia cotește iar și iar, până când lincșii din piatră de la Otrada sunt din nou vizibili, în vârful stâlpilor negri ai porții. Simbolul familiei ei. Păzitorii moșiei, care țin la distanță pericolele sau le opresc înăuntru.

Se oprește la locul unde e salcia, ca să vadă fațada casei. La lumina stelelor, strălucește în albăstrui, căci podelele, acoperișul, ramele ferestrelor, ornamentațiile sculptate, toate sunt din lemn de mesteacăn. Tonia știe acum că lemnul masiv nu e chiar cel mai bun material ca să-ți construiești o casă întreagă numai cu el. Poate de aceea ziceau sătenii că Otrada e precum căpușele din pădure, care sug sânge. Un organism viu, care respiră și e în căutarea unei gazde.

Odinioară, iobagii îi erau de ajuns, dar fără ei, moșia e înfometată tot timpul.

Când intră, pereții se cutremură. Tonia a adormit-o pe Lena acum câteva ore, dar aude zgomot venind dinspre odaia din lemn de trandafir, cândva salonul privat al familiei. Trebuie să fie Sașa. Camera aceea e locul lui preferat de relaxare, unde citește și fumează, iar mahorca pe care o fumează emană un iz puternic, de prune uscate.

– Începusem să mă îngrijorez, spune Sașa, în timp ce ea închide ușa în urma ei.

– Am fost la lac. Tonia se îndreaptă spre fereastră și trage una din draperii. Azi m-a vizitat o cunoștință veche. M-a informat că Valentin Andreiev e pe moarte. Dacă vreau să-l văd, trebuie să mă duc în capitală. Își ignoră inima care începe să-i bubuie în piept. Nu știu dacă o să am curajul să-i spun despre Lena. Dar trebuie să încerc. Trebuie să-mi iau rămas-bun.

– Dacă asta îți dorești, ar trebui să te duci.

– Călătoria nu va fi ușoară.

– Ai s-o iei pe Lena cu tine?

– Nu știu. Nu știu de ce anume suferă, nu știu cum va fi. Iar Lena… îți amintești cum a fost după ce a murit Fedea. Îi e atât de frică de moarte, zice, apoi ezită pentru un moment. Aș putea să o las aici cu tine. Știi că ar fi foarte încântată.

– Pot să stau cât vrei tu. Se ridică și vine lângă ea, la fereastră. Sunt bucuros că ai încredere în mine.

Tonia chiar are încredere în el. Crede că soția lui a fugit și și-a luat copilul cu ea. A văzut cât e de tandru Sașa, a văzut cum mâinile-i mari, de luptător, se înmoaie când își îngrijește animalele, pe care le preferă vădit în locul oamenilor. Iar Lena îl adoră. E singurul tată pe care l-a cunoscut vreodată. Lena vorbește despre bărbatul de la care a moștenit părul, bărbatul care e *departe*, la fel cum vorbește despre prințese. Odinioară, credea că-s aievea. Acum, sunt doar o închipuire.

– Am ceva să-ți arăt, spune Sașa. Am găsit-o în pădure.

Tonia e cu Sașa de patru ani, suficient timp cât să cunoști cu adevărat pe cineva. Dar poate că asta e și problema?

– În pădure?

– Cred că am văzut pe cineva.

Are un ton atât de serios, că pe Tonia o pufnește râsul.

– Ai răpit pe cineva?

– Ar fi fost mai bine. Apucă un sac șifonat, care atârna de scaunul lui, și își vâră ambele mâini deodată în el, de parcă ar trebui să se lupte cu ce e înăuntru, iar în momentul în care vede ce era în sac, Tonia scoate un țipăt scurt și ascuțit.

– Ai mai văzut așa ceva? întreabă Sașa.

Mai văzuse, în magazinele de jucării din Petrograd, dar nu chiar ca *asta*.

– Cred că a lăsat-o unul din săteni acolo, ca să te sperie, spune Sașa, iar ea știe că o să-i roage pe prietenii lui din CEKA să facă o vizită în Popovka și știe ce presupune o asemenea vizită. Brutalitatea celor din CEKA față de săteni nu îl deranjează pe el în măsura în care o afectează pe ea. *După cum s-au purtat cu noi amândoi, Tonia, de ce îți mai pasă ce se întâmplă cu ei?*

Pentru prima oară, Tonia s-ar putea să fie de acord.

E o păpușă mică, de porțelan. Sașa îi netezește părul blond și des, îi ridică cu degetele genele ca niște picioare de păianjen. Ochii sunt negri.

E o păpușă care seamănă cu ea. Care a fost făcută să semene cu ea.

CAPITOLUL 15

ROSIE

Moscova, iulie 1991

Eduard Daineko a ales o bombă de restaurant, cu scaune decolorate din plastic și un casetofon care rulează o casetă. Sunt grămezi de vase murdare pe fiecare masă. Mă sufoc de la fumul de țigări ieftine. După ce Daineko ne-a acostat ieri la târgul Vernissage, a zis că ar fi mai bine să se întâlnească cu mine azi, aici, ca să stăm de vorbă cum trebuie.

Azi, Lev are niște comisioane de făcut, împreună cu Aleksei. Iar eu simt că am avut mereu nevoie să fac asta pe cont propriu.

Daineko împinge peste fața de masă vâscoasă o farfurie cu pelmeni, colțunași, fără vreo garnitură. Arată ca un cuib de pasăre plin cu ouă.

– Deci mai ai păpușa. Își suflecă mânecile, lăsând la vedere o mulțime de tatuaje foarte grafice. Dar nu, nu e lucrarea mea.

Transpirația îmi alunecă pe ambii obraji. De paisprezece ani, m-am dus la culcare în fiecare seară cu ura clocotindu-mi în stomac și cu gândul la omul care stă acum în fața mea. Hotărâtă să nu mă transform în mama, hotărâtă să nu cad în capcana neguroasă a pastilelor și a autoflagelării, am ținut strâns de acea ură. Mi s-a răspândit în fiecare parte a corpului, mi s-a amestecat cu sângele și acum simt cum năvălește când ne uităm unul la celălalt. Vrea să fie civilizat? Crede că timpul care a trecut a spălat din sângele pe care l-a vărsat?

– De ce ai lăsat-o în urma ta? îl întreb direct.

Se apleacă și taie cu cuțitul din pelmeni, de parcă ar crede că motivul pentru care nu am început să mănânc este că nu știu să folosesc tacâmurile. În mintea mea, *bărbatul ăla* a fost mereu ancorat într-un anume moment din timp. La fel ca oamenii pe care i-a omorât, nu îmbătrânește niciodată. Dar acum e mai aproape de mine ca oricând și îmi dau seama că adevăratul Eduard Daineko are o vârstă. Cincizeci, poate. Cincizeci și cinci. Din colțurile ochilor îi răsar riduri fine, ca nișteațe. Părul a început să îi albească la rădăcină.

– Am lăsat-o pentru tine, spune, punând cuțitul jos.

– Pentru mine?

– Ești fiica mea.

Mă aud râzând. Asta e imposibil.

– Eu și Katia am avut o legătură, spune el. Una care a durat aproape doisprezece ani, până la momentul acela. Ești copilul meu.

Îmi întorc privirea și văd scântei de lumină explodând precum artificiile. Acesta e bărbatul care i-a ucis pe sora mea și pe tatăl meu adorat. Doi oameni nevinovați. A ucis-o și pe mama, doar că durat mai mult. Nu avem același sânge.

E imposibil.

– Nu a fost intenția mea să ucid pe nimeni, Raisa, spune. Dacă aș fi vrut asta, nu m-ai fi văzut. Nimeni nu m-ar fi văzut. Eram acolo ca să-i cer Katiei să aleagă între mine și soțul ei și am adus cu mine păpușa pentru că nu știam care va fi alegerea ei. Voiam să ai ceva de la mine. Indiferent de alegere.

– Dar de ce o *păpușă*? întreb, amețită.

Pare surprins.

– Katia mi-a spus că le colecționai. Am văzut colecția cu ochii mei, în apartament. De mai multe ori.

Ce văzuse era colecția *ei*. Și asta înseamnă că a fost în apartamentul *nostru*. De mai multe ori. Îmi șterg fața cu șervetul. Simt cum începe să capete contur o migrenă îngrozitoare.

– N-am știut că n-o să fie acasă în seara aia. Credeam că era în vizită la prieteni sau ceva de genul ăsta. Când am ajuns acolo, am avut o confruntare cu tatăl tău și… Oftează. Sora ta a intrat în cameră. Și lucrurile au scăpat de sub control.

Lucrurile au scăpat de sub control, așa descrie el ce s-a întâmplat.

– A fost o tragedie, Raisa.

O tragedie.

Spune asta de parcă e ceva ce am văzut la știri. Ceva ce s-a întâmplat altor oameni. Ceva de care putem să ne debarasăm, amândoi. Eu, una, nu pot să mă debarasez de asta. Dar nici nu mai pot rămâne aici, în momentul de față. Mă ridic, îmi iau geanta și îmi croiesc drum afară din restaurant, prin umiditate, fum și mulțimea de clienți.

Afară încep să vomit, spre șocul câtorva privitori.

Gâfâi și icnesc până când nu mai e nimic de dat afară, apoi o rup la fugă. Nu știu prea bine zona, dar alerg ca și cum aș fi urmărită, iar oamenii îmi aruncă priviri nedumerite, când trec pe lângă ei. Probabil cred că sunt străină, când îmi văd hainele și starea de panică. Și că asta e prima mea vară în Rusia. Dar nu e.

Am trăit unsprezece veri din viața mea aici. Încă o trăiesc pe ultima.

La metrou. În jos pe scările rulante. Subteran. Nu mă pot opri pentru că, dacă mă opresc, s-ar putea să încep *să gândesc*, iar dacă încep să gândesc, s-ar putea să mi se pară că are sens. Ceea ce mi-a spus el ar putea să înceapă să pară real. Migrena e sfâșietoare, mă înțeapă în tâmple, când ajung la blocul unde stă Aleksei. Când încerc să descui ușa, mă tai cu cheile. Pare că Aleksei și Lev nu s-au întors încă, așa că măcar nu sunt

nevoită să explic de ce am hainele murdare de vomă, de ce e sânge pe scări, de ce nici măcar nu pot să respir.

Când ajung în apartament, bâjbâi după telefon și îl mânjesc când încep să formez numărul. Operatorul îmi face legătura.

– Alo? răspunde Richard.

– Eu sunt. Eu sunt.

– Bună, Ro, spune el, cu afecțiune. Nu mă așteptam să te aud azi.

– Richard, eu…

– Scuze, tocmai a venit tata. Plecăm la Londra. Trebuie să fug. Putem să vorbim mâine? O să…

Legătura se întrerupe. Conexiunea de aici la Oxford a fost mereu slabă. Dar nici nu contează pentru că nu am nevoie de încurajările lui Richard și nici măcar nu am nevoie să vorbesc cu cineva. Am nevoie doar de un memento că pot să intru oricând vreau în lumea lui Rosie. Că nu am fost absorbită de vârtejul vieții mele anterioare atât de mult, încât să nu mai pot ieși niciodată de aici.

Raisocika…

Zoia nu mi-a mai rostit numele până acum.

Asta nu se întâmplă, de fapt. Nimic din toate astea nu se întâmplă.

– Pleacă, strig pe holul gol. Te rog… nu știu cine ești. Dar te rog, lasă-mă în pace…

Raisocika…

– Taci! Ridic telefonul, cu tot cu receptor, și îl arunc în perete. Nu mai pot să fac asta! Pleacă! Pleacă!

Liniște. Cad în genunchi și iau telefonul. Din fericire, e intact. Deschid ușa bucătăriei, cu durerea bubuindu-mi în cap. Îmi fac un ceai și îl beau cât încă e prea fierbinte, apoi mi se face și mai rău. Poate de la cât am vomitat. Trebuie să mă întind în pat. Scot coșul de gunoi și, când sunt pe punctul de a arunca frunzele de ceai, observ ceva în gunoi.

Fotografia Toniei. Mototolită.

Tonia. Am uitat de ea. Eduardo Daineko a avut mereu acest efect asupra mea. Mă face să uit de orice altceva. Apuc coșul și îl răstorn, îl scutur ca să cadă tot din el. Cioburi de sticlă cad ca mărgelele. Nu arată ca și când cineva ar fi scăpat fotografia pe podea. Cineva a spart-o cu ciocanul. A distrus-o, fizic, violent.

În gunoi, mai e o fotografie.

Mă așez pe podea. Fotografia asta e dintr-o hârtie mai subțire decât cealaltă, pare decupată dintr-un ziar, și înfățișează un tânăr care vorbește unei mulțimi uriașe, de la un balcon înalt. E izbitor de chipeș. Cred că a fost ascunsă în ramă, în spatele fotografiei cu Tonia și copiii. Nu pot să-mi dau seama de unde altundeva ar fi putut să apară. Și, în general, nu prea pot să îmi dau seama de nimic.

Valentin Andreiev, Moscova, 1921, e scris pe fotografie.

Valentin Andreiev. Nu știu numele, dar e ceva foarte familiar la individul din imagine. Nu în același fel în care Tonia îmi pare familiară, ci

într-un mod mai subtil, subliminal. Să fie, poate, linia maxilarului? Forma sprâncenelor? Sau felul în care arată la costum și cravată? Calitatea fotografiei nu e prea bună, dar așa poți să îți imaginezi mai mult. Aproape că aud o voce ce se ridică deasupra mulțimii, o voce care încearcă să schimbe istoria, o voce care acoperă orice alt sunet…

Ca a lui Aleksei.

Aleksei, singura persoană în afară de mine și de Lev care știa despre fotografie… și care a fost singur în apartament de atunci.

El trebuie să fi făcut asta.

Dar *de ce*? Și cine ar face așa ceva?

Trebuie să mătur toate cioburile și să le arunc înapoi la gunoi. Trebuie să arunc și frunzele de ceai. Vreau și acum să mă întind în pat, dar nici nu pot să mă mișc. Simt ceva pe obraz, apoi aud un sunet și îmi dau seama că vine de la mine. Plâng, deși eu nu plâng absolut niciodată. Vărs toate lacrimile pe care nu le-am vărsat pentru papa și Zoia, lacrimile pe care nu le-am vărsat când am ajuns cu mama în Anglia, lacrimile pe care nu le-am vărsat când am aflat că mama murise. Fuseseră întârziate, precum comenzile la restaurant, iar acum veneau toate odată. S-ar putea să nu se oprească niciodată.

Stau culcată pe-o parte, prefăcându-mă că dorm. Lev și Aleksei s-au întors. Îi aud vorbind pe hol. Lev spune că are impresia că nu mă simt bine, iar Aleksei își exprimă și el îngrijorarea.

Mâine, Aleksei va pleca într-o călătorie de patru zile la Novosibirsk. Alte conferințe, alte dialoguri, alte pagini în cartea fizică a vieții sale. Iată-l pe *Ultimul bolșevic*, e aici, ca să-l vadă toată lumea.

Mă întorc cu fața în sus și clipesc uitându-mă în tavan. *Ultimul bolșevic* e o poveste scurtă. Aleksei nu dă nici un detaliu despre viața lui de dinainte de a fi arestat, cu toate astea, viața aceea trebuie să fi fost complet dată peste cap. Nu spune nimic nici despre cum trebuie să se fi simțit când a aflat că va fi trimis la Canalul Marea Albă. Le oferă cititorilor detalii viscerale despre viața lui în exil, ce făcea zi de zi, despre dificultatea de a supraviețui într-un loc care nu fusese destinat oamenilor. Te transportă acolo.

Dar această imagine evocatoare servește doar la distragerea atenției de la tot ce nu figurează acolo: el, el însuși, persoana lui.

Unde e el în propria-i carte?

Sub masca aceasta, Aleksei Ivanov e carismatic și convingător. Fără îndoială, e o mască pe care a cultivat-o de-a lungul timpului și cu siguranță reprezintă o parte din el, poate latura lui pe care o prețuiește cel mai mult, dar e totuși o mască. Oricine ar fi el cu adevărat, e undeva ascuns sub mască.

Sau poate că și-a distrus acel sine, așa cum a făcut cu rama fotografiei.

– Ah, ești trează.

Mă ridic încet. Îmi simt fața iritată de la atâta plâns. Când Lev îmi întinde paharul cu apă, trebuie să mă silesc să iau o gură. La Moscova, apa de la robinet e stătută și cu un gust acru, de var, dar îmi spală rămășițele de greață.

– Cum a rămas ieri cu Daineko? întreabă Lev.

Îi spun tot: despre tatuajele de pe brațele lui Daineko, păpușile despre care el credea că erau ale mele, motivul pentru care papa și Zoia au murit. Cu cât explic mai mult, cu atât are mai puțin sens. Poate că Eduard Daineko l-a ucis pe tatăl meu într-o criză de furie, în timpul unei confruntări aprinse. O crimă pasională. Asta aș putea să cred. Dar de ce și pe Zoia? Un ucigaș plătit, să omoare din greșeală o adolescentă? Ceva nu se leagă. Și nu e ca și cum s-ar fi temut să lase în urmă martori. În fond, pe mine m-a lăsat în viață, chit că eram sau nu fiica lui. A lăsat-o în viață pe femeia care i-a dat drumul în clădire.

De ce? Doar ca să fie crud? Să fie eficient?

– Ai aflat ce căutai, spune Lev. Acum știi de ce era acolo.

– Da, dar acum mă gândesc… Îmi simt obrajii fierbinți. Vreau mai mult!

– Ce anume vrei?

– Povestea spusă de el a fost un fel de… dezinformare. Ca și cum ar fi vrut să mă împiedice să aflu ceva. Simt că acum sunt și mai departe de adevăr.

– Pentru tine e foarte important adevărul.

Credeam că mi-am vărsat deja toate lacrimile, dar se pare că nu. Am senzația că ieri mi s-a spart o țeavă undeva în spatele ochilor și că va tot continua să curgă.

– Toți membrii familiei mele sunt morți, spun, cu tărie. Adevărul e tot ce mi-a rămas.

– Nu am vrut să…

– Așa că da, îmi pasă și aș face orice să ajung la adevăr.

Pauză.

Îmi pun o mână pe frunte. Ard.

– Scuze că am țipat.

– Asta nu se cheamă c-ai țipat.

– Ba în Anglia așa se cheamă.

Lev zâmbește.

– Vreau să mă mai uit pe caietul mamei cu povestiri, mormăi eu. Vreau să-mi testez teoria. Despre tata. Și despre un cod. Poți să mă înveți să citesc scrisul de mână? Trebuie să iau literă cu literă…

– Ai febră atât de mare, că o simt de aici, spune. Odihnește-te. Orice altceva poate să mai aștepte.

Mi-e și cald, și frig, am niște frisoane care mă zgâlțâie până la os, apoi simt ceva – pe cineva – trasând un cerc în jurul cotului meu. Delirezi, Ro, îmi spun, ai halucinații, ți se pare că simți vârful unui deget. Degetul Zoiei.

Obișnuia să facă gestul ăsta când eram mici, chiar înainte să îmi strige în ureche: *Trezește-te, Raisa, trezește-te chiar acum!*

Aici, în Moscova, frica de ea a devenit mai puternică.

Și Zoia a devenit mai puternică.

În Anglia, ea părea să fie în lumea ei, și eu în a mea, și câteodată lumile se suprapuneau, alteori nu. Dar acum e tot timpul aici, în lumea mea. E *prezentă*. Poate să stea la capătul celălalt al canapelei, jucându-se cu părul și cu bărbia sprijinită în palmă. Zoia, cu râsul ei scurt și sarcastic. Zoia, cu oftatul ei nerăbdător: *Grăbește-te, Raisa. Nu mai face asta, Raisa. Sunt ocupată, Raisa, du-te și joacă-te singură!*

Hai, Zoia. Te rog…

E aici. Știu că e aici.

Cred în tine acum. Chiar cred…

Poate să mă audă.

Raisocika, spune, și pentru prima oară de când a murit, Zoia umple camera cu mirosul *ei* – mirosul acela de șampon Ivușca, doi-în-unu, pe care îl folosea și ziua și seara și care era într-un recipient din sticlă, cilindric, și făcea o spumă nebună, iar ea folosea mereu atât de mult, încât noi, restul, trebuia să drămuim ce rămânea – și când face asta, eu mă topesc de un dor copilăresc după sora de care nu prea am avut parte. Mama fusese balerina, dar la fel de bine ar fi putut fi și Zoia. Era mereu prea sus pentru ca brațele mele să o poată atinge.

Aș putea să o ating acum, dacă aș vrea. E reală.

Pe unde s-o apuc, Zoia? M-am înșelat crezând că sunt în stare să fac asta. Nu știu dacă pot. Nu știu nimic. Nu sunt sigură de nimic. Am nevoie de tine.

Dar deja a dispărut.

CAPITOLUL 16

ANTONINA

Leningrad (Sankt Petersburg), primăvara anului 1924

Tramvaiele merg încet, pe străzi sunt puține mașini sau trăsuri, iar peste oraș s-a așternut liniștea. Acolo unde cândva erau magazine pline, la subsol, o băcănie, o brutărie, o ceasornicărie, acum au rămas doar ferestre întunecate și balustrade goale. Pare târziu, ca și cum orașul ar fi adormit deja, deși e abia miezul zilei.

Tonia cotește pe bulevardul mai îngust și verifică adresa pe care i-a dat-o Natalia. Da, asta e clădirea, înaltă de patru etaje, din granit gri-cărbune, cu balcoane frumos ornamentate. Poarta către curtea interioară e deschisă. Inima îi bubuie în piept. Multe dintre casele elitei imperiale au fost schilodite de la Revoluție încoace și transformate în apartamente comunale; știe asta, dar nu își poate imagina cum de poate trăi Valentin într-o clădire care seamănă cu un palat.

– Hei, tu, strigă cineva de la unul din balcoanele mai apropiate, la cine ai venit? Soneria e stricată!

– Valentin Andreiev, spune Tonia, mijind ochii.

– Cobor acum!

Așadar, aici locuiește. Tonia face pași de colo-colo, în timp ce așteaptă. O chinuie gândul că toată treaba asta e doar un truc de-ale Nataliei Burzinova: bineînțeles că Valentin nu locuiește aici și bineînțeles nu e pe moarte. Speră că așa stau lucrurile. Natalia și jocurile ei. Contesa trebuie să fie plictisită, toată lumea o crede moartă, nimeni nu i se mai adresează cu titlul de pe vremuri…

Interiorul e slab luminat și nu își dă seama unde o conduce străinul ăsta. Urcă pe scara principală. Bărbatul vorbește în timp ce urcă, spunându-i că întreg etajul superior îi aparține dramaturgului-poet-scriitor Pavel Katenin, dar că acesta s-a mutat la Moscova. Acum, acolo locuiește tovarășul Andreiev și soția lui cu ochi limpezi. *Tovarășa Andreieva cântă la pian ca o zeiță*, spune el, entuziasmat.

Tonia uitase de Victoria și de celebrul ei tată. Continuă să urce cu greu scările, pas cu pas, balustrada de marmură e rece ca gheața în mâna ei și se minunează să vadă cât de sus au ajuns acum cei din familia Katenin. Peste toate familiile astea. Peste tot întunericul.

Femeia care deschide ușa casei lui Valentin are fața îngustă ca a unui ogar.

– Cu ce vă ajut? întreabă, iute, cu mâinile în șolduri.

Întotdeauna îți dai seama că cineva e servitor după mâini, spunea mama. *Sunt atât de aspre, că nu pot să simtă un fulg în palmă*.

Dar Valentin nu ar angaja niciodată o servitoare.

– Aici locuiește Valentin Andreiev? se bâlbâie Tonia.

Femeia se îndepărtează cu pași greoi. Se întoarce repede și spune că Valentin este acasă. Tonia e condusă în salon. În mijlocul încăperii se află un șezlong, înconjurat de alte scaune decorative. Deasupra șemineului sunt rafturi încărcate cu piese de porțelan. Tapiseriile de pe pereți sunt din mătase de un verde-primăvăratic, iar covorul e țesut cu modele elaborate.

E o cameră ce și-ar avea locul în casa de pe Fontanka.

Toniei încep să-i tremure mâinile: un tic nervos pe care îl are de demult. Se așază pe ele. Când se uită spre ușă, simte cum i se îmbujorează obrajii.

Valentin stă acolo, în picioare.

– Tonia, rostește el, ca și cum i-ar fi trecut numele printr-un gherghef. Chiar tu ești.

Toniei i se usucă gura. Se ridică și ea în picioare, un pic ametită, strângându-și mâinile la spate. S-a pregătit pentru momentul ăsta, a repetat, așa cum făcea el pe vremuri. Înainte, îl invidia pentru siguranța de sine, pentru capacitatea lui de a se adresa celor o mie de oameni care-l ascultau, dar uneori poate fi mai greu să vorbești cu o singură persoană. Nu iese nimic, nici măcar un cuvânt. Imaginea lui e tot ce vede, gândește, cunoaște.

Are părul mai scurt decât își amintea ea, fără onduleurile acelea delicate, o barbă de câteva zile de-a lungul maxilarului și unul, două riduri pe față. Nu mai e doar un tânăr bolșevic, dar tot mai are aerul acela de energie neconsumată. De visuri neîmplinite.

Simte că ceva o inundă, o copleșește, ceva teribil de familiar.

Se uită unul la celălalt. Privirea lui o face să întoarcă ochii în altă parte, îi spune că și el s-a gândit la ea, înainte de momentul ăsta, că nu a uitat nimic. Că poartă cu el povestea lor, la fel ca și ea.

– Contesa…, se hazardează ea, dar Valentin tace. Natalia Burzinova, continuă ea. Îi e foarte greu să respire. Ea mi-a spus…

– Nu mai sunt contese în Rusia, spune Valentin.

Vocea lui e calmă, dar conține un vag… ce să fie, oare? Dispreț? Scepticism? Dorința ca ea să nu-și fi arătat vreodată fața pe aici? Privirea ei o caută pe a lui și, chiar când Tonia se gândește că a greșit, inexplicabil, că nu ar fi trebuit să vină, el zâmbește. Ei i se strânge stomacul. Știe acum ce simte, ce a simțit dintotdeauna; o știe și el. Nu strălucirea Nopților Albe o făcea să se simtă vulnerabilă, goală, sălbatică. Ci el.

Valentin nu e deloc bolnav. Nu a arătat niciodată mai bine. Tonia își amintește pudra de față vâscoasă a Nataliei, buzele ei precum crusta de

pâine, firele albe iţindu-se prin părul-i roşu. Contesa trebuie să-şi fi pierdut minţile, cu ani în urmă, din cauza presupusei pierderi a copiilor ei; e cea mai generoasă explicaţie la care se poate gândi cineva pentru această bizară şaradă.

Valentin se aşază pe sofaua din faţa ei şi toarnă ceva de băut pentru amândoi.

– Vasăzică, ai crezut că sunt pe patul de moarte?

Tonul lui e relaxat, iar cuvintele, jucăuşe.

Tonia se scufundă şi mai adânc în şezlongul ei.

– Mi-a fost teamă de asta.

– Şi dacă eram pe moarte, ce ai venit să-mi spui?

Se abţine să răspundă, încearcă să-şi recapete răsuflarea.

– Acum câţiva ani, am văzut o fotografie cu tine, spune ea în schimb, auzindu-şi vaga disperare din voce, în *Krasnaia Gazeta*, chiar pe copertă.

Valentin acceptă schimbarea de subiect.

– Piaţa Revoluţiei din Moscova, comentează el. Tocmai mă întorsesem din război. Se lasă pe spate în scaun şi oftează. Nu mai ţin discursuri.

– Ce faci acum? îl întreabă politicos, dar cu inima bătându-i cu putere în piept. Arată de parcă timpul nu ar fi trecut deloc peste el! Îmbrăcat simplu, cu gulerul ridicat, nasturii încheiaţi strâmb, aduce încă bine cu muncitorul din fabrică, cu revoluţionarul de pe vremuri, chiar dacă acum locuieşte într-un apartament cu draperii de mătase, bibelouri din porţelan şi o servitoare pe fundal, bătând din aripi ca un liliac. E tot Valentin pe care îl ştia, dar acum aparţine, într-un fel, altcuiva.

Gândul ăsta e dureros, înţepător. Şi-l alungă din minte.

– Oficial, lucrez pentru Comisariatul Poporului pentru Educaţie.

– Şi… neoficial?

– Nu ar trebui să spun.

– De ce nu? Ai devenit contrarevoluţionar? Intenţia ei a fost să tachineze, cu un aer nonşalant. În loc de răspuns, Valentin aprinde o ţigară, acoperind-o cu o mână. Fumul îi ascunde faţa şi ochii i se umezesc, dar are o expresie pe care ea o recunoaşte. A văzut-o de multe ori. Iată-l iar, veşnic nemulţumit cu starea de fapt a lucrurilor, visând mereu la următorul lucru imposibil. *Nu face asta*, vrea să strige, *nu face asta*. Are să o convingă şi pe ea să îşi dorească lucruri imposibile. Nu eşti, spune ea, cu glas tare.

– Hai să nu mai vorbim despre asta, zice el.

– Ai totul acum. Uită-te numai la locul ăsta.

– Nu e locul meu, e al lui Pavel. Şi nu contează ce am eu. Contează ce au oamenii.

– Nu te mai gândi la oameni, Valentin! Mai trăieşte şi pentru tine!

– Deci de-asta ai venit, după toţi anii ăştia? întreabă el, mai aspru decât înainte. Să-mi spui mie ce viaţă să trăiesc? Nu eşti mulţumită de cea pe care ţi-ai ales-o *tu*?

Curentul s-a ridicat în sfârşit la suprafaţă, şi acum ea înţelege. Chiar dacă se pot comporta politicos unul în prezenţa celuilalt, el nu se va gândi

niciodată la ea cu afecțiune. Dar încă poate să schimbe asta – poate să-i explice că nu a ales niciodată *cealaltă* viață. Nu l-a ales niciodată pe Dmitri. A fost închisă împotriva voinței ei; a fost prizonieră. Și când l-a văzut după aceea pe Valentin, el era cu Victoria și…

– Iartă-mă, spune el, trăgând din țigară. Câteodată nu mă recunosc.

– Nu e treaba mea, răspunde rapid Tonia, sustrăgându-se propriilor gânduri.

– Iubesc Partidul, spune el. Fac ceea ce fac pentru că susțin socialismul adevărat. Au trădat Revoluția, Tonia. Am crezut că va fi mai bine, pe la începutul anului, când a murit Lenin. Dar i-a urmat Koba, și acum nu mai există nici o soluție în afară de acțiune.

Trădare. Bineînțeles – aprecierea lui Valentin, odată pierdută, e pierdută pentru totdeauna. Dar merge pe un teren periculos; prin prisma prieteniei lui Sașa cu cekiștii, Tonia știe exact cât de periculos. Teroarea Roșie a lui Lenin ar fi trebuit să ia sfârșit; brigăzile grânelor nu mai roiesc prin țară; listele trădătorilor nu mai apar în ziare. Dar cei din Ohrana țarului fuseseră niște amatori, copii care jucau un rol, prin comparație cu CEKA bolșevică, cunoscută acum sub numele de OGPU. E departe de a fi un joc.

– Valia? Se aude o voce de pe hol. Unde ești?

– Aici, răspunde el, stingând țigara. E soția mea, îi spune Toniei.

La auzul acestui cuvânt, a acestui fapt de neclintit, de neatins, Tonia își dă voie în sfârșit să se întrebe, pentru o clipă lungă, dacă s-ar fi căsătorit cu *ea, în timpul vieții lor.* Dacă ar fi fost fără nici o ceremonie, petrecere sau coroană în care să i se încâlcească părul. Fără musafiri care să cânte, fără întoarcere agale în baia comunală sau sentimentul de neliniște cuibărit în stomac.

Dar când începi să te întrebi, obișnuia să spună mama, *o mie de alte întrebări o să se dezvăluie și o să apară ca florile sub soare. Vor fi de neoprit.*

Șemineul toarce ca o pisică, iar lumânările așezate pe masa acoperită sunt aprinse și aruncă umbre care dănțuiesc pe perete. Salonul e dominat de o bibliotecă masivă din lemn de mahon, unde sunt aranjate enciclopedii legate în piele. Tonia atinge vitrina, lăsând intenționat urme de degete. Lui Pavel Katenin îi plac cu siguranță seturile care se asortează. Colecțiile. La fel cum îi plăceau lui Dmitri.

Simte un val de dispreț intens, deși nu l-a cunoscut niciodată pe Pavel.

– Poți să împrumuți orice carte vrei, zice Victoria, din spatele ei. Tatălui meu nu-i folosește oricum la nimic.

Tonia privește rafturile.

– Sunt doar enciclopedii?

– Trebuie să fie și Pușkin pe undeva.

Tonia nu i-a vorbit niciodată Victoriei despre iubirea ei pentru Pușkin; e sigură de asta.

– Mulțumesc, spune, fără să se uite la Victoria.

– I-ai frânt inima. Cu poemul ăla.

Acum se uită la ea.

– Poemul?

– *Te-am iubit*… nu mai știu mai departe.

Toniei i se face frig.

– Despre ce vorbești?

– Când Valentin s-a întors de la război, începe Victoria, cu glas încordat, mi-a spus că noi doi niciodată… că nu mă iubește. De atunci, căsnicia noastră există doar în acte. A vrut să divorțeze, dar l-am implorat să n-o facă. Mai mult de dragul tatălui meu. Ferească Dumnezeu să-l dezamăgesc pe papa, zâmbește ea, fără să fie câtuși de puțin amuzată. Trăim împreună ca doi prieteni, dar numai ca prieteni.

– Nu am venit aici ca să…

– Am citit scrisorile pe care le-ai trimis, spune Victoria. Știu că ai o fiică. Fiica lui Valia. Vocea îi tremură. Le-am ars.

– Le-ai ars, repetă Tonia.

– Nu pot să spun cât… Victoria se oprește din vorbit. Valentin a intrat în cameră. Le privește iscoditor, dar Tonia se întoarce cu fața către bibliotecă. Închide strâns ochii și apoi îi deschide iar. Vede reflexia lui Valentin în geamul vitrinei. Aude conversația despre călătoria lui la Moscova de mâine. Victoria sugerează să călătorească împreună cu Tonia, de vreme ce Moscova e în drumul către Tula. *Le-am ars*. Mintea i s-a golit. *I-ai frânt inima*. Singurul personaj din Pușkin cu care îl asociază pe Valentin e din *Evgheni Oneghin*, cartea pe care o citea când s-au cunoscut prima dată. S-ar putea să nu-i deosebească niciodată.

– Ce vei face la Moscova? întreabă Tonia, când sunt în tren.

A trecut deja o oră, poate chiar două. Mai sunt multe ore de mers, dar ea se trezește numărând secundele. La un moment dat, avea să rateze șansa de a vorbi. *Strigă în gura mare*, își spune, *spune-i ce s-a întâmplat*, *spune-i tot*, dar o parte din ea își răspunde: Ce sens are? Cum rămâne cu Sașa, care a avut grijă de Lena în tot acest timp? Și cum rămâne cu Lena, când o să-i spui despre Lena? *Cum* o să-i spui despre Lena?

Și deși toate gândurile astea îi plutesc în minte, nimic nu ajunge pe buzele ei.

– Mă întâlnesc cu cineva, spune Valentin. Neoficial.

– Victoria știe că lucrezi împotriva Partidului? întreabă ea.

– Vika, da, dar tatăl ei nu, răspunde el, cu o urmă de amărăciune în glas. Pavel rămâne într-o stare de negare. Nu o să mă mai chinui să-l fac să înțeleagă. Dar toți prietenii și aliații noștri au fost persecutați, Tonia. Vânați. Au dispărut de pe stradă. Între timp, singurele lumini din Sankt Petersburg sunt în Astoria – deși acum o numesc Prima Casă a Sovietelor. Pentru elita Partidului, exact cum a fost odată pentru bogați. Zâmbește ironic. Cum a fost pentru soțul tău.

– L-ai idolatrizat pe Pavel, spune Tonia încet.

– Am fost la un pas de moarte în Samara. Se uită în ochii ei. Dar nu am murit. Mi s-a dat o nouă șansă la viață și am jurat să fiu eu însumi, indiferent ce înseamnă asta. Vezi tu, știam deja că lucrurile nu sunt cum ar trebui să fie, chiar înainte să fiu trimis pe front. Știam asta, dar m-am dus oricum. Trăiam o minciună. În mai multe sensuri.

Tonia rămâne tăcută. Nu e sigură ce ar putea spune dacă ar vorbi.

– Sunt mulți care simt la fel. Maxim Gorki e atât de dezamăgit, că a plecat în Europa. Tonul lui Valentin nu mai e introspectiv. Acum vocea lui e la fel ca atunci când era pe podium, fiecare cuvânt e o armă, fiecare frază e muniție. Dar nu o să plec niciodată. O să rămân și o să lupt. O să cred mereu în popor.

Trenul ajunge în stație și se aud strigăte, și peste tot lumea se îmbrâncește și se îmbulzește. Moscova! Coborâre pentru Moscova! Pasagerii încep să se reverse pe peroane. Moscova e deja mai vie decât Leningradul.

– Ți-e foame? Valentin se întinde după geanta de mână. Trenul pentru Tula sosește abia mai târziu.

– Stai… așteaptă!

Tonia aude forfota de afară, vacarmul, sporovăielile. Inima îi bate cu putere, ca aripile unei păsări. Acum că sunt aici, pe punctul de a se despărți pentru totdeauna, cu trenurile sosind și plecând, osiile trăgând cu putere, roțile scârțâind pe șine, știe ce a oprit-o să vorbească atâta vreme. Acum, cu tot fluieratul strident de afară, nu își poate auzi propriile gânduri, iar cineva strigă lozinci politice ca să acopere tot vacarmul: *Tovarăși! Muncitori și țărani ai Rusiei, ascultați, ascultați!*

– Ce este? spune el, cu un zâmbet în colțul gurii.

– Am încercat să vin la tine, spune ea. În noaptea aceea când trebuia să ne întâlnim pe pod. Am încercat. M-a oprit soțul meu. M-a închis în cameră. Nu mi-a dat voie să ies.

– Nu înțeleg, spune Valentin.

Zâmbetul i-a pierit.

– Aș fi venit la tine, spune ea. Pe tine te-am ales.

– Dar ai scris scrisoarea aceea… poemul, zice, cu glas stins.

– Nu eu am scris-o, răspunde ea în șoaptă. Nici măcar nu știu la ce scrisoare te referi. Dar nu am nevoie de nici un poem ca să-ți spun ce simt, Valia. Odată ai spus că toți trăim două vieți și aveai dreptate, pentru că a început atunci, viața *asta* în care te iubesc cum nu am iubit pe nimeni și nici nu voi mai iubi. M-ai întrebat de ce am venit, de ce sunt aici… de asta. Am venit să fiu cu tine.

El se ridică, își mișcă umerii încet, ca și cum urmează să plece, dar nu o face.

Tonia se ridică și ea.

Nu-i vine să creadă că face asta, nu-i vine să creadă că și-a găsit curajul. Se duce către el și îl prinde de mână.

Nu s-au mai ținut de mână până acum.

El se întoarce pe jumătate.

M-am gândit la tine tot timpul…

Nu e sigură care din ei a zis asta. El lasă capul în jos, își atinge gura de obrazul ei și o lasă să alunece pe piele. Nu merge mai departe. A mai ținut-o odată așa, acum mulți ani, într-un tramvai atât de plin de oameni, că se revărsau pe la colțuri ca o plăcintă rulată. Pe deasupra capetelor pasagerilor treceau bani și bilete, iar tramvaiul a frânat brusc, a propulsat-o înainte și a aruncat-o în brațele lui. Nu i-a mai dat drumul.

A fost momentul când a înțeles pentru prima oară ce simțea el. Apoi, când el se uita pe deasupra mulțimii, ea era singura pe care o vedea.

Își spun la revedere în fața gării. Valentin a zis că va veni la Otrada după ce își termină treaba la Moscova și bineînțeles că e mai bine ca Tonia să se întoarcă singură acum, ca să poată vorbi cu Sașa, să o pregătească pe Lena. Cu toate astea, brusc, fără un motiv întemeiat, Tonia își dorește ca Valentin să călătorească cu ea. Să vină cu ea acum. Și să nu mai plece niciodată de lângă ea.

– Nu pot, spune el. Persoana cu care mă întâlnesc și-a asumat anumite riscuri.

– Dar mai trebuie să-ți spun ceva, spune ea, năvalnic.

Încă nu i-a vorbit despre Lena, gândindu-se că mai bine va face asta la Otrada, când mintea lui va fi în altă parte decât la îndatoririle *neoficiale*, dar o să-i spună acum. Acum ar face orice să-l păstreze lângă ea. Nici măcar nu știe de ce.

– Le-am dat cuvântul meu de onoare, explică el, răbdător.

– Nu știu dacă poți să le ai pe amândouă…

Ce tot spune? Ce vrea să spună? Ce e senzația asta electrizantă pe brațe, ca și cum tocmai s-ar fi atins de ceva, în treacăt?

– Nu pot să trăiesc două vieți, asta vrei să spui?

– Fii serios, Valentin!

– Sunt mai serios ca niciodată. Valentin o ia de mâini și îi zâmbește. O să fim împreună curând. Nimic nu o să mă țină departe de tine. Și mi-ai explicat deja de atâtea ori traseul către Otrada, încât am impresia că pot să ajung acolo și în somn.

– Bine. Simte ceva ud și murdar pe pleoape. Dar promite-mi…

– Îți promit, *milaia*. O să vin. Așteaptă-mă.

Cerul e albicios. Câțiva pescărușI zboară în cercuri, aproape de nori, dar nu fac decât să-i amintească de stăncuțe. O sărută întâi încet, apoi mai adânc și mai puternic. O altă promisiune. Valentin a fost mereu plin de promisiuni, se gândește ea acum. Pleacă și se întoarce s-o privească peste umăr. *Așteaptă-mă, Antonina*, rostește el, iar ea se silește să-i zâmbească. Soarele a ieșit în sfârșit de după nori. Lumina ajunge și la ea, cuprinde totul în jur, inclusiv mâinile ei când își acoperă fața și apasă tare, ca să țină totul înăuntru. Nu lasă lacrimile să cadă.

Spre surprinderea Toniei, Saşa nu primeşte veştile cu dificultate. Despărţirile lungi înseamnă lacrimi inutile. Spune că va fi mereu în amintirea lui şi că poate acum se va muta într-un oraş nou, într-o casă lângă un râu mare, exact cum şi-a dorit dintotdeauna. Lena, în schimb, e teribil de supărată că Saşa nu o să mai vină la ele de acum încolo şi rămâne posomorâtă zile întregi.

Sosirea lui Valentin o va ajuta, fără doar şi poate.

Tonia aşteaptă şi aşteaptă. O săptămână, două, trei. Dar nu vine nimeni. Se duce la Kalasi, să expedieze o scrisoare. Tot nu vine nimeni. În ziua în care un curier îşi târăşte diligenţa tristă în staţia de releu, ea e acolo şi aşteaptă. S-a obişnuit cu aşteptarea.

Are o scrisoare. Valentin s-a răzgândit, se gândeşte. Nu o mai vrea.

Dar scrisoarea nu e de la Valentin.

Acum vei şti cum m-am simţit eu.

Ce e corect, e corect, draga mea.
Până când ne vom revedea…
Natașa.

CAPITOLUL 17

VALENTIN

Insulele Soloveţki, Marea Albă, vara anului 1925

Ordinele au venit de la adjunctul comandantului: prizonierii vor săpa gropi în linie dreaptă. Vor face o autostradă doar cu ajutorul lopeților. Cinci sute de mii de metri cubi de săpături.

Mirosul care vine de la Râul Negru, din apropiere, e sărat și putred. Țânțarii sunt mari cât pumnul. O negură mlăștinoasă plutește peste vale, străpunsă doar de strigătele gardienilor. Prizonierii sunt aliniați în coloană și își așteaptă uneltele.

– Mi-ar prinde bine o cazma, mormăie bărbatul de lângă Valentin.

Lui Valentin i se dă o cazma și i-o oferă vecinului, căruia îi dăduseră un târnăcop, iar acesta rămâne cu gura căscată.

– Te crezi mai bun, nu-i așa? mârâie. Crezi că nu ești ca noi, ceilalți?

Valentin știe că e exact ca toți ceilalți. Va munci la fel ca toți ceilalți, în timp ce transpirația o să i se scurgă pe corp și țânțarii o să-i sugă sângele. Ca toți ceilalți, o să taie bușteni și piatră și o să niveleze munții cu mâna, ca să construiască o autostradă care duce de nicăieri către nicăieri. E ca toți ceilalți, deși a fost comisar, comunist, deși îl cunoaște personal pe Iosif Stalin. Chiar dacă a fost în rândurile bolșevicilor încă de când erau cel mai mic și mai improbabil partid din Rusia.

Valentin nu se consideră leneș sau indolent. În tinerețe, a făcut față cu brio vieții din fabrică. Încă îi place munca fizică. Dar asta nu e muncă. Prizonierii cad adesea în genunchi, mor în tranșee, putrezesc acolo, și două luni mai târziu, când proiectul Valea Râul Negru e brusc anulat, drumul neterminat nu e format din nisip, bușteni, pământ sau pietre.

Lagărul de Muncă Forțată Soloveţki e cunoscut sub numele de Solovki sau cu acronimul SLON, care din întâmplare înseamnă „elefant“. Lui Valentin îi place jocul ăsta de cuvinte. Îi e dor de cuvinte. Noapte, în cazarmă, scrie la lumina slabă a unui bec de șaisprezece wați, care se balansează deasupra capului său, scârțâind întruna. Face mici însemnări într-un soi de jurnal. *Ieri*: *Am plantat copaci de-a lungul drumului principal. Cincisprezece ore*. Azi: *Am spart lemne. Unsprezece ore*.

Scrie și scrisori. *Dragă Tonia, te rog să mă aștepți*, apoi rupe foaia și o ia de la capăt. *Dragă Tonia, voi supraviețui, îți jur că voi veni acasă…*

Toți știu că scrisorile astea nu se trimit niciodată, chiar dacă sunt colectate. Nimic nu are sens la Solovki. Mulți prizonieri nici măcar nu știu de ce se află aici. Li se spune că vor fi reeducați, reformați, refăcuți spre a deveni cetățeni sovietici responsabili. Mulți nu au șansa asta. Sunt omorâți în bătaie de către gardieni. Omorâți pentru rațiile de mâncare. Sau lăsați să moară, dacă nu țin pasul cu ceilalți.

Uneori, nou-veniții în lagăr îl recunosc pe Valentin și îl numesc troțkistul. Lev Troțki a căzut total în dizgrație. E o infracțiune și să-l fi cunoscut. Valentin argumentează că era cu neputință să fii bolșevic în 1917 fără să îl știi pe Troțki. Au luptat împreună. Erau toți de aceeași parte a baricadei.

Dar nu există baricade. Cel puțin nu la Solovki.

*

Cândva era o mănăstire aici, pe insule, ceea ce nu face decât să-i reamintească lui Valentin de pierderea propriei credințe. În Partid, în Lenin, în adevărata revoluție socialistă. Când s-a întors din Războiul Civil la Sankt Petersburg, a aflat de Teroarea Roșie, despre represiunile practicate la scară largă, despre prieteni vechi executați. Și s-a trezit față-n față cu realitatea că Partidul își trădase propriile idealuri. Revoluția din Octombrie nu schimbase societatea. Proletariatul nu avea să fie niciodată la putere.

S-a alăturat noului curent de rezistență. Și-a spus că ar putea să lupte mai bine din interior, în secret, de pe o poziție privilegiată. Dar în cele din urmă, nu era decât un alt mod de a fugi de adevăr. Ar fi trebuit să se dezică public de Partid. Ar fi trebuit să strige până când rămânea fără glas, la fel cum o făcuse odinioară.

În schimb, a continuat să fugă.

Nu știe cine a fost cel care a aflat ce făcea sau cine l-a turnat la OGPU. Procesul lui a durat numai cincisprezece minute și nimeni nu a catadicsit să-i explice cum ajunsese în boxa acuzaților. Valentin și-a recunoscut cu ușurință delictele pentru că îi era *rușine*, rușine de toți anii pe care îi petrecuse fugind. Fugind mereu. Și acum tot asta face, fuge. Da, acum vede…

Drumul pe care fugise îl adusese aici, în locul ăsta.

La Solovki, sunt numai două anotimpuri. La sfârșitul verii, dispare și ultima fâșie de lumină și începe iarna. Anii trec, și Valentin pierde orice noțiune a timpului. Nu își mai amintește imagini de acasă. Tot ce vede când închide ochii sunt morții din șanțuri. Orbul zăpezii, așa o numesc ceilalți, ironic. Adevăratul orb al zăpezii.

Dragă Tonia, scrie, dar uneori nu își mai amintește nici numele ei.

Dragă…

Așteaptă…

Te rog…

Într-o zi, e suit pe o navă de transport, care pleacă de la Solovki spre neantul apelor din jur. Stă în magazia de marfă, cu capul între genunchi.

Prizonierii din jurul lui afirmă că nu pleacă acasă, ci la Canalul Marea Albă. Alții protestează că nu există Canalul Marea Albă.

Va fi.

În locul ăsta nou, oriunde ar fi el, fie că există sau nu, furtunile iernii sunt atât de năprasnice, atât de pătrunzătoare, încât, chiar și atunci când lămpile cu parafină sunt aprinse sau tocmai s-a sfârșit o furtună, Valentin tot nu aude și nu vede nimic.

Singurul lucru pe care îl știe despre el e că se împarte în două: o parte e cea care umple roabe, se poticnește printre sloiuri de gheață, supraviețuiește cu apă stătută și murdară. Cealaltă parte e cea care se îndepărtează. Oricât ar încerca, nu poate să reunească aceste două jumătăți ale lui. Separarea minții de corp e atât de puternică, încât pierde controlul asupra ambelor.

CAPITOLUL 18

ROSIE

Moscova, iulie 1991

Mă trezesc simțindu-mă mult mai bine. Temperatură normală, cap limpede, canalele lacrimale intacte. Vreau să nu mă mai gândesc la Eduard Daineko, să las explicațiile lui să se așeze, așa că încerc să citesc următoarea carte de pe lista lui Aleksei, o istorie a Revoluției Bolșevice și consecințele acesteia. E o lectură plictisitoare, sterilă. Îmi lipsește jurnalul contesei.

Dar în cartea *aceasta* găsesc menționat numele lui Valentin Andreiev, tânărul care apare în decupajul din ziarul vechi. Și nu numai asta, ci și fotografia: *Valentin Andreiev se adresează mulțimii, în Piața Revoluției, mai 1921*.

Iau niște notițe. Valentin Mihailovici Andreiev, născut la Sankt Petersburg în 1896. În 1906 îl întâlnește pe scriitorul radical Pavel Katenin. Sub tutela lui Katenin, tânărul Andreiev devine, la rândul lui, o figură proeminentă în cadrul mișcării de rezistență. După victoria bolșevică din 1917, Andreiev se căsătorește cu fiica lui Katenin, pianista Victoria Katenina; doi ani mai târziu, se întoarce din Războiul Civil triumfător și e primit ca un erou; în 1924 e deposedat de calitatea de membru de partid și exilat într-un nou tip de colonie penală, în Insulele Soloveți, în nord. La Marea Albă.

Primele zvâcniri ale gulagului sovietic.

De atunci, nu s-a mai auzit niciodată nimic de Valentin Andreiev și nici nu a mai fost văzut.

În centrul pieței Dzerjinski se află o statuie înaltă, impozantă a lui Felix Dzerjinski, liderul inițial al poliției bolșevice CEKA. În spatele lui *Felix Cel de Fier,* dincolo de traficul care curge în cercuri, se profilează infama Lubianka. Clădirea care adăpostește sediul KGB-ului e făcută din gresie de un galben-pal. Arată destul de inofensiv.

– Raisa Simonova?

Un bărbat cu o mustață impresionantă îmi face cu mâna și se apropie. Trebuie să fie David Antonovici, de la organizația pentru drepturile omului Memorial. Mi-a spus la telefon că mama lui a murit de frig în Kolîma, în estul Siberiei, făcând parte dintr-o brigadă de exploatare forestieră, iar tatăl

lui a fost împușcat la Butovo. Necăsătorit, fără copii și cu studii înalte, David Antonovici și-a dedicat viața memoriei și recunoașterii victimelor represiunii politice, în special sub regimul stalinist.

Ambii lui părinți fuseseră aici, la Lubianka.

Peste drum, David îmi arată Monumentul Soloveţki, o piatră care a făcut o călătorie anevoioasă din insule până aici, în centrul Moscovei. Amplasarea monumentului, anul trecut, a fost organizată de Memorial, în cinstea vieților pierdute în lagăre. E mic și neînsemnat, așezat pe o placă de granit.

Și totuși, iese în evidență pe fundalul Lubiankăi.

Ne îndreptăm spre piața Teatralnîi. David îmi vorbește despre munca de cercetare pe care o face, despre materialele pe care le studiază. A văzut și dosarul de prizonier al tatălui său, un dosar simplu care conținea o fotografie și câteva înregistrări ale interogatoriilor. O plăcuță cu numele, numărul de prizonier, ștampila într-un colț. Arhivele complete de la Lubianka nu sunt încă publice, dar organizația Memorial speră că se vor desecretiza.

– E greu să treci granița între Uniunea Sovietică și lagăre, spune David. De fiecare dată când facem asta, fiecare dintre noi se teme să nu dispară în neant. Am stat acolo unde ești tu acum, Raisa. La graniță.

Mă simt un pic ametită, ce-i drept.

– Nu s-a găsit niciodată nimic despre Valentin Andreiev?

– Din păcate, nu. Doar ce găsești în orice carte de istorie. A fost arestat chiar aici, la Moscova. Se presupune că a murit pe insulele Soloveţki. Dar cine știe? Multe dovezi au fost distruse în deceniile care au urmat. Atât de mulți oameni au dispărut fără urmă.

Aleksei mi-a spus ceva asemănător, despre oameni care au dispărut. Pierduți în istorie.

Dar oameni care *reapar*?

Dacă Valentin Andreiev a fost trimis în exil și s-a întors sub numele de Alekșei Ivanov?

Încă mi-e greu să reconciliez personalitatea calmă, așezată a lui Aleksei cu gestul de a sparge o fotografie înrămată, dar el trebuie să fi fost. Evident, ceva din fotografia aceea l-a provocat.

O *cunoștea* cumva pe Tonia?

Să fie ea femeia pe care încearcă să o găsească?

Am presupus că Kukolka era o iubire de demult, o rudă sau o prietenă și că o reuniune ar fi prilej de bucurie. Dar ar putea la fel de bine să vrea să o confrunte. Sau chiar să-i facă rău.

Ah, fir-ar să fie, devin paranoică? Am petrecut prea mult timp în Rusia sovietică?

– Victoria Andreieva, soția lui Valentin, a dat câteva interviuri în reviste și ziare, în a doua parte a vieții, spune David. O să văd ce pot găsi, dacă ești interesată.

Cred că mi se citesc gândurile pe față. David mă bate părintește pe umăr.

– Unii zic că nordul e alb pentru că e făcut din oase de om, spune. Nu ești prima care își dorește ca oasele alea să poată vorbi.

Amintirea mea despre anunțul lui Aleksei la Oxford e clară. M-am adăpostit de furtună într-o cafenea. În timp ce așteptam să treacă furtuna, am aruncat o privire la avizierul public și nu mi-a venit să cred. *Acesta* va fi biletul meu către Rusia, dacă aș putea să pun mâna pe el, și va fi fără îndoială fascinant, trei luni alături de Aleksei Ivanov. M-am dat un pas în spate, extaziată, dar am simțit și un fior pe șira spinării. Răcoarea de afară sau poate o pietricică de grindină rămasă în puloverul meu. M-am scuturat. Dar ce e? Ce am simțit în momentul ăla și am refuzat să mai simt de atunci?

Oare nu m-am înșelat în tot acest timp? Dacă nu eu am ales sarcina asta?

Dacă *el* m-a ales pe mine pentru că semăn cu *ea*?

Lev apare și el înainte de cină, după ce și-a petrecut după-amiaza la dacea[6] părinților lui. Privește din pragul ușii cum încerc să gătesc pelmeni, așa cum îi făcea mama când eram mică. La final, adăuga un ornament, poate un firicel de usturoi, și smântână. Nu m-am gândit niciodată la asta până când nu a început să pregătească doar sendvișuri.

– Deci te-ai întâlnit azi cu cercetătorul de la Memorial? mă întreabă. Cum a fost?

– Interesant, îi răspund. Crede că până la urmă va avea acces total la dosarele de la Lubianka.

– Nu toată lumea va dori să știe ce e în tunelurile alea.

– Tu nu ai vrea?

– Nu, spune.

– De ce nu?

– Nimic nu mai contează acum. Nu pot să mai iert pe nimeni.

– Familia, poate?

– Familia?

Mă întorc cu fața la el.

– Un ziarist te alege pe *tine* ca să obțină informații compromițătoare despre Ministerul de Interne. Și cei de la MVD te-au lăsat să scapi ușor, cu perioada asta de eliberare condiționată. Toți știm că lucrurile nu funcționează așa. Cineva te protejează? Un părinte? O mătușă, un unchi? Vreun prieten de familie? Mă întorc la blatul de lucru. Nu trebuie să-mi spui. Dar nici nu judeca nevoia mea de a înțelege trecutul. Urmează o tăcere lungă. Cred că l-am jignit.

Las jos făcălețul.

– Poți să mă ajuți să pun umplutura în aluat? Se așază fără să scoată o vorbă și se pune pe treabă. A mai făcut asta înainte, e clar. Nimeni nu ar fi,

altfel, atât de îndemânatic. Cum a fost, cu părinții tăi? întreb, doar ca să spun ceva, orice.

– A fost doar mama, spune. Am vrut să-i cer un sfat.

– Sfat pentru ce?

Zâmbește.

– Tatăl meu e general, răspunde, de parcă asta ar fi fost întrebarea mea.

– Oh, uau!

– E consilier pe securitate la Kremlin.

– *Acel* tip de familie militară.

– Pe deasupra, e și un comunist de modă veche, care îl disprețuiește pe Gorbaciov. Vrea ca lucrurile să fie din nou cum erau pe vremea…

– Lui Stalin?

Lev râde.

– Voiam să spun Brejnev. Dar da, tatăl meu e nemulțumit de faptul că Partidul a pierdut mult din control. Din putere. Asta crede el că e cauza tuturor greutăților din ultimii ani. Nu-i place schimbarea.

– Deci asta voia ziarista ta? Să ajungă la tatăl tău?

– Ziarista *mea*?

– Știi ce vreau să spun, zic, în timp ce modelez o gălușcă.

Un mușchi din maxilar îi zvâcnește.

– Tata a fost cel care mi-a aranjat misiunea asta. Îl urăște pe Aleksei Ivanov chiar mai mult decât pe Gorbaciov. Cred că a sperat că o să fac și ceva spionaj.

– Și iată-te prins aici cu mine, pregătind pelmeni.

– Nu e chiar atât de rău, zice el, pe un ton neutru. Ți-am adus ceva, Raisa. Ceva din grădina mamei mele.

Lev își duce mâna în interiorul jachetei și scoate un trandafir mic, roz. Îl privesc uimită. Oamenii cunosc bine limbajul florilor aici în Rusia, dar eu sunt plecată de prea mult timp. Îmi amintesc doar că trandafirii roșii semnifică sentimente profunde și că un buchet trebuie să conțină întotdeauna, dar întotdeauna, *vsegda*, un număr impar de flori. Dar poate, cine știe, poate doar asta are mama lui în grădină. Nu trebuie să însemne neapărat ceva.

Mă privește cu atenție.

– E foarte frumos, îi zic și întind mâna către trandafir, tușind ușor. Mulțumesc.

– Vrei o lecție de caligrafie diseară? mă întreabă el.

– Nu, eu… nu cred. Poate data viitoare.

– Eviți.

– Da, probabil că da.

– De ce?

Cum eu nu răspund, Lev zice:

– M-ai tot evitat și pe mine.

– Trebuie să găsesc o vază pentru trandafir, îi spun, în timp ce mirodeniile mă fac să lăcrimez; îmi dau seama că nu pot să fac asta. Pur și

simplu nu pot. Și pe urmă trebuie să termin de gătit, adaug.

David Antonovici îmi face rost de multe interviuri date de soția lui Valentin Andreiev, între anii 1950 și 1980, când a murit, la venerabila vârstă de optzeci și nouă de ani, chiar aici, la Moscova. În aceste interviuri, Victoria Katenina – după cel de-Al Doilea Război Mondial, a revenit la numele de fată – vorbește mai mult despre cariera ei de pianistă, despre viața de zi cu zi în timpul epurărilor în masă din anii 1930 și despre ascensiunea și declinul fulminant al celebrului ei tată dramaturg.

Nu vorbește niciodată despre soțul ei.

David mă pune în legătură cu nora Victoriei, care e profesoară de fizică. O cheamă Marina și, când o contactez la biroul ei, e de acord să ne vedem în persoană. Ne întâlnim într-o cafenea micuță pe lângă piața Pușkinskaia și îmi strânge mâna, un gest pe care nu l-am mai văzut niciodată la o rusoaică. Are undeva între cincizeci și șaizeci de ani, păr scurt și un zâmbet rece. Comandăm la bar și, imediat ce ne așezăm, preia controlul conversației.

– Soțul meu, Mihail, începe ea, e sătul de ziariști și istorici care încearcă să mai smulgă câte o bucată din carcasa familiei lui, după cum vede el lucrurile. Nici măcar nu știe că ne întâlnim azi. Dar răspund bucuroasă la întrebări despre Victoria. A fost foarte bună cu mine.

– Apreciez ajutorul, spun. Să începem cu soțul dumneavoastră, dacă e în regulă. Mihail Katenin. A luat numele mamei. Dar ce e cu tatăl lui?

– Ce *să fie* cu tatăl lui?

– Tatăl lui a fost Valentin Andreiev?

Stăm în tăcere, cât chelnerița așază ceainicul pe masă.

– Rusa ta sună ciudat, spune Marina.

– Trăiesc în Anglia.

– Vrei să vorbim în engleză?

– Desigur. Dar eu…

– Îți pierzi timpul de pomană, începe Marina, în engleză. Are un accent elegant și clar, care mă face să mă simt ca și când am fi undeva la Oxford. Mihail nu și-a cunoscut niciodată tatăl.

– Nu a fost soțul Victoriei? Când rostesc cuvintele în engleză, parcă mi se lipesc de dinți. Nu mai am exercițiul limbii. Valentin Andreiev, bolșevicul care a fost trimis în insulele Soloveți, în 1924, și nu s-a mai întors niciodată?

– Soțul meu s-a născut în anii treizeci.

S-a dus și teoria asta, atunci.

– De ce te interesează Valentin Andreiev? întreabă Marina, cu aversiune.

– Victoria a vorbit vreodată de el?

– Repet. De ce?

Cum să-i spun că sunt convinsă de-acum că Valentin Andreiev a devenit istoricul Aleksei Ivanov? Cum să-i spun că soțul Victoriei e posibil

să fi scris una dintre cele mai cunoscute cărți de memorialistică ale secolului trecut sau că își împărtășește povestea vieții lui – un capitol din ea – cu sute de necunoscuți, cel puțin o dată pe săptămână?

– S-ar putea să-l cunosc, spun eu.

– Crezi că îl *cunoști*, repetă ea.

Simt că îmi iau foc obrajii.

– E doar o bănuială.

Marina se uită de jur împrejur prin cafenea, ca pentru a se asigura că nu le ascultă nimeni conversația.

– De ce crezi asta?

– Dacă nu mă înșel, trăiește sub altă identitate. Cred că e în căutarea unei persoane care e posibil să facă parte din familia mea, care are legătură cu mine, numai că nu știu în ce fel. Nu știu nici ce vrea. Știu doar că trebuie să se întoarcă la Moscova în curând. Așa că dacă îți vine în minte ceva ce mi-ar putea fi de ajutor…

Mijește de tot ochii, iar eu mă silesc să mai beau din ceai.

– Valentin Andreiev a supraviețuit exilului, spune Marina. S-a întors în 1933. Familia nu a spus nimănui.

– Ce? aproape că strig. De ce nu?

– Tatăl Victoriei, Pavel, era un apropiat al regimului. O fi considerat că primirea cu brațele deschise a unui fost condamnat ar fi un act periculos sau care, în orice caz, nu ar da bine. Dar vorbim de anii 1930. Oamenii încercau să nu vorbească prea mult, în general. Fiecare avea ceva de ascuns.

– Dar de ce nu a divorțat Victoria de el? De ce s-a dat peste cap să-l *ascundă*?

– Victoria era o femeie de treabă, răspunde Marina. Valentin s-a întors acasă traumatizat. Avea nevoie de ajutor. Nu putea oricum să iasă în lume în halul în care era, așa că s-au prefăcut că nu s-a întors niciodată acasă. Ceva de genul ăsta.

– Victoria ți-a spus lucrurile astea?

– Nu direct. Dar am pus lucrurile cap la cap de una singură. Oamenii din generația mea știu să asculte.

Sunt atât de aproape de un sâmbure de adevăr esențial, încât aproape că-l simt între degete.

– De ce nu a spus Victoria nimic despre toate astea în interviuri? Istoricii cred în continuare că Valentin a murit în lagăr…

– Victoria s-a descurcat și ea cât de bine a putut în interviurile acelea, spune Marina, concis, pentru a le oferi tuturor o imagine cât mai clară asupra acelor timpuri groaznice. Dar era și ea un om, cu inima frântă, cu regretele ei. Nu era o arhivă vie.

Poate că, într-adevăr, am uneori tendința să uit că aceștia sunt oameni reali, cu vieți reale, și nu doar niște numere într-o ecuație, piese dintr-un puzzle pe care încerc să-l rezolv. Chelnerița se oprește din nou la masa noastră și îmi cobor privirea în poală.

– Valentin și-a părăsit familia niște ani mai târziu, după ce s-a născut Mihail, spune Marina. I-a abandonat. Dar, după cum am spus, Valentin avea probleme psihice după atâția ani petrecuți în gulag. Așadar, ca să concluzionez, e posibil să ai dreptate. Că și-a luat un alt nume și… a devenit pur și simplu altcineva.

– Știi când a plecat?

– Nu. Nu am toate datele, pentru că soțului meu îi vine greu să vorbească pe tema asta, spune Marina, revenind la limba rusă. Dar dacă tatăl lui ar fi în viață acum, Mihail ar vrea să știe, sunt absolut sigură. De aceea îți spun toate astea. Sper că pot avea încredere în tine.

Dau să-i confirm, dar ea scutură din cap. E limpede că știe mai multe decât spune, dar discuția noastră s-a încheiat. Măcar acum pare să se întrevadă o posibilitate să-l deslușesc pe Aleksei. I-a fost prea ușor de-a lungul anilor să evite întrebările dificile, mă gândesc, pentru că de fiecare dată când vorbește, îi lasă pe toți ceilalți fără replică.

Dacă e, într-adevăr, Valentin Andreiev, mă îndoiesc că va putea să continue să nege adevărul, în timp ce-și privește propriul *fiu* în ochi.

– Crezi că ar trebui să se… întâlnească? întreb.

– O să vorbesc cu el, spune ea. Pot să-ți telefonez după aceea.

La întoarcerea din Novosibirsk, Aleksei nu e în apele lui, nu e calm și calculat, ca de obicei. Mă roagă să mă așez în camera de zi și oftează greu, de parcă nu poate să respire bine. Mă întreabă dacă am făcut progrese cu Aculina Burzinova. Îi spun că m-am întâlnit cu ea și am aflat că jurnalul contesei i-a fost trimis prin poștă.

– Povestea cu subsolul e pură invenție, clarific eu.

Aleksei e vizibil dezamăgit. Pare genul de persoană căreia îi plac subsolurile pline de manuscrise vechi. Cum e și apartamentul lui de altfel, doar că mult mai aglomerat, cu șanse încă și mai mari de a fi strivit sub ele.

– Trebuie să te mai întâlnești o dată cu Aculina, spune Aleksei. Întreab-o… întreab-o dacă mai are originalul.

Dacă mai are originalul? Ce încearcă să facă? Să mă țină ocupată, doar ca să se amuze? Cum a fost și când mi-a cerut să iau încontinuu notițe? Nu. A știut, pun pariu, că Aculina va observa asemănarea dintre mine și Tonia. Trebuie să știe că ea mi-a dat fotografia înrămată. Ce anume așteaptă de la ea?

– De ce? îl întreb direct.

– Sursele primare merită întotdeauna efortul, răspunde el.

Se uită rapid spre mine, dar are privirea pierdută, de parcă s-ar uita prin mine. Aleksei Ivanov e și el bântuit, numai că fantoma lui nu vrea să-i rostească numele, iar el nu vrea să-l rostească pe al ei.

– Acum ești pregătită să vorbești cu mine, spune Aculina, care stă pe canapea, pe jumătate înghițită de o pătură groasă. Data trecută, nu știai cum să scapi mai repede.

Pișica mi se împleticește printre picioare.

– Îmi pare rău să spun asta, încep eu, dar rama pe care mi-ați dat-o a fost distrusă.

– Distrusă! Cum ai putut fi atât de neglijentă? întreabă, cu o voce stridentă.

– Fotografia e în regulă. Sticla și rama… au fost sparte de cercetătorul pentru care lucrez. Cred că o știa pe Tonia. M-am gândit să vă întreb.

– Cum îl cheamă pe cercetătorul ăsta?

– Aleksei Ivanov.

– Nu am auzit de el. Vocea ei e din nou dură, răgușită. Cum arată?

– E bătrân, spun, și ea râde – un râs care seamănă mai degrabă cu behăitul unei capre. Uite, am adus asta… el e.

Aculina își scoate ochelarii din buzunarul de la piept. Analizează pentru un moment coperta volumului *Ultimul bolșevic*. Clatină din cap.

– Dacă l-am întâlnit vreodată, a fost prea demult.

– Deci ce s-a întâmplat cu Tonia? întreb, băgând cartea la loc în geantă.

– Nici asta nu știu, spune. Aș fi vrut să știu. Ți-am spus data trecută cum ne-a luat la ea, pe mine și pe fratele meu. La momentul acela, nici măcar nu i-am mulțumit. Am pierdut legătura după ce am plecat în est. Ea trăia încă la Otrada. Când m-am întors, nu mai era, și acum tot ce mai am de la ea e fotografia aceea… sau, mai bine spus, tot ce am avut.

– Otrada, exclam, rostogolind *r*-ul, cum făcuse și Aculina.

Se simte ușor pe limba mea. Încă foloseam *r*-ul englezesc. Nu-i de mirare că Marinei i se părea ciudată rusa mea.

– Proprietatea familiei Toniei, în provincia Tula.

– Ea e. Aleksei Ivanov o caută pe Tonia, zic și nu-mi vine să cred cu câtă ușurință au ieșit vorbele astea. Ea e proiectul.

– Atunci îi doresc succes. Aculina nu e impresionată. Tonia a avut mulți admiratori. Face o pauză, apoi își dă seama. Privirile ni se întâlnesc, iar ochii îi sunt sticloși din pricina vârstei. Dar tu. Tu semeni leit cu ea. Ăsta e motivul pentru care vrea…

– Cred că da.

– Ți-a spus asta?

– Nu.

– Atunci ar trebui să pleci din Moscova, spune, izbucnind apoi într-un acces de tuse productivă. Trebuie să pleci. Dacă încearcă să-ți facă rău, cum a făcut cu fotografia? Ia dă-mi să mă mai uit o dată la cartea aia, să mă asigur că nu e vorba de partenerul pe care îl avea când am locuit cu ea. Nu mi-a plăcut deloc de el. Nu-mi amintesc numele. Ba da. Sașa.

Îi înmânez iar, ascultătoare, *Ultimul bolșevic*.

– Nu, spune Aculina, răsuflând ușurată. Nu e Sașa.

– Sincer, nu cred că Aleksei s-ar putea mișca suficient de rapid cât să rănească pe cineva. Și nu pare periculos, spun. Pare pierdut.

Aculina își drege zgomotos vocea.

– Eu, una, tot aș pleca, dacă aș fi în locul tău.

– Dar nu pot să sufăr întrebările rămase fără răspuns, izbucnesc eu. Am o nevoie patologică de a înțelege. Îți petreci viața înconjurată de oameni care sigilează totul în jurul lor, care țin doar pentru ei povestea reală, și nu te poți abține, ai face orice numai să știi, și nimic nu e înfricoșător sau prea riscant dacă poți să găsești răspunsul. E ca și cum Aleksei…, zic, apoi continui în gând: „Ca și cum el ar ști asta despre mine“. Manuscrisul original al jurnalului mamei dumneavoastră, spun, cu voce tremurândă. Îl mai aveți? Pot să îl văd?

– Nu voi trăi veșnic, spune Aculina, cu o voce aproape fantomatică, o voce care îmi dă de înțeles că știe cât mai are de trăit. Poți să-l iei cu tine, drăguță. Doar să ai grijă de el. Să nu-l lași pe cercetător să se apropie de el.

Când mă întorc la apartament, nu e nimeni acasă. Se lasă seara. Sunt deja întinsă, cu o pătură peste mine, când aud o cheie răsucindu-se în încuietoare, și ușa de la intrare scârțâie așa cum se întâmplă când cineva încearcă să nu facă zgomot. E Lev. Intră în camera de zi fără să aprindă nici o lumină. Miroase diferit, un pic a săpun.

– Nu dormi, nu-i așa? mă întreabă, în timp ce se așază pe pat și se întinde.

– Vreau să fim din nou prieteni.

– Asta vrei? Dar nu mă lasă să răspund. Am crezut că vei fi aici în după-amiaza asta.

– M-am dus să mă întâlnesc cu Aculina Burzinova. O să-ți povestesc totul mâine.

– Povestește-mi acum, spune și aprinde veioza.

Dau la o parte pătura și bag mâna sub canapea.

– Aculina mi-a dat manuscrisul original al Natașei. Trebuie să mă hotărăsc dacă i-l arăt lui Aleksei, așa cum mi-a cerut, sau îl ascund, așa cum își dorește ea. Uită-te și tu!

Lev deschide cutia pe care mi-a dat-o Aculina și care conține sute de pagini nelegate. Întoarce paginile una câte una, iar eu mă uit peste umărul lui. La pagina pe care o ține în mână. La scrisul de mână.

Am petrecut o oră întreagă într-o cafenea din Oxford analizând același scris de mână.

Mă întind spre perna mea, găsesc caietul mamei, mă așez la loc și deschid la prima pagină. *Notă pentru cititor. Povestirile acestea nu trebuie citite una după alta.*

Aceeași persoană a scris ambele manuscrise.

Caietul și jurnalul Natașei.

– Ești bine? întreabă Lev.

– Da, da. De ce?

– Pentru că plângi.

– Ah. E doar… Îmi șterg obrazul cu dosul palmei, dar nu ajută. M-ai întrebat de ce am evitat caietul mamei în ultimul timp, ei bine, vezi tu, am sperat, am avut ideea asta că tatăl meu a fost, de fapt, cel care a scris

povestirile, că urma să descifrez un cod al lui, și cumva… să-i aud din nou vocea… În momentul ăsta de-abia mai pot vorbi printre hohotele de plâns. Dar acum știu că nu le-a scris el. Acum *știu*. Papa nu ar fi avut cum să le scrie și nu le-a scris, și a fost o idee tâmpită de la început, pentru că mesajele criptate nu arată așa, și e ca și cum l-aș fi pierdut încă o dată. E mort. Tatăl meu e cu adevărat mort. Nu mi-a transmis nici un mesaj secret de dincolo de mormânt. E mort.

Lev lasă caietul jos și mă ia în brațe. La un moment dat, nu sunt sigură exact când, mă opresc din plâns. În Anglia nu am plâns niciodată. Acum mi se pare că plâng întruna.

– Scrisul de mână e același, spun, cu un tremur în voce, desprinzându-mă din îmbrățișare. Mi-e greu să citesc, dar chiar și așa, îmi dau seama.

Lev se gândește un pic.

– Da, văd asta, spune. Dar nu e un lucru bun? Dacă ar fi, într-adevăr, un mesaj codificat, ai două mostre acum. Asta l-ar face mai ușor de spart, de înțeles.

Respir atât de sacadat, încât îmi tremură pieptul.

– Cred că ai dreptate.

– Dreptate în ce sens?

Am deseori senzația asta când încerc să rezolv o problemă, exact când pare aproape imposibil de rezolvat. Ridici privirea din nesfârșitele pagini cu cifre, dincolo de pistele greșite și încercările zadarnice și vezi imediat că soluția e chiar în fața ta, dar trebuie să ajungi la ea la momentul potrivit, în modul potrivit, altfel îți va scăpa printre degete, iar problema va redeveni imposibilă.

– Tata îmi spunea că un cod e numai o acoperire, zic, căutându-mi cu grijă cuvintele. Ca zăpada. Povestirile astea sunt un alt fel de acoperire. Ascund ceva, dar tot există o cale de a pătrunde în adâncime. Spuneai că poți să vezi cuvintele originale, cele care au fost șterse?

– Da. De ce?

– Pentru că vreau să le scot la suprafață.

PARTEA A TREIA

BĂIATUL ȘI VALURILE

Odată, demult, într-un regat îndepărtat, un băiat a fost luat de valuri și dus în largul mării. Valurile l-au purtat atât de departe în larg, până când nici a mai zărit țărmul. Nu știa dacă mai e acolo. Nu știa dacă nu cumva se înecase deja. A izbucnit în plâns. *Taci*, au spus valurile, *și te vom ajuta pentru că ne-ai întărit cu lacrimile tale*.

Nu mai plânge, te vom purta înapoi spre casă.

Valurile și-au ținut promisiunea, dar când băiatul a pus din nou piciorul pe pământ, era deja bătrân. Nu a mai recunoscut pe nimeni, nici măcar pe cei din familia lui, și nici ei pe el. S-a întors la valuri și le-a strigat: *M-ați adus înapoi într-un loc greșit. Casa mea nu e aici*. Și valurile i-au răspuns: *Acasă nu e un loc*.

CAPITOLUL 19

ANTONINA

Moscova, primăvara anului 1938

Bărbatul care o interoghează nu o crede. Sarcina lui nu e să creadă pe oricine. Se lasă pe spate, suficient de mult timp cât Tonia să simtă nevoia să se foiască în scaun, dar își păstrează calmul, privește în jos. Biroul anchetatorului e confortabil, intim. Se întâlnesc în felul acesta de jumătate de an și fiecare detaliu al întâlnirilor pare încă planificat, adăugat în mod intenționat. Pe fundal, se aude o emisiune radio în care sunt descrise cele mai recente mașinațiuni ale lui Hitler, cancelarul german. Holul de dincolo de ușă zumzăie de oameni.

Se află în clădirea Lubianka, sediul NKVD, securitatea de stat sovietică, cea mai recentă reîncarnare a CEKA. Lubianka se află în aglomerata piață Dzerjinski. *Oprește-te o clipă*, spun oamenii deseori, *și bea ceva la taverna din colț sau admiră fântâna centrală a lui Vitali. Mai aruncă o privire de jur împrejur înainte să intri*.

Primăvara nu s-a încheiat încă. Oamenii se grăbesc să ajungă acasă, înfofoliți în cele mai călduroase haine din lână, cu clapetele de la căciuli trase peste urechi. Întunericul se scurge din cer, se așterne peste oraș în după-amiaza târzie, iar pavajul pietruit e acoperit rapid de polei, deși s-ar putea ca dalele de piatră să nu mai rămână multă vreme acolo. Multe străzi au fost asfaltate ca să poată găzdui un număr tot mai mare de automobile, cum ar fi Ciorile Negre ale NKVD, deși acestea ies doar noaptea. Prădători nocturni.

Tonia, cu sarcina ei foarte avansată, pășește cu atenție. Când se întoarce de la întâlnirea cu Anchetatorul, urmează de fiecare dată un traseu anume, trecând pe lângă cafeneaua recent deschisă, pe lângă noile guri de metrou, toate iluminate dinăuntru. Lumina e orbitoare, dar tot cobori în subteran.

Pe drum, se îngrijorează.

Cu cinci ani în urmă, în 1933, Victoria Andreieva venise să o caute la Otrada. Veștile aduse de Victoria erau incredibile: Valentin se întorsese acasă. Nu, fusese de fapt adus clandestin, cu ajutorul oamenilor lui Pavel Katenin, de la Canalul Marea Albă, unde petrecuse doi ani, cu mult peste sentința inițială.

În total, opt ani de muncă silnică.

Victoria clacase, izbucnise în lacrimi, explicând cât de dificil era să facă față comportamentului bizar și instabil al lui Valentin, schimbărilor lui bruște de dispoziție, pierderii memoriei, lungilor perioade pe care ea le numea „apatice“. Tatăl ei făcuse rost de noi acte de identitate și de un tratament medical, dar acesta nu dădea rezultate, iar cele mai recente idei ale lui Pavel de a-l ajuta pe Valentin o îngrijorau pe Victoria. Medicamente netestate. Tratamente experimentale. Operație. Între timp, singurul lucru coerent pe care îl rostise Valentin fusese numele Toniei – și un ghid complicat și precis de instrucțiuni pentru a găsi Otrada.

Exact instrucțiunile pe care i le dăduse Tonia în ziua în care fusese arestat, în 1924.

Victoria voia să se întoarcă la Leningrad, așa că Tonia a fost de acord să se mute la Moscova. Bineînțeles, a adus-o cu ea și pe Lena, care avea acum cincisprezece ani. S-au instalat în apartamentul Victoriei, iar Tonia și-a găsit o slujbă la o casă de copii. A înscris-o pe Lena la școală, iar ea ajuta acum la îngrijirea tatălui ei. În primul an, Valentin a fost în mare parte cum îl descrisese Victoria.

A fost nevoie de timp, energie, lacrimi, dar într-un final și-a revenit.

Aproape.

Când e extrem de sinceră cu ea, știe că nu prezența lor l-a ajutat cel mai mult, ci faptul că și-a redescoperit pasiunea pentru politică. Pavel Katenin e singura persoană din Moscova care știe că Valentin e aici – cu excepția câtorva indivizi cu care Valentin ține legătura, *neoficial*. Aici, în capitală, ia avânt o mișcare de rezistență antisovietică și antistalinistă. Tonia nu îndrăznește să îl îndepărteze pe Valentin de rezistență, acum, când în sfârșit s-a vindecat.

Aproape.

Cândva, puteai să trăiești așa. Dar atmosfera s-a schimbat în ultimul an, acum că Stalin a început arestările, persecuțiile și execuțiile membrilor din Vechea Gardă Bolșevică, din care face parte și Valentin; scopul era să curețe Partidul și țara de elementele nocive. Pericolul rămâne ascuns, dar e palpabil. Ca și copilul pe care îl așteaptă Tonia.

Dacă NKVD-ul îl arestează pe Valentin a doua oară, va fi pentru totdeauna. Nu va mai putea să se întoarcă.

Tonia încuie ușa pe dinăuntru. *Clic-clic-poc-clac*. Ca o simfonie.

– E cineva? strigă, iar vocea ei reverberează. Își aude propria frică în ecou. Nu aude asta niciodată la Lubianka. Unde ești?

Se deschide ușa de la bucătărie.

– În sfârșit te-ai întors, spune Valentin.

Îi dă un sărut pe frunte, moale ca picioarele unui greier, și își pune mâinile pe pântecul ei întins. Pe strada Leontievski, se află o maternitate unde Tonia va trebui să meargă cam într-o lună, o clădire urâtă din cărămidă, cu un panou pe care scrie *pacienți internați*. Valentin nu va avea

acces înăuntru; oricum nu ar trebui să-și arate prea mult fața în public. O să dea naștere copilului lor fără el, ca și data trecută.

– Mă întreb ce vrea de la tine, șoptește Valentin. De ce ar face un Anchetator așa ceva, să te aducă la sediu în fiecare săptămână, luni întregi…

– Atât timp cât mă cheamă acolo, ești în siguranță, spunea ea încet.

Valentin oftează atât de adânc, încât trebuie să-și dreagă vocea. De când s-a întors de la Canal, are un hârâit în piept. *Asta pățești după ce sapi 225 de kilometri de granit solid timp de doi ani*, i-a spus el, de parcă ar fi fost o glumă. *Tot praful ăla trebuie să ajungă undeva*.

– Nu e nevoie, Tonia. Cei de la NKVD nu au nici o dovadă în ceea ce mă privește. Dacă ar fi avut, m-ar fi dus deja la Lubianka. Cum au făcut și data trecută.

– E altceva acum. Nu au nevoie de dovezi.

– Nu poți să faci asta pentru totdeauna, *milaia*.

– Dacă ai fi de acord să plecăm din Moscova, nu aș fi nevoită.

– Tocmai ți-am spus că nu ești nevoită.

– Hai să nu ne certăm, spune ea, punându-și o mână pe pântec. Dacă ar mai zice ceva, toate fricile ei ar ieși la suprafață, teama că el o să plece de acasă într-o zi când ea e la muncă, la orfelinat, și o să se ducă singur la Lubianka, direct la ofițerul NKVD, ca să-i spună: *Da, sunt unul din vechii bolșevici, da, sunt un dușman antisovietic al poporului, care conspiră să răstoarne regimul și tot ce reprezintă el și, da, voi continua să fac asta până la moarte.*

Aceea va fi ziua în care va muri.

Nu ar spune asta niciodată cu voce tare, dar probabil că așa *își dorește* Valentin să moară. Pe marea scenă; luând cuvântul pentru ultima oară. Probabil că a pregătit deja discursul pe care intenționează să-l țină, și când e singur, și-l repetă, așa cum făcea când erau aproape niște copii, înainte de Revoluția din Octombrie, înainte de moartea Romanovilor. Înainte ca el și Partidul lui să obțină tot ce își doriseră vreodată.

Anchetatorul are un nume, dar ea refuză să-l folosească. Tonia preferă să se gândească la el ca la un personaj, pentru că, atunci când se va termina totul, e hotărâtă să scrie o povestire despre asta, poate o altă povestire pe care să le-o spună copiilor de la orfelinat. O să-l descrie în detaliu, cu accentul lui provincial, pe care încearcă să-l mascheze. Cu părul lins, dat pe spate, și zâmbetul subțire ca un creion. Și felul în care își afișează ambiția personală, în așa fel încât, cu cât se ridică mai sus, cu cât realizează mai multe, cu atât e mai grea povara pe care o poartă.

Anchetatorul smulge oameni de pe stradă cum ai smulge insecte de pe o pătură de picnic. Sunt conduși la mașina lui personală, un automobil Emka negru, cu o dungă roșie pe lateral. La început încearcă să facă totul să pară captivant și semnificativ: cât de mult depindem de cetățeni curajoși și

valoroși ca tine, pentru a ajuta măreața noastră națiune să identifice sabotorii și trădătorii!

Trebuie doar să semnezi documentul ăsta.

Semnează.

Semnează.

Semnează.

Nu spune niciodată că, pentru a fi un informator, trebuie să fii pe jumătate prizonier și pe jumătate gardian. Să experimentezi ce-i mai rău din amândouă. Nu explică niciodată că statul se autodistruge și îi face pe oameni să se întoarcă unii împotriva celorlalți. Nu spune niciodată ce se întâmplă în cazul în care nu semnezi. Presupune că știi deja și așa și este.

Tonia nu se mai trezește țipând din cauza coșmarurilor sau, cel puțin, nu la fel de des ca înainte. Orice s-ar întâmpla, nu scoate o vorbă. Ține gura închisă atât de strâns, încât, uneori, dimineața buzele îi sunt însângerate. Dar nu e singura. Toți moscoviții știu ce pericol îi paște dacă deschid cumva gura din greșeală. Dacă spun o glumă nepotrivită. Dacă rostesc un nume pe care nu ar trebui să-l rostească. Dacă mărturisesc.

– Fiica ta, Lena, spune Anchetatorul. Lasă capul într-o parte și o cercetează pe Tonia cu coada ochiului. Din unghiul ăsta, ochii lui par mari, bulbucați, ca ai unui pește. Azi nu se aude radioul, dar micul gramofon din colț redă o melodie populară, una pe care ar dansa un mojic în opinci de pâslă. Am aflat că studiază la Universitatea de Stat din Leningrad. Biologie? Medicină? Nu mi-ai spus nimic despre Lenocika ta, spune el, accentuând voit numele *Lenocika*, pentru efect.

– Nu știe nimic despre tatăl ei, spune Tonia. A fost trimis pe insulele Soloveţki înainte să aibă șansa să se cunoască.

Melodia populară nu s-a încheiat încă. Genul ăsta de muzică se lungește la nesfârșit. Menită să dureze cât un festin, cât o nuntă, o serbare câmpenească. Se întreabă cum poate Anchetatorul să o suporte, dacă îi amintește oare de copilăria lui îndepărtată, de tatăl care fuma pipă sau de mama care broda fețe de pernă.

– Nu-ți pot oferi mai multă libertate, spune el, când tu nu mi-ai oferit nimic. Anchetatorul își scoate pentru prima oară mâinile de după birou. Ține în mână un mănunchi de scrisori legate cu sfoară. Dezleagă sfoara și se preface că ar căuta ceva, deși știe exact ce caută. La fel cum a făcut și în ziua aceea, pe stradă, cu șase luni în urmă, când a smuls-o pentru prima oară din mulțime *pe ea*. Au sosit de la Secția de Investigații din Soloveţki, spune el. Și îmi imaginez că sunt mai multe pe care nu le avem. Îi împinge o scrisoare pe birou. Uită-te și singură!

Martie 1925

Dragă Tonia, milaia moia

Mi se spune că (indescifrabil) va veni în vizită aici și aș putea să apelez la el. Lumina e foarte slabă, ne țin în întuneric, așa că scrisoarea mea e scurtă (indescifrabil) singura lumină e amintirea ta…

Valentin

Anchetatorul ia înapoi scrisoarea și extrage alta din mănunchi.

Iulie 1926

Zvezda moia

Mă dor mâinile de la cât am muncit azi, dar cât încă le am, o să continui să-ți scriu. Mai sunt și alți deținuți politic aici, ca și mine, membri ai Partidului de la început. Oare Koba știe ce se întâmplă aici? Asta mă întreabă. Dar eu o să aflu. O să supraviețuiesc, o să mă întorc acasă, o să spun lumii întregi adevărul despre locul ăsta. Ai grijă de tine – sper să citești scrisoarea asta, îți trimit toată dragostea mea prin ea – așteaptă-mă…

Al tău,

Valentin

Tonia simte că se sufocă. Koba e Iosif Stalin. Valentin îi scria despre tovarășul Stalin. E destul cât să fie acuzat de trădare. Și e vorba doar despre un rând dintr-o scrisoare.

– Mi-au făcut plăcere întâlnirile noastre, spune Anchetatorul. Ai un talent extraordinar de a spune povești. De la prima poveste, mi-am dorit să văd câte aveai în arsenal. Și dacă ai să rămâi vreodată în pană de idei.

Prima poveste a fost din întâmplare. Ceruse informații despre toți cunoscuții ei. Nu știuse ce să-i spună, așa că inventase ceva, așa cum făcea pentru orfani, știind că o să-l atragă. Povestea unui țăran. La sfârșit, văzuse ceva neașteptat pe fața lui, ca și cum ar fi perceput, prin cuvintele ei, o existență a lui diferită, lipsită de evenimente, în care își creștea animalele, lucra pământul și nu părăsise niciodată tărâmurile natale.

– Dar eu încerc să-mi construiesc o carieră, să știi, spune. Și presiunea e din ce în ce mai mare. Cântecul s-a terminat. Discul a ajuns la final. Anchetatorul a planificat asta, poate că a și cronometrat. Scoate o nouă foaie de hârtie. Îi scrie numele în partea de sus. Și faptul că a menționat-o pe fiica ei a făcut parte din strategie. Dacă Tonia nu semnează, el va rosti din nou numele Lenei. O va spune în felul acela înspăimântător, mieros, ca și cum cuvântul i s-ar rostogoli ușor de pe buze. *Lenocika*. Salvează-te, Tonia, spune el încet. Valentin Andreiev nu mai are nevoie de ajutorul tău. Acum e în mâinile statului. Dar tu, situația ta…, zice, fluturând ușor din mână, în sus și în jos. Semnează împotriva lui și, când va fi arestat, tu vei fi cruțată. Îți dau cuvântul meu.

Vorbește despre sarcina ei de parcă ar fi văzut până *înăuntrul* ei. La fel și cu scrisorile. Nici o violare a intimității nu e prea mare, pentru că nu există viață privată.

Deschide palma și îi întinde un pix.

– Așteaptă. Așteaptă un moment. În ochii Toniei apare o lacrimă. Sau poate că-i o broboană de sudoare. Nu trebuie să-i alunece pe obraz, căci el

va crede că a făcut-o să plângă. Dacă îţi dau pe cineva mai important? Cineva care îți va asigura ascensiunea în carieră.

Anchetatorul râde cu poftă. Nu crede nici asta.

– Găsește repede pe cineva, spune. Asigură-mi o carieră de succes.

Procesele lui Nikolai Buharin și ale celorlalţi s-au terminat. Au fost găsiți vinovați de conspirație și trădare împotriva statului. Tovarășul Stalin va avea șansa să-i vadă pe toți foștii lui camarazi de partid aliniați la zid și împușcați. La micul-dejun, Tonia îl privește pe Valentin citind despre verdict. Valentin nu comentează nimic și împăturește ziarul de mai multe ori, până ajunge tare ca un biscuit răscopt. I-a cunoscut cândva pe toți membrii cu state vechi ai Politburo. Buharin și Rikov. Zinoviev și Kamenev, care au fost executați anul trecut.

Valentin îi simte privirea și se uită la ea. Are aceeași expresie întipărită pe față ca atunci când Tonia îl întreabă despre Canalul Marea Albă. Acceptă să vorbească despre cei șase ani petrecuți în Soloveţki, dar nu vorbește niciodată despre cei doi ani de la Canal. Face mereu doar gluma aia despre granitul solid.

Așa e și expresia de pe fața lui. Granit solid.

Valentin este editor la o publicație antistalinistă, iar Tonia citește câteva din paginile lui dactilografiate, în timp ce soarbe dintr-un ceai de rădăcini, recomandat femeilor însărcinate.

– Ce anume cauți, *milaia*? o întreabă el pe Tonia, uitându-se peste umărul ei. Niciodată nu ai fost atât de interesată ca acum.

Ceaiul e neîndulcit și îi arde limba.

– Nimic special.

– Te-ai blocat? Nu mai știi ce să-i spui Anchetatorului?

– Pe tine te amuză toate astea? întreabă Tonia, profund conştientă că vocea îi e la fel de amară ca ceaiul. Dacă nu te temi pentru tine, măcar pentru mine, pentru Lena, pentru bebeluș…

– Dacă e să vină NKVD-ul, atunci o să vină oricum, Tonia.

– *Dacă?* O să vină sigur. Ar putea să apară și în seara asta.

– Și cum mă salvează atunci teama? La ce bun să stau aici și să tremur de frică?

– Ca să-mi arăți că îți pasă. Că îți pasă de viața ta, de viețile noastre. Nu vezi? Ar fi trebuit să părăsim Moscova de luni întregi, poate chiar de ani întregi, doar că tu ai vrut să continui cu toate *astea*!

Valentin se întunecă la față.

– Am supraviețuit lagărelor. Am o datorie către oameni să împărtășesc cu ei experiența mea, să vorbesc, să lupt. Am o datorie morală.

– Atunci mă lași *pe mine* să fac alegerea imorală! Tonia își pierde cumpătul, începe să țipe. Tu și politica ta, Valentin! Da, poate că acum i te opui, poate juri că ți-e vrăjmaș, dar alegi în continuare Partidul. Vei alege *întotdeauna* Partidul, iar eu voi fi mereu cea care te alege pe tine!

Valentin îi aruncă un zâmbet strâmb înainte să plece, apoi se duce în dormitor și trântește ușa în urma lui. Ar fi trebuit să se îndrăgostească de Victoria, se gândește ea. Sau nu ar fi trebuit să se îndrăgostească deloc. Poate că își dorește să nu-i fi păsat de nimic altceva decât de o lume mai bună, o utopie pentru mase.

Să nu-i fi păsat de nimic altceva decât de oamenii blestemați.

Tonia își ține răsuflarea, ia o gură de ceai și îl plimbă prin gură. Dacă l-ar chema înapoi acum, ar fi ca și cum nu s-ar fi certat deloc. Dar de data asta vrea să îl țină la distanță, ca el să nu vadă cum ia mai multe pagini, le netezește bine și le bagă în geantă.

Tonia se ghemuiește pe o parte ca o omidă, cu ochii deschiși, holbându-se în întuneric. Scoate mici norișori de respirație și îi inspiră la loc. Nici nu aude pașii lui Valentin sau foșnetul lenjeriei de pat. A lucrat ore întregi.

– Hai să mergem la Leningrad, spune el.

– Să o vizităm pe Lena?

– Să trăim acolo.

– Dar ai spus mereu că ești prea implicat în ce se întâmplă aici.

– Sunt. Râde ironic. Dar o să găsesc eu ceva. Și știu pe cineva care poate să aranjeze o *propiska*[7], să ne putem stabili acolo. E de mare ajutor să ai prieteni în rezistență. Se întoarce ca să-i pună un braț pe pântec. Bebelușul se mișcă și el, drept răspuns. Noaptea, e cel mai activ. Nu e obligatoriu, continuă Valentin. Tu alegi. El face mereu planuri mărețe pentru viitor. Tonia îl crede doar pe jumătate. Tot pe jumătate crede că vorbele lui sunt nerealiste. Dar măcar a auzit ce a avut ea de spus. Știe că ea ar prefera să trăiască la țară, bineînțeles; cu cât te duci mai departe de oraș, cu atât ești mai în siguranță, iar NKVD-ul ajunge mai greu la tine. Dar Leningrad e un compromis. O soluție de mijloc. M-ai acuzat pe bună dreptate, spune Valentin. Am lăsat alte lucruri să fie mai importante decât siguranța ta. Și îmi pare rău pentru asta.

Tonia nu mai are atât de des ca înainte vise lucide, dar în noaptea asta se plimbă prin lumea ei de coșmar, spre sera de flori. De obicei, există un moment de singurătate, înainte ca fata cu vene de iederă să iasă din casă, dar acum, Tonia deschide ușa serei, iar ea e deja acolo. Stă *chiar* în fața ușii. Are gura deschisă și iedera se întinde instantaneu peste tot, încolăcindu-se de picioarele Toniei, imobilizându-i brațele, strângând-o de gât…

Trezește-te, trezește-te…

Tonia se agită atât de tare, că se lovește de tăblia patului.

E trează acum.

Se gândește năucită că ar trebui să bea un pahar de apă, să aprindă o lumină, poate chiar să-l trezească pe Valentin. Dar când încearcă să se dea jos din pat, simte o atingere lipicioasă între picioare. Ridică pătura.

Un miros de carne crudă se ridică în aer.

Un lichid roz, sângeriu. E devreme, prea devreme. De-abia a trecut dezgheţul de primăvară. Tonia îşi imaginează toate râurile Rusiei curgând deodată, un torent gigantic, învolburat, pe care îl simte apoi pe coapse şi, în jos, pe picioare. Când încearcă să se ridice în picioare, vede băltoaca pe podea. E ultimul lucru pe care îl vede.

Oamenii vorbesc deasupra capului ei. E o urgenţă. Nu e un singur bebeluş, spun ei. Nu au ştiut până acum. Încep să taie, iar ea simte că se transformă în fâşii de carne. Apoi cineva îi arată, pentru o fracţiune de secundă, o faţă mică, vagă, poate două feţe, şi i se spune că gemenii ei vor fi duşi la un spital special pentru copii născuţi prematur şi că vor rămâne acolo până vor fi suficient de puternici ca să poată fi luaţi acasă.

Ai avut noroc, spun ei. Dacă ai fi ajuns la maternitate puţin mai târziu, copilaşii tăi nu ar fi supravieţuit. Şi dacă ai fi fost undeva la ţară, şi nu în inima Moscovei, şi nu ai fi primit ajutorul profesioniştilor, te-ai fi dus şi tu cu ei. Şi dacă nu ar fi existat un spital cu tuburi speciale care hrănesc bebeluşii prematuri ca aceştia, ar fi trăit o zi sau două. Mare, mare noroc.

Toniei nu i s-a mai spus niciodată în viaţa ei că e norocoasă.

Blestemată, da.

Cineva întreabă dacă n-ar trebui să fie chemat soţul Toniei, la care ea spune că şi-a omorât soţul, iar ei râd, spun că toate femeile simt asta, dar că el e în viaţă, el te-a adus aici, numai că noi nu permitem vizitatori, evident, şi apoi prima persoană spune*: Bine, acum odihneşte-te, drăguţă*, de parcă ar putea cineva să se odihnească atunci când mai sunt o mulţime de alte femei pe secţie care ţipă, urlă şi cerşesc o alinare.

Din fericire, Anchetatorul nu a fost aici de data asta, pentru că Tonia e sigură că ar fi mărturisit orice, că toate ar fi mărturisit orice, pentru că nu există tortură pe lume mai mare decât chinurile facerii.

– Tonia? Simte o mână pe umăr. Sunt eu, Vika.

Tonia se chinuie să se ridice într-un cot. Fosta soţie a lui Valentin are acum în jur de patruzeci şi cinci de ani, faţa rotundă ca o monedă şi trăsături fine, care se însufleţesc doar când e aşezată la pian.

– Gemenii sunt bine. Vocea Victoriei e liniştitoare. Hai, să mergem, le-am spus să-ţi pregătească bagajul.

– Valentin? zice Tonia, şi e mai mult o tresărire decât un cuvânt.

– E la casa de la ţară a lui papa. Nu e departe de Moscova. V-a vizitat NKVD-ul. Au trecut deja pe acolo de câteva ori. Îl caută. Dacă aţi putea pleca amândoi acum… dar bineînţeles, gemenii trebuie să stea în spital. Aşa că te duc la apartamentul tatălui meu – el a fost de acord – şi trebuie să aşteptăm acolo.

– Valentin n-a văzut copilaşii? Pe Ecaterina şi pe Mihail?

Victoria dă din cap că nu. Zâmbeşte.

– Ce nume frumoase!

Şoferul lui Pavel Katenin aşteaptă în faţa maternităţii. Motorul maşinii e deja pornit. Interiorul din piele e alunecos, ca şi măruntaiele Toniei.

Victoria vorbește cu șoferul și acesta pornește în viteză, iar pe drum mașina se zgâlțâie puternic. La fiecare curbă, un val îngrozitor de durere îi străpunge pieptul Toniei și se scurge în jos, prin pântec. Nu a mai fost până acum la reședința din Moscova a tatălui Victoriei. L-a întâlnit pe Pavel de câteva ori și știe că ține la Valentin, dar nu poate să și-l imagineze făcând ceva atât de banal cum ar fi *să locuiască* undeva, pentru că, în ziua de azi, Pavel Katenin e pretutindeni în același timp.

Atât e de cunoscut. Aproape la fel de celebru ca tovarășul Stalin.

Pavel nu pare să înțeleagă pericolul în care se află Valentin. A fost mai precaut și mai îngrijorat când Valentin s-a întors de la Canal, dar poate că propria-i poziție era mai vulnerabilă pe atunci. Acum, Stalin a venit să-i vadă ambele piese. Acum, Stalin l-ar recunoaște pe stradă.

Dar nu așa funcționează lucrurile, Pavel, vrea să-i spună Tonia. Cu cât te cunoaște mai bine Stalin, cu atât ești mai vulnerabil.

Într-adevăr, a avut multe de învățat de la Anchetator.

Pavel face un anunț la micul-dejun, cum că Buharin și Rikov sunt trădători. Laolaltă cu toți cei închiși la Lubianka. Înainte să se așeze, își flutură bastonul în aer, doar ca să-și întărească punctul de vedere. Îi numește *dușmanii dinăuntru* și pare că o umbră îi mătură chipul când rostește asta. Poate chiar el a turnat pe cineva. Poate pe vreun prieten. Poate pe vreun actor de la teatru. Poate că și-a trădat propriul suflet.

– Dar se fac atâtea arestări zilele astea, spune Tonia, încât unii trebuie să fie nevinovați.

– Când pădurea e tăiată, zboară așchii, răspunde el, în timp ce menajera, Anușka, îi mărunțește jeleul pentru ceai. Victoria, care stă la celălalt capăt al mesei, nu spune nimic. Tonia a avut mereu impresia că Victoria e intimidată de tatăl ei sau de personalitatea lui, acum mai copleșitoare ca oricând. Dar în general, continuă el, sistemul e conceput pentru a discerne corect.

– Și dacă Valentin e din nou o așchie? îl contrazice Tonia.

– Aha! face Pavel, grandios. E bine că demonstrezi exact ce susțin eu! Valia al nostru era *vinovat*, nu-i așa, la momentul când a fost arestat! Dar acum și-a învățat lecția. Și, de asemenea, acum tovarășul Stalin mă cunoaște. Îmi știe familia. Nici unul dintre noi nu va păți nimic rău.

Tonia sfâșie o clătită cu furculița. Pavel pare să privească situația ca pe una din piesele lui de teatru. Nu e *real*, Antonina Nikolaevna! Prostuțo!

Victoria e prima care se scuză și se ridică de la masă. Pavel se uită cu subînțeles la Tonia, ca pentru a-i atrage atenția că acum sunt singuri. Anușka e doar o piesă de mobilier pentru el. Dar și asta e o greșeală. Mobila nu are ochi și urechi.

– Nu ai de ce să te temi, Tonia, spune Pavel, întinzându-se după baston. Interesul pentru Valia se va risipi în curând. Sunt convins că, între timp, se simte bine la moșia mea. Când copilașii vor fi mai întremați, tu și familia ta

puteți sta acolo peste vară; puteți să vă îngrășați toți înfulecând din căpșunele locale!

Cele mai periculoase povești sunt cele pe care oamenii nici nu-și dau seama că le spun. Tonia îi zâmbește și aproape că simte gustul dulce, zemos al căpșunelor sălbatice, își imaginează sucul prelingându-se pe fețele lor, precum sângele.

Anchetatorul nu scoate nici un cuvânt, în timp ce citește. Când ridică privirea, fața lui pare anemică în lumina veiozei sau poate e din cauză că becul e mai slab azi, ascuns sub abajurul ca o eșarfă de mătase.

– Am auzit că ai născut gemeni, spune. Felicitări! Nu e ceva ce se transmite în familie?

– Nu știu să fi avut gemeni în familia mea, răspunde Tonia.

– Mai mult folclor de la sat. Zâmbește și își dezvăluie colții. Excelent materialul pe care mi l-ai adus azi. În sfârșit ți-ai făcut datoria.

Se rotește cu scaunul, își bălăngăne picioarele în laterale.

– M-ai cam ținut pe ace, dar se pare că a meritat. Un bun informator e extrem de valoros pentru…

– Ai făcut multe pentru mine, Sașa, spune ea. Nu doar acum, ci și în trecut. Zâmbetul lui pălește precum becul. Dar am văzut asta, spune ea, trecându-și mâna peste masa care stă, ca un zid de cărămidă, între ei. Atunci, în trecut, am văzut latura asta a ta.

Cum ar spune chiar Sașa, *Chemu bit, togo ne minovat*.

Ce e scris să se întâmple nu poate fi evitat.

– E timpul să semnezi declarația împotriva lui Andreiev, Tonia.

– Ai înțeles greșit. Documentele astea pe care ți le-am adus nu au nimic de-a face cu Valentin Andreiev, spune ea, iar minciunile curg ca un râu. E o povestitoare înnăscută. Așa a fost dintotdeauna. Eu stau în casa lui Pavel Katenin. Le-am găsit acolo. Sunt ale lui. Și dacă o să-i percheziționați apartamentul, veți găsi și mai multe. Sunt sigură de asta.

Pe drum spre spital, unde Tonia merge să-i vadă pe gemeni, începe să plouă, dar toată apa din lume nu ar putea să-i spele fapta pe care tocmai a săvârșit-o. După atâția ani în care a învățat să trăiască cu frica, să stea încorsetată în ea; poate învăța să trăiască și cu alte lucruri. Chiar și cu asta. Își va aminti mereu de noaptea în care Dmitri a zăcut plin de sânge la picioarele ei și cum a intrat în el cuțitul tânărului bolșevic, iar de câte ori se gândește la asta, își aduce aminte că, în țara lor, nu alegi între bine și rău, ci între viață și moarte.

CAPITOLUL 20

VALENTIN

Periferia Moscovei, primăvara anului 1938

Conacul de la țară al lui Pavel are două etaje. Camera lui Valentin e la etajul întâi, lângă bucătărie. Are un pat cu saltea, dar el va dormi pe podea.

Casa e prost izolată. E construită pentru a fi locuită vara. Valentin cotrobăie prin sertare și dulapuri, în căutare de conserve și desfăcătoare pentru acestea. Nu găsește nimic de mâncare, așa că mâine va fi nevoit să meargă în sat, un loc minuscul. Dar îi va face bine să vadă oameni; să nu fie singur toată ziua. Când e singur, atunci e de rău, atunci îi revin în minte lucrurile la care nu ar trebui să se gândească. A găsit ceva de băut într-unul dintre dulapuri, probabil vodcă, și e suficient, va umple râul din mintea lui, astfel încât să nu întindă mâna după încă un buștean care plutește la suprafață, să creadă că e un buștean, gândindu-se în mod abstract la bușteni, numai ca să-și dea seama că, de fapt, nu e deloc un buștean, ci un trup omenesc.

Trupul e al lui.

Noaptea, gândurile îl copleșesc pe Valentin. Numele meu e Valentin Mihailovici Andreiev. M-am născut la Sankt Petersburg, în 1896. Tatăl meu a lucrat la fabrica Kirov. A murit când aveam patru ani. M-au crescut mama și bunica mea. Au murit amândouă când aveam zece ani. Numele meu e Valentin Mihailovici Andreiev. M-am născut la Sankt Petersburg, în 1896…

Gândurile alunecă tot mai jos și mai jos, până când ajung în locuri din ce în ce mai întunecate.

Până la Marea Albă.

Acum își ține respirația și simte încă mirosul de mlaștină, de apă sărată, de lemn ud. De mucegai. Trage puternic aer în piept. De obicei, Tonia doarme lângă el. Dar în seara asta nu e lângă el, bineînțeles. Dacă ea nici nu există, de fapt? Dacă e doar o iluzie? Dacă e mai bolnav decât știe și nici nu s-a întors vreodată acasă?

Dacă e încă acolo?

Acasă, știe cum să iasă din spirala aceea. Câteodată, ca să nu o deranjeze pe Tonia, se plimbă prin apartament. Fumează, atinge cotoarele cărților, petrece ore întregi în fața mașinii de scris, pentru că fiecare bătaie a

tastelor îl ancorează în prezent. Face orice necesită folosirea simțurilor fizice, în afară de vedere.

Dintre toate, pe vedere te poți baza cel mai puțin.

Dormitorul din conac nu e luminat, dar oricum, nimic nu poate alunga umbrele astea. Totul e în capul lui: furtuna orbitoare. Sângele scuipat printre dinți. O lampă cu parafină, care aduce la lumină trupul cuprins de spasme al unui coleg de celulă. Cineva care își taie vârfurile cangrenate ale degetelor. Bandaje groase. Mai mult sânge, scurgându-i-se pe gât, fierbinte și grețos.

Cineva a spus că de lagăr nu poți scăpa. Nu e ca și cum ar fi fost în est. Nu e ca și cum ar fi fost pe Lună. Dar nimeni nu a scăpat vreodată de acolo. Nici cei eliberați nu scapă. Valentin nu va scăpa niciodată.

CAPITOLUL 21

ROSIE

Moscova, august 1991

Briza e la fel de ușoară precum cerul serii de deasupra. Merg fără țintă, până mă trezesc în fața Teatrului Bolșoi. Clădirea în stil neoclasic e impresionantă, legendară, dar nu pe de-a-ntregul frumoasă, marcată de secera și ciocanul așezate la vârf. Îmi amintesc și acum felul în care vorbea mama despre acest teatru: *Te scufunzi în tot*, spunea. *În podele, în șampanie, în fotoliu. Există o atracție gravitațională către scenă. Iar oamenii de pe scenă sunt din altă lume*.

Nu am fost niciodată înăuntru. Mama a fost balerină aici, în cel mai cunoscut ansamblu de balet din lume, și cu toate astea eu nu am fost la nici un spectacol.

În urechi aud un zumzet, aud cum țâșnește șampania în aer.

S-a întors Zoia.

Nu mă opun. Mă *scufund* în imaginea pe care mi-o arată, exact cum a zis mama, și foaierul alb al teatrului mi se dezvăluie în minte: o revărsare de covoare roșii, o scară dublă. Oameni mulți, îmbrăcați corespunzător ocaziei. Văd scena principală, publicul a tăcut, orchestra exersează ultimele acorduri, iar luminile se sting treptat, și știu că am fost absorbită în trecut. Aproape că mă aștept să o văd pe mama ieșind de după cortină.

Dar ea e așezată în public.

Pare tânără. De vârsta mea. Poate dacă ar întoarce capul, ar putea să mă vadă cumva, universurile noastre paralele s-ar intersecta, dar îmi dau seama că nu va întoarce capul. Pentru ea, nu există altceva pe lume în momentul ăsta, în afară de balet.

E ceva straniu la extazul care i se citește pe față. Nu e expresia cuiva care e la rândul lui dansator, pentru că *acea* persoană ar ști că toate astea sunt doar o fantezie. Toți de pe scenă sunt oameni. Au degetele de la picioare înfășurate. Oasele le sunt măcinate până ajung pulbere. Pe sub costumele lor frumoase, sunt slabi, probabil subnutriți. E o profesie de-a dreptul brutală. Nu o lume de vis.

Mama mea e într-o lume de vis. Se uită cu admirație la scenă, de parcă nu s-ar fi aflat niciodată acolo. Ca și cum *Katerina Balerina* ar fi doar un alt basm.

Imaginea dispare. Stau singură în fața Teatrului Bolșoi, holbându-mă la fațada clădirii.

Înțeleg acum caietul cu povestiri al mamei.

Adevărata poveste se află printre rânduri. Adevărata poveste e nescrisă.

– *Boje moi,* greu mai scapă omul de tine, îmi spune Aculina la telefon. Ce mai e acum? A ars cineva manuscrisul mamei? Vrei să-mi iei pisica acasă la tine?

Zâmbesc, dar mă opresc când o aud din nou tușind. Nu e o simplă tuse, pare că se îneacă.

– Zi-mi, te rog, încep eu, Toniei îi plăcea să spună povești, basme, lucruri de genul ăsta?

O tuse și mai seacă.

– Da, îi povestea fiicei ei, Lena. Și fratelui meu, înainte să moară. Dar nu le-aș numi povești. Erau prea dense. Mai degrabă le presăra în jur, ca pe zahăr, iar dacă ascultai, puteai să prinzi ceva, o frântură, și apoi, când se termina, nici măcar nu erai sigur ce ai auzit.

– Am un caiet cu povești, care a fost al ei.

Aculina chicotește.

– Nu am văzut-o niciodată pe Tonia cu vreun caiet.

– L-am studiat cumva… cu un ochi de criminalist. A scris cu creionul…

– Nu am văzut-o niciodată pe Tonia să scrie. Nici măcar nu sunt sigură că știa să scrie.

– Cu creionul, repet. Asta, cred eu, pentru că sunt multe corecturi ortografice și gramaticale. Dar am găsit ceva pe spatele copertei. La început nu părea să fie nimic, dar cuvintele *Pentru Lena, fiica mea iubită* au fost șterse. E inconfundabil.

Intenționasem să-i spun Aculinei că jurnalul mamei ei e scris cu același scris de mână ca și caietul de povestiri, dar acum ezit. Brusc, mă gândesc că nu trebuie ca ea să afle acest lucru. Cred că jurnalul de memorii răspunde la întrebări despre Natalia – și alegerile Nataliei – la care Aculina s-a chinuit toată viața să găsească răspunsuri și îmi imaginez cum e.

Nu pot să-i iau asta.

– Pentru Lena, spune Aculina, gânditoare.

– Mama mi-a dat caietul acesta și încep să cred că e posibil ca Tonia să i-l fi dat ei. Cred că Tonia e bunica mea.

E teribil de înfricoșător să rostesc cuvintele astea. Rudele nu răsar așa, pur și simplu, din pământ. Nu e ca și cum mama ar fi murit și acum îmi trimit de la fabrică o înlocuitoare.

– Ăsta a fost primul meu gând când te-am văzut, spune Aculina. Dar apoi mi-am dat seama că nu ai cum să fii fata Lenei. Lena s-a născut înainte de 1920. Tu ești prea tânără.

– Da. M-am născut în 1967, zic, simțindu-mi măruntaiele încâlcite precum cablul de telefon. Și mama nici nu împlinise treizeci de ani când m-

am născut. Dar ai idee unde e Lena acum? Cum aș putea s-o găsesc? Mama nu mi-a vorbit niciodată despre familia ei, nici despre frați sau surori, nimic. Mi-a spus că au murit cu toții.

– Din păcate, nu știu. Aculina are un ton melancolic, aproape trist. Lena era o fetiță plină de viață. Ambițioasă, încă de mică. Vocea i se schimbă, tristețea dispare. Le spunea tuturor că se va face doctor și va trăi într-o casă lângă un râu mare. Deși cred că ultima parte i-a fost inoculată de Sașa, precizează ea, cu un râs grav. Iubitul Toniei. Și el era ambițios.

– O casă pe malul unui râu mare, spun. E… foarte interesant. Sașa nu era tatăl Lenei?

– Ah, nu. Tatăl Lenei a fost un bolșevic pe care Tonia l-a cunoscut în Leningrad. Tonia însăși a trăit undeva pe malul râului Fontanka, să știi. Asta apropo de case lângă râuri, zice Aculina, care pare să-și fi venit acum în fire. Îmi amintesc și acum salonul în care serveau ceaiul. Nu-ți imaginezi grandoarea acelei lumi, Raisa! Candelabrul. Tablourile. Tapet albastru, cu un model neobișnuit. Acum totul pare un vis.

– Aș vrea să văd casa aceea, spun. Îți amintești adresa?

– Dacă mă uit mai întâi pe hartă. Iar mestecă și plescăie. Fălcile ei ar putea continua să i se miște și după ce moare, măcinându-și dinții până la rădăcină, până când gingiile ei ajung carne vie. Dar de ce vrei s-o vezi? adaugă, cu respirație șuierătoare. Casele alea vechi sunt ca niște labirinturi.

– Ca să pun totul cap la cap. Doar așa pot să-mi găsesc calea de ieșire.

Noaptea e lungă și fără somn în trenul Săgeata Roșie, de la Moscova la Leningrad.

– Mama ta a fost balerină la *Teatrul Bolșoi*? întreabă Lev.

– Când o spui în felul ăsta, pare și mai puțin credibil.

– Ar trebui să le dai un telefon. Poți să le spui: *Sunt fata Katerinei Simonova*. A dansat vreodată pe scena voastră? Apoi vei ști.

– O să par nebună, spun, dar, în mare parte, e o nebunie că nu cred să fi recunoscut vreodată așa direct că sunt fiica mamei mele. Am fost mereu stânjenită de prezența ei, chiar și când era tânără și încântătoare, pentru că nu voiam să întregesc mulțimea ei de lingușitori, nu voiam să par la fel de neajutorată ca toți ceilalți. Apoi, mai târziu, în Anglia, m-am simțit și mai stânjenită. Da, oameni buni, sunt fiica lui *Kate*! Kate, care uneori rătăcește pe afară în cămașă de noapte și adoarme lângă cutia poștală. Kate, cea cu tenul galben ca lămâia, cu respirația fetidă și cu poveștile ei, poveștile alea ridicole, oribile, trântite la beție, pe care începe să le spună – să le *strige* – oricui are urechi de auzit: *Odată, demult, într-un regat îndepărtat!*

Dar dacă nu ar fi fost niciodată balerină, cred că aș fi disprețuit-o mai puțin.

Cred că mi-ar fi fost un pic milă de cineva care era atât de nesigur încât să-și mintă propria familie cu privire la cine e. Poate că mama nu suporta cine era, de fapt; poate chiar nici nu știa. Poate că din cauza asta nici eu nu am reușit să o înțeleg niciodată.

– Deci, nu? spune Lev.
– Ba da, sunt fiica Katerinei Simonova.

Taximetristul ne conduce pe un traseu sinuos, șerpuind ca oricare dintre apele curgătoare ale Leningradului, până când ajungem pe malul râului Fontanka. Ne lasă în fața unui conac cu două etaje, din granit de un roz-prăfuit. Mai multe dintre ferestrele de la primul etaj sunt acoperite cu placaj, iar tencuiala se desprinde pe alocuri de pe fațada casei, lăsând să se vadă stratul de piatră de dedesubt.

Casa nu atrage câtuși de puțin atenția asupra ei – dacă m-aș uita în direcția asta din josul străzii, poate că nici nu aș observa-o – cu toate astea, când o privești mai de aproape, are un aer persiflant. *Am supraviețuit tuturor*, pare să spună. *Voi supraviețui și după ce tu nu vei mai fi*.

Răsucesc de câteva ori mânerul de alamă al ușii de la intrare. Ușa nu e încuiată. Lev și cu mine pășim peste prag, într-un foaier gol. Îmi aduc aminte de ziua în care eu și mama ne-am mutat în primul nostru apartament din Anglia și cum ea trecea cu mâna peste pereți și ferestre, atentă să nu atingă însă nimic. Comunicarea cu casa era felul în care se exprima ea. Pentru că, deseori, casele spun mai multe decât oamenii.

Dar tăcerea care domnește aici e impenetrabilă.

Deasupra capetelor noastre sunt rămășițele scheletice ale unui candelabru, atârnând de un tavan înalt, ce pare a fi din marmură. În fața noastră e o scară ce duce la un palier întunecat de la etaj. Aproape că îmi vine să o strig pe Zoia, ca să mă asigur că nu mai sunt și alte fantome prin preajmă, dar în același timp nu vreau să trezesc casa.

O ușă, chiar dincolo de scări, se deschide cu un scârțâit. O femeie purtând o plasă împletită apare dinăuntru și, când ne vede, scoate un icnet și își duce mâna la inimă.

– Eu sunt administratoarea casei, spune, revenindu-și în fire. Dumneavoastră cine sunteți?

– Apartamentele de aici sunt ocupate? întreb.

– Mai mult sau mai puțin, răspunde. Ultimul etaj e ocupat în întregime. Etajul de deasupra aparține cuiva care nu e niciodată aici. De ce întrebați? Aveți nevoie de un loc în care să stați?

– Da, avem nevoie de cazare.

– Sunteți căsătoriți?

– Proaspăt căsătoriți, răspund eu, iar Lev rânjește. Bunica mea a locuit aici acum zeci de ani și cred că locul își păstrează atmosfera romantică. Tavanele astea înalte, ferestrele, vederea spre râu… așadar, speram să aruncăm o privire. Nu-i așa, Liova? Nu cred că am mai folosit vreodată diminutivul acesta. Pentru moment, lui îi piere rânjetul de pe față. Putem să vedem etajul despre care ați spus că e gol? continui. Dacă proprietarul nu stă niciodată aici.

Administratoarea strânge din buze.

– Nu sunt sigură. Proprietarul e scriitorul Aleksei Ivanov. Aţi auzit de dumnealui? E un om foarte important.

Poftim?

– Vă rugăm, intervine Lev, soţia mea e orfană. Ştie foarte puţine lucruri despre familia ei. A descoperit de curând că bunica ei a trăit în casa asta. Nu-l cunosc personal pe Ivanov, dar s-ar putea să înţeleagă situaţia. Ce înseamnă să vrei să-ţi descoperi trecutul.

– Da, s-ar putea să înţeleagă, spune, pe un ton suspicios.

Lev deja îşi duce mâna spre portofel. Dacă aş deprinde gestul ăsta, aş primi cele mai bune mese la restaurantele mele preferate. Imediat apoi, administratoarea îi înmânează o cheie şi îi spune că iese la cumpărături, carevasăzică, *nu zăboviţi mai mult de atât*. Lev o porneşte în sus pe scări, dar eu mă opresc la prima treaptă.

– Mulţumesc. O să mă revanşez cumva.

– Nu e nevoie, spune el, fără să se uite înapoi.

Apartamentul e format din mai multe camere goale, un contrast tulburător faţă de apartamentul lui Aleksei din Moscova. Lumina soarelui pătrunde prin placajul de la fereastră, creând, ici şi colo, pete de culoare. Bucătăria e şi ea goală, cu excepţia plitelor de gătit, devenite cenuşii, şi a câtorva farfurii, evocând ceea ce trebuie să fi fost aici înainte ca pânzele de păianjen să atârne de tavan, ca nişte bannere publicitare.

– Uită-te la dormitorul ăsta! spune Lev. N-a mai stat nimeni aici de ani de zile.

– Dar nu înţeleg, spun. De ce să ţină un apartament gol în fosta casă a Toniei? O crede că ea s-ar putea întoarce să trăiască aici?

– Îşi permite să aibă apartamente unde vrea el.

Mă duc până la cel mai îndepărtat colţ al camerei şi ating locurile goale, prăfuite, unde se dezlipeşte tapetul. A fost lipit neglijent. Dar nu asta mă deranjează. Îl ating mai bine, îmi frec buricele degetelor de hârtie şi apoi trag.

E ceva dedesubt.

Ceva scris.

Trag mai tare. Şi mai mult text iese la iveală. Mai mult şi mai mult text, cu litere chirilice minuscule, aproape invizibile, pe care tapetul era menit să le ascundă.

– Ce faci acolo? întreabă Lev, îngrijorat.

– Sunt nişte date aici. Încep să dezlipesc o altă bucată de tapet. Cineva a folosit camera asta pe post de jurnal. Uite! *15 ianuarie 1942. 18 ianuarie 1942.* Priveşte! E scris peste tot, până la fereastră. E…

O mie nouă sute patruzeci şi doi.

Blocada Leningradului. E un jurnal de asediu. Cineva a locuit aici, în camera asta, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când Leningradul a fost înconjurat de armata germană şi rupt complet de restul lumii. Când o treime din populaţia oraşului a murit de foame.

Sunt curioasă unde se termină scrisul – și la ce dată.

– Nu cred că abilitățile mele de scriere cursivă sunt la înălțimea situației, spun, coborându-mi vocea. Tu poți să descifrezi ceva din toate astea?

Lev începe să citească, tot cu voce joasă. Îmi ia un minut întreg să-mi dau seama că deja știu ce urmează să spună. Nu e un jurnal. Poate că datele se referă la momentul când a fost scris, dar textul nu are nimic de-a face cu blocada. Nu e relatarea unei ierni distrugătoare, în vreme de război.

E jurnalul de memorii ale lui Aleksei.

Ultimul bolșevic.

Cuvânt cu cuvânt.

Aleksei și-a petrecut perioada blocadei în casa asta. Atunci trebuie să-și fi scris memoriile despre Canalul Marea Albă. Aproape că are sens. *Ultimul bolșevic* are estetica, emoția a ceva ce a fost creat cu reținere, chiar cu autocenzură. Lev a avut dreptate când a zis că nu totul poate fi inclus. Că nu totul are loc între copertele cărții.

La modul cel mai literal.

– Raisa! exclamă Lev.

– Da?

– Cred că ăsta e același scris din caietul de povestiri al mamei tale, zice cu reticență, de parcă nici nu vrea să rostească acele cuvinte. Și din memoriile contesei.

– Poftim? fac eu, încă amețită. Nu e posibil.

– Cu aceleași greșeli ortografice și gramaticale, spune. Numai că aici nu sunt corectate.

Îmi vâjâie capul. Sunt obișnuită, desigur, ca, atunci când muncesc, să am senzația că mi se-nvârte mintea. Când trebuie să jonglez cu toate deodată, neîncetat, până când ajung în punctul în care îmi doresc. În momentul ăsta, prin minte îmi trec două posibilități: fie Aleksei Ivanov nu a scris *Ultimul bolșevic*, fie a scris tot; memoriile Nataliei; și caietul de povestiri al mamei. *Pentru Lena, fiica mea iubită*, asta scrie pe interiorul copertei. Am presupus că dedicația fusese scrisă de Tonia, mama Lenei, dar ar fi putut la fel de bine să fie scrisă de tatăl ei.

Tatăl Lenei a fost un bolșevic, asta mi-a spus Aculina.

Valentin Andreiev.

Aleksei Ivanov a fost Valentin Andreiev.

În alte împrejurări, m-aș fi felicitat pentru că am avut dreptate. Pentru că am știut eu că așa e. *Am știut* de la început și, chiar dacă nu știu încă ce anume vrea Aleksei, voi afla și voi ajunge acolo înaintea lui.

Dar uitându-mă la pereții ăștia – la anul 1942, ieșind la lumină din nou și din nou –, nu mai îmi spun nimic. Nu îi mai spun nimic nici lui Lev. Îi dau o pauză creierului meu, de la analize și calcule. Gata, mă opresc.

Acum știu că sunt fantome în casa asta. Ele ar trebui să fie cele care să vorbească.

Când ne suim iar în Săgeata Roșie, din difuzoare se aude o muzică stridentă, și Lev îmi zâmbește mâhnit. Dar nu mă deranjează. Ceva din călătoria asta nocturnă cu trenul între Leningrad și Moscova mă face să mă simt de parcă am părăsi Rusia în 1991 și am intra în altă eră, iar eu nu știu cum va fi drumul de întoarcere.

Aleg unul din paturile de deasupra și închid ochii.

În jurul orei nouă, însoțitorul ne aduce niște ceai. Pentru că nu pot să dorm, mă dau jos și privesc pe geam, dând laoparte ciucurii perdelelor roșii, care conferă compartimentului nostru un aer decadent. Spre nord, cerul are nuanța scoicilor. Părăsim tărâmul Nopților Albe. Nu-i de mirare că mă las sedusă de romantismul momentului, de ideea că în spatele tuturor lucrurilor e un fel de poezie, de simetrie.

– Încă nu dormi? zice Lev, dându-și picioarele jos din pat.

– Lumina e frumoasă, răspund eu, arătând către geam.

– Da, dacă ai ochi să o vezi.

Dau drumul perdelei și mă așez pe patul lui.

– Mă simt… mă simt diferit, spun, nesigură pe mine. Când eram în camera aia, cu scrisul de pe pereți, s-a întâmplat ceva. Nu pot explica.

– Nici nu e nevoie, spune Lev.

Nu se aude nici un sunet în afară de scârțâitul ritmic al roților de tren. *Tuuu-tuuu-tuuu-tuuu.*

Stăm atât de aproape unul de celălalt, încât văd irizațiile aurii din ochii lui. Înainte să spună altceva, mă întorc la geam.

Richard. Gândește-te la Richard.

Richard nu m-a impresionat când ne-am întâlnit prima dată, la examenul Michaelmas, din iarnă, în anul întâi la Oxford. Părea la fel ca oricare alt bogătan îngâmfat al locului, cu un accent tăios ca briciul și cu eșarfa aia blestemată pe care o purta *mereu.* Și vorbea *întruna*, pe coridor, în bibliotecă, în cafeneaua unde m-a privit cu adevărat pentru prima oară.

Doar după câteva întâlniri, pe care le-am acceptat cu reticență – la început, m-am folosit, ce-i drept, de el, ca să iau niște mese bune la restaurant; cine nu ar fi făcut-o în locul meu, când eu la cină mâncam fasole la conservă? –, am înțeles că nu era vorba numai despre faptul că lui Richard îi plăcea să se audă vorbind. Fusese învățat să umple tăceri. Pe când eu mă complăcusem în ele ani de zile.

Simțeam că suntem făcuți unul pentru celălalt.

Dar așa să fie, oare? Sau doar ne prefacem?

Cerul Rusiei nu îmi oferă un răspuns.

– Raisa! strigă Lev, dar eu nu mă întorc.

Sejurul acesta în țara mea natală nu a fost niciodată despre Eduard Daineko. A fost ca să închei pentru totdeauna capitolul din viața mea referitor la familie, la papa, la mama și la Zoia. Planul era să închei socotelile cu trecutul, ca apoi să pot să îmbrățișez cum se cuvine viața mea din Anglia, începând prin a mă căsători cu Richard, un englez adevărat. Să devin pe deplin Rosie englezoaica. Dar în loc să atenuez latura rusească a

personalității mele, în loc să o elimin, am devenit și mai conștientă de prezența ei.

Venind aici, nu am reușit să îngrop nimic. Dimpotrivă, am readus ceva la viață.

Tuuu-tuuu-tuuu-tuuu.

Tăcerea dintre mine și Lev se întinde până la punctul de rupere, cum se întâmplă de obicei. Dar de data asta, spre deosebire de trecut, nu mă simt și eu încordată. Nu vreau să mai vorbesc în călătoria asta, în cazul în care vom călători înapoi în timp. Poate că vreau să mă las dusă un pic de val. Încă puțin.

O CASĂ LÂNGĂ UN RÂU MARE

Odată, demult, tare demult, într-un regat îndepărtat, o prințesă s-a întors să viziteze castelul în care trăise în tinerețe, cu fostul ei soț, prințul. Castelul cu o sută de încăperi fusese construit la malul mării, și acum se scufunda lent în ea, dar asta nu a tulburat-o câtuși de puțin pe prințesă. Fusese cândva prizoniera soțului ei, chiar acolo, între zidurile acelea, și voia să vadă castelul umilit și doborât. Îi plăcea nespus că toate cărțile fostului ei soț fuseseră arse, toate lucrurile lui, furate, toate tapiseriile, smulse de pe pereți. Îi plăcea că acum castelul aparținea oamenilor de rând. Și când s-a întâmplat pur și simplu ca una din cele o sută de camere să fie liberă, într-un moment în care ea avea nevoie de un loc unde să trăiască, a hotărât să se mute acolo. Noul ei soț a înțeles pentru că și el fusese cândva prizonier, dar în alt loc, la marginea altei mări. A înțeles că ai scăpat cu adevărat dintr-un loc abia atunci când te poți întoarce liber acolo.

Așa că prințesa a trăit din nou în castelul de la malul mării, dar care nu mai era un castel la malul mării. Zilele acelea se încheiaseră. Acum, era doar o casă lângă un râu mare.

CAPITOLUL 22

ANTONINA

Leningrad (Sankt Petersburg), sfârșitul anului 1941

Tonia se află în iad. Un iad alb și înghețat, mirosind a terebentină. Sau un purgatoriu, pentru că sunt suspendați în timp, așteptându-i pe naziști ori să mărșăluiască în Leningrad, ori să-și piardă răbdarea și să plece. În toiul acestei așteptări, nu prea au cu ce să-și umple mintea, așa că Tonia a început să le spună gemenilor cea mai lungă poveste pe care a spus-o vreodată, plină de detalii inutile și personaje frivole. A început să povestească într-o seară de noiembrie, la cină, și nu a isprăvit nici acum. Katia și Mișa îi sorb fiecare cuvințel. Valentin se preface că ascultă, dar Tonia știe că, de fapt, nu o face.

Lena e cea nerăbdătoare. *Pentru numele lui Dumnezeu*, mamă, spunea ea. *Zi-ne odată cum se termină!* Și Tonia vrea să răspundă*: De aceea nu pot să-ți spun, Lenocika, pentru că îndată ce vei afla sfârșitul, nu vei mai avea nimic de așteptat.*

Tot ce a auzit Valentin în mintea lui, de când s-a întors de la Canalul Marea Albă, în urmă cu opt ani, se întețește acum, pe măsură ce blocada asta continuă. Poate că e din cauza frigului. E o *iarnă dușmănoasă*, cum spunea mama. Genul acela de iarnă care vine o dată la câteva zeci de ani. Sau o fi din cauză că Leningradul a fost separat de restul Rusiei.

Exact ca lagărele.

– Bea ceva cald, spune Tonia, împingându-i un pahar peste masa din bucătărie.

Strecoară aceleași frunze în fiecare dimineață, iar ceaiul e mai chior ca apa. Dar servirea ceaiului e o reminiscență a vieții de dinainte de război la care ea nu vrea să renunțe.

El îi zâmbește distant. Nu se mișcă. Tonia vrea să-i arunce paharul în față.

Pe tot parcursul toamnei au fost zi și noapte alerte de raid antiaerian, avioanele germane huruiau, tunurile antiaeriene zbârnâiau, oamenii țipau și se adăposteau. Lena îi ducea pe gemeni cât mai repede la subsol, unde se puteau ghemui lângă ziduri, acoperindu-și urechile cu mâinile, iar Tonia încerca și ea să se grăbească, dar se uita mereu în urmă și îl vedea pe

Valentin rămânând mereu acolo, la capătul scărilor. O privea fără nici o urmă de teamă.

Fără nici o expresie pe față.

Granit.

Într-un final, Valentin duce ceaiul la gură. Îi place să folosească paharul care are o crăpătură pe margine. Când bea, îi apare o broboană de sânge pe buze. Nu pare să bage de seamă.

Cei mai norocoși dintre vecinii lor au fost evacuați din oraș încă din vară, imediat cum a fost declarat războiul împotriva Germaniei naziste. Pe alții, Tonia nu i-a văzut de săptămâni întregi, cu excepția tovarășei Kemenova, care trăiește deasupra lor și care are nepoți de-o seamă cu gemenii. În micul apartament al Toniei, ceilalți rezidenți sunt fie dispăruți, fie morți. Dormitoarele sunt din nou goale, mobilierul, nefolosit, paturile, neatinse, draperiile, trase.

Exact cum îi plăcea lui Dmitri să le țină.

Tonia se duce adeseori în apartamentele de jos și se uită pe furiș la cel care fusese Salonul Albastru sau biroul unde a trăit și a murit Anastasia, sau la bibliotecile și galeriile lui Dmitri, acum compartimentate în camere unifamiliale. Știe exact de ce îi place să facă turul ăsta. Se simte ca și cum casa ar fi a ei acum, casa asta de la malul râului Fontanka, locul unde cândva fusese totul invers.

– Aici era locul unde primeați oaspeți? întreabă Lena, când coboară împreună într-o zi. Dar de ce se numea Salonul Albastru?

– Avea tapet albastru. Tonia își plimbă degetele de-a lungul unui perete. Acum tapetul e galben, floral și creponat. Ieftin și uscat. Vezi, Lenocika, astea sunt bucăți din tapetul original.

Lena dezlipește o fărâmă de tapet cu unghia.

– E ca o cameră secretă dedesubt. O lume secretă.

Lena locuiește cu ei de patru luni, iar ea și Tonia au devenit mai apropiate ca niciodată. A existat o ruptură în relația lor când Lena era mai mică, după ce Sașa a părăsit Otrada. Anii au trecut, Lena s-a dedicat școlii, prietenilor și visului ei de a deveni medic. Ruptura a început să se repare când s-au mutat la Moscova, ca să fie alături de Valentin, o mutare care i-a prins bine Lenei și care i-a oferit provocări.

Dar apropierea dintre ele e acum ca tapetul galben. De la distanță, pare netedă. Naturală. Ca și cum așa ar fi fost dintotdeauna. Doar că nu a fost așa dintotdeauna. Și Tonia e conștientă de fragilitatea relației lor; cine știe toate lucrurile pe care nu și le pot încredința încă una alteia?

– Îmi place mai mult albastrul, spune Lena.

Lena a fost cea care a adus vestea într-o duminică după-amiază, în iunie: *Kievul și Sevastopolul au fost bombardate de nemți!* O săptămână mai târziu, Lena se ducea să sape tranșee la marginea orașului. Îi telefona Toniei în fiecare zi, să-i spună că trebuie să-i trimită pe Katia și Mișa la o dacea, la țară. Majoritatea copiilor mici fuseseră deja evacuați din oraș, la

ordinul sovietului din Leningrad, inclusiv copiii de la orfelinatul la care lucra Tonia. *Eşti prea sentimentală, mamă!*

Într-o zi, Lena a telefonat cu veşti noi: *Cercul se închisese în jurul Leningradului. Au distrus şi ultima cale ferată…*

Liniile telefonice fuseseră şi ele tăiate.

La scurt timp după aceea, Lena a căzut într-una din tranşeele alea adânci şi murdare şi şi-a rupt un braţ. A fost dusă la spital, apoi trimisă acasă, dar fostul ei apartament fusese bombardat, aşa că a venit să locuiască cu Tonia şi Valentin. Încă îşi ţine braţul lipit de corp, încă poartă bandajul.

Poate că, în purgatoriu, nu există vindecare.

– Hai să ne întoarcem sus, spune Tonia, deşi e limpede că Lena e fascinată de tapetul albastru, fermecată de modelul acela vechi, inspirat de valurile mării. Toniei nu i-a plăcut niciodată albastrul, nici nu i-a păsat vreodată că tapetul era proiectat la comandă sau pictat manual. Dar crede că ar fi mai bine să nu existe lumi secrete în care nimeni să nu poată merge. Lumi precum cea în care trăieşte Valentin acum.

Povestea pe care Tonia le-o spune copiilor nu are un final. Nici măcar nu îşi mai poate aminti începutul. Trebuie, pur şi simplu, să continue să povestească.

– Ar fi trebuit să scrii poveşti pentru revistele de copii, mamă, spune Lena, după ce îi culcă pe gemeni. Cum e *Murzilka.* Sau, şi mai bine, ar trebui să-ţi publici propria ta colecţie de povestiri! Cu copertă ilustrată, frumoasă. Îmi plac tare mult acelea. Serios acum, ţi-ai irosit talentul la orfelinat.

Tonia îi aruncă o privire lui Valentin, care nu pare să fi auzit.

– Prefer să povestesc, nu să scriu, spune Tonia, cu glas vioi.

– Eu cred că prefer să citesc, mai degrabă decât să ascult.

Un surâs se naşte pe buzele Lenei, dar se stinge numaidecât. Pentru o clipă, faţa ei e palidă şi albăstrie în jurul ochilor. Tonia clipeşte, şi albastrul acela dispare.

Probabil că au petrecut prea mult timp ieri holbându-se la tapetul albastru.

– Mai spui una? întreabă Valentin, încet.

– Altă poveste? întreabă Tonia, surprinsă.

– Da, te rog. Una din cele vechi. Una pe care să o ştiu şi eu.

Tonia vrea să-l întrebe de ce. Acelea sunt scurte, puerile, poveşti de adormit copiii. E o prostie, o nebunie, de fapt, să crezi că ar putea fi publicate vreodată. Nici nu se aliniază la viziunea comunistă asupra lumii, în care regalitatea e diabolică şi ţăranii şi muncitorii îşi învinge mereu inamicii, iar animale vorbitoare spun mereu ceea ce trebuie. Tonia e mai sătulă ca oricând să spună numai ceea ce trebuie. Să pretindă că toată situaţia asta e normală.

– O prinţesă trăia într-un castel la malul mării, începe ea, pentru că e singura poveste pe care o ştie şi el, departe de oraş, departe de oameni…

Valentin nu mai ceruse niciodată până atunci să asculte o poveste. Ca și cum lucrul acela care îl macină pe dinăuntru ar vrea s-o asculte pe Tonia povestind, și nicidecum Valentin însuși.

În drumurile ei zilnice, Tonia vede troleibuze înghețate, abandonate pe liniile lor. Pe marginea drumului, zac trupurile celor care au murit pe loc, pe jumătate îngropate de zăpadă; alte cadavre sunt cărate în sănii, înfășurate în cearșafuri albe. Tonia își trage mereu basmaua peste gură și își propune să nu se oprească, să meargă mai departe. Să privească înainte. Numai înainte. Dar nu poate face asta acasă.

Nu mai au de mâncare.

Când Tonia intră în bucătărie, o găsește pe Lena singură, aţipită într-un colţ, lângă plita cea mică, făcută manual. Li s-a terminat și kerosenul. Vor fi nevoiţi să ardă hârtii și cărți. Apoi urmează mobila. Podelele de lemn. Până la urmă, întreaga casă poate fi hrană pentru soba aceea…

Lena cască.

– Am visat urât, spune. *Tu* mai ai coșmaruri, mamă?

Ieri, Tonia a fost nevoită să adauge pastă de dinți în supă, ca să-i dea consistență. Azi nu a reușit să ia nimic de la magazine. Pâinea s-a terminat când mai erau doar câțiva oameni în fața ei: *Reveniți sâmbătă*, scria pe ușă. Da, sâmbătă vor fi mai puțini oameni la coadă, dar doar pentru că mulți vor fi murit…

– Mamă?

– Coșmaruri, spune Tonia. Da, câteodată. Scuză-mă, Lenocika, trebuie să merg sus. Tocmai mi-am amintit…

Tonia urcă la etaj.

Tovarășa Kemenova nu are nici ea kerosen în plus. Tonia o întreabă dacă au vizitat-o nepoțeii în ultimul timp, iar ea răspunde că da. Tovarășa Kemenova se interesează de familia Toniei, și Tonia îi răspunde că Mișa e în lumea lui de joacă, cu trenurile și soldații de plumb, Katia își suge degetul ore în șir, iar Valentin se transformă într-un străin, și tovărășia calmă a Lenei e singurul lucru pe care se poate bizui. Atâta numai că nu spune, de fapt, nimic din toate astea. Doar plânge.

Expresia de pe fața tovarășei Kemenova se înăsprește, și femeia pleacă lăsând-o pe Tonia în ușă, apoi se întoarce cu o cutie de lapte praf, spunând că gemenii au nevoie de așa ceva.

– Dar nepoțeii dumneavoastră? întreabă Tonia, fără să vrea.

– Eram doar politicoasă, răspunde tovarășa Kemenova, iar Tonia își dă de-abia acum seama că tonul vocii ei e asemănător cu al lui Valentin. Sunt morți.

Tonia are și acum coșmaruri, aceleași vise despre Otrada, doar că nu se mai gândește la ele ca la coșmaruri, pentru că nu-i mai este teamă. Știe că fata cu iedera șerpuindu-i pe sub piele nu vrea să-i facă rău. Fata *a ajutat-o.* I-a salvat pe gemeni în noaptea în care s-au născut, smulgând-o pe Tonia din somnul ei.

Tonia vrea și ea să o ajute pe fată.

Trebuie să intre în casă.

În visul ei, Tonia merge prin livadă, ca de obicei. Seri o urmează și, câteodată, chiar îl ia în brațe. E ușor, mai suplu. Nu cum era în realitate. Și acolo, pe verandă, se întâlnește cu mama, dar mama nu se mișcă niciodată.

Tonia a început abia de curând să perceapă *mirosul*.

Nu a mai simțit niciodată vreun miros în vis până acum. E dulceag și vag, ca aerul de dinaintea unei furtuni de vară. Ca zahărul ars. Ca fumul negru, vulcanic, care a umplut cerul în noaptea aceea de septembrie, când germanii au bombardat depozitele Badaiev, unde se afla cea mai mare parte din proviziile de hrană ale Leningradului.

Tonia crede că mirosul vine *dinăuntrul* casei. Dar nu poate să meargă mai departe. Nu fără să treacă de mama.

Ceea ce, știe prea bine, e ceea ce mama își dorește ca ea să facă.

Vrea ca Tonia să se apropie.

Valentin stă lângă fereastra dormitorului, cu o mână pe perdea, privind în întuneric. Tonia se așază pe pat și netezește cocoloașele pernelor. Nu mai dorm în camera asta, din cauza frigului; dorm toți în bucătărie. Valentin e singurul care mai petrece timp aici.

– Ești atât de tăcut zilele astea, spunea ea, silindu-se să nu pară îngrijorată. Nu mai ai nici o opinie despre război?

Înainte să înceapă bombardamentele, Valentin avea foarte multe teorii și încerca deseori să o atragă pe Tonia în dezbateri politice – fără succes, însă. Pentru mintea neexperimentată a Toniei, comunismul sovietic și socialismul național erau unul și același lucru. Tot ce știe e că, indiferent dacă e vorba despre aristocrați sau țărani, politicieni sau simpli cetățeni, invadatorii germani ori civilii ruși, celor de deasupra nu le pasă de cei de sub ei. Cei de jos sunt întotdeauna singuri.

Dacă ar mai încerca o dată.

– Mă doare mâna, asta e tot ce spune.

Lui Valentin îi lipsesc vârfurile a două degete de la mâna dreaptă, dar majoritatea oamenilor nu observă. Un gând îngrozitor se ivește în mintea Toniei, atât de iute că nu apucă să-l împiedice, ca atunci când îți disloci un genunchi: poate că Valentin *ar fi trebuit* să moară la Canalul Marea Albă, decât să fie nevoit să-și trăiască restul vieții fără tot ce a pierdut acolo.

– Lena îi adoarme pe gemeni, spune ea, pe un ton mai presant. Avem timp să vorbim.

– Nu ești obosită, *milaia*?

– Bineînțeles că sunt.

El se întoarce de la fereastră. Ochii îi scânteiază.

– Atunci, du-te la culcare.

– Aș prefera să stau de vorbă cu tine.

– Despre ce?

– Despre tine! Își pierde calmul. E Canalul, nu-i așa? Știu că te gândești la Canal, la ce s-a întâmplat acolo. Te rog, trebuie să-mi vorbești despre asta. Trebuie să mă lași să înțeleg!

– Nu vrei să fii în locul în care sunt eu.

Tonia refuză să-l piardă în felul ăsta. Deja a pierdut prea mult. Nu l-a așteptat atâția ani cât a fost în exil numai ca să-l cedeze în fața acelui *lucru* care îl pândește, acelui lucru care îi face ochii să scânteieze.

– Mama spunea că o amintire e ca un obiect străin într-un corp. Crezi că e parte din tine. Dar imediat ce o îndepărtezi, o vezi așa cum este. De aceea mama a ținut jurnale toată viața. Dacă le scoți din tine, nu te pot măcina pe dinăuntru! Dar trebuie să le scoți afară!

– Așa îmi doresc, spune el. Dar uneori cred că asta e tot ce-a mai rămas din mine, amintirile. Valentin Andreiev nu mai există. Într-o zi, o să mă trezesc și nu o să-mi mai amintesc nimic, nici de tine, nici de copii sau de toate astea…

– Dacă nu ești suficient de puternic s-o faci de dragul tău, îl întrerupe Tonia, profitând de o idee ce tocmai i-a venit, atunci trebuie s-o faci pentru oameni.

– Pentru oameni? spune Valentin, de parcă ea i-ar fi vorbit într-o limbă străină.

– Nimeni nu a scris vreodată o relatare despre Canalul Marea Albă. Toniei nu-i pasă câtă disperare are în voce. Maxim Gorki a vizitat lagărele de la Soloveți – și poate că raportul pe care l-a publicat a fost o prostie –, dar nimeni nu a scris vreodată despre Canal. Iar acum, Canalul e terminat! Nimeni nu va mai lucra vreodată acolo. Dacă tu nu vorbești, oamenii nu vor afla niciodată ce a fost acolo. Niciodată.

– Nu știu ce să zic, răspunde el, cu voce tremurândă. Poate.

O să ajungă la sufletul lui. Cumva, o să ajungă la el.

– Nu trebuie să te hotărăști în seara asta. Corpul ei e inundat de un sentiment de ușurare, simte furnicături în degete. Doar gândește-te, zice Tonia, tremurând din toate încheieturile.

Apoi se ridică și se îndreaptă spre ușă.

– Așteaptă, spune Valentin, iar ea se întoarce. Când eram tineri, vorbeai foarte des despre mama ta. Nu prea mai vorbești despre ea, zice Valentin, cu un râs stingher. Amândoi ne-am schimbat, nu-i așa?

Tonia simte cum i se contractă degetele de la picioare în ciorapi. Dintr-odată, o vede pe mama ei stând la măsuța de toaletă, debordând de inteligența ei stranie. Cascada aceea de păr strălucitor, ochii negri, gura pictată. Mama era răvășitoare, frumusețea ei te năucea de-a dreptul, dar pe măsură ce trec anii, când Tonia se gândește la trecut, începe să simtă că frumusețea aceea ascundea alte lucruri. Atât de multe alte lucruri.

Într-o dimineață, imediat după Anul Nou, pe care nu l-au sărbătorit cu brad și cadouri, cum făceau de obicei, găsește ceva revărsat în capul scărilor, chiar lângă coridor. Când Tonia vede despre ce e vorba, trebuie să

întoarcă privirea. O pisică din cartier, din acele rase cu păr scurt, un animal slăbănog și indiferent. Total opus lui Seri, care era gras, pufos, răsfățat. Care a murit în locul lui preferat de pe verandă.

Tonia ridică biata creatură în brațe. E carne, doar carne, iar ea ar fi în stare să jupoaie orice animal din oraș ca să-și ajute familia să treacă de iarna asta.

În bucătărie, Lena e singură și trează, învelită în pături, lângă sobă.

– O pisică moartă, observă. Doar n-o să ne obligi să mâncăm asta?

– Nu mă ajuți s-o gătesc?

– Mă supără brațul.

Tonia se întoarce să o privească pe fiica ei.

– Iar?

– Nu cine știe ce, zice Lena, schițând un zâmbet pieziș. Mă simt bine aici unde sunt, atâta tot.

Se spune că există o ordine a declinului în familii. Bebelușii mor primii, apoi bătrânii, după care bărbații, iar la urmă femeile.

Și atunci, de ce îi e atât de teamă Toniei?

– Te-am auzit că ai vomitat aseară.

Tonia își suflecă mânecile. Își scufundă mâinile în găleata de curățat și începe să le frece puternic una de cealaltă. Nu a auzit; a văzut. A văzut-o pe Lena icnind, zbătându-se, totul ca să iasă din ea doar un strop de apă. De parcă ar fi vomitat toată ziua. Lena nici măcar nu a părut tulburată, s-a întors numaidecât la loc între pături.

Mormanul ăla odios de pături. O fac pe Lena să pară mai mare decât e.

– Tu n-ai avut o pisică în copilărie? întreabă Lena. Cum o chema?

– Seri.

Tonia își șterge cuțitul de o cârpă de bucătărie. Ochii pisicii ies din orbite. Începe să taie de-a lungul burții, apoi în sus, moment în care dă peste niște cusături care îi zgârie degetul mare.

Pisica asta a mai fost o dată tăiată și cusută la loc.

– Ce s-a întâmplat, mamă? întreabă Lena. La ce te uiți?

Își pierde cumva mințile?

Nu, e ceva înghesuit în măruntaiele pisicii. Ceva vâscos, lipicios. Tonia îl trage afară, iar acum, tot stomacul i se întoarce pe dos, gata să dea totul afară.

E o păpușă mică de porțelan.

S-a lăsat convinsă de Sașa că prima păpușă, din urmă cu șaptesprezece ani, a fost doar o glumă proastă a unui sătean furios. Dar pe asta nu a pus-o aici un sătean furios. Cu o curiozitate macabră, o întoarce, dar știe deja cum o să arate. Îi știe culoarea ochilor. Sclipirea pielii. Păpușa are un zâmbet larg și straniu de păpușă. Seamănă un pic cu zâmbetul Lenei.

Carnea de pisică nu ține mult.

Câteva seri mai târziu, Tonia se trezește și merge jos, în Salonul Albastru. Are cu ea o farfurioară pentru caviar, din cobalt albastru, o piesă

dintr-un set uitat de vecini. Aerul nopții e încărcat de promisiuni. Începe de la fereastră, fără să se oprească pentru a sta pe gânduri. Adezivul pentru tapet se desprinde în fâșii, iar ea le strânge în farfurioară. Se mută de la o fâșie la alta și, când a adunat tot adezivul pe care a putut să-l rupă, dezlipește tapetul de pe pereți. Se desprinde ca o haină. Îl smulge tot mai repede și mai repede.

A scos la iveală Salonul Albastru, dar tapetul albastru-argintiu descoperit nu mai are aerul acela de măreție. Nu mai împrăștie lumina în jur, ca o prismă. E ponosit, lipsesc bucăți din el. Pe alocuri, e sfâșiat. Ca toată lumea. Într-un final, seamănă un pic cu marea, cu locul în care Marea Baltică se varsă în golful Neva, acolo unde golful e plin de insule stâncoase care îmbrățișează coasta și în jurul cărora sunt bancuri de pești și turme de foci cenușii.

Acum, îl vede în sfârșit.

Acum, o să-l distrugă.

Un alt strat de hârtie înseamnă alt strat de adeziv. Tonia stă pe întuneric, zgâriind și răzuind, până când încep să i se rupă unghiile. O să gătească adezivul în supă. O să ardă hârtia pe post de combustibil. O să facă asta în fiecare cameră din casă. Numai de-ar fi un folos și pentru zidurile goale.

Sau poate că este.

– Am fost transferat de la Soloveţki în toamna anului 1931, spune Valentin, fără vreo intonație în voce. Transportul de prizonieri în care eram și eu a ajuns în septembrie la Soroka, un sat în partea sudică a Mării Albe, pe continent. De aici, ne-au spus, Canalul se va uni cu lacul Onega. Soroka se numește acum Belomorsk – dar înainte de asta, ar trebui să explic. Marea Albă este un braţ undeva sus, în nord. Se formează din Marea Barents undeva și mai la nord…

Soloveţki, Soroka, Onega, Belomorsk, Barents.

Nordul nu e decât o cortină albă pentru majoritatea oamenilor. Se vor simți deja pierduți prin aceste locuri.

– Să continui? întreabă el.

Tonia își suflă în palme. A făcut rost de o duzină de pixuri și de un pumn de creioane mecanice, adunate de prin toate celelalte apartamente din casă. Dar dormitorul lor e atât de rece, încât totul e acoperit de o pojghiță de gheaţă. Va fi nevoie de multă forţă pentru a face pixurile să scrie pe vreo suprafaţă. De asemenea, nu există loc de greșeli. Odată ce e scris pe zid, va rămâne acolo pentru totdeauna. Oricum nu prea poți să ștergi pasta sau cerneala de pe nimic.

– Eu ar trebui să fiu cea care scrie.

– De ce?

– Pentru că tu te gândești la cititor, Valentin. Trebuie să uiți că vor fi cititori. Trebuie să te gândești doar la poveste, să poți să închizi ochii și să

te întorci acolo. Dacă nu te întorci, nu poți pleca de acolo. Așa că voi scrie eu.

– Nu trebuie să faci asta.

– Mi-ar plăcea, spune Tonia, suprimându-și un fior de neliniște.

A scris foarte puțin la viața ei. Câteva scrisori, câteva lecții pentru orfani. Nimic de genul ăsta.

– Cum vrei tu.

Cândva, Valentin putea să-i facă pe oameni să creadă în orice. Cândva, *amândoi* erau povestitori. Povestirile ei au început demult și departe; ale lui au început aici și acum. Poveștile ei deja se întâmplaseră, ale lui urmau să aibă loc. Ea a avut coșmaruri despre trecut, iar el, visuri pentru viitor. El voia să ajungă la toți oamenii de pe pământ, în timp ce ea era disperată să ajungă la sinele ei lăuntric.

De fiecare dată când l-a privit, în trecut, și a văzut o astfel de speranță, o asemenea lumină, a fost datorită faptului că el era ca o oglindă care îi arăta tot ce exista *înăuntrul ei*.

Pereții dormitorului lor sunt goi, decojiți de tapet. Stratul de dedesubt e alb ca osul, șters. Cam ca Valentin. Tonia a sperat în zadar toți anii ăștia. El nu va mai fi niciodată cel care a fost. O să rămână așa pentru totdeauna, și cu fiecare lună care va trece, cu fiecare an, va deveni tot *mai mult* ca acum, stoic și afectat, până în ziua în care ea îi va striga numele și nu va mai fi nimeni să răspundă.

Dar și în ziua aceea, ea tot va fi acolo.

Tonia apucă pixul cu putere.

– Închide ochii! spune ea. Spune-mi ce-ți amintești.

Valentin stă la masă, cu Katia în poală. Katia își suge degetul. *Lipa-lipa-lipa.* Mișa se joacă singur în colț. Lena stă pe jos, lângă sobă. Pielea ei e acum de un roșu-închis, precum coacăzele. Își ține mâinile încrucișate pe piept.

O să mă fac doctoriță, mamă. O să salvez oameni!

Genele rare și zbârlite ale Lenei se închid ca și cum ar urma să adoarmă. Tonia se așază în genunchi lângă fiica ei și îi ia mâna într-a ei.

Arde ca focul.

Salvează-te pe tine, Lena. Salvează-te, salvează-te, salvează-te pe tine mai întâi.

Dar Lena i-a semănat mereu mai mult lui Valentin.

– Ceva nu e în regulă, spune Tonia, ridicându-i fața.

Dar e imposibil să o ducă pe Lena la spital. Nu mai sunt spitale, sau cel puțin ea nu mai știe de vreunul care să nu fi fost distrus de nemți și care să aibă personal pentru a putea funcționa. Dacă se expun, ar putea muri, mergând prin zăpadă, cu orele, către un spital care nu există. Nu mai sunt tramvaie, nici mașini, nimic.

Nu contează. Tonia și Valentin o s-o care în brațe.

Lena e ușoară ca un fulg, pentru că toți mor de foame. Tonia o să găsească ceva, pe cineva care știe ce să facă. O s-o roage pe tovarășa Kemenova să aibă grijă de gemeni. O să… o să…

– Mama.

– Lena, trebuie să te ducem undeva unde…

– Brațul.

– Te-ai îmbolnăvit. O să căutăm ajutor.

– Brațul, repetă Lena.

– Lasă-mă să mă uit la brațul tău.

Tonia trage de pături, una câte una, cu mai multă putere decât a smuls tapetul. Sub toate păturile alea e Lena, înfășurată în alte straturi, haine, pulovere, cămăși de noapte, și Tonia desface nasturi și trage de tot, în timp ce Lena tremură, tremură deși e foarte fierbinte, până când ajunge la un strat pe care Tonia poate să-l rupă, iar acolo dă peste o umflătură, care a fost cândva un cot, bandajată superficial.

– Îmi pare rău, mamă, plânge Lena, sau poate că Tonia plânge, e greu de spus, lacrimile cad ca bombele care au curs peste Leningrad, ca exploziile care au zguduit străzile și incendiile care au spulberat clădirile.

Tonia a fost prinsă o dată într-o explozie, a trebuit să se adăpostească sub o arcadă, lângă canale. Apa era neagră ca smoala. Cerul era roșu, brăzdat de reflectoare.

Așa arată acum brațul Lenei.

Cu vizibilă groază, Tonia începe să desfacă pansamentele. Mirosul e mai rău decât imaginea. Tonia știe, pe măsură ce desface bandajul, fâșie după fâșie, că e ceva mort dedesubt. Își simte pieptul bubuindu-i. Își simte inima în gât. Plămânii i se contractă de la respirația sacadată. Ultimul pansament e lipit de pielea Lenei, și când Tonia încearcă să-l dezlipească, pielea se rupe și ea în fâșii alunecoase.

Cotul e negru. În unele locuri, s-au format un fel de solzi netezi, în alte locuri e aspru ca pielea de cal. Dar e negru.

– De ce nu ne-ai spus, Lena? întreabă Tonia, aproape țipând. Spune-mi ce să fac, Lena, spune-mi ce să fac!

Dar ochii Lenei se închid iar. Tonia o zgâlțâie de umeri. O scutură cu putere. *Trezește-te*, urlă ea, *trezește-te, îți spun finalul poveștii cum ți-ai dorit tu, numai trezește-te,* și e numai vina lui Valentin că Lena e în starea asta, Valentin care se gândește doar la *oameni*, căci ea aude vocea Lenei, ca și cum Lena s-ar fi trezit și ar spune: *Nu e nimic, mamă, nu am vrut să te îngrijorezi, trebuie să te îngrijești de gemeni, alți oameni au nevoie de tine, nu eu…*

Dar îl vede pe Valentin uitându-se la ea, apoi clachează și el, se sparge precum paharul lui preferat. E cuprins de un plâns mut, stând cu Katia în poală, în vreme ce gura fetiței e încă strânsă în jurul degetului mare. *Lipa-lipa-lipa.* Asta e tot ce se aude.

– Lena, o imploră Tonia. Te rog, Lenocika, te rog, nu mă părăsi! Lena! *Lipa-lipa-lipa.* Lena!

Expresia de pe fața Lenei e înțeleaptă. Misterioasă. În interiorul fiecăruia dintre noi există un loc gol, ascuns, și acolo mergem chiar înainte de a muri. Nu-l poți vedea din afară. Dar poți auzi ecoul. Frânturi de sunet, cu încetinitorul. Tonia a fost martora acestui moment de câteva ori. La moartea mamei. La moartea micului Fedea. Când ecoul ajunge la urechile tale, sursa lui deja a dispărut.

Lena nu mai e.

*

Cel mai lung februarie din viața Toniei.

Sunt câteva ore de lumină slabă în fiecare dimineață, înainte ca brațele întunecate ale iernii să cuprindă Leningradul. Nu mai e nimic de ars. Nu mai e nimic de mâncare în cămară. Tonia îi silește pe Katia și pe Mișa să mănânce frunzele de ceai vechi, cele din care s-a scurs și ultima picătură de viață. Mănâncă și ea o frunză și are gust de catran. Își fierbe pantofii vechi, curelele de la poșetă. Ultimele ei puteri pier odată cu ele. Mișa nu se mai uită la trenulețele lui. Katia nu face altceva decât să-și sugă degetul.

Trupul Lenei e păstrat în altă cameră. E posibil să nu se descompună niciodată.

Aerul rece al unei *ierni dușmănoase* poate conserva orice.

Acum, că Lena nu mai e, Tonia scrie pe pereți mai mult ca oricând. Îi ține mâinile ocupate, o ajută să nu dispară. Valentin încearcă uneori s-o oprească, îi spune că au scris suficient pentru o zi, o atinge pe umăr. Îi simte degetele pe claviculă. Ea e ca un marinar pierdut pe mare, se văd oase acolo unde nu a știut că oamenii au oase.

– Cred că, într-o bună zi, oamenii vor găsi asta, spune ea, cu glas frânt. Vor citi. Dar nu vom fi acolo să-i vedem.

El o prinde într-o îmbrățișare care îi pare diferită, căci a trecut atât de mult timp.

– Mai e ceva, spune Valentin.

Tonia își linge buzele franjurate, sângerânde. Nu mai contează. Poate că a furat mâncare. Poate că a înșelat pe cineva, s-a eschivat de la muncă sau nu a reușit să ajute un coleg prizonier. Orice ar fi, a retrăit din nou și din nou acel lucru, până a ajuns să nu o mai vadă nici pe ea și nici nimic altceva în jurul lui.

Valentin a subestimat persoana care a crezut că e; așa că acum nu mai e nimeni.

– Oamenii ar trebui să știe adevărul despre lucrurile pe care le-am făcut la Canal, spune el, dintr-odată furios, și, pentru un moment, pare vechiul Valentin. Povestea trebuie să vorbească și despre asta…

– Nu, gata, s-a terminat.

El își îngroapă fața în părul ei și vorbește în el, spune ceva ce sună ca *Antonina,* la fel cum făcea când erau tineri.

Ea e uluită pentru că a crezut mult timp că Valentin cel căruia îi plăcea să facă asta, să-i rostească numele întreg, nu s-a întors niciodată acasă. Că

era încă acolo, la Canal, în apă, privind orizontul nemărginit, așa cum a făcut-o mereu.

Cum ajunge un miros să se răspândească într-un loc? Intră pe uși, ca oamenii? Prin crăpăturile pragurilor? Pe ferestre, ca lumina și ca sunetul? E numai un parazit care se așază pe spatele altcuiva, agățându-se cu putere de haina unui om, de unghiile unui copil? Până la urmă, de unde apar mirosurile, la început?

Mirosul din visele ei este *începutul*.

Începutul primului coșmar din viața Toniei…

Tonia clipește rapid. Creierul ei e avid, se chinuie să găsească un punct de referință. Se uită de jur împrejur prin bucătărie, rătăcind în tăcere. Nimeni altcineva nu s-a mai agitat. Dă la o parte păturile și trage în piept aerul rece. Îl simte ca pe mușcătura unor fălci.

Iar a visat ceva despre Otrada?

Fără să știe de ce, iese din bucătărie, merge pe hol, până când ajunge la dormitorul care a aparținut familiei Sitnikov, acolo unde e păstrat trupul Lenei. Cu ultimele puteri, împinge ușa în lături. Pereții, podelele sunt lipicioase de la gheață. Mare parte din mobilier nu mai e, a fost ars până n-a mai rămas decât cenușa de el.

Trupul de pe pat, de sub cearșaf, arată ca un pasager clandestin pe un vapor.

Trupul acela nu e al fiicei sale. De fapt, e cât se poate de departe de Lena, mai mult decât orice pe pământ. Este exact *opusul*. Tonia trage de cearșaful înghețat. Când îl dă la o parte, crapă. Gândurile ei crapă și ele odată cu el, se amestecă între ele.

Va avea nevoie de cel mai ascuțit cuțit pe care-l poate găsi, ca să taie cadavrul.

După aceea, nu va mai putea folosi cuțitul acela niciodată. Nu o să spună nimănui. Dar oricum nu prea a mai rămas cui să spună și se consideră crimă numai dacă omori pe cineva pentru hrană.

Corpul Lenei e într-o stare bună. Imediat cum ea a murit, cotul ei a încetat să moară.

Hai, mamă, ar spune Lena. *Și eu aș face-o în locul tău. Pentru Katia și pentru Mișa*.

Hai, fă-o!

Ești prea sentimentală, mamă!

Tonia pune cearșaful la loc și iese din cameră. Se ține tare pe picioare, când trântește ușa cu forță în urma ei. Numai când ajunge în bucătărie, se prăbușește lângă sobă, chinuită de o profundă ură de sine. La ce bun, oricum? Lena e toată numai piele și os. Nu e suficient să-i țină pe gemeni în viață.

Încă o săptămână, încă două, fără mâncare, și gemenii vor muri, iar iarna asta îi va fi răpit toți copiii.

Tonia se prelinge pe podea. Gemenii și Valentin sunt la fel de slabi și sfrijiți cum era și Lena. Tonia, pe de altă parte, e mai rotundă decât înainte. Un lucru ciudat se întâmplă unora înainte să moară de distrofie, conform discuțiilor sumbre de la cozile de pâine: *Majoritatea* dintre noi devenim din ce în ce mai slabi, până când capetele încep să ni se clatine pe corpurile care seamănă cu niște bețe, dar *unii* dintre noi se umflă ca niște baloane!

Tonia se ciupește de coapsă, prin dres, și ține așa câteva momente. Așteaptă să simtă durere. Nu simte. Își duce degetele în jos, spre gambe. Se ciupește din nou. Nu e mare lucru, dar ceva poate să apuce cu degetele.

Mama spunea că trupul, corpul ăsta fizic, e numai costumul sufletului. Când mori, te dezbraci de costum. Tonia nu prea credea asta, pentru că, în primul rând, mamei îi plăceau costumele frumoase și, în al doilea rând, mama era cea mai vanitoasă persoană din sat.

Vezi tu, ar spune mama, *dacă vreodată trebuie să te sacrifici pentru cineva pe care îl iubești, atunci nu e sacrificiu.*

Asta e ceva ce Tonia poate să facă.

O să-și taie bucăți din propria carne, ca să-i hrănească pe copiii ei.

Trebuie să-nceapă imediat, pentru că va fi un proces mai lung. Prima dată o să taie din gambe, din partea de sus a brațelor, poate și din fese. Din orice parte a corpului unde poate ajunge cu ușurință, atât timp cât va reuși să-și îngrijească rapid acele zone și să le ascundă sub haine. Mare parte din pielea de pe brațe și picioare e deja afectată de semnele cu care s-a născut; câteva în plus nu o să mai conteze.

Tonia își simte mâinile sigure, în timp ce se ridică în picioare.

Înapoi în dormitorul familiei Sitnikov, lângă trupul Lenei, așterne câteva cârpe zdrențuite. Nu se apropie de Lena. Își leagă o bucată de pânză ca garou în jurul coapsei și mușcă unul din capete, ca să nu scoată nici un sunet, dar oricum e posibil să-și fi consumat toate țipetele în timpul coșmarurilor, de-a lungul anilor, pentru că se dovedește că nu are nevoie să muște din pânză. Cuțitul intră ușor, moale. Curgerea sângelui e încetinită de frig. Taie în jurul unei bucăți mici și o scoate. Arată ca o mușcătură de păianjen și ustură la fel de tare. Nimic mai mult.

De profundis clamavi ad te, Domine.

În bucătărie, toți dorm. Ceasul ticăie, chinuitor. Tonia manevrează o cratiță cu apă, așteaptă, se holbează, mută cratița.

În momentul în care amestecă în cratiță, când își gătește propria carne, când apa fierbe, atunci recunoaște mirosul.

CAPITOLUL 23

VALENTIN

Leningrad (Sankt Petersburg), vara anului 1945

Războiul s-a terminat. Orașul e în renovare. Clădirile distruse de bombardamente sunt în curs de reconstrucție. Copacii sunt în floare, și bat clopotele. Seara e plină și bogată, iar Valentin și Tonia se plimbă prin Grădina de Vară cu gemenii, iar totul e atât de pitoresc, încât simte că *trebuie* să fie cupluri tinere de îndrăgostiți și prieteni vechi, undeva în apropiere, mâncând înghețată și râzând zgomotos. *Trebuie* să mai fie și alți copii, în afară de Katia și Mișa, care aleargă și se joacă de-a capra lângă statuia lui Krilov, în timp ce părinții lor fumează și citesc ziarul. *Trebuie* să mai fie mulți oameni dincolo de porțile de fier ale grădinii, oameni care se îndreaptă spre muzee și cafenele și cursuri la universitate.

Vor fi. Încă nu sunt.

– Știi că nu mai visez despre Otrada? spune Tonia.

– Serios?

– Fata din vis a dispărut.

– Fata cu iederă? întreabă el, precaut. Cea care striga la tine după ajutor?

– Nu pot s-o chem înapoi.

– De ce crezi asta?

– Presupun că a plecat acolo unde pleacă toate visele, atunci când cel care visează e… Tonia râde. Lui Valentin i se pare un sunet drăguț dar distonant, ca al clopoțeilor de vânt. Ea aruncă o privire spre gemeni, care se hârjonesc și țipă de bucurie, după care se uită la Valentin. Sunt gata să nu mai visez și să-ncep să trăiesc.

Să trăiesc.

Valentin se gândește la scrisul de pe pereți. E ceva frumos în povestea asta lugubră, în felul în care a scris-o Tonia: *ei mor fără nici o cauză, pe altarul nimicului și al nimănui. Alunecă sub apă și nu găsesc nici un motiv să revină la suprafață, ca să ia o gură de aer*. Îl face să se întrebe dacă nu cumva a existat frumusețe și în tragedia de acolo. De pe mare.

Într-o bună zi, o s-o ia de la capăt, o să așterne o nouă versiune și pe hârtie.

– Nu mai am nici o dorință să mă uit în trecut, spune Tonia. Deși îmi e dor de Lena, mereu o să-mi fie dor de Lena, am îngropat-o. Am supraviețuit războiului și sunt gata să fiu fericită, pe deplin fericită, cu tine, cu Katia și Mișa, să trăiesc *în timpul vieții noastre.*

Sau poate că povestea nu va fi publicată niciodată.

Nu-i pasă.

Nu-i mai pasă de nici o cauză.

Nu-i mai pasă de nimic măreț, de nimic altceva decât de ceea ce are în fața ochilor. Îi pasă doar de momentul ăsta, alături de ea.

– Da, exclamă el entuziasmat. Să trăim viața noastră!

Într-o zi, când se întoarce acasă cu Katia, ceva îi așteaptă în pragul ușii. Katia chiuie de încântare și o strânge la piept: o păpușă de porțelan, pictată. O porțiune de păr de la ceafă e rasă în mod inexplicabil.

Valentin își amintește că păpușa găsită în interiorul pisicii moarte a tulburat-o pe Tonia mai mult decât a vrut să spună.

Sunt gata să fiu fericită, pe deplin fericită…

– Să-i spui mamei că eu ți-am cumpărat păpușa de la Passage, spune el, și Katia încuviințează din cap solemn. *Da, papa.* Strânge păpușa și mai tare la piept, iar el are un moment scurt și intens de îndoială. Ca și cum ar fi făcut o greșeală de nereparat.

CAPITOLUL 24

ROSIE

Moscova, august 1991

Aparatul de radio emite un zumzet strident, și prezentatorul de la Ekho Moskvî vorbește prea repede ca să pot ține pasul cu el: *Comitetul de Urgență… pentru a salva Patria Mamă… pericol mortal…*

– E o lovitură de stat, spune Aleksei. O lovitură dată de elita vechiului partid, să-l elimine pe Mihail Gorbaciov. Îi arunc o privire lui Lev, care trage din țigară. Spune că Gorbaciov s-a îmbolnăvit în Crimeea, continuă Aleksei. Și că Ghenadi Ianaev, vicepreședintele, va prelua interimatul.

– Ce e cu Comitetul de Urgență? întreb.

– E format din adversarii politici ai lui Gorbaciov. Cum am spus, e o lovitură de stat. Oftează. Trebuie să dau niște telefoane. S-ar putea să închidă liniile telefonice.

Aleksei rostește toate astea pe un ton atât de relaxat, încât nu mă sperii decât după ce iese din bucătărie.

Să închidă liniile telefonice?

La radio se aude o ilustrație muzicală, apoi se oprește. Umblu un pic la butoane. Numai două posturi de radio emit în Moscova. Nu e foarte greu să blochezi totul.

Lev mai trage un fum din țigară. Aș spune că unul foarte lung, în mod intenționat.

– Familia ta va susține lovitura asta? întreb.

– Tatăl meu e implicat.

– Știi sigur?

– El și prietenii lui nu au fost niciodată de acord cu perestroika și glasnost. Totul mocnește de ceva vreme.

Dar e suficient ca să anuleze reformele acelea? Un caz raportat de răceală în Crimeea, și o mână de oficiali pot să paveze drumul către victorie?

Lev încă nu mă privește în ochi.

Dacă ar fi acum în OMON, ar lucra pentru aceiași oameni care i-ar putea tăia linia telefonică lui Aleksei.

Aleksei se întoarce în vestibul, declarând că Boris Elțîn nu va permite să se întâmple așa ceva. Președintele i-a rugat pe toți cetățenii interesați să

se adune în piața Manej și îndeamnă la rezistență populară…

Brrrring. Brrrring.

Aleksei dispare din nou, ca să răspundă la telefon.

– Eu nu sunt familia mea, Raisa.

Lev își stinge țigara.

– Știu asta.

– Știi?

– Rosie, e pentru tine, spune Aleksei, intrând din nou în cameră. Marina Petrovna?

– Știu cine e, spun repede. Mulțumesc.

La telefon, Marina începe imediat să vorbească în engleză. Am senzația că cineva îi ascultă convorbirea. Și e mereu cineva care ascultă și convorbirile *mele*, nu-i așa?

Deși Zoia a fost tăcută în ultimul timp.

Dacă nu aș ști cum stau lucrurile, m-aș îngrijora că a păţit ceva.

– Am discutat cu soțul meu în weekend, spune Marina. Mihail ar vrea să afle mai multe despre bărbatul acesta pe care îl suspectezi că ar fi tatăl lui…

– Hai să ne întâlnim în piața Manej, spun. Plec chiar acum într-acolo.

Când ajungem în piața Manej, sunt deja o mulţime de oameni strânși acolo, cei mai mulți dintre ei părând destul de nedumeriți. Un tip mai îndrăzneț, cu o portavoce în mână, vrea să fie de ajutor și informează pe toată lumea că a fost doar o stratagemă; că Elțîn nu a intenţionat sau planificat nici o clipă să-i adune pe toți în piață. *Mergeți acasă, prieteni, mergeți acasă!* Eu, una, sunt gata să-i urmez sfatul. Cerul se rupe în două deasupra noastră și începe să plouă. Cantitatea de precipitații necesară ca să atenueze entuziasmul unei mișcări de protest care nu se arată prea promițătoare.

– Grăbește-te, Rosie! strigă Aleksei la mine, de undeva din mulţime. Trebuie să ne întindem pe jos, ca să oprim tancurile! Să mergem!

Să oprim *tancurile*?

Nu-l văd nicăieri pe Lev. Oamenii împing din toate părțile, în timp ce ploaia se întețește.

– Nu putem opri *tancurile*! Nu putem să ne întindem pe jos, pur și simplu! protestez.

– Exact, spune el. Nu putem.

E ultima dată când îl aud pe Aleksei, înainte ca și el să se piardă în mulţime. Un vuiet îngrozitor începe să răsune peste piață; sunt tancurile despre care el știa că vor veni, pentru că a îndurat asta o viață întreagă. Aleksei e obișnuit cu oamenii, și cu ploaia, și cu portavocele, și cu felul în care pământul pare să se crape sub picioarele noastre, ca la un cutremur, pentru că nimic nu mai e sigur. Nu mai există fundație pentru lumea asta. S-ar putea ca mâine să mă trezesc într-o cu totul altă lume.

Oamenii încep să strige, în timp ce tancurile pătrund mai adânc în piață. Zgomotul pe care-l fac e bubuitor ca un tunet. *Nu trageți! Nu trageți în noi!*

Ce-o fi fost în mintea mea când i-am spus Marinei să ne întâlnim aici – nu-i nici o șansă să mă găsească, cu toate că mi-aș dori. Vreau să văd fețe cunoscute, pentru că nu am fost niciodată înconjurată de atâția oameni ca acum și totuși nu m-am simțit niciodată mai singură.

Ăsta e motivul.

De asta sunt cu Richard.

Ăsta e motivul pentru care vreau să fiu Rosie, și nu Raisa. Pentru că *așa* mă simt când sunt Raisa: măruntă, confuză, epuizată. Raisa alege mereu cel mai nepotrivit moment să fie undeva. Cel mai nepotrivit moment să deschidă ușa camerei de zi, să-și găsească familia moartă, *să vadă*. Dar tocmai despre asta e vorba, pentru că nu vede cu adevărat. Nu înțelege cu adevărat. Nu știe cine e *acel bărbat*; nu știe de ce Zoia și papa zac întinși pe jos în felul acela, fără să se miște; tot ce știe – și *știe*, pur și simplu – este că e singură.

Complet singură.

De ce ai lăsat-o?

Am lăsat-o pentru tine. Ești fiica mea…

O femeie mă apucă de braț.

– OMON! strigă. Vino aici!

– Scuze, răspund în engleză, desprinzându-mă din strânsoarea ei. Trebuie să… trebuie să plec.

– Ah, scuze, spune ea, consternată. Da. Nu e a ta.

Vrea să spună că nu e problema mea ceea ce se întâmplă. Și are dreptate. Am pașaport britanic. Pot să mă strecor afară din piața Manej, pentru că deja au împrejmuit cu un cordon zonele care sunt de obicei destinate numai vehiculelor, și m-aș putea întoarce la apartamentul lui Aleksei în câteva minute. Aș putea să îmi strâng lucrurile și să chem un taxi, ca să prind unul dintre ultimele zboruri, înainte ca spațiul aerian să se închidă și țara să rămână izolată, dacă spre asta se îndreaptă lucrurile, și oricum, de ce mi-ar păsa mie? Și ce dacă lucrurile vor fi din nou ca înainte, dacă Gorbaciov va fi înlăturat și Elțîn, învins, și toate reformele, anulate? Din partea mea, n-au decât să țină întreaga țară sub legea marțială pentru totdeauna!

Ce legătura au toate astea cu mine? De ce ar trebui să-mi pese?

De ce nu pot să părăsesc Rusia chiar acum? Ce contează cine e, de fapt, Eduard Daineko sau ce a făcut? Ce contează ce vrea, de fapt, Aleksei? Sau cine sunt eu, de fapt? De ce adevăr mai profund am nevoie?

Ceea ce căutăm noi nu va fi acolo, asta a spus Aleksei.

Nici măcar nu mai știu ce anume caut.

Poate că nu am știut niciodată.

Autobuzele și tancurile OMON s-au oprit deja în piață, dar protestatarii dimprejur nu par furioși sau speriați. Ba chiar împart mâncare și dulciuri

soldaților încolonați acolo, care acceptă ce li se oferă.

Nu e tras nici un glonț.

OMON a venit să fie de partea oamenilor.

Lev apare dintr-odată chiar în fața mea și mă ia de mână. Nu aud nimic din cauza tancurilor, a vuietului mulțimii și a bubuiturilor din urechi. Pare că se uită înapoi și se întreabă de ce îmi ia atât de mult timp să-l urmez, de ce mă împotrivesc.

Nu mă mai împotrivesc.

Lev se întoarce și începe să spună ceva, dar nu termină. Cred că vede ceva la mine. Are o scăpărare în ochi și apoi îmi prinde fața în palme, iar eu mă ridic pe vârfuri și ne sărutăm adânc, năvalnic. Fără nici o ezitare. Așteptarea a fost prea lungă. Oamenii se împing, se îngrămădesc și țipă, dar cumva îl aud, îl simt cum vorbește. Vorbește foarte aproape de gura mea: *În după-amiaza aceea când ne uitam la hărți și am ridicat privirea și ți-am văzut fața. Vdrug mne pokazalos', što ia prosipaius' posle samoi dolgoi noci…*

Am simțit că m-am trezit din noaptea cea mai lungă…

În jurul nostru, tumultul continuă. Nu ne oprim. E aproape dureros, dar nu ne oprim. Sunt învinețită, aproape că sângerez, ploaia cade peste noi, ne inundă, dar nu vreau să mă opresc niciodată.

Cu cât petrec mai mult timp în Rusia, cu atât mă apropii mai mult de adevăr, cu atât știu mai mult și cu atât înțeleg mai puțin.

Tot ce pot să fac e să mă afund cu totul, până la înec, în chestia asta.

Ceva bolborosește pe plită. Cafea. Mă frec la ochi și mă ridic în capul oaselor. *Sunt în patul pliant.* Mai multe haine sunt împrăștiate pe covor: rochia mea de vară, stricată de ploaia de ieri; balerinii, murdari de noroi; sutienul și chiloții, într-o grămăjoară timidă, stingheră, într-un colț îndepărtat.

– E ora unsprezece, zice Lev, apărând în pragul ușii.

– Trebuia să mă trezești. Ar fi trebuit să mă mut în patul…, spun, cu glas slab. Aleksei e…?

– Aleksei nu a trecut deloc pe acasă. A sunat și a zis că va ține un discurs la o adunare de la Casa Albă, azi, la prânz. Te-a rugat și pe tine să participi.

Am dormit o noapte întreagă.

Uitasem cum e.

– Eu… da, bine.

Sunt încă uluită.

– Îi vom lua și pe Marina și pe Mihail în drumul nostru. Au sunat și ei, spune Lev, privind spre bucătărie, cu urechea ciulită la cafea. Vor să fie siguri că te întâlnesc de data asta.

Trebuie să-i telefonez lui Richard.

Richard, cu părul lui moale și ciufulit și cu nasul ușor coroiat; Richard, cu mersul lui ușor împiedicat, aproape târșâindu-și picioarele. Se simte în

largul lui în orice context, pe orice fundal. Și chiar când nu se simte așa, nimeni nu bagă de seamă. Pe când pe Lev l-ar observa oricine și probabil și-ar dori să nu-l fi observat. Chiar și acum, pe fața lui nu se citește nici cel mai mic indiciu cu privire la cele întâmplate între noi. Și dacă nu aș avea amintirea asta bine înfiptă în creier, aș putea crede că doar mi-am imaginat cum am venit ieri la apartament, fără să ne spunem nimic, ca și cum cuvintele ar fi stricat totul; cum Lev și-a aruncat cheile pe măsuța de cafea și m-a cuprins de talie, m-a împins la perete, ridicându-mă cu aceeași ușurință cu care manevra cheile; cum mâinile mi-au alunecat pe sub cămașa lui, unde am simțit mai multe cicatrici decât mi-aș fi imaginat vreodată că are, curgând ca niște râuri în sus și în jos pe spate, anii în armata rusească fiind întipăriți pe tot trupul lui.

Cum nu și-a luat nici o clipă ochii de la mine, de parcă ar fi crezut c-o să dispar dacă nu mă mai privește.

– Poți, te rog, să-i iei mai întâi pe Marina și pe soțul ei și pe urmă să te întorci și pentru mine? întreb. Trebuie să fac un duș și… să mă schimb.

– Cum vrei.

Aștept până iese pe ușă, apoi iau una din multele pilote adunate pe canapeaua lui Aleksei și mi-o arunc pe umeri. Pășesc pe podea; simt covorul rece sub picioare. Apartamentul îmi pare răcoros pentru mijlocul verii.

Dar nu e din cauza Zoiei.

Unde *e*?

Aș vrea să *fie* aici. Mi-ar prinde bine să am o soră mai mare acum, pentru că, deși Zoiei nu îi păsa de prea multe lucruri, îi păsa de băieți. Mereu îi dădea târcoale câte un pretendent cu părul vâlvoi, care adulmeca prin preajma ei, făcând-o să chicotească în spatele ușii închise a dormitorului nostru comun, în timp ce eu stăteam în sufragerie și-mi făceam temele și simțeam că îi urăsc pe amândoi: *Mi-aș dori să dispari, Zoia. Fugi și nu te mai întoarce niciodată!*

– Ești acolo? întreb cu voce tare, dar nu e.

La telefon, operatorul îmi face legătura cu Londra, direct la adresa din South Kensington unde trăiește James, tatăl lui Richard, într-o vilă văruită, cu patru etaje, singur-singurel. De la moartea soției lui, tatăl lui Richard nu a mai avut legături cu nimeni în afară de câțiva colegi de muncă și rudele apropiate. Atât Richard, cât și Charlotte s-au dat bătuți în încercările lor.

Fiecare dintre noi are câte o poveste, într-un fel sau altul.

– Bună, dragă! răspunde James. Richie! E Rosemary la telefon.

– Salut, zice Richard și deja pare cam nemulțumit. Sincer, Ro, vedem și noi ce se petrece și cred că ar trebui să te întorci acasă. Ce mai faci acolo?

– Eu…

– Ești rănită? Ai păţit ceva?

– Sunt bine.

Strâng pătura și mai tare în jurul meu.

Unde o să mă duc când mă întorc în Anglia? Zborul meu e programat peste două săptămâni. Semestrul începe de-abia la sfârșitul lui septembrie. Nu mi-am făcut prieteni suficient de apropiați la viața mea, încât să-i pot suna și să-i rog să mă lase să dorm pe canapeaua lor.

Aș putea să mă întorc la apartamentul mamei?

– Atunci ce e? întreabă Richard. Te întorci acasă?

– Nu mai devreme decât e planificat.

Nu pot să cred că fac asta. Tai singura legătură cu viața reală pe care o am. Cu singura persoană care mă mai iubește.

Dar am nevoie de altceva.

Am nevoie de *mine*.

Am nevoie să fiu singură.

Trag ușa în urma mea și îmi pun ochelarii de soare. Astăzi, cerul e însorit și senin, ca o apă albastră. Nici urmă de norii de ieri. Lev e în față, stând lângă Mercedes, la portiera șoferului. Mihail și Marina sunt pe bancheta din spate.

Efortul de a construi baricade în centrul orașului a făcut bulevardele să semene cu gazonul săpat de câini. Parcăm destul de departe și ne croim drum pe străzi. Rămășițele protestului sunt la tot pasul: umbrele abandonate, cutii, haine aruncate, bucăți de plasă de sârmă, chiar și cărămizi. Cu cât ne apropiem mai mult de Casa Albă, sediul Parlamentului Rusiei și simbolul unei democrații în plină dezvoltare, cu atât se întețește sentimentul anticipării.

Astăzi, oamenii știu ce vor. Astăzi, vor și obține ceea ce doresc.

Mihail poartă lentile groase, bifocale, și de fiecare dată când mă uit la el și la Marina, îl văd că se uită înapoi la mine, cu sprâncenele negre unite deasupra ramei ochelarilor, ca și cum noi doi nu am prea ști cum să ne purtăm unul cu celălalt.

Ajungem la Casa Albă, unde are loc o demonstrație. Diverși oameni iau cuvântul de la balcon, deplâng pe rând Comitetul de Urgență. Peste tot în jurul nostru, oamenii se cațără pe tancurile abandonate, ca să vadă mai bine; steaguri tricolore flutură în vânt. O dată la câteva minute, mulțime scandează: *Rusia e vie! Elțîn, suntem cu tine!*

– E bine-sănătos bărbatul ăsta despre care crezi că e tatăl meu? mă întreabă Mihail, abordându-mă în cele din urmă.

– Aș spune că e sprinten. Uite-l! Îi arăt către balcon. E acolo!

Aleksei Ivanov apare la balustradă. Ține în mână un megafon, deși mă îndoiesc că are nevoie de el. Această tentativă de lovitură de stat a reușit să-l întinerească. Pare mai tânăr acum, sub lumina necruțătoare a soarelui, decât arăta în cafeneaua de la Oxford.

– El este? îl întreabă Marina pe soțul ei. Poți să-ți dai seama?

Ne uităm cu toții la figura cu păr alb. Când începe să vorbească, un val de liniște se așterne peste mulțime.

Vocea lui Aleksei e atât de intensă, atât de pătrunzătoare, încât parcă nu s-ar fi oprit niciodată din vorbit, de ultima oară când a luat cuvântul aici, în țara lui natală. Pe vremea aceea, era un bolșevic. Acum, este ultimul bolșevic. Se află aici ca să lupte pentru cauza sa finală. A rezistat până la sfârșit unui secol marcat de violență și de vărsare de sânge, ca să ajungă în punctul ăsta, să le vorbească acestor oameni.

Ridică o mână și strânge pumnul, iar mulțimea îl aplaudă. Simt un fior pe șira spinării. Ridică brațele în aer și le îndreaptă spre cer, ca și cum convingerile sale ar fi date de la Dumnezeu. Simt și eu că plutesc, mai sus și mai ușoară ca niciodată.

– O să fim liberi! strigă Aleksei. Nu ne vom întoarce în trecut!

Vântul bate cu putere.

Mergi spre nord, Raisa. Către Vorkuta.

Vocea Zoiei.

M-ai întrebat încotro să te îndrepți, spune. *Acum pleacă*.

Nu mi-a mai vorbit niciodată așa, în fraze întregi. Întorc repede capul, de parcă ar putea fi acolo, dar în spatele meu sunt numai străini.

Către Vorkuta, spune din nou, apoi dispare.

– Nu, așteaptă! strig în gura mare. Zoia! Lev mă privește aspru. Sora mea, mă bâlbâi. Era… era… a zis să…

– Nu e el, spune Mihail. Ne întoarcem toți spre el. Sprâncenele i s-au lăsat din nou în jos. Scutură din cap. Nu știu cine e bărbatul de acolo, adaugă Mihail, dar nu e tatăl meu. Acela nu e Valentin Andreiev.

PARTEA A PATRA

CAPITOLUL 25

KATIA

Leningrad (Sankt Petersburg), toamna anului 1948

Katia are zece ani, dar știe deja ce vrea să fie când se face mare: balerină. Spune asta oricui o ascultă. Mama spune că oamenii ascultă mereu și că ea ar trebui să mai și tacă uneori, dar Katiei nu îi place să tacă. Și apoi mai *e* și povestea aceea pe care o spune mama, despre chipeșul moștenitor al tronului vechiului imperiu rusesc, țareviciul, care se plictisește de domnițele fără minte de la curte și se îndrăgostește de țărăncuța care s-a strecurat în palat din întâmplare, pentru că e diferită de celelalte.

Katia vrea să iasă și ea în evidență. Speră că propriul ei țarevici o urmărește de undeva.

Katia a avut o soră mai mare, care a murit. S-a întâmplat în timpul războiului. Mama și papa nu le-au povestit niciodată cum s-a întâmplat, așa că ea alege să creadă că Lena s-a aventurat cu capul înainte spre liniile inamice. Mișa spune că Lena a murit, probabil, din cauză că s-a împiedicat pe stradă și s-a lovit cu capul de o piatră. Când îl aude așa, Katiei îi vine să-i spargă *lui* capul cu o piatră. Se ceartă tot timpul. Mama zice mereu: *Nu vă mai ciondăniți, copii,* ceea ce nu e corect, pentru că ea nu are voie să le spună *lor*: *Mama, papa, nu vă mai ciondăniți*.

Dacă părinții se ceartă, și cineva rostește din întâmplare numele Lenei, atunci toată lumea amuțește. Are multă putere pentru o moartă.

Într-o zi, Katia cotrobăie prin casă și găsește un obiect neașteptat, ascuns printre lucrurile mamei. E un carnețel. Se gândește că e un jurnal vechi și se entuziasmează pentru că nu știe mare lucru despre părinții ei, în afară de ce a reușit să mai prindă trăgând cu urechea. Mama nu i-a spus niciodată nici măcar cum l-a cunoscut pe papa. Papa e și el plin de secrete. Ca atunci când a spus că ochii mamei îi amintesc de lacul Siamozero noaptea, un lac din nord, între Ladoga și Marea Albă. Katia l-a întrebat dacă n-ar putea să viziteze locul ăsta împreună, toată familia, dar el a spus că nu se va mai întoarce niciodată în nord.

Carnețelul nu e un jurnal. Conține numai povești. Sunt scurte și nu prea multe. Katia e curioasă, pentru că mama scrie povești pentru reviste, dar nici una nu începe cu o notă pentru cititor. Și mama scrie de obicei la mașină, nu de mână.

Pe spatele copertei, stă scris un singur rând.

Pentru Lena, fiica mea iubită.

Katia nu e menționată. Doar Lena.

Lena, care nici măcar nu e aici ca să citească.

Katia se simte atât de trădată, încât aproape că nu-i vine să creadă. Dar e chiar acolo, sub ochii ei, scris cu cerneală.

Nu, se gândește ea furioasă, nu, nu e scris cu cerneală, e scris cu creionul. Și creionul poate fi șters. Și până să-și dea seama, a și găsit o radieră și se apucă să șteargă. Katia e alergică la cauciuc și, mai târziu, va simți cum o mănâncă pielea și o ustură ochii, dar va merita pentru că, măcar acum, chiar dacă acel carnețel va fi vreodată publicat, nimeni nu va ști că mama o iubește doar pe una dintre fiicele ei.

Pe cea moartă, Lena.

*

Mișa râde deseori de păpușile ei, dar Katia l-a prins o dată jucându-se cu ele. Își imagina un ceai dansant. Katia nu a zis nimic niciodată. A fost binecuvântată cu un nemaipomenit talent pentru dans, în timp ce Mișa nu prea are talent la nimic, și ar fi urât din partea ei să-l tachineze. Când el o tachinează *pe ea*, ea pur și simplu nu îl bagă în seamă și se preface că se uită în jos la un auditoriu – nu orice auditoriu, ci cel mare din Moscova – și menține poza până când se lasă cortina.

Katia are o colecție de cel puțin cincisprezece păpuși, iar trei dintre ele sunt de porțelan. Cele de porțelan sunt speciale și interesante pentru că provin de la o persoană necunoscută. Un admirator secret, misterios. Sunt lăsate în pragul ușii, cu mici cadouri ascunse în interiorul lor. Katia a găsit cadourile explorând păpușa și descoperind o porțiune circulară, detașabilă în scalp. Capul e gol și e destul loc pentru bomboane, inele de jucărie sau chiar o lingură de argint, găsită în a doua păpușă.

Cadoul din ultima păpușă a fost cel mai fascinant dintre toate. Katia a dat la o parte părul, a scos cu grijă capacul circular și a băgat mâna înăuntru. Ascunsă în spatele ochilor, era o figurină micuță de tot. O *balerină*.

Are deja primul ei admirator.

E puțin jenant și nu ar recunoaște niciodată în fața lui Mișa sau a fetelor de la școală sau, de fapt, în fața nimănui pe lume, că uneori visează cu ochii deschiși la persoana care-i lasă cadou aceste păpuși. Își imaginează că e un tânăr chipeș și că face păpușile cu mâna lui. Poate că tot el a făcut și figurina. Katia nu știe, de fapt, cum se realizează astfel de obiecte.

O întreabă într-o doară pe mama dacă poate să viziteze celebra Fabrică de Porțelanuri Lomonosov, și mama râde.

O să te duc acolo dacă îmi explici de ce vrei să mergi, spune ea.

Asta o face pe Katia să-i arate balerina, ce prostie din partea ei, pe care mama i-o arată lui papa, iar papa spune că nu are nici cea mai vagă idee de unde a apărut, deși papa *știe* că cele trei păpuși de porțelan au fost lăsate în

fața ușii, pe când mama nu știa, și în curând Katia mărturisește totul, printre lacrimi, dramatic, chiar și despre visele ei.

Dar mama nu-i confiscă păpușile de porțelan. În schimb, mama și papa au cea mai mare ceartă din viața lor. Katia și Mișa se ascund în camera de zi, în timp ce părinții lor țipă unul la celălalt în bucătărie, iar Mișa nu trebuie să spună nimic, pentru că ea deja se învinovățește teribil pentru toate astea.

E numai vina ta, Katia. E numai vina ta.

Pentru prima oară de când își amintește, mama nu vine să îi sărute și să le spună o poveste de noapte bună. Vine în schimb papa, care nu spune povești frumoase, ci doar citește ceva plictisitor dintr-o carte, dar oricum nu îl ascultă nimeni. Atunci când el se apleacă s-o sărute pe obraz, Katia întoarce capul, ca să nu-i simtă lacrimile.

Mama și papa vorbesc doar în șoaptă acum. La școală, Dașa zice că cel mai probabil vor divorța și că nu vor să afle nimeni încă. Mișa zice că, dacă e adevărat, atunci e din vina Katiei. Ea, cu păpușile ei. Păpușile sunt pentru *copii mici*, zice Mișa, iar Katia strigă că l-a văzut jucându-se cu ele și că, dacă tot stabilesc reguli privind păpușile, atunci păpușile sunt pentru *fete*, nu-i așa? Iar lui i se înroșesc urechile și zice: *Ce mi-aș dori să nu fii sora mea!*

Spune lucruri de genul ăsta tot timpul, dar de data asta Katia simte că o spune din suflet, pentru că și ea se urăște pe sine. Mama și papa divorțează din cauza ei.

Katia nu e sigură cum a reușit să pună la punct planul, dar i-a luat deja prea mult timp. O să fugă de acasă. Întreaga familie va fi mai fericită fără ea. Mama și papa nu vor mai fi nevoiți să divorțeze. Va merge să locuiască cu cel care face păpușile. Cineva care creează obiecte prețioase, cineva care o prețuiește *pe ea*. Poate că știe să facă și alte lucruri. Poate că desenează. Sau pictează. Sau poate sculptează. Orice poate fi făcut cu mâinile. Cineva înzestrat cu suficient de mult talent încât să nu se supere când ea va trebui să-și vadă de treburile ei de balerină, cum ar fi să aibă spectacol pe Scena Mare. Sau să-și lege balerinii.

Nu știe prea bine ce au de făcut balerinele, în afară de lucrurile astea.

Adaugă *O școală de balet* pe lista ei cu locuri unde meșterul de păpuși trebuie să o ducă, imediat sub *Fabrica de porțelanuri Lomonosov* și *Lacul Siamozero*.

Singura problemă e că planul ei necesită bani, iar ea e lefteră. Nimeni din cei pe care îi cunoaște nu are mulți bani, poate cu excepția lui Vitia, colegul ei de la școală, care se laudă tot timpul, dar nu are de gând să-i ceară tocmai *lui*. Un puști slăbănog și zăpăcit. Nu seamănă deloc cu meșterul de păpuși.

Katia se gândește și se răzgândește, face liste, mâzgălește în cărțile de școală. Nu suportă gândul că ar putea fi nevoită să vândă păpușile; meșterul nu ar ierta-o niciodată. Într-o zi, o urmărește pe mama cum lucrează la

mașina ei de scris Underwood, lovind cu putere tastele, fără să țină cont de prezența ei – vezi? S-ar putea să nici nu bage de seamă când va dispărea – și apoi o lovește inspirația. Îi vine ideea salvatoare chiar acolo, pe loc.

Poate că așa se simte și meșterul de păpuși când adaugă picătura potrivită de vopsea în punctul potrivit, pe una din capodoperele sale. Așa *trebuie* să fie. Până la urmă, amândoi s-au născut artiști.

Redactorul cu care lucrează mama se numește Vladimir Stolipin. Familia Katiei a fost invitată de multe ori să cineze la el acasă. Vladimir și soția lui, Anna, nu au putut avea copii. Katia știe asta pentru că i-a auzit odată pe mama și pe papa vorbind, spunând că Annei Stolipina i s-a spus că nu va avea niciodată copii și, din cine știe ce motiv, mama s-a întristat, ceea ce Katiei i s-a părut prostesc, pentru că mama și papa au avut trei copii, cu Lena cu tot. *Trei*. Ar fi putut să le ofere și soților Stolipin unul.

Katia merge acolo după școală, cu caietul de povești al mamei în mână.

Soții Stolipin sunt acasă. Par un pic distrași. Poate că au musafiri la cină. Katia nu trebuie să amâne. Le spune că a adus cu ea un caiet cu povești scrise de ea și pe care ar dori să le vândă revistei, dacă se poate, vă rog. Anna Stolipina pălește, de parcă ar avea nevoie să meargă la toaletă. Vladimir Stolipin îi cere voie, răbdător, să se uite la caiet, și Katia se felicită în gând pentru faptul că el nu-și va da seama că e al mamei, întrucât e scris de mână. Citește doar o pagină sau două și pare dezamăgit, apoi spune: *Ești sigură că tu ai scris asta?* Iar ea confirmă, spune că da, ea le-a scris.

Katia, spune Vladimir, *te rog, fii sinceră*.

Buza de jos începe să-i tremure.

Anna Stolipina aruncă și ea o privire pe povești. *Mama ta a scris poveștile astea, Katia?* întreabă, iar Katia izbucnește în lacrimi. A observat că e foarte sensibilă și plânge ușor. Anna vine lângă ea, o cuprinde cu brațul pe după umeri și îi spune că totul va fi bine, doar că acest tip de povești nu se adresează copiilor.

Katia a crezut că *toate* poveștile sunt pentru copii.

Vladimir Stolipin își drege vocea și spune că o să păstreze el caietul pentru moment. Spune că s-ar putea să fie bune de ceva până la urmă. Soția lui pare surprinsă. Vladimir o întreabă pe Katia dacă poate reveni săptămâna viitoare, într-o altă după-amiază, ca să vorbească cu niște prieteni de-ai lui. Katia încuviințează acum din cap, mulțumită. I s-au uscat lacrimile. I-ar plăcea mult să vorbească. În general, îi place mult să vorbească.

La următoarea vizită a Katiei, trei bărbați stau în camera de zi a familiei Stolipin. Probabil că Vladimir Stolipin are mulți prieteni. Katia nu are nici măcar *un* prieten adevărat la școală. Mișa e opusul ei. El e plăcut de toți. E amuzant. Îi zice că *ea* nu își va face niciodată prieteni dacă nu încetează să le spună tuturor că va ajunge prim-balerină, iar ea încremenește de fiecare dată când aude asta.

Într-o bună zi, Katia, își promite ea, *toată lumea o să te adore. O să se agațe de fiecare cuvânt al tău, cum se agață ornamentele într-un brad.*

Cum fac acum prietenii lui Vladimir.

Nu seamănă cu prietenii părinților ei. Sunt îmbrăcați de parcă ar vrea să se asorteze. A fost o vreme când mama îi îmbrăca la fel pe ea și pe Mișa. De fapt, acești bărbați par să se poarte ca gemenii sau, mai bine zis, în cazul lor, ca tripleții. Katia observă cum schimbă priviri între ei, folosind un limbaj tacit. Și ea, și Mișa au propriul lor limbaj, sau au avut cândva.

– Deci, Ecaterina, spune Tripletul numărul 1. Are o față efeminată, aproape drăgălașă. Putem să-ți punem câteva întrebări?

– Vă rog să-mi spuneți Katia, rostește ea, cu un aer imperial.

Își dă deja seama că o percep ca pe un egal. Mulți oameni îi spun „Katenka“ fără ca măcar s-o întrebe, iar ea nu poate să sufere asta.

– Mama ta e Antonina Lulikova, nu-i așa?

– I se spune Tonia.

– Iar tatăl tău e un bărbat pe nume… Anatoli Radakov.

– Da, el e tatăl meu, spune Katia, mândră.

– Desigur. Tripletul numărul 1 zâmbește, iar ea îi adresează, la rândul ei, un surâs luminos. Caietul ăsta, Katia… vreau să-l iei și să-l pui la loc, exact unde l-ai găsit. Bine? Dar e interesant pentru noi și meriți o recompensă. Putem veni la tine acasă și…

– Nu! Nu puteți. Katia roșește. Vreau să… trebuie să-l vând.

– Ah, da. Înțeleg. E secret, zice el, ducând un deget în dreptul buzelor. Dar noi știm să păstrăm un secret. În cazul acesta, nu le spune părinților despre întâlnirea noastră, bine? Te vom contacta din nou prin tovarășul Stolipin, aici de față, și vom face un aranjament. Dar asigură-te că pui caietul la loc.

La auzul acestor vorbe, i se strânge stomacul. Nu-i place cum a zis *tovarășul Stolipin*. Mama nu i se adresează cu tovarășul redactor Stolipin. Dar, pe de altă parte, Tripletul numărul 1 nu e la curent, probabil, cu faptul că Anna Stolipina nu poate avea copii, pe când mama ei știe.

Unde *este* Anna Stolipina?

– Mulțumim foarte mult, Katia, spune Tripletul numărul 2, deschizând pentru prima dată gura.

E mai în vârstă decât Tripletul numărul 1, cu o față de cal. Katia e iritată. Nu i-a dat voie să-i spună așa.

În seara aceea, mama vine, ca de obicei, să le spună o poveste de noapte bună. Mama radiază când spune povești, scânteiază ca o stea. Dar Katia se întreabă de ce, de fiecare dată când mama e așa, simte teribilul impuls de a rosti numele surorii ei mai mari, pur și simplu dintr-o suflare. *Lena*. Probabil că vrea s-o rănească pe mama, undeva adânc. Pentru că ea, Katia, e un om rău. Pentru că nu a fost niciodată o fiică minunată și nemaipomenită, precum Lena, iar mama și papa nu o vor iubi niciodată cum au iubit-o pe ea.

Dar totul se va schimba.

După ce Katia va fugi de acasă, numele *ei* va deveni de nerostit. *Ea* va lua locul Lenei în familie. Cea perfectă. Cea nemuritoare.

Când Katia se trezește să bea niște apă, vede lumină pe sub ușa de la bucătărie. Mama și papa nu s-au dus încă la culcare. Vorbesc în sfârșit pe un ton normal.

Caietul lipsea de aproape două săptămâni. Acum e la locul lui, spune mama.

Katia se apropie. Stă lipită de ușă.

Crezi că l-a luat Katia? spune papa.

Știu că ea l-a luat, spune mama.

Dar de ce? De curiozitate?

Da, probabil. O să-l țin în fața mea de pernă de acum încolo. Nu e rău intenționată.

Nu, nu e.

Dar m-am simțit foarte prost. Din cauza păpușilor. Pentru că m-ai mințit…

Îmi pare rău, Tonia. Eu…

Ai citit ziarele? În ultimul timp, au fost mai multe arestări. Ar trebui să fim mai atenți, nu mai neglijenți. Nu știm ce înseamnă păpușile. Sau cine ne urmărește. Mi-e teamă, Valentin. Cred că ar trebui să ne mutăm. Sau cel puțin să plecăm de aici pentru o vreme.

Hai, nu-ți fie teamă. Suntem împreună, Antonina. Asta e tot ce contează.

Katia se oprește cu mâna pe mânerul ușii. Nu a mai auzit niciodată pe nimeni spunându-i mamei *Antonina.*

Și cine naiba e *Valentin*?

Cine *sunt* oamenii ăștia?

Două nopți mai târziu, pe Katia o trezește o *bubuitură*. Mișa sare ca ars, în celălalt pat. *Bum.* Nici unul nu spune nimic. *Bum*. Mama dă buzna în cameră. Îi scoate pe amândoi din paturile lor. Sunt oameni în apartament. Stau pe hol. Sunt îmbrăcați în uniforme și au pe cap șepci albastru-închis, cu dungi roșii. Papa e și el acolo. Mișa se vaită că trebuie să facă pipi.

Oamenii în uniformă stau drepți, cu piepturile bombate și umerii trași în spate. Spun să ne ducem în camera de zi și să ne așezăm pe canapea.

Katia vede expresia de pe fața lui Mișa și știe că o oglindește pe a ei. De asta e bine să ai un frate geamăn.

– Ce caută? întreabă Mișa, temător.

Bărbații răstoarnă totul de pe biroul mamei și de pe rafturile cu cărți ale lui papa. Răsfoiesc cărțile. Trag de sertare. Ridică și covorul. Par plictisiți. Mama nu răspunde.

Katia nu e sigură că știe, dar brusc își dă seama.

Sunt în căutarea caietului.

Au fost trimiși de Tripleți.

Katia l-a pus la loc unde l-a găsit, cum i-au cerut Tripleții să facă, dar acum e în fața de pernă a mamei. Să le spună unde e? Atunci o să-l ia și o să-i lase în pace și totul se va termina. Mama poate să rescrie poveștile din memorie, mai târziu…

Mama o fixează cu privirea. Katia se întreabă dacă lacul Siamozero arată vreodată *așa*, ca fundul unei fântâni. Mama clatină din cap, atât de ușor, încât poate că nici nu a făcut-o, de fapt. Părul îi curge pe umeri, ca mătasea. Acum Katia nu vrea să rostească numele Lenei sau să șteargă din strălucirea mamei. Nici măcar nu mai vrea să fugă la meșterul de păpuși. Vrea doar să se cuibărească în poala mamei, ca un bebeluș, și să rămână acolo.

În apartament, e haos. Intrușii pleacă la fel cum au venit. *Bum. Bum. Bum.*

Katia o aude pe mama răsuflând ușurată, ca și cum și-ar fi ținut respirația ani întregi.

Sâmbătă. Prietena cea mai bună a mamei vine în vizită. Katia o iubește pe tușa Vika. În fiecare an, familia o vizitează pe tușa Vika la casa ei de la țară, aflată la câteva ore distanță, unde are un pian care ocupă jumătate dintr-o cameră. Când tușa Vika se așază să cânte la el, degetele i se mișcă atât de rapid, încât aproape că nici nu le mai vezi.

– Tușă Vika! strigă Katia, și Mișa vine și el alergând, iar tușa Vika îi strânge tare în brațe pe amândoi. Apoi îi gonește și spune că se află aici ca să vorbească cu mama, dar de îndată ce termină cu chestia *asta*, va veni la ei, să-i povestească de-a fir a păr ce mai fac. *Mai întâi, treburile plictisitoare, de adulți*, zice ea.

Katia o iubește pe tușa Vika.

Katia se învârte în jurul tușii Vika, în timp ce aceasta își ocupă locul obișnuit în bucătărie, cu cana de ceai în mână, iar mama întinde rufe pe sârmă. Tușa Vika se uită peste umăr și îi face cu ochiul Katiei, care se strecoară afară din cameră.

Iese afară și se lipește de zid. Așteaptă. Să-i spună tușii Vika despre planul ei de a fugi de-acasă? Deși planul ei și-a mai pierdut din strălucire în ultimele zile. De când au venit bărbații aceia ciudați și au cotrobăit prin casă. Când stăteau împreună pe canapea, Katia a simțit un impuls straniu de a o proteja pe mama.

Mai întâi, treburile plictisitoare, de adulți. Katia se gândește să se ridice și să meargă să se joace sau să piardă timpul pe afară până când termină tușa Vika, dar apoi o aude pe mama zicând:

– Am hotărât să plecăm de aici pentru o vreme. Crezi că exagerez? Oamenii spun că n-are cum să mai fie așa rău ca acum zece ani. Dar au fost aici, Vika. Au fost *aici*.

Katia încremenește. Nu credea că mama și papa vorbesc serios, cu o seară în urmă, când au zis că vor să plece din Leningrad. Unde să meargă? Dașa, de la școală, are rude în Siberia și zice că e pustiu acolo. Dașa zice că

verii ei au animale de fermă, care dorm cu ei în casă. Jură că verii ei cred și acum că mai avem un țar, unul care nu e om, ci *zeu*. Katia nu-și poate imagina că oamenii care trăiesc în locurile alea au auzit vreodată de ceva atât de sofisticat și nobil cum e baletul.

Cum o să poată să meargă la Școala de Balet sau să danseze pe Scena Mare?

Cum o s-o mai găsească meșterul de păpuși?

– Trebuie să mărturisesc ceva înainte să fie prea târziu. Vocea mamei e ciudată. În ultima vreme numai la asta mă gândesc, de fiecare dată când citesc în ziar despre noi arestări. Katia simte că amețește. Nu e sigură că vrea să audă mai departe. Ceva ce am făcut atunci, în trecut.

– Tonia, spune tușa Vika, vrând parcă s-o prevină.

– Eu am fost cea care l-a denunțat pe Pavel.

Pavel. Alt nume pe care Katia nu l-a mai auzit. Alt nume, fără îndoială, cu o poveste secretă, ca a *Lenei*.

Ca a lui Valentin.

– Suntem prietene de atâția ani…, plânge mama. Tatăl tău a fost executat din cauza mea. A murit din cauza mea.

Katia simte că îi îngheață sângele în vene.

– Am știut, spune tușa Vika. Dar te-am iertat.

Tușa Vika nu mai zice nimic și o lasă pe mama să plângă în liniște, din câte reușește Katia să-și dea seama, dar așa e tușa Vika. Îi lasă pe oameni să fie ei înșiși. De fiecare dată când Vika îi spune că va fi balerină, dar nimeni altcineva nu o crede, tușa Vika spune numai atât: *Ești deja balerină, Katia, și nu lăsa pe nimeni să spună altceva.*

– Unele lucruri sunt de neiertat, spune mama, printre lacrimi. Uneori mă gândesc că dacă se întâmplă ceva cu familia mea, e pedeapsa potrivită pentru tot ce am făcut, pentru toate lucrurile de neiertat.

Lucrurile de neiertat.

– Dacă ți s-ar întâmpla ceva, ție sau lui Valia, aș avea eu grijă de copii, spune tușa Vika, dar cumva, cuvintele acelea rostite de mama așa, *lucrurile de neiertat*, încă îi răsună Katiei în urechi.

Ecoul lor stăruie multă vreme, până când Katia începe să se îngrijoreze că o să-l audă la nesfârșit.

În toiul nopții, se aude o altă bubuitură. Katia închide ochii și speră că e doar Mișa care a căzut din pat. Nu e el. Sunt din nou bărbații în uniformă. De data asta, găsesc ceea ce caută: pe mama. Părul mamei e și acum ca mătasea, chiar și cu pumnul cuiva încurcat în el. Katia și Mișa privesc din pragul ușii, iar Katia se simte ca și cum ar fi într-un coșmar. Trebuie să fie un coșmar. Mișa plânge atât de tare, că nu poate să se ridice de jos; trebuie să se aplece. Totul se petrece atât de curat, fără urmă, încât e greu de crezut că sunt aceiași oameni care au făcut un asemenea dezastru data trecută. Ușa se trântește în urma lor.

Papa are întipărită pe chip o expresie pe care Katia nu a mai văzut-o niciodată pe chipul nimănui.

CAPITOLUL 26

ROSIE

Vorkuta, august 1991

În timpul călătoriei cu trenul de la Moscova la Vorkuta, la stația Arhangelsk, mi se alătură un individ la vreo patruzeci și ceva de ani, cu o față veselă și voioasă, aducând cu cea a unui pui de animal.

– Știi că în curând vom trece granița dintre tundră și taiga? spune el.

– Serios? Și îți dai seama când se întâmplă asta? întreb.

– Dacă ești atent, da. Calea ferată de acolo a fost construită de prizonierii din gulag, adaugă el. Din Vorkuta. A fost unul din cercurile iadului.

Într-adevăr, vesel și voios.

– Acolo merg și eu, spun, simțindu-mă claustrofobă în micul nostru compartiment. Cum e acum locul acela?

Bărbatul își scarpină perciunii.

– Blestemat de propria-i istorie. Când m-am mutat în actuala mea casă, era un graffiti pe ușa de la intrare. Scria: *Vrei cărbune? Eu vreau libertate.* Vorkuta se află în mijlocul unui bazin carbonifer. Mama mea a fost prizonieră în lagărul special de la Rechlag – a muncit în mine. Aproape oricine din Vorkuta e un *zek*, un fost prizonier sau un urmaș al unuia.

Mama a fost prizonieră. Pare de necrezut că oamenii au supraviețuit unor asemenea împrejurări. Dar, într-un fel, asemenea experiențe au fost comune, nu-i așa? Milioane de oameni au trăit aceleași lucruri. Doar că nu vorbesc despre asta.

– Ce este Rechlag? îl întreb.

– Lagărul de pe râu, îmi răspunde. Maximă securitate, pentru deținuți politici și teroriști. Înființat în 1948. Nu a durat mult. Dar întreg sistemul gulagurilor a fost dizolvat la câțiva ani după moartea lui Stalin în ’53, bineînțeles. Mama nu a plecat niciodată din Vorkuta. Trăiește încă acolo.

Din obișnuință, simt un imbold să întreb dacă pot vorbi cu mama lui, însă mă mulțumesc să încuviințez din cap și să schițez ceea ce sper să fie un zâmbet amabil.

Nu e o arhivă vie.

Mai departe, pe parcursul călătoriei noastre, îmi spune la ce să mă aștept în Vorkuta: bulevarde largi și aerisite, ca într-o capitală europeană.

Panouri vechi, cu sloganuri de genul *Glorie celor care muncesc la Polul Nord!* Astăzi, Vorkuta are săli de cinema și școli și o spălătorie și statui de bronz, ca oricare alt avanpost sovietic.

– Dar temperaturile sunt extreme, spune el, sumbru. Nu există un echilibru. Nici între vară și iarnă și nici între trecut și prezent.

Traversăm granița. Nu e așa spectaculos cum a descris el, dar într-un fel e și mai tulburător ca urmare a conversației. Am ratat sezonul florilor sălbatice, dar mai sunt câteva rătăcite, roșu-aprins sau galbene, adăugând o bine-venită notă de culoare tundrei plate, nesfârșite. În afară de aceste flori, nu prea mai vezi nimic altceva pe geam, decât întinderea pustie. Singurele puncte la orizont sunt câteva „garduri pentru reni“ și niște tufișuri solitare.

Vara arctică e pe sfârșite. Zilele vor fi din ce în ce mai scurte, până când vor dispărea cu totul. Ținutul ăsta pustiu va îngheța și, odată cu el, vor îngheța și secretele lui, așa cum se întâmplă an de an.

Nu știu ce caut aici, dar cred că e un sentiment pe care mulți oameni îl au în locul ăsta.

Companionul meu de drum îmi arată hotelul pe care îl administrează, chiar lângă gară. Se oferă să-mi arate puțin orașul, pornind din piața Moscova, pe lângă statuia lui Iosif Stalin. Îmi vorbește cu ușurință despre lucrările de construcție și renovare, ce par să nu se termine niciodată, oferindu-i drept argument pe muncitorii care sapă gropi la fiecare colț. Continuăm să mergem către periferia orașului, unde o alee plină de noroi, mărginită de colibe mici și întunecate, duce direct la un gard de sârmă ghimpată.

După gardul acesta, știu fără să întreb, a existat pe vremuri un lagăr, deși acum nu se mai află nimic acolo.

Ușa unei colibe se deschide. Apare o femeie într-o rochie largă, în carouri, care ne face cu mâna, entuziasmată. Pe cap, poartă o bandană roșie. Nu pot să-mi imaginez cum ar mai putea rezista multă vreme casa ei sau strada asta și, ca pentru a scoate în evidență termenul de expirare, auzim în apropiere zgomot de bormașină, strigăte și lovituri de ciocan, ca și când tocmai se dărâmă ceva.

– Mama mea, Ilana Konoreiko, spune administratorul de hotel. Vrei să o cunoști?

– Nu vreau să deranjez pe nimeni.

– Nu e nici un deranj, spune el, cu generozitate. Te rog. Îi place să primească musafiri.

– Dacă ești sigur de asta…

Casa Ilanei e călduroasă și jilavă, iar scaunul pe care stau are o pernă aplatizată, care se mișcă singură. Ilana croșetează cu mâini agile, în timp ce stăm de vorbă.

– Moscova? spune ea, cu căldură. Ai venit de departe.

– Da, mamă, e interesată de lagăre, o întrerupe fiul.

– Ah, spun eu repede, dar nu trebuie să vorbim despre…

– Nu mă deranjează. Îmi zâmbește. Ce ai vrea să știi?

– Cine erați, spun, după un moment de ezitare. Cine erau toți oamenii aceia?

– Eu aveam doar douăzeci de ani, studiam arta și urma să mă căsătoresc. M-au arestat din cauza unui tablou, așa mi s-a spus la proces. Dar nu au spus niciodată despre ce tablou a fost vorba. Dar eu sunt ucraineancă, nici asta nu m-a ajutat. Ilana pune deoparte tricotajul și atinge nodul legat la gât. Am ajuns în 1948. Primul an al Lagărului Special Numărul Șase. Vreo treizeci de mii de bărbați, dar doar o mie și ceva de femei. De fapt, am niște poze pe care pot să ți le arăt. Întinde mâna și fiul ei îi dă o pereche de ochelari cu rame largi. Așa, albumul e…

Aștept răbdătoare, dar acum se uită direct în ochii mei. Clipește rapid, în spatele lentilelor. Nu mai afișează aceeași expresie ca și până acum.

– Ochii și fața ta, spune ea. Au ceva special.

Nu o spune ca pe un compliment.

– Îmi cer scuze, spune administratorul de hotel, destul de confuz și el. Mama, dacă ești obosită…

– Nu sunt *obosită*. Ilana își împinge ochelarii mai sus de puntea invizibilă a nasului. Doar că am o memorie excelentă, asta e tot, iar ea îmi amintește de cineva cunoscut. În fine, nu contează. Hai să vedem!

Mama ne spunea, mie și Zoiei, o povestioară sinistră, care începea într-un cimitir, undeva în nordul îndepărtat. Era vară, spunea ea. Toate sicriele ieșiseră la suprafață. Fuseseră îngropate deasupra permafrostului și, cum solul activ se dezgheța și se inunda în fiecare an, sicriele au ieșit în cele din urmă la iveală. Fiecare mormânt a fost marcat cu o cruce de lemn și fiecare cruce avea o plăcuță purtând numele mortului, gravat cu litere de cupru…

În timp ce ascultam povestea asta, începeam să mă smiorcăi, imaginându-mi un sicriu în descompunere, cu capacul ridicat. Mama chicotea alături de mine.

Nu știai asta, Raisocika? În nord, totul se ridică.

Totul ajunge la lumină.

– Persoana la care vă referiți… Ați cunoscut-o pe Tonia, spun, iar administratorul de hotel se uită când la ea, când la mine. Cred că suntem înrudite.

Ilana încuviințează din cap.

– Așa cred și eu. Face o pauză. Tonia locuia în baraca mea. Nu eram apropiate, dar toată lumea o știa. Era povestitoarea locului. Își spunea povestirile în schimbul mâncării sau al altor lucruri. Știu că avea copii mici… vorbea mereu despre ei. Ceva cu K…?

– Katia, zic, iar cuvântul îmi arde limba.

– Da, parcă așa.

Tonia e bunica mea. Și a fost unul dintre deținuții de aici. Deținută politic, iar mie și Zoiei nu ni s-a spus despre babușca noastră decât că era moartă de mult timp. Parcă Zoia a cerut odată mai multe detalii, iar mama a

început să descrie o femeie mică și îndesată, care mirosea a prăjituri cu nuci și ceai de plante, apoi a dat în altă anecdotă, care era clar născocită.

De ce? Asta credea mama că voiam noi, și mai multe povești, una după alta, până când nimeni nu își mai dădea seama unde începeau și unde se terminau?

– De-asta ai venit la Vorkuta, să afli istoria familiei tale? întreabă Ilana. Mulți oameni vin acum aici din același motiv. Dar ce grozav că l-ai întâlnit pe fiul meu în tren!

– Știți cumva unde s-a dus Tonia după ce ați fost eliberați? După ce a murit Stalin?

– Am fost eliberați, într-adevăr… Ilana își trosnește degetele. Au deschis porțile, dar legea de atunci te obliga să rămâi acolo, ca civil. Acum, ne permit să plecăm, dar e prea târziu. Când vei fi mai bătrână, vei înțelege.

– A rămas și Tonia aici?

– Tonia a murit, spune Ilana, mai încet de data asta. A fost dusă de urgență la infirmerie, cred că prin 1950. Avea ceva la plămâni. Nu s-a mai întors niciodată.

Și iată!

Mă las pe spate și îmi încrucișez brațele, ca să-mi ascund ridicola milă de sine. În fond, la vârsta mea, Ilana era prizonieră. Eu sunt liberă să plec azi din Vorkuta. Dar sicriul s-a închis definitiv. Am avut o bunică și apoi nu am mai avut-o. Am găsit-o pe Tonia și apoi am pierdut-o din nou.

Am vrut adevărul, iar acum asta e tot ce am.

Nu pot să nu mă întreb cum reușește un răspuns, care vine să umple un spațiu gol, să producă atâta goliciune.

Aleksei stă aplecat peste documente, la masa din bucătărie. Face totul cu ușurința unui om tânăr, dar are picioarele depărtate, pantalonii ridicați și, pe glezne, îi văd părul alb și pielea marmorată. Când zâmbește, fața i se încrețește ca un șervețel.

Își bagă stiloul în gură.

– Iată-te în sfârșit!

– Știu cine e Kukolka, zic, iar Aleksei nu pare surprins. Își scoate stiloul din gură și îmi acordă toată atenția. Mama nu mi-a spus niciodată nimic despre bunica, spun. Nu știu de ce a ținut secretul ăsta, dar așa a fost. O cauți pe Tonia. Cine ești? Și de ce m-ai angajat pe mine, de fapt?

Aleksei își freacă bărbia.

– Ar fi mai bine să o găsim. Odată ce o găsim, putem vorbi.

– E moartă, Aleksei.

– Nu ai de unde să știi asta, spune el, cu o privire de oțel. Nimeni nu știe. A fost arestată în 1948. După acea dată, nu mai apare nici o consemnare despre ea.

Nu mă pot abține și mă dau un pas înapoi. Aleksei nu vine spre mine. Pereții bucătăriei par să se îngusteze, să mă absoarbă, ca o pereche de plămâni. Partea cea mai ciudată e că Aleksei tot nu pare nicicum schimbat.

Chiar și acum, când știu că totul între noi a fost bazat pe o minciună, el e tot Aleksei Ivanov, cercetător, istoric, scriitor și povestitor. Elegant și distins.

– *Cine* ești? îl întreb.

– Mulți îi spuneau Kukolka înainte să apar eu, să știi, spune, zâmbitor acum. Ai putea spune că eu sunt cel care a făcut-o.

CAPITOLUL 27

KATIA

Leningrad (Sankt Petersburg), toamna anului 1948

Coşmarul nu se mai termină. Mama nu mai e. Katia şi Mişa nu se duc la şcoală, stau acasă. Papa nu poate să meargă la muncă şi îşi petrece întreaga zi închis în camera de zi. Tuşa Vika vine să stea pe aici, să ajute. Într-o după-amiază, face un tort cu miere şi stă cu Katia şi cu Mişa în bucătărie.

– După cum ştiţi, mama voastră a fost arestată, spune ea.

– Dar *de ce*? întreabă Mişa, stăruitor. Papa nu ne spune nimic.

– O să vă spun tot ce pot, ne linişteşte tuşa Vika. Cineva care o ştia pe mama voastră în plan profesional a dat numele ei poliţiei secrete. A susţinut că a scris un caiet cu povestiri pline de conţinut antisovietic. Poate că a fost doar o invenţie sau poate că a vrut să distragă atenţia de la propria lui familie, dar din nefericire…

– E vina *ta*! ţipă Mişa şi se răsuceşte brusc către Katia. Proasta de Katia! Ştiu că ai furat caietul mamei! Te-am văzut cu el! L-ai *arătat* cuiva, nu-i aşa?

– Opreşte-te, Mişa, spune tuşa Vika.

– I l-a arătat cuiva, strigă el. E ăla despre care mâzgăleşti în manualele de şcoală şi după care salivezi, proasto şi jalnico ce eşti, nu-i aşa? Despre el e vorba!

Katia simte că se frânge din nou, la fel cum s-a simţit în casa soţilor Stolipin.

– În manualele de şcoală? întreabă tuşa Vika, de parcă despre asta ar fi vorba.

– Cel care îi trimite *păpuşi*, rânjeşte Mişa. Katia e *îndrăgostită*.

– Mihail, ajunge! Katia, despre ce vorbeşte? Katia scutură din cap şi îşi trage nasul. Atunci să lăsăm asta deoparte. Acum, ascultaţi-mă, amândoi. Aveţi zece ani, în curând veţi împlini unsprezece. Eu sunt sinceră cu voi şi vreau să fiţi şi voi sinceri cu mine.

Katia îşi ridică picioarele şi începe să se legene. E în regulă să se simtă aşa, e în regulă. Aşa se va simţi şi pe scenă într-o bună zi. Emoţii pure. Frică pură. Groază pură. Trebuie să te stăpâneşti până cade cortina, Katia. Atât.

Tușa Vika pare pierdută pentru o clipă.

– Da, zice și trage aer în piept. Acum, să revenim la mama voastră. Nu știm ce urmează să se-ntâmple. Dar, între timp, nu îi mai rostiți numele. Niciodată. În nici o conversație cu alți copii sau adulți. Nu știm cine ascultă sau ce intenții au oamenii. Nu știm în cine să avem încredere. Cea mai bună șansă ca mama voastră să se întoarcă acasă e să nu mai vorbim niciodată despre ea. E clar?

Katia și Mișa plâng amândoi acum. Katia încearcă să-l ia de mână pe fratele ei. Obișnuiau să se țină de mână. Obișnuiau să se simtă ca și cum ar fi fost una și aceeași persoană. Dar el își încrucișează brațele la piept și își îndeasă palmele la subsuori. De parcă ar prefera să i se taie mâinile decât să o atingă.

Lucruri de neiertat.

Într-o bună zi, tușa Vika trebuie să se întoarcă la casa ei de la țară, să ia ceva, și îi obligă pe Katia și pe Mișa să se ducă din nou la școală. Cel puțin, ceilalți copii îi oferă Katiei spațiu. Mișa se duce la prietenii lui, iar după școală Katia merge acasă unde nu e nimeni. Ușa de la camera de zi e deschisă. Încăperea are încă mirosul lui papa. Katia se plimbă neliniștită prin casă pentru câteva minute, își pregătește o gustare, apoi adoarme în pat și, pe urmă, Mișa o trezește și îi spune: *Tușa Vika s-a întors, unde e papa? Unde e papa?* Mișa e palid și transpiră. Pare bolnav.

– Nu știu, răspunde Katia, buimacă, nu era aici când m-am întors de la școală.

– Atunci unde *poate fi*? zice Mișa, iar ei îi e teamă că o să urle din nou la ea, dar nu o face.

Ochii aproape că-i ies din orbite.

Tușa Vika îi calmează pe amândoi. A găsit un bilet de la papa, în care scrie că s-a dus să o ajute pe mama. Katia citește biletul și i se pare că nu are nici un sens. Tușa Vika zice că papa a trecut prin multe la viața lui. *A trăit aproape zece ani într-un lagăr, înainte să vă nașteți voi*, le explică ea. Ăsta e cuvântul pe care-l folosește: „lagăr“. *Lager*. Katia și Mișa sunt nedumeriți. *Așa cum merg vecinii noștri cu cortul în Novgorod?* întreabă Mișa.

– Nu, răspunde tușa Vika. Lagăre de muncă pentru deținuții politic. Faptul că mama voastră a fost arestată e posibil să-i fi reamintit de lucrul ăsta, și acum nu e tocmai în apele lui. Dar vă iubește pe amândoi. O să se-ntoarcă.

– Când? întreabă Mișa.

– Nu știu.

Întoarsă din nou în pat, Katia nu poate să adoarmă, bineînțeles, pentru că a dormit aproape toată după-amiaza. Are senzația – nu, ceva mai ciudat decât o senzație – că papa a plecat din cauza ei. Pentru că și el știe adevărul. *Ea* a provocat toate astea. Familia e în situația asta din cauza ei. La fel cum își atrage și la școală răutatea altor fete. *Fața ta e prea drăguță, hai să te*

ajutăm, spun ele și o ciufulesc și o scuipă în ochi și o pun jos la pământ, ca s-o lovească. Iar Mișa vede câteodată ce se întâmplă, dar nu vine s-o salveze. Se poartă ca și cum nimic nu s-ar întâmpla. Ca și cum nu ar cunoaște-o.

Nimeni nu o cunoaște. E singură.

Katiei îi e atât de dor de mama și de papa, încât simte că nimic nu va mai fi bine, niciodată. Scoate caietul cu povestiri din fața de pernă a mamei și îl pune într-a ei. Nu îndrăznește să-l deschidă, să se uite la el, pentru că o să plângă, iar lacrimile ar șterge scrisul. O să-l păstreze pentru când se va întoarce mama. Dar Mișa zice că nu o să se mai întoarcă niciodată. Au trecut săptămâni întregi. Poate mai bine de-o lună. Mișa devine mai dur. Vorbește mai cu tupeu. Katia devine mai moale și mai slabă. Dar așa e cu gemenii, spun oamenii. *Întotdeauna* vor fi la poluri opuse! Unul va fi tăcut, iar celălalt, vorbăreț. Unul va fi serios, celălalt, mai naiv.

Unul va fi bun, celălalt, rău.

Azi apare o nouă păpușă de porțelan. A fost lăsată la ușă, ca și celelalte. Katia e ușurată că nu a găsit-o tușa Vika sau Mișa. Păpușa asta e frumoasă. Absolut perfectă.

În capul păpușii e un mesaj, scris pe o bucată de hârtie.

Katia, întâlnește-te cu mine azi în fața Teatrului Academic de Stat Kirov. O să mă recunoști după ce voi avea în mână – va fi ceva special, doar pentru tine. Pot să te aștept acolo până la ora 6.

Meșterul de păpuși nu i s-a mai adresat pe nume până acum.

Știe cine e.

Vrea să se întâlnească cu ea.

Vrea ca totul să devină realitate.

E mai mult decât realitate. E *soarta*.

Katia îndeasă bilețelul înapoi în capul păpușii și vâră celelalte păpuși de porțelan într-una din valizele vechi ale lui papa, înfășurate în haine de-ale ei. Când dă să iasă din apartament, își amintește de caietul mamei. Nu mai *vrea* să ia nimic altceva. Păpușile sunt și așa destul de grele. Dar cumva nu poate să-l lase în urmă. E în regulă. O să-l arunce într-o zi. O să se debaraseze de tot, de toată viața asta a ei urâtă, *de neiertat* și fără sens – *de neiertat, de neiertat* – și nu o să mai privească niciodată înapoi.

CAPITOLUL 28

VALENTIN

Moscova, toamna anului 1948

– Nu înțelegeți, insistă Valentin, simțindu-și mirosul de băutură din propria respirație. Numele meu adevărat e Valentin Andreiev și sunt un trădător al statului. Uitați-vă singuri, e totul la dosar! Ați arestat-o pe *ea*, dar eu sunt cel vinovat! Trebuie să-i dați drumul! *Ascultați-mă!*

– Ah… ha. Așteaptă aici, tovarășe Radakov…

Valentin a fost deja respins de două ori. E pe cale să fie respins din nou. De ce nu îl arestează pe loc? Se foiește pe scaun. Îl doare capul. Totul îl doare.

– Tovarășe Radakov?

Cineva nou și mult mai important. E bine, se gândește Valentin, un ofițer superior poate să rezolve mai bine situația asta. Bărbatul din fața lui e între două vârste, chelește, are burta mare, dar e slab în câteva locuri neașteptate. De exemplu, are obrajii scobiți.

– Pot să vă aduc ceva de băut? întreabă persoana cea nouă. Poate niște apă? Sau mai bine cafea. Strigă spre coridor și ușa se închide. Sunt singuri acum. Ia un loc, spune bărbatul.

Valentin nici nu își dăduse seama că nu mai stătea pe scaun.

– Mă bucur că pot vorbi cu altcineva, spune el repede. Soția mea a fost acuzată pe nedrept, pentru delicte antisovietice. Numele ei e Antonina Lulikova. Trebuie să o eliberați. Eu sunt cel vinovat. Vă spun și dumneavoastră și oricui, numele meu e Valentin Mihailovici Andreiev. M-am născut la Sankt Petersburg, în 1896. Tatăl meu a lucrat în Kirov…

– Am înțeles. Bărbatul ridică o mână. Dar lasă-mă să-ți spun cine sunt *eu*. Valentin își apasă palma pe frunte. O cunosc pe Antonina. Am adus-o ca informatoare în 1937. Poate ți-a spus despre mine. Aleksandr Ojereliev? zice și își dezvelește scurt dinții, atât de pătați, încât seamănă cu un vitraliu. Sau poate doar Sașa?

Valentin scutură din cap.

– Vă rog, spune el. Trebuie să mă credeți. Dovada e în dosarul meu!

– Vă cred. Dar, vedeți cum stă treaba, problema e că am distrus dosarul dumneavoastră acum zece ani, ca să nu vă mai investigheze nimeni altcineva. Raportul meu final conchidea că fuseseră doar zvonuri că

Valentin Andreiev a supraviețuit lagărului din Soloveţki și că trăia în Moscova, ba, mai mult, că zvonul acesta era folosit de socrul dumneavoastră, Pavel Katenin, ca să-și acopere propriile infracţiuni. De exemplu, era redactorul-șef al unui ziar antistalinist. Face o pauză. Nu știu de ce nu mai ajunge cafeaua aia. Vreți o țigară? Sunteți cam palid.

– Da, răspunde Valentin, cu glas răgușit.

Ojereliev îi oferă o țigară. Valentin o aprinde, lasă fumul să-i umple plămânii și încearcă să dea uitării orice altceva.

– Pavel Katenin a fost un pește mult mai mare decât tine, spune Ojereliev. Și eu am fost cel care l-a prins. Se făceau epurări interne în perioada aceea și cred că asta m-a salvat, faptul că l-am prins pe Katenin. M-a ajutat să promovez.

– Pavel nu era redactor la nici un ziar, spune Valentin, aspru.

– Nu, dar tu ai fost. Propriile tale cuvinte au fost folosite ca să fie condamnat. Valentin simte că i se taie răsuflarea și nici nu e în stare să răspundă. *Diavolii trăiesc în ape liniștite*, se amuză Ojereliev. Nu ai simțit asta niciodată la Tonia? L-a trădat pe el ca să te salveze pe tine.

– Nu, spune Valentin, nu ar fi făcut așa ceva.

– Mergi acasă la copiii tăi, tovarășe Radakov.

– Nu! strigă Valentin. Nu, ea nu a făcut așa ceva!

– Salutările mele Lenei. Ea cel puțin o să mă știe. Și gemenii… câți ani au acum?

O imagine cu Katia și Mișa îi trece prin minte lui Valentin ca un fulger. Bărbatul are dreptate. Valentin trebuie să ajungă acasă. Dar apoi își amintește de *Lena*, Lena întinsă lângă sobă, nemișcată, apoi se gândește la Pavel cu gluga peste cap, bastonul rupt în două și un pluton de execuție și cineva care spune numărătoarea inversă, și nici măcar nu știe dacă așa a murit Pavel, totuși nu poate fi adevărat, nimic din toate astea nu e adevărat, trebuie să o găsească pe Tonia, trebuie să meargă la Tonia, ea o să-i explice, ea o să alunge toate amintirile astea…

– Tonia a fost condamnată la douăzeci și cinci de ani, spune bărbatul. Am încercat, sincer, dar nimeni nu a putut face nimic. Ah, uite că vine cafeaua.

Capul. *Capul* lui. Simte gust de noroi. Fața și părul par să-i fie acoperite de noroi. Valentin nu are idee unde se află, în afara băltoacei de nămol. Se ducea acasă de undeva? A pierdut *marșrutka*[8] din nou? Va trebui să o aștepte pe următoarea, și Toniei nu-i place deloc asta. Mereu pierde câte o oră aici, o oră colo. Totuși, nu a dat niciodată greș în halul ăsta, căci acum s-a trezit într-un sat abătut și trist.

Nici urmă de Leningrad.

Valentin își șterge noroiul de pe ochi. Pe partea cealaltă a străzii, e o tonetă cu legume, încropită pe terasa unei case. Cuvântul *Aprozar* e scris cu litere mari pe o pancartă sprijinită de un trunchi de copac. Un bărbat cu barbă stă într-un balansoar, curățind ceva.

Valentin reușește să încropească un salut.

Bărbatul trebuie să fie chiar vânzătorul pentru că se oprește din curățat, alege o legumă de pe tarabă și mușcă din ea. Se uită la Valentin cu ochi căprui, curioși. Are părul cărunt tuns lejer în zona urechilor. Mănâncă și barba i se umple de firimituri.

– Ai stat acolo toată noaptea, spune bărbatul. De când te-a adus autocarul. Erai beat criță, dar am exact ce-ți trebuie.

Vânzătorul caută în spatele trunchiului de copac și scoate de acolo o sticlă cu un lichid spumos. Valentin nu știe dacă e apă sau ceva mai rău. Se clatină și ține sticla în dreptul buzelor. Tușește, se uită împrejur. Soarele răsare de după copaci și transformă totul în auriu. Valentin mai ia o înghițitură și apoi își amintește cum a ajuns acolo.

Tonia i-a spus drumul către Otrada.

L-a obligat să-l memoreze.

– Suntem în 1924? întreabă Valentin.

Bărbatul își încruntă sprâncenele stufoase și spune numai:

– Ai nevoie de odihnă, prietene.

– Am venit ca să mă întâlnesc cu ea. Valentin râde și râde, scoate un fel de muget prelung. Am reușit. Am ajuns aici.

Două băbuști se uită mirate la el de peste drum. Se încruntă și ridurile li se încrețesc. Se oprește brusc din râs.

– Liniștește-te, spune vânzătorul, hai înăuntru și soția mea o să-ți pregătească ceva cald de mâncare…

– Ar fi trebuit să mă duc cu ea când mi-a cerut, spune Valentin. Ar fi trebuit să stau cu ea. Ar fi trebuit să mă urc cu ea în tren la Moscova. Dar acum sunt aici. O să fim împreună. Trebuie doar să găsesc Otrada.

Valentin dă laoparte o creangă, se lasă în jos să se ferească de alta. Lumina soarelui s-a restrâns, prinsă ca o muscă în păienjenișul de frunze de deasupra. În sfârșit, ajunge la pârâu, înalt și zgomotos, cu malurile sfărâmate de curentul puternic. Poteca se continuă pe partea cealaltă a apei. Valentin își scoate pantofii și ciorapii. Alunecă pe pietrele ude și e cât pe ce să cadă. Nu își mai simte degetele de la picioare, alea puține care i-au mai rămas.

Tonia, vin…

Drumul duce la un lac, cu suprafața ca o oglindă perfectă. Lângă lac se întinde o pădure de mesteacăn. Copacii emană un miros delicat, amețitor, ca de caramel. Se întinde să atingă unul și pe față îi apare o grimasă. Scoarța se simte ca pielea de om.

Tonia, sunt aici…

Când ajunge la porțile de fier negru, ziua se îmbină deja cu noaptea. Durerea de cap îi revine în forță. Ajunge pe o alee lată, mărginită de sălcii. Ramurile lor îl gâdilă pe umeri și îi șoptesc la ureche. În capătul aleii, e o casă mare, de o culoare nedeslușită, cu fațada mutilată de porțiuni uscate și crăpate. Intrarea principală o reprezintă două uși modeste din lemn.

Tonia, așteaptă-mă…

Valentin împinge ușa. Înăuntru, podeaua se simte ca mușchiul. Picioarele i se afundă la fiecare pas. În sfârșit, aude vocea Toniei. E aici. S-au găsit unul pe celălalt.

Fugi, Valentin, fugi!

Merge înainte orbește, pipăind totul cu mâinile, și pătrunde în pântecul casei. Ceva se va prăbuși, se gândește el. Un crater se va căsca, iar el va cădea înapoi în viața lui de fiecare zi, în viața lui normală, și se va trezi alături de Tonia.

Valentin caută prin casă ore întregi. Nu poate localiza ușa de la intrare, iar durerea de cap e ascuțită ca un ac.

Se trezește în cel mai adânc loc unde poate ajunge cineva: sera de flori.

Nu o va găsi pe Tonia *aici*. Ăsta e locul care-i bântuie ei visele și oricine ar fi bântuit, căci pereții înalți de sticlă sunt acoperiți de mucegai și igrasie, iar mirosul e un amestec nedeslușit de dinți putreziți și dulceața exotică a iasomiei. Valentin respiră pe gură. E stupefiat la vederea iederei. Groasă ca o viperă, acoperă pereții, podeaua și grinzile, ascunzând cupola mică a acoperișului.

Totul e înțesat de iederă, în afara unui singur loc, și Valentin își dă seama de ce.

Oase.

A văzut suficiente oase ca să le recunoască oriunde. Iedera nu s-a apropiat de aceste rămășițe blestemate și se ține la o distanță sinistră de ele. Valentin se apropie, inima îi bubuie în piept, durerea de cap se tot întețește. E un craniu uman în descompunere; carne nu mai e pe el. Nu își poate imagina de cât timp e acolo, sigilat în felul acesta.

Ceva e lipit de oase. *Hârtie*. Și ea se dezintegrează, dar e încă intactă. Se întinde și ia una din foile moi.

9 ianuarie 1904

Soțului meu nu îi place că mă folosesc de ea. A fost greșeala mea, am așteptat prea mult.

Lumina lunii care pătrunde prin iedera de deasupra nu e suficientă ca să poată citi mai departe. Valentin își caută bricheta. Flacăra e slabă, dar e de ajuns.

28 august 1907

Soțul meu îmi spune că nu ar trebui să mă aștept ca Kukolka să rămână toată viața aici. Că fiica noastră va trebui să se mărite și să plece.

15 februarie 1908

Din nou însărcinată.

20 mai 1908

Azi am făcut ritualul, dar Kukolka s-a trezit în timpul lui. Dimineața, nu părea că își amintește, dar temerile soțului meu cu privire la cum mă folosesc de ea au crescut. Mi-a vorbit din nou despre cum va trebui să ne despărțim de ea într-o bună zi.

Nu voi îngădui niciodată una ca asta.

Din întunericul care-l împresoară pe Valentin, se aude un zgomot, și bricheta îi cade din mână.

Aterizează pe hârtie, care începe să pâlpâie. Marginile se înmoaie, flăcările se împrăștie, se mișcă, la fel de vii ca și iedera. Valentin își acoperă gura cu mâneca. Pereții de sticlă tremură. Iedera se întărește și alunecă de parcă ar încerca să scape, dar nu are pe unde să iasă. Dacă ar fi existat o cale de ieșire, nu ar mai fi fost un schelet acolo.

Fugi, Valentin, fugi!

Fumul se ridică spre cupolă. Dacă flăcările ajung la casă, tot lemnul ăla vechi și uscat o să ardă ca o căpiță de fân. Dar a fost un *accident*. Nu a vrut să scape bricheta. Are mâna slabă, degetele bolnave.

Sau poate că nu a fost. Poate că vrea să distrugă locul ăsta. Să distrugă totul, pentru că el a fost mereu cel care a distrus tot.

A pierdut-o pe Tonia, așa cum pierde autobuze sau ratează întâlniri. Doar că nu a ratat-o la minut, la oră sau la zi, ci o viață întreagă.

Nu știu dacă poți să le ai pe amândouă…

Nu pot să trăiesc două vieți, asta vrei să spui?

Fii serios, Valentin!

Sunt mai serios ca niciodată. O să fim împreună curând. Nimic nu o să mă țină departe de tine.

Valentin vrea să-și acopere urechile cu mâinile, să blocheze orice sunet, dar știe că nu poți să blochezi ceva ce nu există. Se întâmplă din nou, după atâția ani. Se scufundă din nou în abisul minții lui. I se pare că vede o față care se apleacă asupra lui, palidă ca lumina lunii, dar deja arde. Nu îi mai pasă. Nu simte nimic. E din nou acolo, în exil. E singurul loc căruia i-a aparținut vreodată.

CAPITOLUL 29

ROSIE

Moscova, august 1991

Aleksei zice că preferă să vorbească pe balcon, așa că mergem afară. Până acum nu l-am văzut fumând, nici măcar o dată. O face cu un mic tremur, ca și cum ar fi fost dependent în tinerețe, iar umerii slabi i se relaxează. Stăm pe balcon și se sprijină cu o mână de balustradă. Urmează să vorbească, dar va fi un discurs lipsit de retorica pretenţioasă uzuală.

– Am cunoscut-o pe Tonia în 1914. Avea cincisprezece ani. Eu aveam douăzeci și patru. Nu căutam să mă însor. Dar ea era… ei bine… Aleksei pare resemnat. Și părinții o neglijau. Nu era educată, era sălbatică și subnutrită. Am luat-o de nevastă și i-am dat destulă libertate să hoinărească prin Leningrad. Am încercat din răsputeri. Tot ce îmi doream era să am grijă de ea.

– Ai fost soțul ei?

– *Sunt* soțul ei, Rosie. Am fost atacați pe stradă, în anul Revoluției, de o gașcă de huligani bolșevici. M-au înjunghiat, spune Aleksei, cu dispreț. Am avut noroc. Nu mi-au străpuns nici un organ important. Tonia m-a lăsat acolo să mor și în urma acestui incident, după ce mi-am revenit, mi-am dat seama că metodele mele de a avea grijă de ea erau, în esență, greșite. Așa că am optat pentru supraveghere.

– Supraveghere?

– Am urmărit-o de la distanță.

– Dar de ce? întreb, intrigată. Dacă nu te iubea și dacă nu puteați fi împreună, ce rost avea?

– Să mă asigur că e bine! Făcea parte din colecția mea, Rosie. Nu poți lăsa pur și simplu bijuteria cea mai de preț a colecției tale să fie manipulată greșit și folosită necorespunzător de amatori, de ignoranți.

Știu că nu ar trebui să-ntreb, dar nu mă pot abține.

– Colecție de… ce?

– Colecția mea de lucruri prețioase și frumoase. Întâmplător, aveam deja mai multe păpuși. Dar mi-am dat seama că Tonia nu putea fi păstrată într-o cameră, ca celelalte. Era prea specială. Așa că i-am dat drumul, deși uneori, atunci când mai găseam câte un obiect valoros, o altă păpușă ca ea,

i-o trimiteam. Ca să păstrez colecţia intactă, înţelegi. O să recunoşti aceste păpuşi. Se află în camera de zi a mamei tale, în Anglia.

Păpuşi. *Păpuşi*. Cumva, cu cât spune mai mult, cu atât mai puţin pot reacţiona. Nici nu mă pot mişca de pe loc.

– Nu mi-a păsat de prima fiică a Toniei, Lena. Semăna prea mult cu tatăl ei, explică Aleksei, fluturând din mână, disprețuitor. Dar Katia, mama ta! Am urmărit-o îndeaproape, iar ei îi *plăcea* asta. Era în natura ei. Când Tonia a fost arestată, Katia a venit să locuiască cu mine, de fapt.

– Mama a locuit cu tine, spun, neîncrezătoare.

– Oh, da. Avea zece ani la momentul acela. Dar nu a fost cum mi-am imaginat. Era prea neajutorată și nefericită. În cele din urmă – când avea vreo șaisprezece ani – a fugit cu un iubit, spune el, un pic agitat, și așa a tot ţinut-o. Iubit după iubit. Chiar și după ce a făcut copii.

Mintea mi se-nvârte în gol. Aleksei ne urmărea și pe noi. Pe noi toţi. L-am observat oare vreodată în fundal? Oare am simţit pe cineva în apropiere? Dar bănuiesc că era deja expert la așa ceva. Să stea la pândă, în umbre. Sunt prea multe informaţii deodată.

– Eu nu… Poți să te oprești, spun. Oprește-te pentru o clipă.

Nu se oprește.

– Ce păcat că a murit Zoia! continuă el. Dar am încercat să profit cât s-a putut de asta. Să te urmăresc pe tine, mai departe. Când tatăl tău și sora ta au fost omorâți, iar tu și Katia ați plecat din Rusia, am decis să vă urmez în străinătate. Să dezertez.

Să dezertez. Iar cuvântul ăsta. E atât de greu. Ca atunci când mama a făcut o ultimă reverenţă pe scena mare din Moscova și-apoi mi-a prins mâna în timp ce cădea cortina, învăluindu-mă într-o mantie neagră și am fugit amândouă afară, de unde am luat taxiul care ne-a dus spre libertate. *Du-ne oriunde; du-ne la noua noastră casă!*

Nu am ajuns niciodată la nici o casă nouă. Ultima casă pe care mama a făcut-o pentru mine era deja în spatele nostru.

– M-am folosit de *Ultimul bolșevic* ca să pot face asta, continuă Aleksei. Rețelele disidente m-au scos, după ce a fost publicat în Vest.

– Ai plagiat cele scrise pe pereți, spun eu încet. În apartamentul Toniei din Leningrad. De-aia l-ai cumpărat? Ca să nu se afle?

Plesnește din buze.

– Da, am intrat odată acolo, la ani de zile după ce apartamentul fusese evacuat, doar ca să văd dacă mai era ceva ce merita luat, și atunci am dat peste notițele de pe pereți. Am cumpărat apartamentul imediat cum am avut mijloacele necesare să o fac, dar doar ca să *păstrez* notițele acelea, Rosie. Să mă asigur că nu vor fi distruse niciodată. Și a fost dintotdeauna apartamentul meu oricum. Casa mea. Sper că îți dai seama că am depus atâta efort doar pentru că îmi pasă! Chiar am informat-o pe Katia cu privire la prezența mea în Anglia, încrezător într-un nou început, dar ea a refuzat să mă lase să te cunosc. Doar mi-a luat banii. Eu ți-am pavat drumul către Oxford, zice, iar eu încep să mă simt ameţită.

– Am obținut o bursă.

– Nu. Eu am organizat tot. *Ultimul bolșevic* mi-a adus faimă și bani, așa că am încercat să ajut în diferite feluri. Dar mama ta nu putea fi ajutată. Știi asta prea bine, normal. Aerul serii înghite ultimul fum. Aleksei nu-și mai aprinde altă țigară. Se apropie de finalul confesiunii. Am mințit despre multe lucruri, recunosc. Eu am fost cel care a pus harta unde apărea Popovka în caiet. Am știut că, de cum te va vedea, Aculina Burzinova o va menționa pe Tonia. Mici modalități de a te atrage; mici lucruri care să te enerveze. Știu ce fel de persoană ești, Rosie, pentru că te-am urmărit toată viața. Încerc să vorbesc, dar nu reușesc decât să râd. Tonia era puternică, spune Aleksei, gânditor. O supraviețuitoare. Mama ta a fost slabă. O victimă. Dar tu, tu ești ca mine. Nu avem o bază morală. Nu producem judecăți. Îi vedem pe alți oameni numai în măsura în care ne pot fi de folos. Luăm ceea ce ne dorim. Nimic altceva nu contează.

E ultimul lucru la care vreau să mă gândesc acum, dar îmi amintesc de Lev, în urmă cu câteva nopți, cât de nemișcat a fost pentru o clipă, ochii lui sclipind într-ai mei…

Are oare dreptate Aleksei? Iau ceea ce îmi doresc, pur și simplu?

– Asta e viața mea, concluzionează Aleksei. Acum am fost onest.

Da, dacă poți numi asta viață, una petrecută pe margine, urmărind un singur lucru de la început până la sfârșit.

Așa sunt eu? Așa vreau să fiu?

– Mereu am vrut să-ți mărturisesc totul. Poate nu atât de curând. Dar acum putem s-o facem împreună, proclamă el. Putem s-o găsim pe Tonia. Cu mințile și abilitățile noastre îmbinate, putem în sfârșit să scoatem la iveală adevărul…

– De ce ai distrus fotografia Toniei? îl întreb direct. Am găsit-o la gunoi.

– Ce vrei să spui? întreabă Aleksei, vizibil uimit. Nu aș face niciodată așa ceva. Nu cred în distrugeri absurde. Sunt curator!

– Dar dacă nu tu, atunci cine…?

Zoia.

Țin gândul ăsta la distanță.

– Tonia e moartă, spun. A fost trimisă la Vorkuta după arestare. A murit acolo.

– Imposibil. Scutură din cap. Cum poți să știi asta? Eu nu am reușit să dau de urma ei după 1948. Nimic.

– Ți-aș spune cum, dar e… ei bine, e imposibil.

– Nu e adevărat, zice Aleksei, cu glas tremurând. Era o *păpușă*! Nu o persoană! Nu era ca noi! Era Kukolka! E pe undeva, Rosie, și putem încă s-o găsim! Hai să terminăm chestia asta și vei putea afla tot ce ți-ai dorit vreodată să afli! Nu înțelegi?

Ba înțeleg. Toate explicațiile acelea lungi; toate justificările. Erau aproape raționale, pe ici, pe colo, dar nici ele nu erau decât o acoperire.

Acesta e Aleksei Ivanov.

– *Tu* mi-ai spus că nu vom găsi acolo ceea ce căutăm, punctez eu.

– Rosie, te rog, imploră Aleksei. Așteaptă puțin… dă-mi o șansă!

Mă întorc cu spatele. Aleksei nu mai poate să-mi facă nimic, nici mie, nici altcuiva. Poate că a deținut controlul deplin, cândva. Poate că a fost periculos. Poate că a existat o vreme când să fii urmărită de el însemna să nu ai loc nici să respiri, darămite să te miști. Dar chiar dacă a existat vreodată un asemenea moment în timp, acum s-a terminat, pentru că acum nu mai e decât un bătrân înamorat de propria-i iluzie. Singurul lucru care ar putea să-i dea putere e teama mea.

Iar mie nu mi-e teamă.

Câteva zile mai târziu, după ce m-am mutat într-un hotel, știrea apare în toate ziarele. Aleksei Ivanov ține un ultim discurs emoționant în fața unei mulțimi imense din Piața Roșie. I-a făcut pe toți cei prezenți să lăcrimeze. În dimineața următoare, a fost găsit mort în patul lui. Oamenii au multe de comentat despre moartea lui: pe cât a fost viața lui de turbulentă și de gravă, pe atât de pașnică și de liniștită i-a fost moartea. Un sfârșit demn de un erou național. Iată un om care s-a deschis, ca întreaga lume să vadă înăuntrul lui.

Asta vor continua să spună, dacă nu voi decide să vorbesc într-o bună zi.

Lev e la volanul propriei mașini de data asta, o Lada șubredă. Nu are radio, iar manivelele geamurilor sunt blocate.

În urma loviturii de stat eșuate, orașul e apatic și somnoros. Mulți moscoviți au evadat în vacanța de vară, către plaje scăldate de soare sau către reședințele din provincie. Și cu toate astea, traficul nu se mișcă mai repede către centrul orașului. Mașinile merg ca niște celule care încearcă să treacă printr-un vas de sânge îngroșat. Îmi sprijin capul pe centura de siguranță uzată.

Un vehicul din spatele nostru claxonează.

Raisocika . . .

Zoia. Ah, nu. Mai târziu, te rog.

Raisocika!

Spune-mi adevărul, zic. Tu l-ai omorât pe Aleksei? De ce mai ești capabilă acum?

Nu! Nu înțelegi! Lasă-mă să-ți explic, spune ea.

Mă îndrept de spate, ignorând privirea îngrijorată a lui Lev. *Știu că tu ai distrus rama fotografiei. Ce vrei de la mine, Zoia?*

Aleksei te-a urmărit tot timpul! O izbucnire bruscă, și e din nou Zoia pe care o cunosc. *Am vrut doar să vezi cum era! Am vrut să te eliberez!*

Poate că așa e. Dar și ea mă urmărește. Vreau să strig la ea, să urlu atât de tare, să se cutremure geamurile…

Și atunci înțeleg, în sfârșit.

Am crezut mereu că vreau ca Zoia să dispară. Am crezut că eram obosită de amintirile și de mirosurile ciudate și de uitatul peste umăr, până când mă doare gâtul. Dar nu cred că doar ea se agață de mine; și eu m-am

agățat de ea. Și cu cât mă agăț mai tare, cu atât mai mult se prelungește chestia asta dintre noi, iar ea devine mai puternică. Cu atât mai mult reușește să atingă, să simtă și să miște lucruri din lumea mea fizică. Și cu atât mai mult reușim să comunicăm. Cu atât granița dintre viață și moarte devine mai neclară, și nici una din noi nu va putea să experimenteze complet lumea celeilalte.

Cu atât mai greu va fi să ne oprim până în ziua în care nu voi mai fi capabilă să mă deosebesc de ea.

– Trebuie să ne întoarcem, îi spun lui Lev.

– Unde?

– Trebuie să vorbesc cu Eduard Daineko, spun. Trebuie să vorbesc cu tatăl meu.

Daineko arată obosit și transpirat, ca și cum tocmai ar fi ieșit dintr-o încăierare într-un bar, dar mă invită în apartamentul lui. M-am așteptat la ceva întunecat și minimalist, similar cu decorul hotelului meu, dar cadrul care mă întâmpină e unul la care ar fi trebuit să mă aștept.

Acesta nu e doar bârlogul unui criminal. E și un studio de artă. Prin ferestre pătrunde briza răcoroasă a serii și suficientă lumină ca să pot vedea la ce lucrează. Singurul element care *lipsește* e mobilierul normal. Nu are scaune, canapea sau comodă TV, nici dulapuri până-n tavan.

– Vrei să stai jos? întreabă.

Mă așez pe un taburet și îmi țin geanta între picioare.

– Mulțumesc.

Daineko ia loc pe un alt taburet.

– Vorbește-mi despre organizația ta, spun. În cadrul mafiei.

– E afacere de familie, îmi răspunde din colțul gurii. Se fac bani buni. Așa am timp și pentru artă. Se uită la mine. Pot să te învăț dacă te interesează. Pictura cu lac. Am deprins tehnica asta când eram puțin mai tânăr decât tine. Ar fi frumos să ducă cineva mai departe tradiția.

Poate chiar e din Fedoskino.

Mă gândesc la papa al meu. Papa era veșnic șifonat, nu neîngrijit sau murdar, ci cumva uzat, chiar și pentru un bărbat relativ tânăr. Avea o înfățișare cumsecade. Nu avea ochii gri ai lui Eduard Daineko sau maxilarele lui Eduard Daineko sau talentul lui Eduard Daineko de a transforma crima, printre altele, într-o formă de artă. Iar mama, în tinerețea ei, și-a dorit ceva mai mult decât *siguranță*, cumsecădenie. Îi plăcea să trăiască la limită. Îi plăcea să știe că se poate prăbuși în orice moment.

Ce noroc pe ea! Chiar s-a prăbușit și ne-a tras și pe noi în jos odată cu ea.

– Dar nu de asta ești aici, bineînțeles, spune Daineko. Ești aici pentru că mai ai întrebări. Ai fugit prea repede data trecută. Am vorbit eu prea devreme… ar fi trebuit să te pregătesc mai bine.

– E adevărat că am avut nevoie de mai mult timp.

– Ți-am spus totul, Raisa.

Aburul de deasupra ceaiului meu începe să se evapore, briza devine mai puternică. Nu mai am la dispoziție nici o noapte.

– Nu de asta am venit aici.

– Ai venit ca să mă omori? mă întreabă, iar eu râd. La urma urmelor, *ești* fiica mea.

Îmi dau seama din felul în care spune lucrul ăsta că are impresia că m-a prins din nou pe picior greșit, la fel cum a făcut-o atunci, la târgul din piața Vernissage. Crede că știe totul despre mine înaintea mea. A știut dintotdeauna înaintea mea când ni se vor întâlni drumurile.

Dar nu a anticipat asta.

– E posibil să fiu copilul tău. Dar tatăl meu e mort. Și nu mă aflu aici ca să te omor sau să ascult încă o dată versiunea ta. Nu sunt aici nici ca să-ți înțeleg arta. Am venit aici ca să mă eliberez de tine, dar chiar acum, când spun asta, îmi dau seama că deja am făcut-o.

Încă îmi amintesc versiunea mamei pentru povestea lui Koșcei cel Fără-de-Moarte. Cum se îndrăgostește de o femeie măritată. Cum îi vine ideea: *această femeie* va fi noul obiect, mult mai bun, în care își va păstra viața veșnică.

Au o aventură, femeia rămâne însărcinată, se naște o fiică.

Koșcei îi lasă pe femeie și pe soțul ei să crească acel copil, dar tot își dorește să o prevină pe fiica lui că puterile ei, asemenea alor lui, pot fi periculoase. Într-o noapte, se hotărăște să-i spună cine e. Se duce la casa familiei, atunci când crede că fata e singură, dar se înșală. Tatăl ei pământesc și frații ei sunt și ei acasă și, de îndată ce-l văd, încep să-l implore să le cruțe viețile – până când zgomotul o trezește pe cea mai mică membră a familiei.

Fiica lui Koșcei.

Când intră în cameră și vede ce se întâmplă, închide ochii și începe să plângă. Și poate din pricina groazei și a confuziei ce pun stăpânire pe ea, sau poate pentru că e încă pe jumătate adormită, forța dinăuntrul ei se dezlănțuie.

Și îi ucide pe toți.

Doar că Koșcei cel Fără-de-Moarte nu poate fi omorât.

Are la el cuțitul, la fel ca întotdeauna. Sunt singurele momente în care se simte uman: când omoară pe cineva. Fiica lui are încă ochii închiși și plânge. Koșcei intră în panică și înjunghie cadavrele restului familiei ca ea să creadă că *el*, acest intrus necunoscut, i-a ucis. Ca ea să nu știe niciodată ce a făcut.

Deschide ochii și se văd unul pe celălalt pentru prima și ultima oară.

Apoi el dispare în noapte și nu se mai întoarce niciodată.

Sfârșit.

Acum înțeleg că povestea era despre *bărbatul acela*, despre noaptea aceea. Acum știu că mama încerca să-mi spună asta în unicul fel în care știa

s-o facă, și nu era ca și cum nu ar fi vrut să vorbească; nici eu nu puteam să ascult.

Cât de aproape de adevăr e varianta asta, nu voi ști niciodată. Nu există nici un cod pe care să-l sparg. Nici o problemă pe care s-o rezolv. Asta e tot ce o să am vreodată și, pentru prima oară, nu mai am nevoie de nici un element în plus.

O poveste e suficientă, pentru că ăsta e trecutul, în orice formă a lui, doar o poveste.

Doar povești. Cele pe care ni le spunem nouă înșine.

Încă un drum cu Lev prin Moscova, în Lada lui; alt blocaj în trafic, lângă centrul orașului. Mergem la cină, la casa din provincie a părinților lui. În timp ce mașina merge, văd o puzderie de vrăbii înălțându-se spre cer. Blochează cele mai puternice raze ale soarelui. Lev și cu mine nu prea ne-am vorbit de când ne-am petrecut acea noapte împreună. El așteaptă ca eu să vorbesc. Poate că s-a pregătit pentru ce aș putea spune: că e aproape septembrie. Că plec acasă. Că o să mă gândesc cu drag la el.

Sunt pe punctul de a-i povesti despre ultima mea întâlnire cu Eduard Daineko, dar mă trezesc că îmi amintesc de un citat din *Război și pace*, care îi plăcea mult mamei.

Răbdare și timp; asta o să rezolve totul…

Când am auzit prima oară cuvintele astea, am crezut că înseamnă că trebuie să *aștept* ocazia perfectă, când voi avea toate răspunsurile pe care le voiam. Dar poate că, de fapt, sensul lor era că timpul și răbdarea vor lupta *pentru* mine. Că ele fac treaba în locul meu. Așa că la momentul în care mă aflam acolo, stând lângă un criminal, uitându-mă la un chip care îmi amintea cumva de al meu, lucrul era deja făcut.

Mă vindecasem fără ca măcar să-mi fi dat seama.

Un an mai târziu, mama mi-a citit din nou *Război și pace*, de data asta în traducere, și mi-a plăcut chiar și mai puțin. Încă mi-o amintesc în cămașa ei de noapte, foșnindu-i pe glezne, când venea să se așeze pe patul meu. O aud cum rostește: *Poți iubi o* persoană dragă ție *cu* dragoste umană, *dar un dușman poate fi iubit doar cu iubire divină.*

Îmi amintesc că am oprit-o pe mama fix în punctul ăsta. Nu mai puteam ține pasul. Auzisem destul.

A închis cartea. Văzându-mi frustrarea, mi-a spus că vom începe o nouă poveste ziua următoare, dar bineînțeles că nu am început. Mama nu era genul de persoană care să treacă așa repede de la un lucru la altul. Seara următoare, am continuat exact de unde rămăseserăm.

Acum e momentul. E momentul ca eu să încep o nouă poveste.

Mașina încetinește când ne apropiem de o curbă.

– Nu mai sunt logodită, spun.

– Aha, înțeleg, spune Lev.

Cuvintele sunt la fel de ușoare și nesemnificative ca felul în care îmi prinde mâna și își împreunează degetele cu ale mele, doar pentru o clipă,

înainte să fie nevoit să schimbe din nou viteza. Dar cred că e prima oară în ultimii paisprezece ani când simt că trăiesc momentul prezent fără nimic altceva agățat de el și acum aș putea fi aievea, fără trup.

– Pleci din Moscova? întreabă colonelul Ivan Vasiliev, încrucișându-și mâinile pe birou. Ți-e dor de casă, cu siguranță.

– Da, mi-e dor de casă.

– Am încercat să te contactez. Am lăsat mai multe mesaje la numărul pe care mi l-ai furnizat. A răspuns cineva odată, dar nu se auzea nimic.

– Nu am primit nici un mesaj telefonic de la dumneavoastră, zic rar.

Își drege glasul.

– E bine, acum ești aici.

Ignor senzația de înțepături din brațe.

– Am venit doar să-mi iau la revedere. De ce ați încercat să mă contactați?

– După cum am mai încercat să-ți spun și data trecută, Raisa, înainte să ne preocupăm de… cererea ta, trebuie să discutăm ceva. Vasiliev își desface mâinile. E vorba de sora ta.

– E vorba de Zoia?

– Știi că m-am simțit întotdeauna responsabil pentru ce s-a întâmplat cu familia ta, așa că am respectat dorința mamei tale. Oftează. Dar acum Katia nu mai e, așa că totul cade în seama ta.

– Ce anume?

– Ce să fac cu ea.

– Ce să faceți cu…, zic și las secundele să se scurgă. Inima îmi bubuie în piept. Despre ce vorbiți?

Se freacă la ochi.

– Deci Katia nu ți-a spus niciodată.

Raisocika…

Ignor șoapta Zoiei.

– Din seara aceea, sora ta a fost conectată la un aparat care o ține în viață, într-o unitate medicală, chiar aici, la Moscova, iar eu am fost împuternicit pe caz. Aparatele o hrănesc, o ajută să respire și așa mai departe, spune Ivan Vasiliev, cu glas monoton. Într-un fel, deși nu reacționează, a demonstrat o forță incredibilă. Dar nu există speranță că va ieși vreodată din comă. Nu a existat niciodată vreo speranță.

Zoia?

Da, mă tem că e adevărat! spune Zoia. Râde, sau, mai bine zis, chicotește. *Spune-i bărbatului ăstuia că vrei să mă păstrezi așa cum sunt, bine?*

Dar…

E singurul fel în care pot să mă întorc la tine așa, Raisa. Altfel… În vocea ei copilăroasă, se simte angoasa. *Altfel, voi dispărea complet.*

– Nu trebuie să decizi în momentul ăsta, spune Ivan Vasiliev. Pot să fac aranjamentele necesare ca să o vizitezi. Mama ta a refuzat, în ciuda…

insistenţelor mele.

Mama nici măcar nu putea să pronunţe numele lui Eduard Daineko. Firește că nu putea să o viziteze pe Zoia.

Mereu m-am întrebat, în adâncul sufletului, de ce noi două am părăsit Moscova în felul în care am făcut-o. Dacă Eduard Daineko ne-ar fi urmărit și ne-ar fi omorât și pe noi, dacă am fi rămas. E posibil ca domnul colonel să creadă sincer asta; poate că a fost mai bine să nu ne asumăm acest risc. Dar acum nu mai cred asta.

Am plecat pentru că mama doar asta știa, să fugă.

Aș putea s-o vizitez pe Zoia. Ar trebui. Poate că o s-o fac. Dar *va fi* chiar ea? Zoia nu stă întinsă pe spate într-un spital fără suflet, corpul ei nu e pe punctul de a se degrada, plămânii ei nu sunt umflaţi de o mașinărie, iar sângele ei nu e pompat de ceva fără viaţă. Nu e fără reacţie și la mila unor străini. Zoia e aici, în jurul meu, și va fi așa mereu, prezentă în fiecare mireasmă dulceagă adusă de vânt. Nu contează dacă putem sau nu să vorbim. Eu voi asculta mereu.

Și pentru prima oară, îmi dau seama: nu mai e sora mea mai mare.

E sora mea *mai mică*. Eu am crescut. Ea e încă un copil. Nu a avut niciodată șansa de a fi altfel.

– A trecut prea mult timp. Vreau să-și găsească liniștea.

Nu! Raisa!

– Katia și-a dat seama că nu poate să ia decizia asta, spune Vasiliev. Dacă ai nevoie de mai mult timp…

Nu! urlă Zoia. *Nu vreau să te părăsesc!*

Nu, bineînţeles că nu vrea. Nu a avut niciodată o mamă sau un tată adevărat, care să-i acorde suficientă atenţie; trebuie să se fi simţit atât de singură toată viaţa. Zoia are nevoie, în sfârșit, de un părinte și mă are numai pe mine. Sunt singura care poate să-i spună că va fi bine. Chiar dacă îmi voi petrece următoarele șase luni – următorul an – următorii șaizeci de ani – dorindu-mi să nu fi făcut asta. Trebuie s-o fac oricum.

Eu sunt durerea ei, iar ea a mea. Amândouă am stat agăţate una de cealaltă prea mult timp.

Nu mă vei părăsi niciodată, Zoia, spun, *și nici eu nu te voi părăsi niciodată pe tine.*

Te rog, nu face asta. Zoia plânge. *E din cauza celor întâmplate cu Aleksei? Pentru că mai am lucruri să-ţi spun, acum că putem vorbi așa, în sfârșit! Nu îţi dai seama? Cu cât te pot ajuta mai mult…*

Nu, răspund. *Înţeleg ce s-a întâmplat cu Aleksei. Știu că ai vrut să mă eliberezi. Iar acum eu te voi elibera pe tine.*

În avion, în timp ce Moscova se pierde în depărtare, găsesc caietul mamei și răsfoiesc până la sfârșit. Am citit cu Lev totul, deși cumva cred că ultima poveste nu a fost menită să fie ultima. Oricare ar fi cea din urmă poveste, ea nu se află aici.

Dau să pun caietul la loc, când îmi amintesc dintr-odată de nota de pe prima pagină.

Notă pentru cititor
Povestirile acestea nu trebuie citite una după alta.

Mai este încă o poveste de citit, iar acum sunt în stare s-o citesc singură.

Cea dintâi poveste.

ZĂPADA ERA DE PORȚELAN, IAR PLOAIA ERA DE STICLĂ

Odată, demult, într-un regat îndepărtat, iarna, zăpada era de porțelan, iar toamna, ploaia era de sticlă. Soarele verii era de miere, răspândindu-se peste fața de masă a pământului, picurând peste un crâng micuț, unde o prințesă stătea lângă un pârâu. Încerca să prindă cu mâna peștii care înotau pe lângă ea, dar peștii râdeau și, de fiecare dată când nu reușea, râdea și ea.

– Prințesă! s-a auzit un strigăt dinspre pădure, iar ea și-a îngropat degetele de la picioare în pământul gras al malului. Prințesă! S-a ridicat în picioare. Prințesă! Vino!

Uitase că azi era o zi specială. Azi, mama ei, regina, urma să preia sarcina bucătarilor și să pregătească ea însăși ceva, fie că va fi supă sau sturion sau tort de ciocolată, va umple bucatele de mirodenii și le va servi în cele mai bune vase de porțelan. Vor mânca doar ele două, pentru că regele va rămâne în casa lui de sticlă, să îngrijească trandafirii. După masă, fata va merge la culcare, dar nu va avea parte de somnul regal care ar trebui să fie lin și netulburat, cu vise la fel de delicioase precum un tort de ciocolată.

Nu, prințesa va fi atrasă de altceva, ceva mai adânc, și se va trezi dimineața următoare cu brațele și picioarele bandajate și cu o durere de cap mai puternică decât strânsoarea bandajelor.

În seara asta, regina a pregătit pește, și prințesa nu a prea avut poftă. Când mama ei s-a întors cu spatele, i-a dat porția ei pisicii castelului, care era întinsă la picioarele ei. Apoi prințesa a răzuit cu meticulozitate fundul castronului de porțelan și i-a spus mamei ce delicios a fost.

Imediat după aceea, prințesa a simțit cum alunecă în somnul care nu era somn.

Dar când s-a trezit, nu era în camera ei. Era în bucătăria palatului. Pe plită, într-o oală, fierbea ceva, și mirosul din ea umplea încăperea de acid, cărbune și zaharoză. Era mai dulce decât parfumul trandafirilor tatălui ei și gros ca pâcla.

Fata știa că nu va uita niciodată mirosul acela.

A încercat să se ridice.

– De ce e trează? a întrebat regele. E trează. Uite!

– Nu contează, a răspuns regina.

– Dar nu putem…

– Trebuie.

Regele a ținut-o strâns pe prințesă, în timp ce regina flutura un cuțit, spunând că trebuia să taie o bucată din carnea fiicei ei; să o mănânce. Regina pierduse atâția bebeluși, iar acum era din nou grea. Era singura cale de a salva copilul nenăscut; regina văzuse asta într-un vis.

Prințesa trebuia să sacrifice o bucățică din ea pentru ca fratele sau sora ei să trăiască. Dar numai o bucățică. Și de îndată ce bebelușul se va naște, regina a promis că nu vor mai fi nevoiți să facă asta.

Prințesa a privit spre fereastră și l-a văzut pe grăjdarul palatului. Fusese mereu bun cu ea. Avea s-o salveze cu siguranță.

Te rog, a șoptit ea către el. *Ajută-mă!*

El părea speriat.

Te rog! a strigat ea din toată puterea. *Întoarce-te!*

Ajută-mă!

Când fata s-a trezit din nou, era în patul ei, în camera ei cea frumoasă, în așternuturile brodate. A simțit bandajele strânse de la cot, la fel cum simțea la sfârșitul fiecărei zile speciale. A simțit o durere de cap ascuțită ca vârful unui cuțit.

Ca întotdeauna.

Nu-și mai amintea seara trecută, dar își amintea țipetele. Poate că a fost un alt coșmar. Mai târziu, mama i-a dat ceva care a ajutat-o să se simtă mai bine. Regina știa unde în pădure creșteau cele mai bune ierburi, care puteau să alunge gândurile tulburi, să aline durerea, să înlăture amintiri. Să înlăture orice sentiment.

Prințesa a coborât și și-a găsit părinții. I-a întrebat dacă au dormit bine sau dacă au fost deranjați iar de unul din coșmarurile ei, iar ei au spus că nu, și fata i-a crezut. Ea credea că, în ținutul ăsta, soarele verii era de miere, și zăpada iernii era de porțelan, iar ploaia toamnei era de sticlă. Credea că viața ei era un basm și casa ei era un castel și că ea era o prințesă.

Dar nu există basme, dragă cititorule.

Nu precum cel care i-a fost spus ei și nici precum cele pe care tocmai le-ai citit.

CAPITOLUL 30

ANTONINA

Vorkuta, 1949

– Uită-te la zăpada aia, spune noua ocupantă a patului de spital de lângă Tonia. Nu am mai văzut niciodată așa ceva.

Tonia ține ochii închiși. E zăpada de la țară, asta e. Sclipitoare și furioasă, semănând cu o pătură așternută pe pământ. Dacă ai putea muri pe orice fundal, ai putea să-l alegi pe ăsta, iar ea e pe moarte. Doctorii presupun că e vorba de silicoză, dar nu știu ce are în plămâni. Ar putea la fel de bine să fie lichid sau un ghemotoc moale de praf de cărbune.

Sau gheața din prima iarnă a blocadei, cuibărită adânc în ea.

– Cred că te-ai săturat de asta, continuă femeia. Câte ierni ai fost aici?

– E a doua, spune Tonia. Dar plămânii mei nu vor mai îndura încă una.

– Asta spun doctorii, drăguță?

Cuvântul îi stăruie în memorie. Nu l-a auzit de atâția ani; nici măcar nu e sigură ce înseamnă. Tonia deschide ochii. Fața colegei ei pare topită, precum ceara de lumânare, ochii verzi îi sunt pătați de icter. Părul ce îi încadrează fața e alb ca un porumbel. Singurul lucru pe care îl mai recunoaște Tonia e cruciulița de argint cuibărită în pliul cărnos al gâtului.

Contesa Natalia Burzinova.

– Nu se poate, spune Tonia, dar îi scapă un hohot de râs. Bineînțeles că ea e. Cât timp a trecut, Natalia Fiodorovna… nu ți-am recunoscut vocea.

– Știi ce mi-am tatuat pe braț, Tonia? Natalia întreabă de parcă întâlnirea asta a lor după douăzeci și cinci de ani, într-un loc ca ăsta, nu e câtuși de puțin surprinzătoare. *Nu regret, nu vărs lacrimi*. Am fost de atâtea ori prin închisori în ultimele decenii, că am pierdut șirul, și cineva ca mine trebuie să aibă tatuaje ca să se integreze în peisaj. Eu nu fac politică așa ca tine, drăguță, și mă tot trimit dintr-un loc în altul. În câteva săptămâni, plec într-o închisoare nouă, undeva în sud. Sau ăsta e planul dacă nu-mi cedează organele până atunci. Face o pauză. Ai putea spune că voi pleca de aici în felul meu.

Tonia se întoarce pe-o parte, sprijinindu-se cu greu pe șoldul cel slab. Natalia Burzinova e tot ce a mai rămas din lumea în care se născuse Tonia: Otrada, mama și papa, Rusia Imperială, prinți și prințese și conți și contese. Poate că bolșevicii au luat cu asalt Palatul de Iarnă, dar nu au fost cu

adevărat martori la sfârșitul acelei epoci. Se termină de-abia acum, sub forma unei siluete slăbite, într-un pat mizer, la capătul lumii.

Tonia va fi martoră.

– Tonia, se aude șoapta fierbinte în noapte, Tonia, dormi?

Tonia își trage cearșaful subțire până la bărbie. Tremură din cap până-n picioare. Dar simte ochii ăia de lup ațintiți asupra ei, lucind în întuneric ca și cum toată viața care i-a mai rămas contesei ar fi concentrată în ei.

– Am regrete, spune Natalia, răgușită. Am atâtea regrete, dar cel mai mare regret e că mi-am dezamăgit propria fiică, ea crede că nu o iubesc. Cu tot restul pot trăi sau muri acum, în afară de asta! Că Aculina mă disprețuiește.

Tonia simte un fior duios de milă.

– Sunt sigură că Aculina nu te disprețuiește…

– Ba da. Am găsit-o, după cum știi, după ce noi două ne-am văzut la Otrada. Am încercat să o fac să înțeleagă, dar nu am putut. A zis că eu l-am omorât pe micul Fedea și că, în ceea ce o privea, am murit în timpul Războiului Civil, cum au spus toți că se întâmplase, și că ea nu a mai avut mamă de atunci. Natalia se oprește să tragă aer în piept. Și tu mă disprețuiești, firește. Dar putem să ne ajutăm una pe cealaltă. Putem să facem un schimb. O să fac ceva pentru tine, dacă faci și tu ceva pentru mine – ca să fie corect pentru amândouă!

– Crezi că mai e timp de făcut schimburi? spune Tonia. Uită-te în jurul tău!

– Pentru mine, nu, nu mai e. Dar pentru tine, da! Ochii ăia strălucesc ca smaraldele. Dacă nu mori curând, o să te mute înapoi pe secția ta și o să mori mai repede acolo. Trebuie să ieși din Vorkuta, drăguță, și apoi s-ar putea să ai o șansă la viață. Pot să te ajut!

E posibil ca doctorii să-i fi dat Nataliei vreun medicament pentru durere, iar acum curge prin ea reactivând vechi sinapse, făcând somnul imposibil și inducându-i delirul.

– Și cum aș putea eu să te ajut? o întreabă Tonia, doar ca să-i facă pe plac.

– Dacă o să supraviețuiești, o să-mi scrii memoriile, spune contesa.

– Nu-ți cunosc suficient de bine viața ca să pot să-ți scriu memoriile.

– O să-ți povestesc eu. Și oricum, ce e de cunoscut? Și tu îți amintești vremurile trecute! Petrecerile pe care le dădeam, muzica, bârfa, distracția! Îți amintești cum era! Spune povestea în locul meu! Poate Aculina o va citi cândva… și mă va cunoaște.

Ce idee absurdă! Complet absurdă. Tonia scutură din cap cât poate ea de tare.

– Ia asta. Natalia duce mâna la gât și își desface lănțișorul de argint. Tonia scutură din nou din cap, de data asta și mai vehement. Crucea pare mai mică, de parcă s-ar fi micșorat în palma Nataliei. Nu mai e la locul ei. Ia-o! îi poruncește Natalia. Chiar dacă nu o să mă ajuți, medalionul ăsta

poate fi de folos în caz că te trimit înapoi în lagăr. Poți să-l dai la schimb. Nu ți-ar veni să crezi câte a trebuit să fac să-l păstrez… dar acum nu îmi mai trebuie. Ia-l! Dă-mi, te rog, liniștea asta sufletească.

Tonia vrea să refuze. Vrea să spună că nu există absolut nimic care să compenseze pentru ce a făcut Natalia, dar își amintește de ziua când și-a mărturisit cel mai mare păcat Victoriei, când a plâns și a căzut la picioarele prietenei ei: *L-am denunțat pe Pavel; de neiertat;* iar Natalia ține încă medalionul întins, cu ultimele forțe, e limpede, așa că Tonia îl ia. Pur și simplu. E un medalion care se deschide, și înăuntru are o inscripție, un rând tremurat.

– Chiar mi-e dor de vremurile de altădată. Licărul din ochii Nataliei a dispărut. Dacă m-aș putea întoarce. Doar pentru o clipă. Să văd totul încă o dată, știind ce știu acum.

– Pot să te ajut să te întorci, spune Tonia.

Închide ochii. Nu știe ce urmează să spună. *Nu am regrete. Nu vărs lacrimi.* Îi place. Va alege să creadă în asta. Se aude vorbind ca și cum ar fi altcineva care ascultă, ca și cum ar putea adormi pentru totdeauna chiar acum, pe loc, dar povestea ar continua fără ea. Ca și cum povestea ar avea propria-i viață.

– Odată, demult, într-un regat îndepărtat…

CAPITOLUL 31

VALENTIN

Popovka, provincia Tula

Valentin stă în balansoar și se leagănă ușor. Nelly se foiește peste tot, își face de lucru. Îl întreabă dacă i-e foame, iar el se leagănă. În dimineața asta, l-au înmormântat pe Kiril, iar Nelly nu stă o clipă locului, se agită de colo-colo, ca o pasăre. Îl întreabă: *Îți amintești când te-a salvat Kiril acum mulți ani*, parcă vrând să rememoreze. Valentin nu-și amintește. Știe că și-a pierdut de mai multe ori conștiența, săptămâni la rând, după ce Kiril Vladimirovici, băcanul, l-a scos din flăcări de la Otrada. Au trecut luni întregi până a reușit să-și aducă aminte cum îl cheamă.

Nu și-a revenit niciodată în totalitate.

Nelly e greu de oprit azi. Se mișcă întruna. Valentin încearcă să nu se amestece. Nu a înțeles niciodată pe deplin amabilitatea lor, a lui Kiril și a lui Nelly, cum de au luat în casa lor un străin infirm. *Viața e ciudată*, spune Nelly. Ea nu a avut niciodată copii. Nu a putut să rămână însărcinată. Dar acum, când soțul ei nu mai e, mai are totuși pe cineva care să-i țină companie. Viața e ciudată.

Valentin se leagănă, se leagănă, se leagănă.

Nici el nu a avut niciodată copii. Sau dacă a avut, speră, presupune, că nu-și mai amintesc de el. E mai bine așa. Uite ce povară ar fi pentru ei, în halul ăsta. Incapabil să facă vreo muncă fizică, în afară de lucrurile simple, să taie lemne sau să monteze un fir de pescuit. Poate să vorbească doar în răbufniri incoerente. Se leagănă mereu.

Douăzeci și cinci de ani. Douăzeci și cinci. Nu știe de ce își amintește detaliul ăsta, mai bine decât orice altceva.

Douăzeci și cinci de ani în nord; asta înseamnă o sută de ani oriunde altundeva.

Ea va fi murit acolo, iar el va muri aici. Nu vor avea momentul lor salvator. Viața e ciudată.

Așa că se leagănă.

CAPITOLUL 32

RAISA

Moscova, ianuarie 1993

Indicatorul pictat al librăriei e ca un far în viscolul ăsta puternic, așa că intru și îmi scutur fulgii pufoși de zăpadă de pe haină. Vânzătoarea ridică ochii dintr-o carte și mă măsoară din cap până-n picioare.

– Ce cauți? întreabă, morocănoasă.

– Mă uit doar.

O să găsesc ceva să cumpăr. Moneda străină pe care o am în momentul ăsta în geantă valorează probabil mai mult decât întreaga librărie, după căderea regimului comunist, în decembrie 1991, urmată de colapsul economic.

Mă întorc la rafturile din spatele meu. Sunt acolo suficiente cărți chiar și pentru cei ca mama, și îmi amintesc că încă nu am debarasat cum trebuie apartamentul. Intenționez să-l vând, dar știu că trebuie să mă hotărăsc ce fac cu lucrurile ei și dacă pot, cu conștiința împăcată, să scap de păpușile de porțelan. Deseori nu mă pot abține să nu mă gândesc că ar fi trebuit să le incinerez împreună cu trupul ei.

În timp ce mă uit pe titluri, unul îmi atrage atenția.

Zăpada era de porțelan, iar ploaia era de sticlă.

E o carte cartonată, cu o copertă desenată de mână, scrisă de cineva pe nume Antonina Larionova. O deschid.

Notă pentru cititor
Povestirile acestea nu trebuie citite una după alta.

Clipesc pentru o clipă, ca să fiu sigură, dar e întocmai ceea ce pare a fi. O versiune tipărită, *publicată* a caietului de povești al mamei. Mă uit pe interiorul copertei: *Publicată în 1985*. Cum e posibil? Cum de mai există un exemplar? Nu orice exemplar, ci un volum cu un design atrăgător, reproiectat, cu *imagini* inserate?

Antonina.

Tonia.

Mă uit la dedicație. *Copiilor mei*, scrie simplu. Mă uit cum afară ninge și mai puternic. Vânzătoarea s-a întors în lumea cărții ei, scoțând niște sunete satisfăcute pe măsură ce întoarce paginile.

Încep să citesc.

Toate poveștile au fost lungite și stilizate și au mai apărut câteva noi. Ultima poveste din volumul ăsta e intitulată „Una și Cealaltă“. Are loc într-un lagăr din gulag, în care o deținută politic numită Una se luptă să supraviețuiască unei ierni năprasnice. În spital, spre imensa ei mirare, femeia întâlnește o inamică pe care nu o mai văzuse de zeci de ani.

Această fostă inamică e numită Cealaltă.

Cealaltă ispășește o pedeapsă pentru mai multe crime și se află în tranzit, între două închisori. Urmează să fie transferată într-o altă unitate din sud, dar e conștientă că va muri înainte de transfer. Cele două femei încheie un pact. *Una* va spune povești despre viețile lor de dinainte de Revoluția Socialistă, de dinainte de căderea țarului. Despre luxul, grandoarea, felul în care orașul imperial Sankt Petersburg strălucea precum giuvaierele de la gâtul țarinei Alexandra.

Povești care o ajută pe *Cealaltă.*

În schimbul poveștilor, Cealaltă îi va permite Uneia să-i ia locul când va muri ea. *Ce e corect e corect!* Le vor mitui pe ordonanțe, îi vor păcăli pe gardieni. Și asta se și întâmplă: Cealaltă moare. Una e transferată în locul ei la altă închisoare. Fără muncă silnică, la temperaturi mai calde, plămânii ei se vindecă, organismul își revine și se însănătoșește.

Dar… răsturnare de situație!

Iosif Stalin moare la scurt timp după aceea și urmează desființarea întregului sistem gulag. Marea majoritate a deținuților politic din URSS sunt eliberați rapid – cu excepția personajului principal. Una trebuie să plătească pentru crime pe care nu le-a comis. Trebuie să ispășească întreaga sentință a vechii sale inamice.

În lumina călduță a amiezii, îmbrăcat într-un costum ca de camuflaj, de un verde murdar, Lev arată ca străinul care a fost odată. Își aruncă geanta sport pe podeaua bucătăriei și mă privește în ochi. Chiar dacă ne-am scris regulat, a trecut aproape un an și jumătate de când ne-am văzut ultima oară și, în timpul ăsta, destrămarea URSS-ului a lăsat în urmă distrugeri de nedescris.

Suntem în dacea părinților lui din suburbiile Moscovei, adresa pe care am folosit-o pentru corespondență. O casă modestă, înconjurată de o grădină de legume. Mama lui era aici când am ajuns, dar acum a plecat, iar eu m-am tot foit prin casă, despachetând și cu mintea aiurea.

Mă întrebam dacă întoarcerea lui Lev în OMON va fi schimbat lucrurile între noi.

Dacă nu cumva suntem și noi parte din distrugerea aceea, el și cu mine.

Ca și cum aș fi spus asta cu voce tare, expresia de pe fața lui devine gânditoare, tăcută. *Lucrurile nu s-au schimbat atât de mult la vârf pe cât cred oamenii*, mi-a scris imediat după Crăciun, în 1991. Eram la Oxford, urmărind cu înfrigurare reluările de la televizor ale ultimului discurs al lui

Mihail Gorbaciov către națiune, din poziția de secretar general. *Tatăl meu e încă foarte influent.*

Nu l-am învinovățit pe tatăl lui Lev. Dacă aș fi în locul lui, și eu mi-aș dori ca Lev să se întoarcă în OMON. Mi-aș dori la fel de mult ca lucrurile să fie cum erau înainte.

– Ai venit, mă întâmpină el.

– Firește că am venit.

Se apropie de mine. Inima începe să-mi bubuie. Îi văd acum irizațiile aurii ale ochilor.

– O lună? mă întreabă.

– O lună. Va trebui să și lucrez câteva zile.

– Și eu. Deși… Mă ia de mână. Plec din OMON. Nu le-am spus încă părinților… nu am spus nimănui încă. Mi s-a oferit o oportunitate de a ocupa un post la una dintre secțiile de poliție din Leningrad. E vorba de muncă de cercetare penală. E doar pregătire, dar voiam să-ți spun personal pentru că tu m-ai inspirat. M-a inspirat tot ce am făcut noi.

– Din Sankt Petersburg, vrei să spui, îl corectez eu, cu un zâmbet.

– Din Sankt Petersburg. Rânjește apoi mă sărută. Ne sărutăm minute în șir, dar știu că trebuie s-o spun acum; înainte să se întâmple altceva, înainte să ne facem promisiuni sau planuri. Știe prea bine că mi-a fost teamă, odată cu evenimentele din ultimii ani, din cauza rolului său în cadrul organizației OMON. Nu vreau să o facă de dragul meu.

– S-ar putea să-ți lipsească armata, spun în șoaptă. După ce o să pleci.

Lev se dă înapoi. Ochii lui nu mă slăbesc nici o clipă.

– O să-mi lipsească, într-un fel. Dar avem mereu o sută de vieți netrăite. Vor fi mereu o sută de drumuri pe care nu le-am ales. Acesta e însă drumul pe care îl aleg.

Cu fiecare pală de vânt, dinții îmi clănțăne în gură ca niște monede. Zăpada de pe străzi s-a transformat în mocirlă, dar tot e suficientă să îngroape de vie o persoană. La colț, o bătrână vinde turte de cartofi făcute în casă. Am văzut și alte bătrâne și alte măsuțe, la gurile tuturor stațiilor de metrou. Nu mai au pensii; banii lor nu mai au nici o valoare. Ce se întâmplă cu toți oamenii care *nu pot* să prepare gustări? Cum supraviețuiesc *ei* în Noua Rusie?

Lev aruncă o privire către ușa cafenelei și înapoi la mine.

Nu pot să mă întorc la stadiul în care nu știam nimic. Nu pot să trăiesc nici într-o stare de stagnare. Asta înseamnă că singurul loc unde trebuie să merg e *înăuntru*.

Să deschid ușa cafenelei e ca și cum aș deschide un portal către o altă dimensiune. Aroma cafelei și a produselor de patiserie; și îndeajuns de multe calorifere electrice, că m-aș putea topi. Gazda se furișează către noi ca pisica, cu ochi prea depărtați și urechi ascuțite, pe măsură. Îi aruncă un zâmbet lui Lev.

Din momentul în care l-am văzut, mi-a plăcut cum sună numele Antoninei Larionova, la fel cum se întâmpla și cu porecla pe care i-o dăduse Zoia mamei. *Katerina Balerina*. Am vorbit puțin la telefon și, când i-am spus că fac cinste cu masa dacă acceptă să ne întâlnim, m-a îndrumat aici. Am presupus că va fi undeva cu personal de primire pretențios. Am presupus că nu mă voi simți confortabil. Dar mă simt foarte confortabil.

Iat-o.

Iat-o stând tăcută la singura masă ocupată, scufundând o linguriță într-o cană.

Sunt deja obișnuită cu fantome. Le-am auzit aici în capitală, răsunând în râsetele copiilor care se joacă cu bețele de lemn pe Moscova cea înghețată. Le-am zărit în adolescentele din fața magazinelor, cu zâmbetele lor atotștiutoare și aerul inconfundabil. Fantomele astea continuă să trăiască în toți; le văd peste tot. Nu mă sperie.

Dar nu m-am așteptat să-mi văd propria fantomă.

Nu aici, nu în felul ăsta.

Femeia asta e cum ar fi fost mama. Cum o să fiu eu într-o bună zi.

Are părul argintiu și e minionă; zâmbește cu toată gura. E prietenoasă. Are ochelari cu rame rotunde și simt cum mă fixează cu privirea. Trecutul începe să se strecoare prin fiecare crăpătură, prin fiecare fisură, și ne învăluie. Acum, că ne-am găsit una pe cealaltă, nu o să ne mai dea niciodată drumul.

– Cu tine trebuie să mă întâlnesc? întreabă, cu o voce firavă. Cumva, reușesc să mă mișc către ea. Lev mă urmează. Zâmbetul i se schimbă. Vede și ea ce văd eu. Acum observ că e ceva fluid la ea, ceva distant. E aceeași calitate pe care o observam deseori și la mama și credeam că este pur și simplu o *înstrăinare*, specifică unei persoane care trăiește într-o țară adoptivă, dar nu e asta. Nu are un nume. Cine ești? mă întreabă. Știu că am luat-o prin surprindere. Mă uit la Lev fără să zic nimic, dar el clatină din cap. Cine ești? întreabă din nou, de data asta mai tare.

– Sunt fata Katiei, răspund. Sunt nepoata ta.

Vorbim despre perioada petrecută la Vorkuta. E cel mai sigur subiect de acoperit, teritoriul acela vast care e atât de departe de cafeneaua asta ar putea fi o altă povestire de-ale ei. Într-o țară unde erai urmărit tot timpul de cineva, spune bunica mea, acesta era un loc unde ea și ceilalți prizonieri erau, în sfârșit, singuri.

Tonia a ajuns la Vorkuta în toamna lui 1948, prin intermediul a ceea ce ea numește Rețeaua Pehora. Descrie barăci despărțite de plase de oțel, muște care înțepau tot ce atingeau și le sugeau sângele. Aerul era vâscos ca siropul. La sosire, a fost repartizată într-o secție a lagărului, un *lagpunkt*. Noaptea, creaturi cu multe picioare se târau pe corpul ei. Nici până în ziua de azi nu știe ce erau acele creaturi.

Povestește cum visa în fiecare noapte că evadează dincolo de gardul de sârmă ghimpată, că fuge în tundră. Dar tundra nu a primit nici un prizonier

și oricum nu avea prea mult timp pentru visat. În *lagpunkt*, sirena suna în fiecare dimineață la ora patru. Gardienii făceau numărătoarea înainte ca femeile să meargă la micul-dejun, alcătuit dintr-o bucată de pâine ca piatra și un surogat de ceai. Apoi drumul zilnic către mine. Își amintește vântul nemilos. Accentul tărăgănat, din sud, al colegei ei de pat. Cele câteva deținute criminale, strânse în jurul lămpilor cu kerosen, jucând jocuri de noroc și mârâind la celelalte. Ferestrele cu gratii ale cazărmii; cum o făceau să tânjească și mai tare după tundra cea mare.

Apoi, continuă ea, a căzut prima zăpadă, iar ea a început să tușească.

Aici se oprește.

În ciuda poveștii deprimante, bunica emană, cumva, speranță. Arată ca genul de persoană pe care ar intervieva-o reporterii de la *Vremia,* cu privire la viitorul Rusiei. O privești și vrei și tu să fii parte din povestea ei.

Mă întreb dacă a mai existat cineva care să vadă lucrurile mai adânc de atât.

– Deci, Raisa, spune ea. Acum înțeleg. Tu ești cea cu care s-a întâlnit Mișa în timpul loviturii de stat din august. A zis că era acolo o fată din Anglia, care i-a amintit de Katia, dar că nu a văzut-o prea bine pentru că purta ochelari de soare. La momentul acela, nu am dat nici o importanță. Când pierzi pe cineva, îl vezi peste tot.

– Mișa. Vrei să spui… Mihail Katenin?

– Fiul meu. A fost adoptat de un prieten de familie, după ce am fost arestată.

– Mama a avut un frate, spun, mai mult pentru mine.

Sunt surprinsă la gândul că, dacă Aleksei nu ar fi fost atât de orb la tot în afară de descendența femeiască a Toniei, colecția lui de *păpuși*, ar fi putut să-l urmărească pe Mihail Katenin. Și asta l-ar fi dus direct la Tonia.

– Mișa a zis că fata asta a convins-o pe Marina de o poveste stranie. Tonia zâmbește senină. Că un celebru istoric disident era, de fapt, tatăl lui. Chiar s-au dus să-l vadă pe omul ăsta la un discurs și mi-au spus de-abia după aceea.

Trag adânc aer în piept.

– Știu acum că Aleksei Ivanov *nu e* Valentin Andreiev…

– Aleksei Ivanov e cunoscut drept un bun orator. Zâmbetul ei se domolește. Dar asta nu e greu dacă exersezi. O voce e doar un alt fel de costum. Iar oamenii sunt ușor distrași de costume.

Îmi retrag puțin privirea din a ei.

– Știi cine e Aleksei?

A fost.

– După ce mi-au spus, am fost curioasă. Am cumpărat cartea asta și atunci mi-am dat seama, continuă Tonia, cu glas domol. Dar nu mi-a păsat. Am trăit mai mult sau mai puțin în ascunzătoare de când am fost eliberată din închisoare. Era în 1964, anul în care a fost îndepărtat de la putere Hrușciov – începutul unei noi perioade de represiune politică, de persecuții. L-am regăsit pe Mișa și am încercat să duc un trai liniștit, prudent.

Larionova nu e un pseudonim – m-am recăsătorit, dar soțul meu a murit curând după aceea. Apoi mi-am petrecut timpul scriind. Nu știam cum s-o găsesc pe mama ta și credeam că nu o să-i mai vedem niciodată nici pe ea, nici pe Valentin. Deși Valentin era într-un fel deja pierdut încă de când Mișa și Katia erau mici. În obraji îi apare o roșeață tinerească. Ecaterina mea.

Ecaterina. Katerina Balerina. Ceva îmi blochează pieptul și respirația. Bâjbâi stângace prin geantă după ceea ce vreau să-i dau: caietul mamei. Caietul *Toniei*. Ea este autoarea. Proprietara de drept. Nu-l găsesc și încep să scot toate obiectele afară și să le pun pe masă. Lucrurile obișnuite: chei, portofel, bilete perforate.

– Ce e *asta*? întreabă Tonia, cu o voce complet diferită, sugerând că cealaltă voce a ei era, la rându-i, un *costum*.

Mă gândesc că a văzut singură caietul, dar nu e asta. Trage de ceva de sub portofelul meu.

E bucata de pânză veche și șifonată, pe care am primit-o de la bătrânul din Popovka, acum un an și jumătate. E atât de subțiată, de fragilă, că nici nu mi-am dat seama că o mai am în geantă.

– Ah, zic eu, nesigură. A fost un cadou.

Ochii ei întunecați scapără către mine.

– Un *cadou*?

Ce se întâmplă? Am greșit oare cu ceva? Mă uit la Lev, care pare la fel de nedumerit. Tonia ține chestia aia la distanță, ca și cum ar mirosi urât. O flutură către mine, ca și cum ar trebui s-o iau înapoi, s-o ard, s-o îngrop.

– Un cadou de la cine? întreabă, direct.

Brusc, nu pot să răspund.

– Am fost la Popovka, intervine Lev. Un sătean i-a dat-o Raisei.

– Un sătean! Cine? spune ea, fără ca măcar să se întrebe, pentru început, de ce ne-am dus în orășelul ei natal, dintre toate locurile din lume.

– Nu-mi amintesc, ezit. Stai. Kiril, cred. Am văzut o scrisoare pe masă.

– Nu are cum să fie Kiril pe care-l știam eu. Ar avea peste o sută de ani. El și cu Nelly au avut, poate, un fiu. Sper că da. Tonia întoarce peticul de cârpă pe toate părțile. Îl analizează insistent. Încă e în căutarea răspunsului pe care noi nu am reușit să i-l dăm. Nu am mai văzut batista asta de când aveam șaptesprezece ani. A aparținut soacrei mele. Cred că am dus-o cu mine când m-am mutat înapoi la Popovka.

– L-am fi întrebat mai multe, numai că părea un pic confuz, spun, asta pentru că e limpede că bunica mea nu e satisfăcută. La sătean, mă refer.

– Confuz?

– Repeta întruna versuri din cântecul ăla de război, „Batista albastră“.

– Oh, îl știu foarte bine. Uite câte lucruri ai adus cu tine, Raisa. Nu pot să cred că ești aici. Nu pot să cred că suntem aici, împreună. Vino. Vino mai aproape.

Sunt șocată să văd că Tonia are ochii în lacrimi. Lasă batista deoparte într-un final, îmi ia mâna și o pune pe fața ei. Văd licărirea unui alt fel de zâmbet, zâmbetul mamei mele, printre lacrimile ei, printre ale mele, ca și

cum mama ar fi încă aici. Chiar între noi. Chiar acolo unde a fost dintotdeauna.

Tonia îmi spune despre caiet, ce a fost, ce a provocat. Ce a făcut mama cu el. Bunica nu e interesată să-și recapete caietul și îmi spune să-l păstrez. Azi, noi două examinăm câteva mese dintr-o piață improvizată, unde oamenii și-au pus viața întreagă la vânzare. Trecem pe lângă o masă cu figurine din porțelan, și ea se oprește să le admire. Unele sunt decorate cu email, înmuiate în lac, în timp ce altele sunt de un alb crud și gol. Una reprezintă o balerină cu tutu și corset roz, cu brațele ridicate deasupra capului, iar mâinile de-abia atingându-se la vârf. Balerinii roz sunt legați în jurul gleznei.

Katerina Balerina, păstrată în timp.

Mă gândesc la povară, la vina pe care mama trebuie s-o fi purtat cu sine din copilărie, când era prea tânără să înțeleagă. Întotdeauna am crezut că era în căutarea gloriei și dependentă de atenția celorlalți. Egocentrică și egoistă. Poate că era. Dar nu cred că așa mi-o voi aminti de acum încolo.

CAPITOLUL 33

ANTONINA

Popovka, provincia Tula, februarie 1993

Tonia atinge o pată micuță de pe geamul mașinii și șterge condensul. Plouă, o ploaie care miroase proaspăt și care se întâmplă doar în perioada asta a anului. Raisa e la volan, a vorbit foarte puțin pe drum. Prietenul ei Lev pare înghesuit și neobișnuit cu bancheta din spate a mașinii. Măcar nu poartă genul de jachetă maro tipică noilor bande din Rusia. Măcar nu îi zice Toniei *baba*. De fapt, îi place cum îi zâmbește nepoatei ei, chiar dacă în rest nu prea zâmbește la nimic altceva.

– Scuze, încă învăț să conduc. Aici l-am întâlnit pe bătrânul care mi-a dat batista, spune Raisa, înecând motorul, iar Tonia se uită prin ploaia torențială.

Într-adevăr, e casa lui Nelly și a lui Kiril.

Tonia are un imens sentiment de incertitudine amintindu-și ultima dată când a privit locul ăsta din afară. Nelly a refuzat să iasă să-și ia la revedere, încă împletind la șalul ăla îngrozitor, deja mai lung decât pârâul și în care te puteai îneca la fel de ușor. Kiril stătea pe verandă, spunându-i că o va vizita și o va ajuta cu reparațiile la Otrada, dar n-a venit niciodată. Sașa o aștepta pe Tonia pe partea cealaltă a drumului, mușcând dintr-o felie de pepene și scuipând semințele; Lena se zvârcolea în brațele ei, pentru că voia și ea pepene.

A plecat toată lumea. În afară de ea și de cine o fi așteptând înăuntru.

– Vrei să venim cu tine înăuntru? întreabă Raisa.

– Nu, spune Tonia, chiar dacă nu mai e nimeni pe aici, aș dori să petrec câteva ore singură.

– Ore? spune Raisa, neîncrezătoare. Plouă destul de tare.

E și motivul pentru care au întreprins călătoria, ca Tonia să simtă ploaia asta și să respire aerul de aici și să atingă pământul de aici. Va merge pe jos până la Otrada; apoi nu va mai face drumul ăsta niciodată. A început să creadă că de asta avea nevoie, să se mai ducă acasă încă o dată, înainte să moară.

Nu i-a spus asta Raisei, firește.

– Am trăit ploi mai rele în februarie, spune Tonia, deja deschizând ușa.

Raisa strigă ceva în urma ei, dar Tonia nu se întoarce. Vremea în perioada asta a anului poate fi, într-adevăr, ciudată. Schimbătoare. Într-un singur februarie, cu mulți ani în urmă, a fost o vreme neobișnuit de bună; a fost suficient de cald, încât să-i scoată pe oameni din case, pe străzi. Atât de cald, că încă mai simte căldura aceea pe piele, șaptezeci și șase de ani mai târziu.

Tonia se apropie de verandă. E un balansoar acolo, exact cum i-a povestit Raisa, dar nu e nimeni în el.

– Hei, e cineva aici? strigă ea, adăpostindu-se de ploaie. E cineva acasă?

Nici un răspuns.

– Hei, scuze de deranj, mai încearcă ea o dată. Bagă mâna în buzunarul hainei și scoate de acolo batista Anastasiei. Cândva mai ușoară decât aerul, acum se simte puțin lipicioasă. Și ea și-a trăit viața. Ești fiul lui Kiril Vladimirovici? Am fost prietenă cu părinții tăi. Eram în trecere și am vrut să…

Ușa se deschide.

– Plouă, spune persoana din fața ei.

– Nu mă recunoști? strigă Tonia, ducând apoi mâna la gură.

Firește că nu o recunoaște. Are halucinații la fel cum aveau copiii ăia care veneau pe la Otrada și vedeau stafii. Toată lumea vede stafii pe aici. Ce greșeală a făcut, că a venit aici! Poate că apariția Raisei în viața ei a făcut-o să creadă că va avea curajul să-și înfrunte trecutul încă o dată, dar nu poate, *nu poate*!

Bărbatul mijește ochii către ea.

Nu poate s-o *vadă*! E orb sau aproape orb.

– Lasă-mă să intru, îl roagă Tonia, tremurând. Mi-e atât de frig, iar el deschide ușa doar cât să aibă ea loc să se strecoare. Ușa se închide în spatele lui. Casa arată în mare ca înainte. Plita, spațiul acela unde obișnuia să se-ntindă, altarul Sfântului Nicolae, acum transformat într-un colț de rugăciune, borcanele din fereastră, exact unde le ținea Nelly. Aici *e* trecutul. Tonia s-a reîntors în trecut, unde Valentin o așteptase tot timpul.

Poate că a venit aici prima oară în căutarea ei.

– Valentin, spune ea, iar numele are un gust, o textură, sunt eu, Tonia.

– Te-ai rătăcit? întreabă el, parcă neînțelegând.

Deci asta s-a întâmplat. Așa e el acum.

Dar ea a știut dintotdeauna că așa se va întâmpla. Marea Albă i-a răpit prea multe, iar oamenii nu-și pot reveni așa, cu una, cu două. A știut că, într-o zi, se vor privi unul pe celălalt, iar el nu-și va mai aminti de ea, nu o va mai recunoaște, nu-i va mai zâmbi, nu o va mai tachina, nu o va mai ține în brațe, nici măcar nu o va mai atinge.

Și e pregătită.

– Nu, spune ea; pare că încă plouă, chiar și înăuntru, iar ea își șterge picăturile de ploaie de pe obraz. Am găsit ceea ce căutam.

– Știi unde să te duci?

– Am ajuns deja.

Răspunsurile ei par să-l nemulțumească. Ochii lui tulburi privesc prin ea și spune din nou:

– Nu te cunosc, tovarășă!

– Nu contează dacă nu mă cunoști, zice Tonia, strângând cu putere batista. Am ceva timp la dispoziție. Vrei să-ți spun o poveste? El scutură din cap, dar ea continuă să vorbească, pentru că altfel nu va fi în stare să o ia de la capăt. Ochii îi sunt prea plini, gura, prea sărată. Odată demult, începe ea, într-un regat îndepărtat, trăia o prințesă într-un castel lângă mare, departe de oraș, departe de oameni. Într-o zi, a evadat dintre zidurile castelului, dar nu știa încotro să se ducă. A mers în regat…

– Stop, spune el în șoaptă.

– Când a auzit o voce care a fascinat-o…

– Stop.

– Bine, spune ea dezamăgită, oricum nu ți-au prea plăcut niciodată poveștile mele.

– Nu, nu de asta.

– Atunci de ce?

– Am mai auzit povestea asta. Se uită din nou la ea și, indiferent ce vede, e suficient. Am mai auzit vocea ta.

Tonia scapă batista. Se duce la el și îl îmbrățișează, își lasă capul pe pieptul lui. Respirația lui e greoaie, întretăiată. O cuprinde cu brațele, dar o face pentru sprijin, ca să poată să se mențină în picioare. *Te-am iubit mai mult timp decât oricine*, vrea ea să-i spună, *și te voi iubi mai mult timp decât tot ceea ce s-a încheiat, mai mult timp decât va dura tot ceea ce ne înconjoară*, dar nu mai poate vorbi. A făcut greșeala să se oprească. Valentin șoptește ceva în părul ei, *Antonina*, sau poate nu spune nimic, poate doar i se pare. Dar dintre toate lucrurile care au fost doar în mintea ei, poveștile, basmele, visele, dintre toate sfârșiturile pe care și le-a imaginat vreodată, pe acesta nu ar fi putut să și-l imagineze.

Dar stai. Nu e sfârșitul.

Azi nu e ultima zi. Azi e prima zi.

EPILOG

Mă întorc în apartamentul mamei. Îi verific corespondența și îi simt mirosul plutind în jur. Mă duc la colecția ei de păpuși de porțelan și, cu toate că încă mă îngrozesc, îmi fac curaj și iau una în mână. O pun repede înapoi la loc. Ochii mari și albaștri nu clipesc, cum nu au clipit niciodată.

Dar *ar trebui* să clipească.

Păpușa pe care Eduard Daineko a lăsat-o pe canapeaua din camera noastră de zi era același tip de păpușă, cu aceiași ochi de sticlă, dar când am cărat-o prin Moscova cu mine, am observat că ochii ei *clipeau*. În sus și în jos, deschiși și închiși, se mișcau ori de câte ori păpușa era mutată din poziția verticală în cea orizontală, sau invers.

De ce păpușile astea nu fac și ele la fel?

Ridic din nou păpușa. O întorc și o țin cu capul în jos. Îi cade peruca. Sub perucă, în creștetul scalpului chel și pătat, e un cerc mare. Nu doar un cerc, ci ceva care seamănă cu un segment de cap. Nu a fost înșurubat corect de către cine l-a deschis ultima dată. Mă simt de parcă aș face o autopsie și, împotriva voinței mele, desfac acest capac straniu.

Capul gol a fost umplut cu hârtie.

Asta era problema. E un mic pendul în spatele ochilor, blocat de volumul de material. Odată îndepărtat materialul, pendulul se mișcă din nou, și păpușa clipește. Vezi, mama? Am reparat-o!

Mă uit mai atent la hârtie.

Același lucru e scris pe fiecare foaie, fiecare dintre ele fiind datată, totul întinzându-se pe mai mulți ani.

Dragă mamă, te rog să mă ierți.
Katia

Potrivesc cât de bine pot capul păpușii la loc, îi pun și peruca și o așez lângă celelalte păpuși, culcând-o pe spate, ca ochii să i se poată închide în sfârșit. *Gata*, spun cu voce tare. *Gata, totul e în ordine. Poți să te odihnești acum.*

NOTA AUTOAREI

Nota aceasta de autor este pentru toți cei care (ca și mine!) vor să afle poveștile din spatele poveștii, dar mai întâi un avertisment rapid: nota aceasta conține spoilere!

Întotdeauna am fost, și o să fiu, obsedată de secrete de familie. Bunicul meu, de exemplu, avea o linie foarte clară care separa cele două părți ale vieții lui: „înaintea“ unui eveniment istoric traumatizant (Revoluția Comunistă Chineză din 1949, de care a fugit) și „după“. Nu a vorbit niciodată despre cea a fost „înainte“ și a murit fără ca eu să apuc să-mi fac curajul să-l întreb despre asta. În ultimii ani ai vieții ei, am încercat să o întreb pe bunica mea despre copilărie, ce a însemnat să crească în Taiwanul ocupat de japonezi, dar ea vorbea vag în jurul subiectului, obișnuind să recurgă la anecdote spuse deja de nenumărate ori și, în esență, cristalizate – folosea aceleași cuvinte, chiar și aceleași gesturi! Membrii mai în vârstă ai familiei mele au încercat întotdeauna să dea impresia celor mai tineri că viața lor nu a început până când nu au apărut aceștia din urmă, dar rezultatul nu lasă chiar această impresie. Mai degrabă, e vorba de un gol. Și un gol, așa cum descoperă Rosie în acest roman, care lasă loc imaginației.

Păpușa de porțelan este un roman despre povești ascunse printre rânduri. Despre lucruri nespuse, nevorbite, nedefinite, de neînțeles. Contextul Rusiei lui Stalin, în care oamenii erau forțați să păstreze secrete, să-și țină gura, să joace așa cum li se cânta, în mai multe feluri, se pretează la astfel de teme. Dar este și un roman despre mame, fiice și nepoate. E despre o fată care descoperă că ceea ce s-a întâmplat înainte de a se naște nu numai că a făcut din familia ei ceea ce este, dar a făcut-o și pe ea persoana care este.

Mai jos, vorbesc despre inspirația pentru fiecare personaj în parte, și alte notițe.

ALEKSEI

Aleksei este propria mea creație și nu se bazează pe o persoană anume. Cu toate acestea, în timp ce construiam personajul, m-am inspirat din jurnalul lui Slavomir Rawicz *Întoarcerea acasă* (1956), care descrie

evadarea sa dintr-un lagăr al gulagului și îngrozitorul lui drum ulterior către libertate. S-a stabilit mult mai târziu că nu a existat nici o dovadă a unei evadări a lui Rawicz – de fapt, au existat dovezi contrare, și anume că a fost eliberat. Oricare ar fi adevărul în acest caz, când o poveste este suficient de bună, când e spusă în mod convingător și cu o anumită emoție, oamenii vor s-o creadă.

Sunt câteva similarități superficiale între viața scriitorului Aleksandr Soljenițîn și viața lui Aleksei (oricine e familiarizat cu Soljenițîn poate să fi observat deja acest lucru). Opera fundamentală a lui Aleksei este publicată în Europa (cum au fost publicate multe altele); apoi e forțat să plece din Rusia și, în cele din urmă, este invitat înapoi. Această întorsătură a evenimentelor mi s-a părut pur și simplu oportună pentru intriga din *Păpușa de porțelan*. Nu am intenționat deloc ca Aleksei să semene sau să amintească de figura reală a lui Soljenițîn, a cărui operă despre sistemul sovietic de lagăre este colosală.

TONIA

M-au interesat dintotdeauna basmele și miturile, legendele urbane și poveștile fantastice, poveștile stranii în general. *Basmele rusești* ale lui Aleksandr Afanasiev, publicate la mijlocul secolului al XIX-lea, este una dintre compilațiile mele preferate de astfel de povești. Include povestea Vasilisei cea Frumoasă, o fată care se încrede în înțelepciunea și ingeniozitatea unei păpuși magice vorbitoare, pe care o poartă în buzunar. Din punctul meu de vedere, păpușa este adevăratul „om“: gândește, acționează și ia decizii și face totul în slujba altcuiva. În *Păpușa de porțelan*, Tonia este „păpușa“ eponimă, dar adevărata păpușă este Aleksei: sub masca aceea de persoană publică strălucitoare foarte îngrijită, nu există nici o substanță.

Basmele au o putere alegorică deosebită, una care constă parțial în simplitatea și structura lor și în expresii familiare precum „odată, demult“. Sovieticii știau asta și au produs și distribuit povești fantastice minuscule, adesea pornind de la povești tradiționale, ca parte a mașinăriei de propagandă. Aceste basme „corectate“ m-au fascinat dintotdeauna: Cele „corecte“ implică faptul că există și cele greșite. Ce faci dacă le scrii pe cele greșite?

Am inventat poveștile din caietul Toniei; nu sunt bazate pe basme preexistente. Unele dintre ele reprezintă momente din viață, precum căsătoria ei cu Dmitri, în timp ce altele sunt politice (monstrul din canalizare simbolizează Revoluția Bolșevică; regele care face să plouă e Stalin), dar toate sunt menite să reflecte o realitate mai mare decât se arată. Având în vedere că orice percepție sau critică la adresa regimului putea avea consecințe devastatoare (și deseori a avut), Tonia ar fi știut că poveștile ei nu puteau fi publicate oficial. Ea le-a scris „pentru sertar“, așa cum este de obicei tradusă expresia *pisati v stol*. Era de așteptat ca, după

eliberarea ei din închisoare în anii 1960, să fi încercat să se autopublice prin intermediul rezistenței disidente.

Unele dintre cele mai cunoscute cărți rusești din secolul trecut au circulat o bună bucată de timp ca *samizdat* (material interzis de cenzură, difuzat în străinătate). De-a lungul a câtorva ani, din perioada 1980 (când Tonia ajunge în sfârșit să fie publicată), nenumărate romane care au fost interzise sau cenzurate în deceniile precedente au fost în sfârșit publicate în URSS, de la *Lolita* la *Doctor Jivago* la *Destin în bătaia vântului* al Evgheniei Ghinzburg.

Există momente în narațiunea Toniei în care am adoptat anumite licențe poetice și vreau să scot în evidență unele dintre acestea. În primul rând, există câteva detalii istorice care au fost preluate sau modificate și apoi rețesute în lumea *Păpușii de porțelan*. De exemplu, am folosit elemente din camerele personale ale Romanovilor din Palatul de Iarnă pentru interiorul casei Toniei de pe Fontanka. Numele Popovka vine de la orașul natal al cneazului Gheorghi Lvov, iar Otrada, de la casa abandonată (și superbă) din viața reală, Semenovskoie-Otrada, ambele din provincia Tula. În scrisorile sale către Tonia, Valentin scrie: *Așteaptă-mă*, în mod intenționat un ecou al titlului uneia dintre poeziile mele preferate, „Așteaptă-mă“ de Konstantin Simonov, care a dat și numele de familie personajului Rosie.

Mi-am permis și alte libertăți în altă parte. De exemplu, Tonia se mută înapoi într-un apartament comunal din casa de pe Fontanka, împreună cu Valentin, la ani de zile după ce a plecat din Leningrad. Din punct de vedere logistic, deși acest lucru ar fi fost posibil, este, desigur, puțin probabil. De asemenea, dificultatea de a te deplasa dintr-un oraș în altul este subestimată în *Păpușa de porțelan*; detaliile pe care le furnizez se opresc la aluzia lui Valentin de a se folosi de legăturile lui ca să obțină un permis de ședere pentru Leningrad. E adevărat că legăturile – orice legături – în Rusia sovietică valorau greutatea lor în aur. (O notă suplimentară: Valentin s-a întors acasă în secret, dar, de obicei, foștilor prizonieri nu le era permis să se stabilească în orașele mari.)

În capitolele despre Blocada Leningradului, Tonia își hrănește copiii cu bucăți din carnea ei. Ea analizează diferența importantă din limba rusă între a ucide pe cineva pentru a-l mânca (*liudoiețvo*) și a mânca din carnea cuiva care este deja mort (*trupoiețvo*). Canibalismul a avut loc, femeile cel mai probabil fiind cele care l-au practicat, dar vreau să subliniez că nu a fost o trăsătură definitorie în timpul blocadei. Pentru marea majoritate a oamenilor, nu a făcut parte deloc din experiența lor. Totuși, pentru Tonia, este un punct de cotitură, deoarece mirosul propriei ei cărni gătite îi permite în sfârșit să se confrunte cu trauma ei reprimată și cu abuzul din partea mamei ei. Deoarece mirosul este legat de memorie mai mult decât oricare dintre celelalte simțuri ale noastre – mirosurile sunt capabile să declanșeze amintiri extrem de vii mult timp după un eveniment –, așa am vrut și ca Zoia să înceapă să comunice cu Rosie.

Îmi amintesc și acum prima dată când am citit în *Gulagul. O istorie* (2003) de Anne Applebaum că în lumea lagărelor de muncă sovietice, talentul de povestitor (sau de a-i distra pe ceilalți în orice fel) putea ajuta un prizonier să supraviețuiască. Am știut întotdeauna că talentul de povestitor al Toniei va fi biletul ei de ieșire din Vorkuta. Cu toate acestea, în timp ce mutarea între lagăre era fluidă, și sistemul, destul de haotic, schimbul în stil Monte Cristo între Natalia și Tonia nu se bazează pe nici un caz real pe care să-l fi întâlnit. (Ceea ce nu înseamnă că nu s-a întâmplat!)

ROSIE

Mulți scriitori sovietici au devenit experți în a insera în lucrările lor subtext. O teorie populară care mi-a plăcut întotdeauna este că Dmitri Șostakovici, celebrul compozitor a cărui popularitate în timpul lui Stalin a crescut și apoi s-a prăbușit, a *criptat* compozițiile sale, adăugând sau folosind un cod secret prin care putea să transmită un mesaj antisovietic. (Pentru cei curioși, totul a început cu introducerea editorului la memoriile lui Șostakovici, *Confesiunea*.) Amintirea lui Rosie despre tatăl ei discutând ideea de a introduce un cod într-o piesă muzicală sau în alte medii reflectă fascinația mea pentru această noțiune.

VALENTIN

„Lucrarea“ lui Valentin e lăsată nespecificată, pentru a evita să fiu nevoită să pătrund în istoria politică densă a Revoluției Ruse și a consecințelor acesteia. Pentru a oferi un pic de context: în opinia mea, Valentin a avut legături, înainte de arestarea sa în 1924, cu opoziția de stânga (pe scurt, era troțkist) și a fost implicat activ într-un complot împotriva lui Stalin. În anii pe care Valentin i-a petrecut în exil, însă, rezistența organizată împotriva lui Stalin a fost efectiv distrusă, marcată de întemnițarea lui Martemian Riutin și a susținătorilor lui, în 1932 (alias Operațiunea Riutin). Pentru sfârșitul anilor 1930, am lăsat din nou neclar în ce constă „lucrarea“ lui Valentin și/sau dacă o parte din aceasta ar putea fi doar în mintea lui. Bineînțeles, dacă ar fi fost suficient de organizat și cu mintea limpede, ar fi putut găsi buzunare ale opoziției de stânga față de Stalin, dar acest lucru e deschis interpretării.

Am schițat personajul lui Valentin având în vedere mai multe persoane reale, printre care Victor Serge (autorul *Memoriilor unui revoluționar*) și Eduard Dune (*Însemnările unui membru al Gărzilor Roșii*), printre alții.

ÎN CONCLUZIE

Alegerea mea de a folosi diminutive (Maria devine Mașa/Mașenka/și așa mai departe) e limitată, intenționat. De asemenea, renunț adesea la adresarea oficială prenume + patronim (Aleksandr Petrovici, Aleksandra Petrovna), din nou, de dragul simplității.

Dacă ați citit până aici, vreau să vă anunț că am pus ceva în acest roman care nu „se vede“ neapărat; doar pentru amuzament. În *Păpușa de porțelan*, există mai multe indicii/aluzii la *Anna Karenina* a lui Tolstoi, dar nici unul nu e explicit sau identificat ca atare. Dacă ați citit sau dacă veți citi vreodată romanul respectiv, vedeți dacă puteți observa unul sau toate aceste mici omagii!

MULȚUMIRI

Mulţumirile mele se îndreaptă către toţi cei de la Allison & Busby. Mulţumesc din suflet: Lesley Crooks, pentru că ai crezut în această carte, Claire Browne, Christina Storey și Sara Magness, pentru munca incredibil de grea și sprijinul lor, și Christina Griffiths, pentru coperta extraordinară.

Mulţumesc agentei mele, Sharon Galant, pentru că mi-a susţinut neobosit munca, și lui Thomasin Chinnery, pentru că m-a ajutat să navighez prin lumea contractelor editoriale.

Le sunt profund recunoscătoare lui Michele Rubin, care a petrecut mai mult de-o oră la telefon cu mine, discutând despre prima și cea mai haotică versiune a acestei cărți, și lui Helen Corner-Bryant, pentru feedbackul ei perspicace și votul de încredere. Recunoștința mea se îndreaptă și către Wendy, de la Caledonia Novel Award, care m-a încurajat enorm; vă mulţumesc pentru emoția pe care am trăit-o când am ajuns pe lista scurtă.

Nici un scriitor nu e o insulă – mulţumirile mele se îndreaptă către Eleonora și Catherine, pentru că sunt cele mai bune prietene scriitoare pe care le-ar putea avea oricine, pentru că au citit și au criticat întruna, pentru râsete, camaraderie, discuții pe Zoom, degustări de vin și, în general, pentru că au fost fundaţia pentru tot ceea ce fac acum. Colegii mei din trecut și din prezent, membri ai Critters, Felicity, Sue, Charlotte, Melissa și Marcelle, vă mulţumesc foarte mult pentru inspirație și înțelepciune. O recunoaștere suplimentară scriitorilor pe care îi cunosc prin intermediul rețelelor de socializare, care au fost atât de generoși cu timpul lor, și bloggerilor de carte și comunității de carte, care citesc și promovează cărți cu atâta energie.

Prietenilor care ne-au ajutat pe parcurs, mii de mulţumiri: Samna, pentru fotografiile minunate, pentru sesiunile de cafea și pentru că ești o cititoare atât de loială; Saşa, *spasibo bolșoe*, pentru că mi-ai răspuns la toate întrebările; Valia, pentru că ai fost persoana mea de referinţă la Londra; Sabine, pentru entuziasmul tău încă din primele zile. Samangie, inutil să mai spun, nu știu unde aș fi fără tine. Mulţumesc pentru tot.

Cuvintele sunt de prisos, dar le mulţumesc părinților mei pentru răbdarea și generozitatea lor nemărginită; lui Collin, pentru cea mai frumoasă melodie; copiilor mei, pentru că sunt cei mai dulci, cei mai curioși, cei mai minunați oameni; și mulţumesc Steffen, pentru atâtea lucruri, încât ar fi nevoie de o cu totul altă carte ca să le enumăr pe toate, dar mai ales pentru că mă aprovizionezi mereu cu cafea.

Notes

[←1]
„Draga mea“ (în limba rusă în original)

[←2]

Bratva în limba rusă „frăție“, denumire pentru mafia rusească din fosta Uniune Sovietică

[←3]

Literal, „proprietară, stăpână“, cuvântul *barinia* era folosit în rusa veche ca formă de adresare către o femeie de clasă superioară.

[←4]

Traducere de Maria Banuș

[←5]

Element din costumul tradițional rusesc, fustă de lână purtată de femeile măritate

[←6]

Casă de vacanţă în Rusia

[←7]

Propiska (în limba rusă în original) este un document ce funcționează deopotrivă ca permis de ședere și ca pașaport intern.

[←8]

Marşrutka – formă de transport public în URSS, similar cu „rata“